RERUM BRITANNICARUM MEDII ÆVI SCRIPTORES,

OR

CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN AND IRELAND

DURING

THE MIDDLE AGES.

THE CHRONICLES AND MEMORIALS

OF

GREAT BRITAIN AND IRELAND

DURING THE MIDDLE AGES.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

On the 26th of January 1857, the Master of the Rolls submitted to the Treasury a proposal for the publication of materials for the History of this Country from the Invasion of the Romans to the Reign of Henry VIII.

The Master of the Rolls suggested that these materials should be selected for publication under competent editors without reference to periodical or chronological arrangement, without mutilation or abridgment, preference being given, in the first instance, to such materials as were most scarce and valuable.

He proposed that each chronicle or historical document to be edited should be treated in the same way as if the editor were engaged on an Editio Princeps; and for this purpose the most correct text should be formed from an accurate collation of the best MSS.

To render the work more generally useful, the Master of the Rolls suggested that the editor should give an account of the MSS. employed by him, of their age and their peculiarities; that he should add to the work a brief account of the life and times of the author, and any remarks necessary to explain the chronology; but no other note or comment was to be allowed, except what might be necessary to establish the correctness of the text.

The works to be published in octavo, separately, as they were finished; the whole responsibility of the task resting upon the editors, who were to be chosen by the Master of the Rolls with the sanction of the Treasury.

The Lords of Her Majesty's Treasury, after a careful consideration of the subject, expressed their opinion in a Treasury Minute, dated February 9, 1857, that the plan recommended by the Master of the Rolls "was well calculated for the accomplishment of this important national object, in an effectual and satisfactory manner, within a reasonable time, and provided proper attention be paid to economy, in making the detailed arrangements, without unnecessary expense."

They expressed their approbation of the proposal that each chronicle and historical document should be edited in such a manner as to represent with all possible correctness the text of each writer, derived from a collation of the best MSS., and that no notes should be added, except such as were illustrative of the various readings. They suggested, however, that the preface to each work should contain, in addition to the particulars proposed by the Master of the Rolls, a biographical account of the author, so far as authentic materials existed for that purpose, and an estimate of his historical credibility and value.

Rolls House,
December 1857.

GIRALDI CAMBRENSIS

OPERA.

EDITED

BY

J. S. BREWER, M.A.,

PROFESSOR OF ENGLISH LITERATURE, KING'S COLLEGE, LONDON,
AND READER AT THE ROLLS.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF THE LORDS COMMISSIONERS OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

VOL. I.

LONDON:
LONGMAN, GREEN, LONGMAN, AND ROBERTS.

1861.

Printed by
EYRE and SPOTTISWOODE, Her Majesty's Printers.
For Her Majesty's Stationery Office.

GIRALDI CAMBRENSIS

DE REBUS A SE GESTIS, LIBRI III.

INVECTIONUM LIBELLUS.

SYMBOLUM ELECTORUM.

EDITED

BY

J. S. BREWER, M.A.,

PROFESSOR OF ENGLISH LITERATURE, KING'S COLLEGE, LONDON,
AND READER AT THE ROLLS.

PUBLISHED BY THE AUTHORITY OF THE LORDS COMMISSIONERS OF HER MAJESTY'S TREASURY, UNDER THE DIRECTION OF THE MASTER OF THE ROLLS.

LONDON:
LONGMAN, GREEN, LONGMAN, AND ROBERTS.

1861.

CONTENTS.

PREFACE.

b 2

PREFACE.

Giraldus de Barri, called from his native country Cambrensis, and by his enemies Sylvester,[1] or the Savage, was born at the castle of Manorbeer,[2] in

[1] The word Sylvester seems to have been used as a general term of reproach against the Welsh in the twelfth century. Walter Mapes employs the term in his treatise *De Nugis Curialium*. See also Giraldus *De Jure M. E.* p. 558. The enemies of Giraldus did not confine themselves to this epithet for expressing their malice; they punned on his name Barri, quasi *a barathro*. See the poem at the end of this volume, p.386.

[2] We owe to Giraldus himself the most picturesque and faithful description of his natal spot. "The "castle called *Maenor Pyrr*, *i.e.*, "Mansio Pyrri, is about three "miles distant from the castle of "Pembroke. It is conspicuous for "its turrets and battlements, and "stands on the top of a hill stretch-"ing from the west to the sea-port. "On the north side is an excellent "fish-pond, close to the walls, re-"markable for its extent and the "depth of its water. On the same "side there is a beautiful orchard, "enclosed on one side by a park, on "the other by a grove, famous for "the wildness of its rocks and the "height of its hazels. On the right "hand of the promontory, between "the castle and the church, close "by the pond and the side of a mill, "a rivulet of never-failing water "makes its way into a valley sandy "by the violence of the winds. To "the west, and at some distance from "the castle, the Severn, in a wind-"ing angle, enters the Irish sea, and "if it ran somewhat more to the "north, would make a most excel-"lent roadstead. From this point "you may see the ships driven from "Britain by the east wind towards "Ireland, bravely daring the fearful "inconstancy of the winds and the "furious blind rage of the sea. The "land is well stored with wheat, "fish, and wine imported; and, "better than all, from its nearness "to Ireland, it enjoys a salubrious "climate. As Demetia is the fairest "of all the seven cantreds of Wales, "and Pembroke the fairest of De-"metia, and this spot the fairest of "all Pembroke, it follows that Mae-"nor Pyrr is the most pleasant spot "in Wales. Let the writer be ex-"cused for saying so much in praise "of his birthplace."—*Iter. Camb.* p. 851.

Pembrokeshire, in the year 1147.[1] He was the youngest son[2] of William de Barri, by his second wife, Angareth, daughter of the celebrated Nesta, grand-daughter of Rhys ap Theodor, prince of South Wales.[3] From descent, political connexion, personal bravery and genius, his family exercised considerable influence. William de Barri, the father, had enjoyed the favour of the English monarch. He and his sons could bring large bodies of retainers into the field. With their direct and indirect kindred, the line of de Barri had been the chief instruments in the conquest of Ireland under Strong-bow; and their names were associated in the memories of their countrymen with deeds of heroism, which recalled the days of the Round Table. David, our historian's uncle, the bishop of St. David's, was the friend of the celebrated Robert Fitz-Stephen, and with his wealth, talents, and influence had assisted Dermot, the exiled king of

[1] Wharton places the date of his birth about 1150. But it seems to me that it may be referred to the year 1147, with a probability amounting almost to certainty. Speaking of the death of the bishop of St. David's in the year 1176, and his own election the same year, Giraldus says of himself, that he was not yet in his thirtieth year. It is clear from the manner in which he speaks, that he had taken his age at the furthest limit ("cum necdum ageret tricesimum ætatis annum);" in other words, he was then twenty-nine.—*De Gestis*, i. 9.

[2] He speaks with warm approbation of his half-brother Walter in his *Expug. Hibern.* p. 781. To his uterine brothers Philip and William constant references will be found in this and his other works.

[3] The adventures of Nesta procured for her the title of "The Helen of Wales." By Henry I. of England she had a son, Henry, father of Meyler Fitz-Henry and Robert Fitz-Henry. By her first husband, Giraldus of Windsor, constable of Pembroke, she had three sons, William, Maurice Fitzgerald, and David, bishop of St. David's, the uncle to whom Giraldus the historian owed his education. Her second husband was Stephen, constable of Cardigan (Aberteivi). It will thus be seen how intimately Giraldus was connected with all the leaders of that heroic band who were engaged with Strong-bow in the conquest of Ireland.

Leinster, in recovering his throne. Their rank, their pretensions, these Irish wars, which had been to the Welsh chieftains what the Crusades were to the rest of Europe, made the profession of arms the sole and congenial occupation of the Barri. Giraldus alone showed an early inclination for more humanizing and peaceful employments. Though the pure blood of his race ran in full vigour through his veins—and what that implied will be seen in the sequel—whilst the warlike instincts of his brothers displayed themselves, whilst they were yet children, in constructing forts and palaces, the natural aptitudes of Giraldus were seen in mimic monasteries and churches in the sand. When a sudden attack was made by night on his father's lands, and all the inmates, in the bustle of preparation, were buckling on their arms, the child, seeing the tumult, begged, with tears in his eyes, that he might be carried to the neighbouring church. At so early an age, he informs us, did he display that affection and regard for the Church of which he was afterwards to prove so zealous a protector.

Delighted with these unusual indications, his father was accustomed to call him "the little bishop." Preference for a profession so precocious, so much at variance with the tastes of his brothers, and by no means common in Welsh noblemen of his rank and riches, was considered to mark him out as a child of no ordinary promise. It was an age of fierce delights and tumultuous excitement; when logic and theology had their crusades, and the pen was sharper than the sword. Who knows whether Giraldus shall not prove as great a champion in the lists of the Church as his brothers and uncles had shown themselves in the field?

Of his early proficiency in learning we have no other evidence than that which is furnished by himself. But making allowance for the pardonable exaggeration of vanity, and judging rather by the unmistakeable testi-

mony furnished by his numerous writings, his assertions may, in this instance, be accepted without hesitation. He tells us that he soon outstripped his contemporaries, not so difficult a task as would appear at first sight, not implying any extraordinary efforts of learning or genius. These contemporaries were Welshmen like himself; whatever their education, the rudiments of it, at least, must have been picked up in the palatinate. The wonder is that, in a country so indubitably barbarous and uncivilized, any Welshman could be found at that time capable of giving even elementary instruction. The little learning that did exist, and the scanty knowledge of the arts, were probably kept alive by the Norman bishops and dignified ecclesiastics, who, much to the disgust of the native clergy, held all the richer preferments in the Welsh dioceses, and kept up their connexion with the more polished court of England. His uncle, the bishop of St. David's, supplied the incentive to his flagging industry, and afforded those opportunities and means of study which would have been sought in vain by one less favoured by birth and circumstances than Giraldus. But his ecclesiastical predilections had faded with his childhood. Boylike, full of restless activity, he would much rather have followed the military sports of his brothers, for which the spirit of the times, heated by the Crusades and the unsettled condition of his own country, offered an unusual stimulus. But, he says,—and the anecdote is very characteristic of the writer, and not unworthy modern educationists,—whilst he was thus loitering on the path he was afterwards destined to occupy with so much distinction, two chaplains of his uncle reprimanded him for his idleness, one by declining to him *durus, durior, durissimus,*[1] and the other *stultus,*

[1] *De Gestis*, i. 2.

stultior, stultissimus. The rebuke had the desired effect, and never required repetition.

It would have proved an essential service to readers of this century had Giraldus entered into the details of his school and college education with any portion of that minuteness devoted by him to the long story of his struggles for the independence of St. David's. To whom he was indebted for his early training, what means existed in Wales during the twelfth century for classical instruction, he has given us no means of discovering. In his panegyric upon Wales and its virtues, whilst enumerating all that could be urged in its praises, Giraldus is silent as to its schools or places of learning. A perilous silence! Welsh patriotism had never yet risen to the height of a scholastic foundation. As a body the Welsh clergy were grossly and notoriously ignorant;[1] their Welsh flocks without habits of industry. The inhabitants upon the English borders were glad of any excuse to abandon the spade and plough and join in the frays, not less from the love of plunder, than thirst for excitement. Restless, uncivilized, needy, without arts or settled occupation, the interior was in worse condition. Barbarous chiefs, unwilling or unable to repress disorder, were

[1] Giraldus rates them for their undue attention to the advancement of their families: "Non canonici "quidem sed concubinarii sunt di- "cendi.—Non honori ecclesiæ suæ "intendunt miseri illi nec mise- "randi, non libris, non ornatibus aut "etiam dignitatibus, sed propriis "tantum utilitatibus, filiis scilicet "et familiis atque focariis, totis in- "dulgent affectibus. Non ergo "libris intendunt sed liberis, non "foliis sed filiis, non librorum lec- "tioni sed liberorum dilectioni pa- "riter et promotioni."—*De Jure M. E.* p. 611.

We may justly demur to these remarks considering the animus from which they proceed. But when we find in the process of his narrative that the Welsh prelates were great in cows, and their clergy in pig-feeding or breeding of sheep, we may perhaps find a reason why, with the exception of Giraldus, Wales produced no names of literary note in this or the next century.

engaged in petty wars among themselves, great in nothing but their monstrous cruelty, and unparalleled even in the days of their heathenish forefathers for disgusting brutality. It may be asked—and more easily asked than answered—how could Giraldus acquire that proficiency in the Latin tongue, and that copious knowledge of the best Roman authors, of which so many indications are found in his works? His Latin poems, at the close of this volume, now published for the first time, and written before he was twenty,[1] though violating rules of prosody and syntax, no school-boy would violate now, indicate a careful study of the Latin poets. The faults to be found in them must be referred to the indiscriminate imitation of models, rejected now by nicer taste and more refined criticism, not in the absence of careful or extensive reading. His are the errors of his age, such as might have been expected in times more willing to defer to established authority than careful to scrutinise its rightful claims. His prose works are studded with the phraseology of the Latin classic poets; quotations from Terence, Virgil, Horace, Ovid, Juvenal, and Statius, from Cicero and Seneca, are thickly sown throughout his writings. Whatever may be thought of his taste, the labour implied in this familiarity could not be small, or the means of acquiring it easy. And however those acquisitions were made, they must have been the fruits of his earlier studies. For in conformity with the usage of the times, his adult years were devoted to theology, philosophy, and the canon law. His own country apparently furnished no means and no masters for these higher subjects. To make himself acquainted with these studies, he must look beyond St. David's. Consequently, as he informs us, "he took three successive "journeys into France for the sake of improvement,

[1] Juvenilibus annis.

" and after three stated intervals of study for several " years at Paris, in the liberal arts and procuring the " most efficient teachers, he lectured in the Trivials, " and obtained great reputation in the art of rhetoric." At Paris, if we may trust his own commendation of himself, he devoted himself to study with so much assiduity that he was pointed out by his masters as a pattern to others of piety and good scholarship.[1]

He returned to England about the year 1172, in the twenty-fifth year of his age, shortly after the death of Thomas à Becket. I have no intention to enter upon the merits of the great controversy on which the eyes of all Europe were fixed, or the effects produced by the archbishop's martyrdom; for such at least that age regarded it; and in that light must it be viewed by those who desire to understand the sensations it created in the minds of men, whether favourable or unfavourable to the archbishop's cause. Such a death, and under such circumstances, would have sanctified a feebler cause than that of which Becket was the champion, and blotted out from the memory of his contemporaries deeper imperfections than any with which his enemies could tax him. Henceforth his name became identified with the liberty and aggrandizement of the Church. An indolent, or an easy, or an indulgent prelate was warned of his vices or his danger by the example of his illustrious predecessor; an ambitious one was encouraged in opposition to the secular arm by the glories which had sanctified the name of St. Thomas. Sagacious and fearless as was Henry II., he was compelled to yield to the storm—to abandon the design of controlling the Church by the regal arm, of openly interposing in its jurisdiction and limiting its authority. One expression of fretful impatience had lost him the victory which in another

---

[1] *De Gestis*, i. 2.

moment had been his. Henceforth he must espouse humbler counsels. It was easier to follow the more modern policy — to rule the Church by churchmen themselves. But if this was needful for England, it was still more needed for Wales. Reduced to subjection by William II., atrociously punished for disaffection by the inexorable Henry I., the difficulties of the first Norman kings, and the confusions that followed, had encouraged the Welsh to throw off the yoke and carry devastation into the English borders. In the failure of severer measures, it had been the state-craft of Henry I. to rule that country by setting up one chieftain against another. Their numerous feuds, their petty ambition, offered continual opportunities for embroiling the strife and ruining an obnoxious leader. But it not unfrequently happened that such a policy recoiled upon its author; the engineer was hoisted by his own petard. With characteristic national inconstancy, the chieftain who had been strengthened and flattered to keep rebellion in order, became himself a rebel, augmenting the evil he was employed to subdue. Henry II. adopted the measures which afterwards found favour with the Tudors. He determined to rule Wales not by its chieftains, but by its clergy, to appoint Norman, not Welsh, bishops to the different dioceses. Surrounded by numerous retainers, encircled by an ecclesiastical police, the bishops could readily give assistance and send timely warning to the garrisons stationed on the frontiers. With interests distinct from the natives, they would lend no countenance to rebellion. They could gather information, which would have been denied to all others, when danger was at hand, whilst the sacredness of their functions exempted them from fear and from suspicion.

Useful, however, as this device might be for the temporal authority of the English sovereign, it did not contribute to the spiritual welfare of the Welsh people or the efficiency of the Church. The hierarchy of Wales

and their flocks presented a spectacle far from edifying to the rest of Christendom. Happily it was far removed.

But English rule and the canonical subjection of Wales to English ecclesiastical jurisdiction became the more galling to all men of genius or pretension. The fitness of a Norman for promotion in Wales was measured by his devotion to the English court. Merit in a Welshman, influence over his compatriots, were a disqualification which no piety, no genius or learning could countervail. The effect was to render the hierarchy hateful to the people, to throw into the ranks of opposition all natives of real ability and incline them to schemes of ambition and disorder. The life and adventures of our author will afford numerous illustrations of these remarks.

Happily for his first entrance into life, though Welsh by his mother's side, by his father Giraldus was a Norman. His uncle was still bishop of St. David's. When, therefore, he returned from his studies, he found little difficulty in obtaining preferment and recommendation to the metropolitan of England. In the year 1175 he was created archdeacon of Brecknock, was entrusted with an important commission from the archbishop, and soon found occasion to signalize himself as an ecclesiastical reformer in his own immediate neighbourhood. Observing that, through the negligence of the prelates of St. David's, the people of Pembroke and Cardigan neglected to pay tithes of wool and cheese, Giraldus visited the archbishop of Canterbury, at that time legate of the Holy See, and directed his attention to these ecclesiastical enormities. As a reward for his zeal, he was sent back armed with the archiepiscopal authority to bring the delinquents to a better mind. He succeeded so well that, with the exception of the Flemings of Ross—a mixed colony settled on the borders by the English monarchs,

and consequently on ill terms with the Welsh—the refractory tithe-payers were readily brought to submission, remunerating themselves for their compliance and signalizing their piety by a general foray upon the disobedient Flemings. Among the ringleaders who still held out and set the new minister at defiance was William Karquit, the high sheriff of the county. To mark his contempt of Giraldus and his novel authority, the reprobate carried off, under the very nose of our commissioner, eight yoke of oxen from the priory of Pembroke. Three times was he summoned to restore his plunder, and three times without effect. A young official fresh from his books would never venture to launch the censures of the Church against the king's officer;—so thought William Karquit. But he had mistaken his man. Giraldus sent the sheriff word that as soon as all the bells of the monastery sounded at triple intervals, he might rest assured—if he could rest then—that he was no longer within the pale and protection of the Church. On the return of his messenger Giraldus forthwith convened the monks and the clergy, and with bell, book, and candle proceeded to carry the sentence into execution. The doleful clanging of bells announced to all the surrounding country that William Karquit, high sheriff of Pembroke, was deleted from the muster-roll of the saints. Henceforth, whatever he might be in the transitory honours of the world, he was but a dead dog in the estimation of the faithful. It was too tremendous a penalty for eight pair of Welsh oxen. Next day the thief (it is the title conferred on him by our author) hastened to the castle of Lanwadein, made his humble submission to his diocesan and Giraldus, restored the plunder, was duly birched and absolved.[1]

[1] "Virgis verberari meruit."—*De Gestis*, i. 3.

But the reforms of our new commissioner were not to be confined to the laity or exhausted on refractory tithe delinquents. The clergy, as may well be anticipated, stood not less in need of reformation than their disorderly flocks. The Welsh bishops took no more heed to the learning and morals than they did to the tithes of their clergy. Their laxity on this head is not to be attributed to indifference alone. Whatever modern arts and appliances may have accomplished for the improvement of St. David's at this day, in the thirteenth century it would be hard to imagine a more desolate spot. A bluff and ragged headland, devoid of all traces of comfort and humanity —" stony and barren, neither clothed with woods nor " adorned by waters, visited only by storms and " winds, exposed to the attacks of the Flemings " on one side, of the Welsh on the other":[1]—even national affection and national vanity could not divest it of its more repulsive features. No wonder the Norman ecclesiastics appointed to that see found it often convenient to be absent. Selected for any other than their spiritual attainments, a residence at St. David's was more onerous than honourable. From birth and education they had little sympathy with their Welsh subjects; their indifference was returned with

[1] These are the words of Giraldus in his *Itinerarium Cambriæ*, ii. 1. Sir Rich. Colt Hoare, the zealous antiquarian, cannot refrain a sigh at his compatriot's description, and is too honest to attempt a palliation. " Such," he says, " is the dreary " and well-pictured account given " by Giraldus of the local situation " of this once celebrated ecclesias- " tical establishment; and such, I " fear, will every traveller find it on " his approach to the wretched " village of St. David's, where " misery and beggary stare him full " in the face."

This, I think, affords the best explanation of the celebrated line,—

> " Roma dedit quantum bis dat
> " Menevia tantum:"

that is, one pilgrimage to St.David's was a severer dicipline to the flesh than two to Rome.

interest, if with nothing worse. Nominally included in the province of Canterbury, and therefore responsible to the same ecclesiastical authority, the Welsh clergy stood out as much as they dared on their spiritual independence; and if the regal authority, backed by an armed force, failed to command respect, the spiritual rule of the archbishop met no better acceptance.

Among other irregularities of the Welsh clergy was their marriage, and its inevitable consequence in those times, the conversion of ecclesiastical benefices into hereditary property. "The churches," says Giraldus,[1] "have almost as many incumbents and partners (*per-* "*sonæ et participes*) as there are principal men in the "parish. The sons, at the death of their fathers "succeed to the living by inheritance, not by election, "and so pollute the sanctuary. And if a bishop "should attempt to select and institute a stranger, the "whole family would be up in arms against institutor "and instituted."

Opinions so decided against the marriage of the clergy, coinciding with his canonical maxims and his Roman predilections, were not long in finding a suitable victim. Whilst in pursuit of his mission, Giraldus fell in at Brecknock with an aged archdeacon living openly in what he called concubinage. The archdeacon was not inclined to put away his wife and tamely submit to the peremptory mandate of his junior. He even ventured on an indignant remonstrance, which sounded like infatuation and presumption in the ears of Giraldus. That he should set an example of corruption to the flock, who was bound by his exalted office to reprove and correct them, was altogether intolerable. The same weapon was effectual in silencing and deposing the archdeacon

---

[1] *De Illaud. Wall.* vi.

which had brought to his knees the sheriff of Pembroke. The archdeacon was suspended, and at the close of his labours the zealous commissioner was rewarded by the archbishop with the vacant preferment.

Now become an archdeacon, which he had resolved should lose nothing of its dignity and authority in his hands, Giraldus proceeded on the work of reformation with renewed activity. In the licence of the times, in the various loopholes afforded by the state of the law, and the facility of appeal, more than one class of offenders had contrived to evade the archiepiscopal authority and laugh at the empty menace of his minister. The Flemings had interest enough with the king to procure exemption from archiepiscopal jurisdiction; in other words, they would pay tithes or no tithes at their pleasure. Such an immunity was fatal; no Welshman would submit if his hereditary enemies were exempted from the burthen. Again our archdeacon hies away to the court, gets the hated immunity revoked from all but the Flemings of Ross, enjoys the satisfaction of having done his work thoroughly, defeated his enemies, gratified the clergy, and brought down upon himself that concentrated load of envy, malignity, and detraction, which follow inevitably the successful revival of ecclesiastical rights and privileges. It must be confessed, however, if he wielded the spiritual sword with a surprising alacrity, dazzled his enemies and awed his friends with his meteoric movements, he was not less prompt in extending the grace of absolution on submission and repentance. One night, after a fatiguing campaign, as he lay at Kerren, with his uncle the bishop of St. David's, a great storm arose, blowing the rain and hail in their faces. The bishop, who slept in the next bed, urged him to slumber till daylight. "No," answered Giraldus, "delays "are dangerous when those who have been excom-"municated are expecting absolution." That day, as

the bishop sate at dinner, and the storm continued to rage with horrible gusts, he looked round at his suite, as he saw some of them making free with the wine, and others indulging in unrestrained conversation[1] with the ladies, and exclaimed in a tone of regret: "He "that has left us to-day, in such a storm as this, "never neglects his duty for gluttony, sloth, or licen-"tiousness." For Giraldus used to say, it was not manly to watch and to wait for the weather when business had to be done. That was a weakness pardonable only in seamen.

Another anecdote has been preserved, connected with this period of his life, too characteristic of himself and his times to be omitted here.

A new church had been erected at Keri, on the borders of the diocese of St. Asaph, the right to which was a subject of dispute between the bishop of that see and the chapter of St. David's. One morning Giraldus was apprized by the chapter that the bishop of St. Asaph had determined on the next Sunday to dedicate the church, and thus substantiate the claims of his see. This was the beginning of sorrows; a long vista of episcopal aggression opened beyond. This conquest gained, the bishop would extend his jurisdiction without interruption to the banks of the Wye. His machinations would know no end. St. David's trembled at the prospect. Giraldus must crush che bishop's designs before they could advance to maturity. Alone and unsupported, it was a service he was not at all unwilling to undertake. He prepared for the forthcoming conflict—for a bishop was a redoubted opponent—with the skill and alacrity of an experienced veteran. Messengers were despatched on Saturday to his brethren and kinsmen, requesting

[1] *Licentius atque lascivius.* De Gest. i. 4.

them to furnish horse and arms, as the bishop was advancing, supported by the men of Powis. Crossing the borders of Melenith early on the Saturday morning, Giraldus passed the night at Llanbist, a small village in Radnorshire, and presented himself the next day before the church doors at Keri. Here his progress was barred by an unforeseen obstacle. The two incumbents who secretly favoured the bishop of St. Asaph had gone off to meet him, and hidden the keys. They were found after diligent search. The archdeacon enters, orders the bells to be rung in token of investiture and possession, and proceeds to celebrate mass. Meanwhile messengers arrive, announcing the approach of the bishop, and commanding that the church should be got ready for the dedication; as if, says Giraldus, his word and the deed were one and the same. The archdeacon is very deliberate; he proceeds with the service; brings it to a conclusion; returns word to the bishop, if he came with peaceable intentions he should be received with hospitality and respect; if not, at his peril. The bishop was astounded; he had come delicately, like Agag, thinking all the time that the archdeacon had been left safe and snug at Landeu; triumphant as he thought on success of his scheme. He finds himself out-manœuvred. But to cover the appearance of defeat, he returns for answer that he came not as a guest, or as a neighbour, but as the bishop of the diocese, to exercise his episcopal office in his own jurisdiction, and dedicate the church. The archdeacon's messengers, according to their instructions, warn the bishop against interfering with a parish that did not belong to him, and appeal from his authority to the pope. But finding this had no effect, they despatched a party of their fleetest horsemen to forewarn the archdeacon of the rapid approach of the enemy. Leaving his retinue in the church, to keep it and bolt the doors, the archdeacon sallied out to confront the bishop at the gate of

the cemetery. The whole country round has come out to witness the redoubtable encounter, with as keen an appetite as they would have gazed on two knights battering each other at a tournay; or better still, in a real affray of life or death The bishop commands the archdeacon to get out of the way, and leave the church there and then; if not, though they had been schoolfellows together at Paris, he will excommunicate the archdeacon. The archdeacon begged him for old acquaintance sake not to interfere; and as the bishop continued to press forward, Giraldus charged him in the name of the pope, the archbishop, and the king, in whose hands the see of St. David's was at that time (having lately lost its bishop), not to thrust his episcopal sickle into another man's corn, or attempt any act of jurisdiction there. The bishop produces the letters of the archbishop, confirming him in the see of St. Asaph, with all its rights and appurtenances, and excommunicating all who unjustly opposed him, adding that all the churches between the Wye and the Severn belonged of right to his see; and in proof of this assertion he produced an ancient book, out of which he read an extract confirming his rights, concluding with an assurance that if the archdeacon did not desist he should be excommunicated forthwith. The archdeacon replied, that neither the church in question, nor others which were mentioned by the bishop, had for the last 300 years belonged to the see of St. Asaph; the bishop, he scornfully said, might write in his book what he pleased; but if he had a charter with an authentic seal, let him produce it; if not—and the bishop attempted to fulminate sentence of excommunication against him for standing on defence of the rights of St. David's, he would excommunicate the bishop in return. "I am a bishop," replied St. Asaph, and "an archdeacon has no power to excommunicate a "bishop." "If you are a bishop," said the archdeacon,

"you are no bishop of mine; and you have no more "power of excommunicating me than I have of excom- "municating you." Hearing these words the bishop drew back a few paces, then suddenly slipping from his horse, clapped on his mitre; and thus attired with mitre and staff, to give greater weight to his sentence, he approached on foot, followed by a crowd at his heels. The wary archdeacon, who had provided against this emergency, commanded the priests and the clergy, whom he had attired beforehand in their stoles and white surplices, to come forth from the church with lighted candles and cross, and face the bishop. "For," says Giraldus, "I knew the nature of "the man, how hot-headed and presumptuous he was "in his doings;" and whilst the bishop was wasting time in words, as he was garrulous and irresolute, the archdeacon had taken the opportunity of slily making these preparations. On the bishop inquiring, with some alarm, the meaning of this solemn procession, the archdeacon replied, "If you presume to pronounce "sentence against me, here am I ready to pronounce "sentence against you." "I will spare you this once," rejoins the bishop, "for old acquaintance sake, and "because we were at school together, and not pass "sentence upon you specifically. But as the archbishop "empowers me by his letters, I will involve all in a "general sentence of excommunication who usurp "the rights of St. Asaph." "Excommunicate away "on these mountains, if you will," said the arch- deacon, pointing to a range of hills not far off, "from morning until evening, I care not a straw; "it will not hurt me. But as the crowd here "are looking on, and might misunderstand your pro- "ceedings, and imagine that your sentence, under any "form, was pronounced to my prejudice, I will not sub- "mit to it." Then as the bishop persisted, and to keep up appearances, proceeded to excommunicate the enemies

of St. Asaph with a loud voice, the archdeacon, with his adherents, in a louder voice, excommunicated the enemies of St. David; then casting a glance at the bells which hung ready, he ordered them to be rung at triple intervals, to the discomfiture and disgrace of his adversaries. On hearing this sound, which alarmed at once the horror and animosity of the Welshmen, the bishop and his attendants mounted their horses and fled; the people who had assembled to witness the spectacle pursued the fugitives with a shout, pelting them with clods and stones. At Melenith the bishop and his party fell in with the clerical adherents of the archdeacon, well mounted and armed with halberds, bows, and arrows. The bishop, on the sight of this second danger, had recourse to a subterfuge; he was hastening homewards, he said, to visit his friends, with the most pacific intentions, and could never think of attempting to disturb the peace of his dear friend and ancient ally the archdeacon. Thus ended the great fight at Keri.

Giraldus, at the conclusion of this redoubtable affair, hastened to the king, who was then at Northampton. In recounting his adventure he could not forbear a jest, more witty than patriotic: "As the laity and " people of Wales are thieves and robbers of other " men's property, so," said he, "the Welsh bishops " are robbers of other men's churches." "And the " bishop" said the king, "would have been one of " the robbers, too, but you withstood him manfully, " and bravely defended your church. Then calling his courtiers around him, he told them, step by step, how the bishop had excommunicated the archdeacon, and the archdeacon as saucily excommunicated the bishop. The story was received with shouts of laughter. But the incident was not lost on Henry or his successors.

At the time when Giraldus was thus exerting him-

self in defence of the rights of St. David, and signalizing his zeal by opposing the bishop of St. Asaph, events had occurred which possibly may have quickened his efforts and heightened his courage. His uncle and diocesan, David Fitz-Gerald, had just died.[1] No successor had yet been appointed. In the disorganized condition of England at the commencement of the reign of Henry II., the Welsh had conceived hopes of regaining their long lost independence. Successful resistance of the regal power by the highest ecclesiastical authority had not been lost upon them; whatever might be the aspirations of the people, the clergy of the principality indulged the ambitious dream of raising St. David's once more to its ancient metropolitan dignity, and consoling themselves for the loss of a national by the restoration of ecclesiastical independence. To careless observers there was an air of good-humoured indifference in Henry II., real or assumed, which threw the ambitious or designing off their guard. He loved to be surrounded by bishops; he was ever ready to joke with them. These Welsh clergy had conceived the idea—no doubt prompted by Giraldus (who had too good an opinion of his own abilities to think highly of the king's)—that they had only to open the trap and the king would walk in of his own accord. They exhausted all their arts of persuasion to obtain from him the concession of the metropolitan privilege of St. David's. He was inexorable. They offered money to his majesty, to his ministers, to his courtiers. Welsh money to be sure. It would not do. All they obtained for their pains was a savage and inexorable growl; so long as life lasted the king would never raise up a head for rebellion in Wales by giving the Welsh a metropolitan.

---

[1] May 1176.

So they were obliged to content themselves with the empty protestation of their right in the general council of the clergy, then sitting at London; its more substantial concession was yet to come.

Disappointed of their cherished hopes in this direction, the vacancy of the see of St. David's, a few days after, seemed to offer the coveted opportunity. If they could not have a metropolitan in name, they might obtain for their bishop one who would be a metropolitan in reality; a man whose courage, birth, learning, and presence of mind should be more than a match for any prescriptive right exercised over the diocese by the archbishop of Canterbury. Locking the doors of the chapter, after long debate, they fixed unanimously on Giraldus as their nominee to the vacant see; but as they must present three others at the same time for the king to make his election, they selected the required number from those of their body, who, they knew, were least fitted for the post, in character or attainments, hoping by this device to force the king to their wishes. So notable a device to get on the blind side of a king, the shrewdest, perhaps, that ever sate on the English throne, in spite of occasional outbursts of violent temper, can only be explained on the ground that it was concocted after deep deliberation at St. David's, and by the Welsh clergy of the twelfth century. What might have been its ultimate effect, had they been suffered to proceed, we are not permitted to surmise. Intoxicated with delight at their scheme, they raised the *Te Deum*, usual on such occasions, which was greedily caught up by the crowd without, and the name of Giraldus was bandied about from mouth to mouth as the undoubted successor to the see of St. David's. Proceed great days; the coming man had come at last! The golden era of metropolitanism had dawned on benighted and prostrate Cambria. Prudence was not the most

conspicuous of our author's virtues ; yet was he the only person in the assemblage who retained possession of his senses on this critical occasion. "That same "night," he frankly confesses, "reflecting upon the "events of the day, and the precipitate proceedings of "the chapter; remembering also that no nomination or "election ever takes place in England until the king "or his justiciary is apprized of the death of the bishop, "and the royal assent first obtained, he determined "to renounce the election early next morning." His resolution came too late. The king had been already apprized of the whole proceedings. He was indignant beyond measure. It was an invasion of his prerogative which the martyred archbishop had never attempted in the plenitude of his dignity and power; an affront, of all others, he would be least inclined to tolerate or pardon. He snorted out his wrath as none but he and Henry VIII. knew how. He swore he would send into banishment every one who had taken any part in these matters. Not a Welshman of them all should escape him. "As they have allowed "me no part in this election, I'll take care they "have no part in this promotion," he exclaimed, in a tone of savage banter which seldom forsook him in his irritable moments. But his anger, was chiefly directed against the archdeacon. The others were simpletons, without talent or influence, as Giraldus is careful to tell us. From them the king did not apprehend rebellion or opposition. He was afraid of the clerkly excellences of the archdeacon, his towering spirit, his relationship to the princes and magnates of Wales.

To this part of his story Giraldus adds, that he was afterwards informed by the bishop of Worcester, that when the king had referred the nomination to Richard archbishop of Canterbury and his suffragans, all were unanimous in recommending Giraldus. The king, in a

burst of impatience, remonstrated and explained to the archbishop that it would not be conducive to the interests of his kingdom or the peace of the archbishop to have in the see of St. David a man of such courage and ability. Then taking the archbishop apart, he explained to him that Giraldus was closely related to Rhys, prince of South Wales, and his promotion would only augment the arrogance and presumption of the Welsh. "And this," continued the bishop of Worcester, "is much more to your reputation than if you had "been preferred to the richest bishopric in England, "to say nothing of St. David's, which is the poorest." It might be supposed the bishop was playing on the vanity of Giraldus, had not such practical jests been highly uncanonical.

The patriotism and independence of the chapter of St. David's evaporated in that one effort. The anger of the king produced an instantaneous collapse. Canons and archdeacons all, without a single exception, repented and humbled themselves, following the king from place to place, to avert his anger and save their livings. Their sorrow was profound. They would accept whomsoever the king liked, wherever he liked, and whenever he liked. Giraldus held his peace; but he secretly urged, first, the papal legate, and then the archbishop, to use their influence that whoever was appointed, he should be a man of good character and acquainted with the language and habits of the people over whom he was called to preside. The legate promised with the utmost readiness, and as readily forgot his word; the archbishop did no more. At last, Peter de Leia, prior of Wenloch, a black monk of the Cluniack order, was elected in the king's chamber at Winchester; a poor creature, who had no sympathies for Welsh independence, no dreams of metropolitan dignity!

Though Giraldus confesses he had never seen his diocesan elect, he had a store of good and pertinent

advice for him. He plied the new bishop with letters and messages, exhorted him to support the independence of his Church and evade the oath of subjection to the archbishop of Canterbury. But what could be done with a man who was a black monk, and therefore by the rules of his order and the authority of St. Augustine ought never to have assumed the episcopal functions? What could be expected of one who had so far demeaned himself as to allow his election to pass without remonstrance in the king's chamber, at the royal bed-side, jostled by chamberlains and lords in waiting. *Ex quovis ligno non fit Mercurius:* as well carve a Don Quixote out of Sancho Panza. Giraldus and his advice were equally unheeded.

Nothing, therefore, remained for him except to turn his back on a country which had rewarded his efforts with such black ingratitude. Collecting his books, he resolved to set out for Paris, to complete his studies in the canon law and theology. The university of Paris at that time enjoyed the highest reputation, and was filled with eminent professors. Here Giraldus devoted himself assiduously to the study of the Imperial Constitutions and the Decretals.

If we may trust the account he has left us of his proficiency, he obtained such a perfect mastery in both branches of the law, that whenever it was known he intended to lecture (*causari*), so great was the concourse of his audience, the most spacious apartment could scarcely contain them. His arguments were illustrated and enforced by his ethical and rhetorical studies. References to classical authorities gave a liveliness to his pleadings when contrasted with the dry legal abstracts and technical treatment of his contemporaries. The reader may judge for himself how far this praise was deserved. In the account of his own life (*De Gest.* ii. 2.) Giraldus has preserved the introduction to one of his lectures. The specimen there given

will not perhaps bear out the proof of his oratorical excellence; it will scarcely justify to modern taste the attention and applause he received from a crowded audience. But that his reading in the canon and civil law was by no means inconsiderable will be seen in various pages of his works. To his fellow-students at Paris he delivered, in his own lodgings, two sets of lectures on the first and second books of the Gratian Decretals,[1] intending at the conclusion of the course to complete his studies at Bologna, at that time superior to all other universities as a school of jurisprudence. It appears he never carried this intention into effect; for finding his remittances irregular, he resolved to return to England about the year 1180; reached Canterbury on Trinity Sunday, and was entertained at dinner by the monks on his arrival. The account of the dinner, which shocked him from its profusion, affords a curious picture of the monastic manners at the time. One passage out of many shall be specified for the sake of the men of Kent. Wine, mead, mulberry juice, and other strong drink was served in such abundance at the refectory, that beer, says Giraldus, which is excellent in England, and especially in Kent, found no place there.[2]

From Canterbury he hastened to London; was kindly received by the same archbishop who had recommended him four years before to the see of Llandaff; thence into Wales, where his successful rival, Peter, bishop of St. David's, finding his flock intractable, or his residence far from agreeable, had betaken himself to a sort of voluntary exile. The anecdotes retailed by Giraldus in his various works respecting this bishop must of course be received with suspicion. It was enough to provoke our author's resentment,

---

[1] The Decretals and the Causæ. | [2] *De Gest.* ii. 5.

that Peter had been appointed by the king without the least regard to the wishes of the chapter; still more, that with all the eloquence and earnestness of which he was master, Giraldus never could induce the bishop to stand up for the independence of St. David's, and embroil himself with England for its metropolitan privileges. Such pacific conduct seemed to our author indicative of a craven spirit, savouring more of worldly wisdom, than of that spirit of martyrdom which had led Saint Thomas to suffer death rather than diminish one iota of the Church's independence, an example worthy of all imitation by every bishop in Christendom. Nor was Giraldus, in all probability, far from the mark. Peter de Leia, though a Cluniack monk, and not an unworthy benefactor to the cathedral of St. David, had little more of the monk than the name; not unkind to his flock, he loved their wool, and was not always at the pains to dissemble his love. His sheep were not docile—he was a foreigner, they were Welshmen; the bishop's dues, never the most opulent, were scarcely and scantily paid. He ought as a bishop to have set them a better example—still more as a monk—of contentment and self-denying poverty. As a bishop he should not have been a man of this world, except to pay money, not to receive it. But Peter de Leia did not take this view of his obligations; and had he been inclined to do so, there were those about him—not a wife and children—but favourites and poor relatives, who were clearly resolved that he should dispense with so literal an interpretation of the rules of poverty. Among these favourites were two archdeacons, Osbert and Joceline, whose names occur more than once in the pages of Giraldus as the incarnation of all that is evil, and for whom, as in duty bound. he entertained the strongest aversion, and expressed it in his choicest Latinity.

As we have seen, Giraldus had no great reason to love or admire his diocesan. Subsequent events increased the estrangement. The long and bitter letter addressed by him to the chapter of St. David's,[1] and various notices of the bishop scattered throughout his works, show that Giraldus treated his diocesan without moderation or decency. His evidence must therefore be received with caution. At the same time his accusations, though sometimes exaggerated, have a colour of probability from the condition of Wales at the time. The bishop is denounced for injustice in the administration of his functions; for timidity and compliance to the rich and overbearing; for intolerance in proportion to the peaceable and moderate. "He never once "dared," Giraldus tells the chapter, "to interdict or "excommunicate Robert Fitz-Richard, who frequently "plundered the monastery of Alba Landa, or refuse "institution to his son in Haverfordwest, though he "was but a child of five years old. He could never "be prevailed on to pass sentence of excommunication "on Wogan Stake and his sons, who robbed the church-"yard of St. Michael de Talachar, and, carrying off "two hundred sheep from the church, kept them under "the very nose of the bishop, notwithstanding all that "I could urge; for he was afraid they would lie in "wait for his dues[2] on the road to Carmarthen. The "most I could obtain from him was that he would con-"sider them as excommunicated. I told him that was "not enough, unless he solemnly excommunicated them "with lighted candles in the church of St. David, and "had the sentence published, and condemned the "parties to make restitution. And as I continued to

[1] P. 309.

[2] *dues*] calcaneis, *lime-kilns*; and perhaps that may be the meaning in the text; but the word is also used in the secondary sense of *tribute* and *exaction*.

" press this matter in behalf of my parishioners and " the poor people who had been robbed, archdeacon " Osbert, his master and warden,[1] answered for him, " and said, 'If my lord were to do what you require, " 'he would not have a tail left of all his cows at " 'St. Kevan.' 'What!' said I, 'can he not do justice " 'for fear of his cows? Then let him sell his cows " 'or remove them to some safer spot, and do that " 'justice which it is his office to do.'"[2]

Such stories as these must have been sufficiently frequent and sufficiently probable to have served our author's purpose; they tally exactly with the political condition of Wales at the time.

How then could it be expected that a very cordial understanding should exist between Peter de Leia and his clergy? It was not in the nature of men or of bishops that he should respect the rights of those who looked upon him as an alien and an enemy. So Peter de Leia had a wearisome time of it; and it will not surprise the reader to hear that before the return of Giraldus to England he had found it more

---

[1] *warden*] Walerandus.

[2] It is of this bishop or his successor Geoffry, that Giraldus tells the following tale, illustrating the exactions imposed by the Welsh bishops on their clergy in the unsettled state of the country and the uncertainty of the laws. The bishop, who had discovered that one of his priests had a herd of fat pigs, sent for him, and thus addressed him: "You " are to give me ten pigs against " Christmas, which is now close at " hand." *Priest.* "My lord, I have " only a few pigs, which I keep for " my family." "Very well," said the bishop, "you shall now give me " twenty pigs" *Priest.* "I am very " glad that my pigs can afford " your lordship so much plea- " santry." *Bishop.* "Before you " leave you will find I am in earnest, " I assure you; therefore you shall " now give me thirty." The priest besought the bishop to have consideration, and deal mercifully with him, as he had been guilty of no offence. " Well," said the bishop, "now I will " have forty pigs; and the demand " shall be increased every time by " ten until you comply." He concludes the story by saying that, to avoid worse consequences, the priest promised the bishop the forty pigs. *De Jure M. Eccl.* p. 529.

agreeable to yield to the storm and abandon for a time the reins of government. On the advice of the archbishop he was induced to nominate Giraldus as administrator of the diocese during his absence. The connexion did not continue long. Influenced by bad advice or some unknown displeasure, the bishop, without previous warning, fulminated from England, where he was still staying, a sentence of suspension on certain of the canons and archdeacons of St. David. Giraldus employed his best efforts to mediate and induce the bishop to revoke his sentence. But finding his remonstrances without effect, he resigned his charge, threw in his lot with the chapter, and representing to the archbishop the illegality of the bishop's proceedings, procured a reversal of the sentence. He succeeded, but in so doing condemned the very principles for which he had so long contended.

Henceforth the bishop found him an energetic, restless, and unrelenting opponent. He rejected all overtures for reconciliation, persuading himself that in so doing he was serving the cause of the Church and preferring the peace of St. David's above his own. Improving on the example of his predecessors, the bishop had alienated many acres of his see; some for kine and oxen, to which, as a bishop, he was unduly partial; some to please the magnates of Wales; others for Irish gold or English silver. Demesnes and farms, revenues and manors, followed the same road to destruction. The bishop was a wandering star, and his diocese caught the infection. In his letter to the chapter, Giraldus says: "It is astonishing to find "how often justice is under obligations to private "pique and resentment." He did not reflect probably how admirable an exemplification he furnished in his own person of his own assertion. He procured a synod to be assembled at St. David's, the last that was held by our unfortunate Peter, and then

and there enforced restitution of all that the bishop had taken from the chapter, or the chapter from the bishop, or the canons from each other. This restorative medicament had an unusual effect. Strange to say, all seemed easier under its operation. Animosities ceased; Giraldus and the bishop became very good friends. Modern readers would have expected a different result; so unaccountable are the moral phenomena of that old world.

In the year 1184 he was invited to the court by Henry II., and became one of the king's chaplains.[1] His services were employed by the king for the pacification of Wales; were willingly performed, but left unrewarded. He complains of the king's ingratitude in various parts of his book, not without reason. It was the practice of this, the first and most politic of Plantagenet kings, to keep those who sighed for reward in as tedious a suspense as possible. Glut a hawk (was the lesson instilled into him by his careful mother Matilda), glut a hawk with his quarry and he will hunt no more: show it him and then draw it back, and you will ever keep him tractable and obedient.[2] But the vanity of Giraldus attributed this neglect to another cause. It was the king's fear of his connexion with the blood royal of Wales that left him in the subordinate position of archdeacon of St. David's.

In the Lent of 1185, Heraclius, the patriarch of Jerusalem, visited England, and offered Henry the keys of the Holy City, urging him to undertake its liberation in person, or send one of his sons, of whom three were then living.[3] Modern readers will scarcely sympathize in the pious horror expressed by Giraldus

---

[1] *De Gestis*, ii. 8.

[2] *Mapes de Nugis C.* p. 227.

[3] Prince Geoffry, the king's third son, was killed at a tournament A.D. 1186.

at the king's indifference to the patriarch's invitation. He traces to the lukewarm zeal displayed by Henry for a crusade against the Saracens the failure of the expedition into Ireland projected the same year, of which Prince John was appointed the head; a sufficient reason for its failure.

It is remarkable that a prince so sagacious as Henry, so admirable a judge of character in most instances, except where his own family were concerned, could have been so blinded by partiality for his youngest son as to entrust him with so important a mission. Of all his sons, John was the least worthy, the most deficient in those qualities which inspire love and confidence. Yet upon this, the least deserving of all, Henry lavished the whole strength of his affection. The prince was in his eighteenth year, headstrong, rude, and thoughtless; surrounded by wild companions, who ruled and flattered him; incapable of sound counsel, unwilling to accept it when offered. The sketch given of him by the great novelist corresponds exactly with the description of Giraldus, who was appointed by the king to attend the prince on this occasion. The intimate alliance of Giraldus with many of the leading families in Ireland, much more than his prudence, made him a desirable counsellor on such an occasion; his personal influence might avail in securing for the young prince a favourable reception when sounder judgments failed.

In his *Topographia Hiberniæ*, the earliest, in many respects the most popular of his works, Giraldus has preserved the record of this journey to Ireland. It may be considered as the prototype of those numerous productions which, under the different names of foreign scenes and incidents, personal recollections, sketches of distant lands, have occupied so large and important a space in the literature of Europe since the Reformation. It is in this light that the *Topographia Hiber-*

niæ must be viewed, and not under the more solemn pretensions of the established models of literary composition in the twelfth century. Trifles light as air, which look graceful in duodecimo and thin paper, in an age when literature is the common property of all, and the weaker sex assume the functions of instructing the stronger, would have seemed a wonderful profanation of the sacred calling of letters to the men of the twelfth century. When monks, bishops, or cardinals were the main authors, and the costliest material presented the only means of recording the thoughts of men, no wonder the facts recorded were of sacred or universal import, and the thoughts preserved the dictates of higher inspiration. Make the authors of an age, fathers, martyrs, and confessors, confine the literature to such subjects as is congenial to them, and no wonder that magazines, travels, and light letters would appear as the produce of an evil spirit sowing tares to seduce the hearts of men. The monk would huddle up the story-book under his sleeve at the approach of his abbot, which, within a few years, abbot and cardinals would read publicly. It required, then, no small amount of courage and genius to innovate on established forms. The *Topographia* was a novel experiment, and almost a solitary one; it was regarded by our author's contemporaries with any feelings rather than complacency. For an archdeacon to occupy his leisure in recording the manners of rough-headed Kernes, and collecting the traditions or describing the scenery of a barbarous and rude country, was looked upon as an undignified waste of time.[1] Giraldus complains of these adverse criticisms; he thinks it necessary to answer objections which, in this nineteenth century, would be deemed unworthy of

[1] *Top. Hibern.* 693.

notice. Posterity has reason to be grateful that the free and independent judgment, or rather that the genius of Giraldus, which in other matters betrayed him into absurdities, was guided in this instance by a truer instinct than his safer and more prudent contemporaries. To his industry we are exclusively indebted for all that is known of the state of Ireland during the whole of the middle ages; a few barren Chronicles excepted, singularly deficient in all information that can help the reader to realize the aspect and social condition of the country of which they speak. "The "Description of Ireland" by Giraldus was the solitary text-book, from which all writers in succession, to the present day, derived their accounts of that country previous to its final conquest by England. And even now, with all that has been done since by modern topographers trained in more scientific habits of observation, the conception of his task, as it existed in the mind of Giraldus, if not the execution of it, must remain as a monument of a bold and original genius. He must take rank with the first who descried the value, and, in some respects, the proper limits of descriptive geography.

The work is divided into three distinctions or books. In the first the author gives an account of the physical features of the island, including in it the history of its more remarkable productions. He speaks of the prevalence of rain in Ireland, which he attributes to its line of hills and the frequency of westerly breezes. Owing to their force and violence, all the trees on the western coast which stand on any eminence take an easterly direction. In contradicting the statement of earlier writers that Ireland produced the vine, he adds that wine was freely imported from Poictiers in exchange for hides. He then proceeds to describe its chief rivers and lakes, the extraordinary abundance of salmon, trout, eels, and other

fish; and from this subject he diverges to the more remarkable birds of the island. Referring to the falcons, for which Ireland was famous, he informs the reader that though the brood continued undiminished, the number of nests never seemed to increase from year to year. He states that in these and all other birds of prey, the females improve in strength and swiftness of flight, whilst the males degenerate, and this gives him an opportunity of moralizing, in deference to the literary and philosophic habits of the times. He sees in this provision of nature a symbol of the superior capabilities for mischief existing in the female as compared with the male sex. As the text says: *Brevis est hominis malitia super malitiam mulieris.*

He then proceeds to describe the different kinds of hawks, their particular points, their merits and flight, with the practised eye and keen delight of a falconer, and he closes these remarks with an etymological criticism, intended to show that the different varieties of the hawk genus have received their names from their peculiar mode of flying; falcon, *a falce,* because they fly in the shape of a reaping-hook; gyrfalcons, because they describe a circle, *gyrus;* hawks (*nisi*), from *nisu; accipitres,* from the mode of taking their prey, *accipere.* After noticing the large number of eagles and kites in the island, on which he cannot forbear again moralizing, he proceeds to speak of the crane, its gregarious habits, its practice of watching by relays, holding a stone in one foot whilst it rests on the other; of the wild peacock and wild hen (*grutæ*), quails, larks, and the like. He then proceeds to speak of the barnacle, that phœnix of mediæval wonders; he affirms that he had himself frequently seen more than a thousand tiny bodies of these birds hanging from a single log in the shell, not wholly formed; and then advances an hypothesis on biology and the

production of new species worthy the nineteenth century. From this he diverges to the osprey and its habits, to the swallow, the swan, and the stork. He is struck with the hybernation of birds, referring their disappearance in the winter to the same torpor which acts on the dormouse. He says that no gyrfalcons, partridges, pheasants, jays, or nightingales were to be found in Ireland; and generally all the tribes of small birds were less numerous than in England. With some observations on the hawk (*croeria*?) and the raven (*cornix*), he concludes this portion of the work, and then passes to the history of the wild animals.

Stags, wild boars, hares, and rabbits, he tells his readers, were found in abundance, but generally smaller than in other countries. The taxus (*qui et melota dicitur*)[1] haunts the mountainous districts, and is similar in its habits to the beaver. He bears witness to the old belief, that though noxious vermin did not exist in Ireland, spiders, leeches, and lizards might be found there. Some, he observes, by a flattering figment, have conjectured that St. Patrick cleared the island of such pests; but from accounts of an early date it is certain that long before the introduction of Christianity into Ireland noxious animals were uncommon; their absence must therefore be attributed to physical causes. After noticing the assertion that many attempts had been made to introduce such animals into Ireland, but without success, he adds that in his time a frog was found near Waterford, to the great dismay of the Irish, and carried to the court of Donald, king of Waterford. At the sight of the unwelcome visitor, the king tore his hair in anguish, exclaiming that it boded the invasion of their country and their conquest by England. France would surely have been a more congenial antitype.

---

[1] Cap. xx. and xxi. Probably, the beaver.

Enlarging on the mildness and healthiness of the country, its perpetual verdure, superseding the necessity of fodder or shelter for cattle in the winter, Giraldus truly attributes to these physical causes the habits of idleness and improvidence of the people. Strangers settling in the island, for the first time (he says), generally suffer from the mildness and moisture of the climate, as there are scarcely three clear successive days in the summer; and he then winds up this portion of his narrative by a comparison between the physical characteristics of the eastern and the western regions of the globe.

In this part of his description Giraldus has sometimes mixed up with real physical phenomena the mere wonders of an untutored imagination, as my readers will have seen. In the second Distinction, devoted exclusively to the marvels of Ireland, full scope is given to the credulity of his age; it is fooled to the top of its bent. Had he not positively stated, that for the two earlier portions of his work, he had been indebted to no extraneous aid, we might have supposed that he had reproduced the legendary history of Ireland, or the miracles found in the lives of its saints, not unmixed with actual observations; a common practice in the historical works of his age, when reverence for authority was too strong to be displaced by the soundest induction of facts. Thus he speaks of two islands, in one of which no woman was allowed to enter, in the other no one ever died. Of another, near Connaught, where the bodies of men were exempt from putrefaction; of a well which overflowed the whole country, because a woman forgot to close the mouth; of the miracles of St. Kevin, St. Bridget, St. Brendan; concluding with a remark that the saints of Ireland seemed to have been of a spiteful turn. His manner of accounting for this peculiarity is both quaint and original. He supposes that as they had to deal with a troublesome and disorderly people,

they had acquired in their lives habits of irritability, which they forgot to put off in another state. From much, however, that is worthless we must except his observations on the tides of the Bristol channel and the moon's influence. His explanation also of the leap of the salmon deserves perusal.

In the third book, which he had condensed from diffusive original materials, of little value, according to his own account,[1] he narrates the first peopling of Ireland, with much of the invention, but with less of the romantic feeling, of Geoffrey of Monmouth. In the latter part of this book, in which he describes the manners, dress, and condition of the Irish; their barbarism; their ignorance of the most rudimentary arts; their unskilfulness even in the commonest cultivation of the soil; their excessive idleness; their love of music; their aptitude for quarrelling; the attachment of priests and people alike to strong drinks (natural enough considering the dampness of the climate);—in these and many other traits of character we recognize the hand of a shrewd and exact observer, whose statements need no extraneous confirmation.

This work, which was dedicated to Henry II., appeared in 1187. It was followed by another of great historical importance on the conquest of Ireland, dedicated to the king's son, the count of Poictiers, afterwards Richard I. In his preface to this work Giraldus takes occasion to answer certain unfavourable criticisms with which his earlier labours had been assailed. The first and second parts of the *Topographia*, as he assures his readers, with no small degree of complacency, were universally considered as the very perfection of refined and scholastic elegance.[2] Against these the critics had not ventured to pronounce a single word of objection. They had, however, re-

[1] P. 693.

[2] "Scholastici styli elegantiæ "omnium unica laus est et uni-"formis." *Expug. Hib.* p. 755.

venged themselves for this moderation by carping at the ridiculous and improbable legends introduced into the second part, in which Giraldus had inserted a story of a wolf holding converse with a priest; of a monster partly ox, partly man; of a goat and a lion falling in love with a woman; and others of a similar nature. After meeting these objections, by a reference to the story of Balaam and his ass, the legends of St. Anthony and other fathers, Giraldus continues his defence in a more philosophical strain. Miracles and monsters, he tells us, are not contrary to nature absolutely, but only contrary to the course of nature so far as our present experience extends. "I do not," he continues, "desire credence should be given to all that has been "advanced in my work, as I do not myself give "credence to those things, except they have actually "fallen within my own observation, or might have so "fallen. As for the rest I forbear to pronounce upon "them affirmatively or negatively. I leave them to "the reader's judgment."[1]

The *History of the Conquest of Ireland* under Henry II., which followed the *Topographia*, is far superior to its predecessor in simplicity of style and sobriety of judgment. It is not only the most valuable of all our author's works, but, as an historical monograph, may challenge comparison with any work of a similar nature. Giraldus, who was closely allied to that gallant band by whom the conquest of Ireland was achieved, seems to have entered more fully into his subject, and been more seriously impressed with its greatness. The narrative marches along with a manly and vigorous freedom, unfettered by that tendency to moralize and turn fact into allegory which disfigures his earlier work. The personal sketches of the chief leaders in the expedition, which

[1] P. 756.

are numerous, are drawn with masterly precision; they bear testimony to his lively habits of observation which have been noticed already, and only leave us to regret that a quality of mind so valuable had not been strengthened and improved by a more sober and regulated judgment. The only drawback is the recurrence of artificial orations, which Giraldus, following the Latin and some later historians, has thought fit to put in the mouths of his heroes. References to Julius Cæsar and quotations from Ovid sound strangely from the lips of Irish chiefs, who were as innocent of all scholarship as their descendants are, whom adverse fortune has driven to find shelter in nooks and corners inaccessible to Saxon policemen. The Greek terminations to their names [1] give also something of a ridiculous and grandiloquent air to the narrative, as if Giraldus regarded his subject rather as a great epic, which undoubtedly it was, than a sober relation of facts, occurring in his own days, and needing no poetical fictions or rhetorical flourishes to augment its native grandeur. With these trivial exceptions, the Conquest of Ireland is a noble specimen of historical narration, of which the author's age furnished very rare specimens. Events have been carefully gathered, examined, and arranged; battle-fields, sieges, and marches verified by ocular inspection of routes and localities; accounts on both sides tested. No personal labour has been spared by the historian in collecting or sifting or placing his materials in their most lucid order; no efforts have been wanting which the most rigid historical fidelity could demand.[2]

[1] *e.g.* Stephanides for Fitz-Stephen, Morcardides, Giraldides, &c.

[2] The narrative of Giraldus has been thoroughly confirmed by the Anglo-Norman description of the same events by Morice Regan, himself an eye-witness.

Prince John returned to England in the winter of 1185; but Giraldus remained until the Easter of 1186, digesting the materials he had collected for his history. Shortly before Whitsuntide he returned to Wales, and set himself strenuously to finishing the task of his *Topographia*. "In process of time, when the work was "completed,"—I prefer to use his own narrative,— "not willing to hide his candle under a bushel, but "to place it on a candlestick, that it might give light "to all, he resolved to read it publicly at Oxford, where "the most learned and famous of the English clergy "were at that time to be found. And as there were "three distinctions or divisions in the work, and each "division occupied a day, the readings lasted three "successive days. On the first day he received and "entertained at his lodgings all the poor of the town; "on the next day all the doctors of the different "faculties, and such of their pupils as were of fame and "note; on the third day the rest of the scholars, "with the milites, townsmen, and many burgesses. "It was a costly and noble act, because the authentic "and ancient times of poesy were thus in some "measure renewed; and neither present nor past time "can furnish any record of such solemnity having ever "taken place in England."[1]

---

[1] *De Gestis*, p. 489. This feat of Giraldus has lost something of its exceptional character in the last few years, at least so far as it applies to authors reading their own productions in public. No doubt Giraldus had seen this practice at Paris, into which city it had been introduced from Rome. When Arator, in the sixth century, wrote a history of the apostles in hexameter verse, and presented his work to Pope Vigilius, he was requested by the learned and nobles at Rome to read his poem in public. The pope granted him the church of St. Peter ad Vincula for this purpose; and so great was the enthusiasm of the audience, that the author was compelled to repeat portions of the work many different times. The recitation lasted not less than four days. Thomassin, *Eccl. Disc.* II. i. 95.

The year 1188 saw our author selected by the king for a more important mission than that of guiding and governing a wayward young prince. For reasons not clearly ascertained, Henry II., who had appeared indifferent to the claims of Jerusalem a few months before, when his exertions might have probably saved it, now suddenly assumed the cross at Gisors in Normandy, and returning into England in the spring, presided at at a council, the main object of which was to induce his nobles to join the Crusade. What might be the motive of the king, who was never remarkable for religious enthusiasm,—whether to recover his waning popularity or rid himself of formidable rivals,—it is needless to inquire. His example was eagerly followed; Archbishop Baldwin, an honest and single-minded prelate, was sent into Wales to preach the Crusade, attended by Ranulphus de Glanville, the justiciary. If the expedition on his part was undertaken in simple good faith, and promoted by similar feelings on the part of the king, the political advantages arising from it, so far as concerned Wales, were as great as if it had been suggested by the most profound political sagacity. It gave the archbishop and the English officials, who attended him, an opportunity of perambulating Wales; of surveying the whole country at their leisure, without interruption and without suspicion. The conscription levied upon the inhabitants under the name of religion, and pressed with relentless rigour and pertinacity, feeble and sure to fail under any other plea, swept from the country the young, vigorous, and enterprising. Nor, when the cross had once been assumed in a moment of enthusiasm, which the eloquence of the preacher, the pomp and solemnity of the occasion, kindled to its utmost height, was the repentant votary allowed to withdraw his name, except upon the payment of a large sum of money, as burthensome almost as slavery itself

to the inhabitants of so poor a country. Stories were busily circulated of wives and parents visited by supernatural punishments who had attempted to withhold their husbands or their sons from the holy enterprise. Public disgrace and religious fanaticism were brought to bear upon those whom prudence or suspicion or worldly circumstances withheld from the general enthusiasm. It requires no great effort of imagination to conjure up the effects which an archbishop in the twelfth century, clothed in the majestic insignia of his high office, attended with the solemn and striking ceremonial belonging to the highest dignity in the hierarchy, fortified with papal bulls and regal authority, would exercise over a simple and half-civilized people, enthusiastic by nature and remarkable for their subservience to the visible emblems of the spiritual power. As the solemn procession wended its way among the retired valleys and romantic mountains of South Wales, now with banner and crucifix emerging from some woody glade or picturesque ravine, now encamping on the bank of some fabled river, or skirting the straggling hamlet, the sermon in the open air from the patriarchal lips of the successor of St. Thomas, the hymn floating and undulating like a cloud of incense, the occasion, the motive, the tender thought of Jerusalem in captivity, of the daughter of Zion insulted by the Saracen, of Christ's living members put to shame;—all these mingling in one stream of pious enthusiasm, ardent faith, glory, passion, and adventure, might have roused an imagination more callous and sluggish than that of the Welsh.

To augment these effects the nationality of Wales was touched in its most sensitive nerve. Close by the archbishop, enforcing his exhortations with an eloquence, which none but his own people could fully appreciate, stood Giraldus, the most popular of the clergy of St.

David's, allied to the blood royal of Wales, brother to the most influential of the Welsh nobility. Side by side stood Rhys, the son of Griffith, the darling chief, "the "swift-footed Achilles," the flower of men; at the mention of whose name the old Welsh chronicler soars at once from the dull, meagre level of the prosaic annalist into the glowing regions of inspiration: "Rhys, the "young man, famous for his prowess and bravery, his "learning and wisdom; Rhys, the light of the old, "the liberality and fame and jewel of the young; the "honour and glory and beauty and invincible strength "of the knights; Rhys, the pillar and saviour of "his country, the harbour and defender of the "weak, the admiration and terror of his enemies, "the sole pillar and hope of South Wales."[1] Who needs the assurance of Giraldus that the people flocked in crowds to the preaching of the cross? They sobbed, they shed tears innumerable of holy delight at the archdeacon's sermons preached in French and Latin, of which they did not comprehend a single word.[2]

The progress of the archbishop and his band of crusaders through North and South Wales has been worked out by a zealous native antiquarian, who pursued the same route in this century out of admiration for the narrative of Giraldus,[3] and led by a desire of testing our author's accuracy according to the face of the country at the present time. In the map which Sir Richard Colt Hoare has appended to his edition of the Itinerary, our readers will be enabled to trace the progress of the archbishop and his zealous and efficient colleague. I

[1] *Tywysogion*, p. 311.
[2] *De Gestis*, ii. 18.
[3] *Itinerarium Cambriæ*, in which Giraldus has recorded this portion of his history.

shall only state how, entering South Wales from Hereford, they proceeded to Radnor, thence to Landeu, near Brecknock; thence to Talgarth, Abergavenni, Newport, and Cardiff. Keeping along the coast they advanced to Swansea, Carmarthen, Whitland, Haverford, St. David's; and still following the sea-marge to Cardigan. From Cardigan they followed the right bank of the Towey to Lampeter, Strathflur, thence to Llanpadarn Vawr, along the coast to Llanvair, doubling the promontory of Llyn to Carnarvon, Bangor, Conway, St. Asaph, Chester, Whitchurch, Oswaldstree, Wroxeter, Wenlock, Ludlow, and Hereford. Such a perambulation of the country had never been made by native or foreigner;—had never, indeed, been possible under other circumstances.

The death of Henry II., in 1189, extinguished whatever hopes of reward our author may have entertained for his services in this expedition. To further the crusade he had crossed over to France in company with the archbishop and Ranulph de Glanville when the war broke out between Henry and his sons. On the death of the king, and the accession of Richard I., Giraldus was sent back to his native land to obviate any disturbances which might possibly arise from the change. On leaving Dieppe, a servant, whom he had lately hired, disappeared with his portmanteau containing his money, clothes, spoons, cups, the king's letters, and, worse than all, the maps for his Itinerary. As the archdeacon was sitting at Abbeville lamenting his misfortunes, and above all the irreparable loss of his literary treasures, he overheard a boy making inquiries what sort of a horse the archdeacon's servant rode, and being told it was an iron-grey (*ferrandus*), he rejoined that a man with a bundle, mounted on a horse of such description, was then in the market-place making inquiries for the archdeacon.

It was fortunate that his topographical works were thus saved, though the maps have never come down to us; and we have thus been deprived of a most interesting memorial, which can never be replaced.

He found Wales on his return in a state of great excitement, but no open outbreak. By this time his zeal for the Crusade had abated; from the papal legate then returning to Italy he procured exemption for himself and his old rival, Peter, bishop of St. David's. Giraldus was now in better favour. On the death of the bishop of Bangor [1] he was offered, but refused to accept, the vacant see. Probably he was indebted for this chance of preferment to Prince John, who had contrived to engross the whole powers of the kingdom during the absence of his brother Richard. It is certain that not long after the prince wished to promote Giraldus to the bishopric of Llandaff; [2] but this offer was declined like the other. A desire to prosecute his studies, and to complete what had been left unfinished, is the reason assigned for this refusal. With the exception of St. David's, there was no see in Wales or Ireland which Giraldus considered a sufficient reward for his merits. Probably St. David's offered the only chance of accomplishing those schemes for ecclesiastical independence with which he had endeavoured in vain to inspire Peter de Leia, and hoped one day to realize in his own person.

That Prince John should have remembered his former guardian and tutor, who possessed none of that suppleness or courtesy which are supposed to be in-

[1] In the *Tywysogion* his death is set down under the year 1191. He is there praised for his piety and uprightness. Abp. Baldwin died the same year, and was succeeded by Reginald Fitz-Joceline.

[2] *De Gestis*, ii. 24.

dispensable for gaining the favour of princes, will appear strange to those who have been accustomed to reckon him as a monster of ingratitude. All historians, monastic or not, have combined in representing him in the most unfavourable colours. Not without reason. He had little of the ability possessed by his father; none of his brother's reckless generosity. The vices of his family were concentred in him without their redeeming features. One quality he possessed in common with them, a ready wit and biting humour, which, offensive as it might be sometimes, and unkingly at all times, was in some sort redeemed by English fair play; in this prince also it was combined with a willingness to allow a retort from an inferior without taking offence at such freedom. Like his father and brother, John could tolerate "a good blunt fellow;"[1] and harsh and tyrannical as he might be in his general conduct, the least able of the Plantagenets could even relish a sharp reply, though he himself was the subject of it. Perhaps this may have assisted Giraldus in retaining his good graces. John had sworn during his brother's absence not to invade England for three years. The notorious bishop of Ely, then chancellor, readily granted him dispensation from his oath. As he was boasting of this indulgence before Giraldus, the archdeacon urged him to complete the conquest of Ireland, saying it would be more creditable to him than staying at home, and setting an example of sloth and luxury, whilst other Christian princes were engaged in the Crusade. Besides, he would, by such an action, secure for himself a lasting reputation and the thanks of his brother at his return. John heard him coolly, saying he had not so much reason to be fond of Ireland

[1] The first act in Shakspeare's *King John* shows how thoroughly the poet appreciated this characteristic of the family.

as the archdeacon had, for he had not so many relations there.[1]

As no further offers of preferment came, or none he thought fit to accept, Giraldus resolved to fulfil his long-cherished design, to withdraw into private life and devote himself to his favourite studies. He resolved before doing so to take the advice of an anchorite in his neighbourhood, named Wechelen, to whose discretion in spiritual matters he was inclined to pay unusual deference. This anchorite had once gone on a pilgrimage to Jerusalem to visit the Holy Sepulchre, and made a vow on his return to shut himself up in his cell,[2] and devote the rest of his days to prayer and meditation. But to the great grief of his soul he was not sufficient master of the Latin tongue to understand the Gospels and the service of the mass. "I wept much and prayed" (he said, when narrating this part of his story to Giraldus), "and besought the "Lord to vouchsafe me the mystery of the Latin tongue. "One day when my portion of bread had not been "brought at the usual hour, I called to my servant "several times from my window, and as he failed to

[1] On a previous occasion Giraldus had received a rebuff for proffering advice unasked, which a wiser man would have remembered. When the patriarch Heraclius came into England, 1185, to demand aid for the Holy Land, which Henry II. was reluctant to grant, up starts Giraldus before the whole court, and makes the king a speech of the honour thus conferred on him and his kingdom. When he had finished, Henry said with a sneer, "If the "patriarch or other men visit me, "it is more for their own interest "than mine." "My liege," returns Giraldus, with more than British temerity, "you ought to consider it "as your interest, and a very great "honour, that you have been "selected above all other sovereigns "for such a Christian service." "Look at these clergy," said the king, turning it off with a jest, "how bold they are in calling us "to battle and peril, whilst they are "exempted from all share of the "blows. They'll not run into "trouble if they can avoid it."—*De Instruct. Prin.* ii. 26.

[2] *De Gestis*, iii. 2.

"make his appearance, I fell asleep from weariness and "hunger, and saw upon waking my loaf of bread lying "on the altar. I approached, and after a blessing I "ate it; and immediately at vespers I understood the "versicles and Latin words pronounced by the priest; "and again at mass in the morning, as I thought. "So after mass, calling the priest to my window with "his missal, I requested him to read me the Gospel "for the day. And as he read I expounded, and the "priest said I expounded correctly; and afterwards I "spoke Latin to the priest and he to me. And from "that day to this I have continued to speak it. But "the Lord, who gave me the Latin tongue, did not give "me the Latin syntax;[1] but only so far as to under-"stand others and be understood by them."

This anchorite, whose imperfect Latinity probably found its parallel among others of the same class in the secluded districts of England and Wales, entertained for Giraldus a sincere affection. Their intercourse forms one of the most pleasing features in the diffusive and rambling narrative of our author's troubles, disappointments, contentions; a simple and affecting picture of the primitive manners of the times. He was one of the very few real friends which men of the temper of our author are destined to find in this life. As the archdeacon came to take leave of him and beg his prayers on his studies, that he might understand the Word of life, the hermit, grasping tightly the archdeacon's hand, "Och! och!" he replied, "say "not understand, but keep; for the one is of no avail "without the other." The archdeacon burst into tears at the rebuke, which he considered as an oracle from God.

But drying his tears and collecting his books,

[1] The anchorite uses the Latin verb throughout in the infinitive mood.

Giraldus set out on the road to Paris, fully resolved, in his own strong language, to devote not a few hours, but the rest of his life to study.[1] He was compelled by
A.D. 1192. the war then raging between Richard Cœur de Lion and Philip Augustus to abandon this design for the present; retired to Lincoln, celebrated at that time for its theological school under the superintendence of William de Monte,[2] with whom the archdeacon had formed an acquaintance at the classes in Mount S. Genevieve, Paris. Here he continued until the death of his old rival, Peter, bishop of St. David's, July 16, 1198. floated him back once more into those scenes of contention and visions of episcopal autocracy to which he had vowed an everlasting farewell. The honour was the more seductive as it was unsought on his part. The chapter, repenting of their former fickleness, prayed him to return, and earnestly solicited his assent to be put in nomination. The chief men of the country urged upon him the importance of demanding an audience with the king, and stating the services he had rendered to his majesty and his father. His consent for the bishopric must be forthwith obtained. Giraldus resisted their importunities until such a time as his modesty might be supposed to yield without any great outrage and canonical reluctance was duly and decently satisfied.

Meanwhile the chapter, without waiting his consent, had despatched, a little before Michaelmas, two archdeacons and four of their canons, with their letters of nomination, to Hubert, archbishop of Canterbury, at that time justiciary of England. Giraldus was nomi-

[1] "Non his morari verum etiam "mori." *De Gest.* iii. 3.

[2] For an account of this celebrated theologian, see Tanner's *Bibliotheca*, who has given a list of his voluminous writings. He died at Lincoln in 1213, while the interdict was still in vigour, and could not be buried until the next year. *Chron. Mailros* s. a.

nated the first and foremost, and Reginald Foliot, an Englishman, as the last of the four, and the least likely to be elected. In consequence of the protracted and acrimonious struggle which now ensued between Giraldus and the archbishop, the account which Giraldus gives of the actions, motives, and character must be received with caution. But other and independent testimony describes the archbishop as a man of unbounded spirit, who had obtained vast influence by his talents, and still more by his activity in raising the ransom for Richard's release.[1] The moment he heard of the nomination of Giraldus, he peremptorily refused to accept it. In vain the deputation insisted on the discretion, learning, and noble birth of the archdeacon. The archbishop turned a deaf ear to all their arguments. It is stated by Giraldus that the real, though not ostensible, motive for the archbishop's hostility was the archdeacon's activity in obtaining the deposition of William Wibert, abbot of Betlesdene, a creature of the archbishop's, who occupies a very prominent place, not much to his credit, in the correspondence of Giraldus, now for the first time published. The readers of that correspondence will be at no loss to fathom the reasons of the archbishop's dislike to our author; they will feel no astonishment that he should have heaped Ossa on Olympus to obstruct the archdeacon's advancement, and bar his progress to the metropolitan dignity of St. David's But archiepiscopal prowess found in this instance a stubborn antagonist. The fiery indignation of the Welshman,

---

[1] It is but right to state that Giraldus, though he found an unrelenting opponent in the archbishop, compliments him highly as the firm opponent to tyranny, and the refuge and defence of the high and low against oppression. See Godwin, *De Præsul.* p. 85, and the authorities there quoted.

and a pertinacity which no disappointments, no defeat could extinguish, proved a match for the calm resolution and dignified authority of the archbishop. It was a repetition of the great contest at Kerri, but on higher grounds, with the archbishop of Canterbury, and not a bishop of St. Asaph, as protagonist.

However, Giraldus at this conjuncture had descended somewhat from the lofty position it was his habit to assume; he had even ventured to bespeak the archbishop's favour, and seek reconciliation in a letter skilfully levelled at the most vulnerable quarter of a right reverend heart. The archbishop, it must be premised, had lately gained in a skirmish some advantage over the refractory Welshmen. On this hint Giraldus speaks: "Blessed be the Lord" (thus he begins), "who "has taught your hands to war and your fingers to "fight! Blessed be the Lord, who has given you the "victory over a hostile people! and blessed be His "holy name who has decreed that this kingdom "should be governed by laws, and its peace pre- "served, by the arms of a primate of so much "activity, who can wield both swords alike, and "adapt himself by his wonderful powers of government "to any emergency. For since the days when Harold "boldly invaded Wales, and almost exterminated the "nation, there is no record of such a victory as yours "having been gained by any prince in a single battle." He then proceeds to express his great regret and surprise that he should have done anything to incur the archbishop's displeasure; of what offence can he have been guilty, seeing that for the last two years he has devoted himself exclusively to study, and not said a word or written a line against any one? Then after a variety of protestations, that he cannot imagine any cause for the archbishop's animosity against one so quiet and inoffensive as he is, that he has bidden farewell to the

world and all its blandishments, and if a cathedral in France or England were offered him, God knows he would not abandon his studies to obtain it, he thus concludes: "Let others indulge in dreams of ambition; "let others follow the camp, as I once did; let others "scramble for cathedrals; mine, mine be retirement "and exclusive devotion to the Holy Scriptures. In "this employment let me die! If I cannot have "your lordship for a friend, let me at least not have "you for my enemy. I have already had sufficient "experience of the mutability of great men; I wish "to be in their estimation as one that is not, expecting "neither good nor evil from them. God grant I may "redeem the time I have lost, far removed from the "cares and ambition of the court, where hearts are "stricken but never satisfied. May I spend the brief "remainder of my life in pleasant composure, divid- "ing my time between reading and praying; where "there are no vicissitudes and no vices; where no "prelacy presses, no domination domineers or damns, "but peace and quiet reign perpetually."

If this be intended for anything more than a rhetorical flourish to display the archdeacon's gifts in Latinity, in which his grace the archbishop was somewhat deficient,[1] or a splendid common-place, to show what good use he had made of his studies—if indeed it be sincere, as why may it not be? seeing how distant was the temptation, my readers will be at no loss to excuse it. They may find its parallel without going far, and without accusing the archdeacon of dissimulation. So vehement a panegyric in praise of sermons and solitude

---

[1] See *De Jure M. E.* p. 578, where Giraldus tells us how, at the desire of Innocent III., he used to mimic the archbishop's bad Latinity and equally bad theology, to the infinite amusement of his Holiness.

and bread and water may have a ludicrous air in the mouth of a man whose life was spent in bustle and excitement, and will contrast still more strangely with what has to follow. But as discourses and odes upon solitude, pastoral dreams of a golden age, innocence and sheep-hooks, are more frequent in times of excessive refinement and disappointed ambition, so was it, no doubt, with Giraldus. I will, however, detain my reader no longer from the archbishop's reply.

"Hubert, by the grace of God archbishop of Canterbury, primate of all England, to his beloved son, "Master Giraldus, archdeacon of St. David's, health "and benediction.

"You have ascribed to me the destruction of the "Welsh, who fell the other day through their own "pride; that destruction must not be attributed to "me, but to God, who casts down and humbles the "proud." A hint for the archdeacon. "For their "foolish heart was so darkened by conceit, that although they were instantly urged to desist from their "design, and choose sounder counsels, they would "not accept the advice, or be warned in time how "assuredly their folly would drag them to destruction. "And that this victory was wrought not by me, but "by the finger of God, is clear from this, that in the "conflict not one of my men received a mortal wound "from their spears or bows.

"As to the remark in your letter, that you intend "henceforth to devote yourself to the study of Holy "Scripture, I applaud your resolution highly; I gather "from this that you consider it more safe for yourself to sit and hear the word of God with Mary, "than to minister with Martha." A perilous thrust!

"As to your assertion that you have never injured "any one, and do not therefore deserve to receive injury from others, you know best whether or not you

"have done that which you thus deny doing. I am "not your accuser; nor do I entertain any ill feelings "against you or any one else, so far as I can tax "my memory. Farewell."

Had I been the archdeacon, I think I should not have published this letter.

The archbishop was too hard for the Welshman. It was clear he was not to be won; nay more, he had resolved that no Welshman should have the bishopric, and he proposed to the chapter his chamber-fellow, Alexander, a monk of the Cistercian order, or failing him, Geoffrey, the prior of Lanthony, not for his theological abilities, but—which will astonish modern readers—for his skill in medicine, an accomplishment of much rarer order in those days. The canons, however, were as peremptory as the archbishop. Between the two, St. David's seemed doomed to perpetual widowhood; when Reginald Foliot, one of those nominated by the chapter, conceived the idea of profiting by these dissensions, and climbing up into the chair of his uncle, the late bishop, by ingratiating himself with the king. He had, however, been already anticipated in this race for preferment by Adam, the abbot of Dor,—sent over to Aquitaine to announce to Richard the archbishop's victory over the Welsh. The winter was fast approaching, without any definite result, when late in the month of December the unhappy canons received a mandate from the chief law officer of the Crown commanding six, or at least four, of the more discreet to be at Westminster in the octaves of St. Hilary, in readiness to cross the sea, and present themselves before Richard in Normandy.

A journey for four Welsh clergymen from St. David's to Westminster, in the depth of winter, was no ordinary achievement in the twelfth century. I say nothing of the expense and inconvenience, or their

little acquaintance with the language and manners of the country through which they had to pass.[1] Inns and conveyances there were none; the roads apparently had never been repaired since the days of the Romans in the more neglected districts of the west. The confusions on the borders had filled them with thieves and vagabonds, to whom Welsh or English were alike lawful plunder. If a Welshman had submitted his complaint before an English officer of the borders he would have stood but little chance of redress. The same state of society existed then as on the Scotch borders some centuries later. The voyage by sea in stormy weather, and the undignified horrors of a fishing-smack, were the least part of the inconvenience. After the fatigues of the journey it was not at all improbable that the king would have left Normandy, and gone no one knew where. Those Anjevin princes had a superabundance of energy; and as the whim took them, or the dread of growing fat, they started from one place to another without warning, utterly regardless of their suite or their appointments. Court chaplains and dignified ecclesiastics were huddled up, without further notice, with the beds, kettles, and kitchen furniture, in the

[1] Latin story-tellers in the middle ages are fond of exposing the Welshmen's ignorance of English. Here is one: Three Welshmen resolved to travel into England, but being ignorant of the language of the country, they resolved to divide between them the pains of mastering the necessary vocabulary. One was to say, "We three Welshmen;" the second, "For a penny in the purse;" the third, "All right." This stock of English they supposed would be sufficient to meet all the exorbitant demands of tradesmen and hotel-keepers; and thus furnished, they started on their travels. They had not proceeded far when they found on the highway the body of a man who had been lately murdered. As they stood pitying his misfortune, the Hue and Cry overtook them. "Who did this?" exclaimed the leader of the quest. "We three "Welshmen," was the ready answer. "What for?" "For a penny "in the purse," chimed in the second. "Then you shall all be "hanged." "All right," exclaimed the third.

sumpter waggons, among pages and jesters and other loose characters, to find accommodation at their journey's end, as they best could, or find none.[1] Richard Cœur de Lion, slightly above the ordinary height, and inclined to grow gross like his father,[2] was, if possible, more energetic and more regardless of his personal dignity. Brave and generous, or rather, perhaps, less selfish than his brother John, he had a coarse and ready humour, as such men often have—the result of animal spirits—which often degenerated into brutality. To Richard it was an excellent jest to extract the teeth of the Jews by a lingering process ; it was equally relishing to banter ecclesiastics, and expose them to insults which their place and profession forbade them

---

[1] Peter of Blois, one of the court chaplains to Henry II., describes the numerous inconveniences and inextricable disorder attending that king's movements. After speaking of the miserable viands, the bad beer and wine, the stale fish, the beggarly lodgings provided for himself and others in the king's retinue, he thus proceeds : "If the "king has given out, especially if "proclamation has been made to "the effect, that he intends to stop "in any place, you may be sure he "will rise at a very early hour in "the morning, and alter his determination without further notice. "It often occurs that those who "have let blood or taken medicine "are obliged, at the hazard of their "lives, to follow. You will see men "running about like mad; baggage "and carts all in confusion, as if "hell had broke loose. Whereas, "if the king has given out that he "will start early in the morning "for a certainty he will snore till "noon. You will see the sumpter "horses drooping under their "loads, carts motionless, drivers "nodding, tradesmen fretting, "all grumbling. If you wish to "know when the king will start "you must ask the loose women "and liquor retailers who follow "the court, for in general they "know most of the secrets of the "court. Actors, singers, dicers, "confectioners, huxters, gamblers, "buffoons, barbers, are there in "abundance." The writer then gives a lively account of the disorderly crew getting under weigh, and the utter disregard to all arrangement and comfort. *Epist. Blesen.* xiv.

[2] Henry II. was under size ; two of his sons, Henry and Richard, were taller, the other two shorter, than their father.

to retaliate.[1] The proposed interview with Richard was the acme of coming discomfort. In this perplexity the canons sent to Giraldus.

After repeating the substance of the royal mandates, they proceeded to say: "That we may not appear too "much like rebels and Welshmen, we propose to send "you with three others of the chapter to our lord "the king; these three will carry our letters of rati-"fication, and will not fail to urge your election, "should the king withhold his consent, which God "forbid. We are all perfectly unanimous in the "nomination, and there is no division amongst us; "nothing is wanting *except the money for the ex-*"*penses.* Send us such forms of petition to the king "and the justiciary as you know to be proper on "these occasions, and we will sign them." On the receipt of this letter Giraldus immediately started for London.

Meanwhile the deputation in London had a hard time of it with the justiciary. There are more exquisite ways of putting men on the rack than breaking their joints on a wheel. The official refinements of the twelfth century would have disdained such a vulgar contrivance. The justiciary urged the canons to accept the nomination of the archbishop. Let them choose the abbot or the friar; both were equally eligible; if they would take his advice, he would recommend the friar. The deputation, however, did not take his advice; they did not want it at all; they absolutely refused it. Well then, he is extremely

[1] Richard's absence from England, his imprisonment, still more the vileness of his successor, have invested him with a halo not justified by a single act of his as a prince or a king. Of such stuff are heroes manufactured.

sorry, there is no other alternative,—they must take a voyage to Normandy and present themselves to the king. In vain they protest that such a voyage was altogether unusual, in fact, that they have no money. The chancellor of the exchequer—for such the justiciary was in those early times—was at a dead lift; the canons cannot travel without money, that is certain; equally certain is it, that, if he advances the money, the canons of other churches will draw this indulgence into a precedent for similar cases. Official prudence budded and sprouted at an early period in these kingdoms, long before parliaments held the strings of the public purse. So it was agreed at length that two of them only should be despatched to the king.

But as my readers will have anticipated, Richard was not to be found at the place appointed. The canons hunted for him through Normandy, Anjou, and part of Aquitaine; at last they come upon his track, and hear that he has gone into Limousin. They arrive too late; news of his death and his whereabouts arrive simultaneously. After many days' delay and perilous journeyings in a wild country, they turn back to Chinon, where they meet with Prince John, his mother Eleanor, and Berengaria, the late king's widow. John is in high spirits; he accepts their letters graciously; praises the archdeacon; alludes gracefully to the services rendered by him to the royal family; gives them the requisite letters the next day; and only requires the chapter to send him three or four of their body to ratify the archdeacon's appointment to the see of St. David's. Better than all, he peremptorily enjoins the justiciary, in a letter of which they are the bearers, not to molest the canons in their election.

The deputation returned home very well satisfied with so triumphant a conclusion, and by the Easter following have presented their letters to the arch-

deacon, still residing and studying, or seeming to study, at Lincoln. Packing up his books and his baggage, Giraldus prepared to obey the king's mandate and pay him a visit in Normandy; but as John in the meantime had repaired to England, and was crowned at Westminster in the summer, Giraldus returned to St. David's. The election was held with great solemnity on the 29th of June, when all were unanimous in the choice of Giraldus, and equally unanimous in requesting him to proceed to Rome and receive his consecration from the sovereign pontiff. Thus, at last, they have realized their darling and daring hope of restoring St. David's to its independent and metropolitan dignity.

So bold a measure as this, which was, in fact, little short of actual defiance of the king's power, and an invasion of his most cherished rights, seems to have sobered for a moment the overweening vanity of the archdeacon. Talking treason and acting treason are different things; so long as he adhered to the former, the king, whether Henry, Richard, or John, looked on with apparent indifference. They tolerated smaller impertinencies, thinking them harmless, and conscious of possessing the means for repressing them at any moment. But vain as the archdeacon was, he was not altogether prepared, at the bidding of a few noisy Welsh canons, in a remote corner of England, to run headlong into acts of rebellion, which he had sense enough to know would forfeit whatever favour he might expect from the king, and render him obnoxious to the royal and ecclesiastical authority of England. No man knew better than he that papal protection was an empty name,[1] papal intimidation a bugbear, which could never countervail the real

[1] See his own epigram in this volume, p. 377.

power of the king when he chose to exert it. But the man that deliberates is as frequently lost as his softer partner. The example of Thomas à Becket was a flattering unction to one who aspired to the crown, but discerned not the thorns of martyrdom. In an evil hour Giraldus consented. He tells us that the moment his resolution was passed, he felt himself inspired with fresh courage and determination; his conceptions of duty grew with his spirits. He was now resolved, let what would happen, to lend all his efforts not only to the recovery of the ancient dignity of his Church, but of the honour and independence of his country.[1] A frank admission, but fatal to his cause.

Having formed this resolution, he determined to cross to Ireland and advise with his friends. But in the interval the canons of St. David's received a peremptory command from the archbishop to accept and elect the prior of Lanthony as their bishop by the 22nd of August, threatening, in case of refusal, to send him down ready consecrated. The business admitted of no further delay. Taking a hasty leave of his brother, Philip de Barri, and collecting his books, which he deposited in the abbey of Strathflur, out of danger of English hands, Giraldus started on his journey to Rome. Leaving Strathflur on the 16th of August, he sent forward his companion Ithenardus with money, horses, and books to Brecknock, for fear of being intercepted by the English officials. But Ithenardus was attacked and plundered on the road by his own countrymen the Welsh, and died a few days after. Crossing the mountains of Ellennith, Giraldus made the best of his way to Sandwich, and thence took shipping for St. Omer. Here fresh misfortunes befel him; he was compelled

A.D. 1199.

---

[1] *De Rebus Gest.* iii. 13.

to send back to England his sole surviving companion, Martin, canon of St. David's, who was attacked by sickness. And as a war had broken out at the time between Philip Augustus and the earl of Flanders, who was on friendly terms with King John, the archdeacon, now elect of St. David's, was obliged to abandon the high road, and skirting Flanders and Hainault, plunge into the rough, impenetrable barrier of the forest of Ardennes; thence into Champagne and Burgundy, with no greater state than an itinerant pedlar or ordinary traveller. Crossing the Alps, he arrived at Rome about the latter end of November, when the famous Innocent III. sate in the chair of the papacy.

The transcendant genius of Innocent III. is conspicuous not only in the changes which he wrought in the whole system of European politics, but still more in his successful mastery of all opposition from contemporary sovereigns. If Alexander desired to find kings as competitors in the race, Innocent was surrounded by monarchs as able as himself, accustomed not to render, but to receive homage—capable of resenting any infringement of their dignity. He found Christendom in a fluid, indeterminate state, with a tendency to glomerate round different centres and revolve in independent orbits. At his death he left the papacy the sole acknowledged centre towards which all states gravitated as the law of their existence; and what perhaps was more difficult to achieve, he rooted his conviction for centuries in the hearts of men, however opposite their moral or intellectual characters.

With this great pontiff Giraldus was now brought into contact. He remained at the papal court many months; had numerous opportunities of conversing with Innocent, watching his manners, sharing in his relaxations. He saw the pope in the consistory presiding among the cardinals; he saw the same pope

unbending among a few select friends in his pleasant gardens near the Lateran.[1] We regret that, with his keen powers of observation and his skill in describing character, Giraldus has not been as minute in sketching the person, pursuits, and associates of Innocent III. as he was of Henry II. We would gladly have spared half a dozen whole lengths from his gallery of Irish worthies and their conquerors, the M'Dermots, the Rodericks, even Strong-bow himself, for a lively kit-cat of such a pope as Innocent, by such a hand as Giraldus.

But the bishop elect was too much engrossed with his own great affair to have a thought beyond it. How he might advance his cause and counteract the opposition from England was his sole concern sleeping and waking; to this one object were all his serious efforts directed; and if he could spare time for a joke when the business of the day was over, his wit was levelled at the same mark. Yet with all this preoccupation, it was impossible for a man of his peculiar talent not to let fall incidental notices of the court of Rome, of Innocent himself and his cardinals, as novel as they are striking. In the pages of the professed historian we catch only a solemn glimpse of this pontiff in his tiara and scarlet shoes. In the pages of Giraldus we see the man himself under his formalities; courteous, affable, witty; condescending, but never tripping; unreserved, but never off his guard; piercing at a glance the characters of those who approached him, our poor bishop elect in particular; whose vanity he flattered, whose hopes he pampered with unmeaning compliments, whose ambition he soothed with visionary mitres, praised his scholarship, lamented his hardships, urged to fresh

[1] *De Jure E. M.* 577.

exertions, condoled with ill-disguised laughter, and deluded at the last. The admirers of Innocent will impeach the accuracy of this narrative. It may be urged in its favour that Giraldus has no intention of maligning or misrepresenting the pope, as he was certainly innocent of all suspicion that the pope was deluding him. His vanity was an ox-hide shield and buckler against the attacks of all such unpleasant surmises.

Ushered into the presence of the pontiff, Giraldus presented him with six of his works, magnificently bound, observing, in a sort of left-handed compliment, that others approached the pope with livres, but he with letters.[1] He assures us that the pope found so much delight in the present, that he kept the books together by his bed-side for nearly a month; pointed out their beauties to the cardinals in their visits of business; could hardly be entreated to part with a single volume even for a short time, though the whole college was dying to read them. One of them, the *Gemma Sacerdotalis*, was his never-failing companion. Agreeable visions for an author! very different from his tramontane critics! But these pleasant dreams were interrupted by a courier from the archbishop of Canterbury, who arrived a fortnight before Christmas with letters for the pope and the cardinals. These letters fell, by some mischance, into the hands of a clerk, rather, were stolen by him, and offered for sale to the archdeacon. Giraldus confesses what few men would have cared to acknowledge. He told his informant that he must see one of the letters first, before he consented to purchase, and learn whether

[1] The pun is not transferable into English: "Præsentarunt vobis "alii *libras*, sed nos *libros*." *De Gest.* iii. 18.

they were for or against him. Breaking the seal of one of them, he found it full of the most bitter invectives against himself and his election. Happily he was dissuaded by the cardinal bishop of Alba, his intimate friend, from proceeding any further in so disgraceful a bargain. The letters were returned; presented to the pope; copies ordered for the archdeacon. They contained, as might be expected, the archbishop's version of the matter, accusing Giraldus among other things, of having been elected by three of the canons only, all the rest of the chapter refusing their assent. The archbishop further professed that he would gladly have given his consent had the election fallen duly on a capable and suitable person, but that Giraldus, fearful of the result, had declined consecration at his hands, and started for Rome.[1]

The archdeacon's answer to this attack has not been preserved.

The prosecution of the suit was inexpressibly tedious even for Rome. In that quarter the genius of Innocent III. had neither attempted nor desired reform. Such delays were profitable to the Roman chancery; but they might and doubtless did arise in a great degree from ignorance on the part of the judges of the rights of the litigants who appeared before them, and the difficulty of arriving at a just decision. How was it possible for the papal court or the pope to know the bearings of a case which turned not unfrequently on territorial or prescriptive titles? How could they at such a distance summon or even examine the witnesses necessary for discovering the truth? How decide on

---

[1] The letter will be found at length in the treatise *De Gestis*, iii. 19; the answer, as Giraldus states, was inserted in the beginning of his treatise *De Invectionibus*. *De Jure M. E.* p. 540.

the value of the evidence tendered? How could they even remember the names of the thousands of bishoprics, with their exemptions and non-exemptions, their intricate network of ecclesiastical jurisdiction or local privileges in the different parts of Christendom? Giraldus narrates a conversation which he held with Innocent III., curiously illustrative of this difficulty. As he was insisting on the metropolitan privilege of St. David's, the pope ordered the register to be brought in which all the names of the different metropolitan churches are entered, with their suffragans. Turning to the kingdom of England, he read as follows:—"Canterbury, the metropolitan "church has for its suffragans, Rochester, London," and so on. Then came the rubric: "*De Wallia.* In "Wales are the churches of St. David's, Landaff, "Bangor," &c. "See," said he, with an air of triumph, "St. David's is reckoned among the suffragans." "Yes," replied Giraldus, "but not in the same way as the others, for the grammatical construction of "the passage differs. Otherwise it would be as your "holiness says." "That is a sound observation," replied Innocent; "and there is another thing which "supports your view. The register never passes from "one rubric to another, except when it passes from one "kingdom or one metropolis to another." "That's "true," said Giraldus; "Wales is a part of England, "and not a kingdom by itself." The pope then inquired what muniments St. David's possessed in confirmation of the dignity thus claimed for it by Giraldus. He was told that formerly it had many, but as St. David's was situated on the Irish sea, in a distant corner of the land, it was frequently visited by pirates from the Orkneys, especially in the summer season; all its books, charters, treasures, ornaments had been carried off at divers times, its canons and clergy mas-

sacred, and the church brought to desolation.[1] In consequence of such visitations, Sampson, one of its former archbishops, had fled into Brittany, and by his self-imposed exile its dignity as a metropolitan church had been lost. "But," said the pope, "that Sampson of whom "you speak was archbishop of York." "Not so, saving "your reverence," returned Giraldus, "as is shown by "the histories of Dole. For in one of their sequences "occurs the expression,—

"'Præsul ante Menevensis
"'Dignitatis in Dolensis
"'Transfertur fastigium.'"

"That's a long time back, and the Canterburians are "safe by long prescription," was the pope's answer. "As to our claiming the pallium, it is so; but with "regard to its privilege as metropolitan, please your "excellency, it is otherwise. Until the subjugation of "Wales by Henry I., the church of St. David's, like "the church of Scotland, owed subjection to no other "church but immediately to Rome." The conversation ended by the pope requiring evidence from Giraldus of what had been alleged.[2]

The evidence which the archdeacon produced and submitted in a long memorial to the pope,[3] may be read in the treatise to which reference has been made already. It runs through the early history of England, beginning with the reign of king Lucius, showing the condition of the Welsh church; exhibiting a strange mixture of antiquarian research with a total absence of all historical criticism. But the most effective

---

[1] It is not to be denied that these disputes at Rome were productive of great good in making churches and monasteries careful and scrupulous in the preservation of their charters, muniments, and local histories. Without these the history of Europe for ten centuries would have been little better than a blank.

[2] *De Jure M. E.* 540–1.

[3] *De Jure M. E.* 541.

part of the whole argument was an engagement undertaken by Giraldus, that if his petition were granted, and St. David's subjected immediately to Rome, the Welsh should freely submit to the payment of Peterpence for every house, amounting to 200 marks and more per annum. The great tithes, amounting to more than 3,000 marks, were also promised to Rome.

The hopes of Giraldus now ran high. He had evidently produced a favourable impression. Not the less, when on visiting the pope one day in his apartments, his holiness called out, "Advance, elect of St. David's; "advance." On this Giraldus, kissing the pontiff's foot, said: "These words, my lord, ought to have the effect "of confirmation." "I called you *elect*," said the pope, with a smile, "because others call you so; the pope, "cannot in seriousness call any one elect till after his "confirmation." Yet though the pope was too cautious to be drawn into any express declaration in the archdeacon's behalf, his success was generally anticipated. The cardinals went so far as to pay him visits of congratulation; and an intimation was conveyed to him from influential quarters, that the pope would confirm him in St. David's without entertaining the question as to the validity of his election.

A.D. 1200. But the archbishop knew too well the temper of the court of Rome to trouble himself at the progress of his opponent. To ensure success he had employed a Lombard, named Buon Giovanni, a subtle ecclesiastic, to watch the proceedings, and when the pope was inclined to favour Giraldus, divert him from his intention by suggesting that a nuntio should be despatched to England to collect aid from the English clergy, to which the archbishop promised his example and influence. How to satisfy Giraldus, and avoid offending the archbishop, was the dilemma. To oblige both, Innocent offered to refer the election to a commission of the judges in England, and committed to the hands

of Giraldus the administration of the temporalities and spiritualities of St. David's, until the suit should be decided.

The suit lingered on for four years; but it cannot be followed here in all its intricate minutiæ. It exhibited every phase of legal chicanery, such as the Roman court could alone exhibit in the thirteenth century, or an English court of chancery, in its unreformed phase, when the original trunk can scarcely be distinguished from the rank tanglements of a vicious aftergrowth; and dilatoriness and delay arising from the dread of doing injustice have passed into the worst forms of injustice. To that dread quite as much as to venality the endless meanderings of the Roman chancery must be in some measure attributed. The chapter had certainly not been unanimous in the election of Giraldus; during his absence the opposing party had increased in numbers and influence. Fidelity to his cause involved persecution; the independence of St. David's was a chimera. An expensive journey to Rome threatened all who upheld it, or vexations of all sorts from the king and the archbishop. Without exactly trusting the archdeacon's assertion, that English gold had been freely distributed among the chapter, we may well believe that the utter hopelessness of the contest, and the exertions of his enemies who were on the spot, soon contributed to alienate the minds of the chapter; and when Giraldus returned to England, he had the vexation to find that he was the only one heartily in earnest to continue the struggle.

Twice he visited England in the progress of the suit, three times he returned to Rome, undaunted by danger, undeterred by disappointments. But it is clear from his own acknowledgment that on the last occasion the independence of St. David's, though the ostensible, had ceased to be the real cause. Receiving no countenance or sympathy from the clergy, he had applied for aid

and support to the laity. English rule was distasteful enough to induce the leading men of his country to join him in any scheme, however extravagant, which promised annoyance to their conquerors; and the professed efforts of Giraldus for the spiritual independence of his see resulted, at last, as such efforts not unfrequently do, in an attempt to coerce the refractory clergy to adopt his views. The princes of North and South Wales sent very intelligible threats to them, that in the event of their failing to support Giraldus, they must not expect their friendship

So the contest, which at first was a canonical duello between Giraldus and the archbishop, now assumed the more portentous shape of rebellion. It was time for the civil power to interfere.

In 1202 the king resumed into his own hands all the lands of Brecon and Landu belonging to St. David's. Writs were directed to the celebrated Walter Mapes, archdeacon of Oxford, commanding him to take possession of all the revenues of Giraldus in his archdeaconry. The abbot of Alba Landa was strictly forbidden on pain of forfeiture, of all his houses and chattels, to hold communication with the elect, who was a traitor to the king, and was encouraging the Welsh to rebellion.[1]

From Geoffrey Fitz-Peter, earl of Essex and chief justiciary, who appears to have been his best friend, Giraldus received timely warning of the approaching danger. He was advised to withdraw from the contest, if he would not incur severer punishment and have his property and person attached.[2] But cautions to men of his character are as oil to the flames. He had taken his part; he determined to follow it to

[1] *De Jure M. E.* 555. See also the Letters Patent in the Appendix.

[2] *De Jure, M. E.* 556.

the end, happen what might. He had to appear before a commission at Worcester, in the midst of his enemies. Not a friend stood by him. Even the monks of Strathflur, where he had deposited his books, had so far joined in the persecution against him as to refuse him the use of a foot-boy to show him the road. "I wonder," said the prior of Canterbury, who presided in the place of the archbishop, "that you, a "man of discretion and learning, should thus attempt "to drain a bottomless well. It is impossible you can "ever succeed. If you beat the archbishop, you will "have a fresh set of opponents in the monks of the "Holy Trinity; if you beat them, then a more for-"midable opponent remains in the king of England." "I acknowledge all that you urge," said Giraldus, "but Troy stood a siege for ten years; and though it "fell at the last, the name of Hector its champion "remains imperishable; as the poet sings:

"'Hectora quis nosset felix si Troja fuisset?
Ardua per præceps gloria stravit iter.'"[1]

How he defied the good advice of his friends as well as the malicious attempts of his enemies; how he journeyed from London to Canterbury, and there proved to the earl of Essex that the archbishop, not he, was the king's enemy; how he returned to Wales and, at the lowest ebb of his fortune, publicly excommunicated his enemies, Foliot and Osbert; how the pope betrayed him, and left his cause to be settled in England, which was sending a consumptive patient to die at Madeira, may be read in his own narrative.[2] He had now to conceal himself; a watch was set at all the ports to prevent his egress from the kingdom. He was tracked to Sandwich; every habitation in the

---

[1] *De Jure M. E.* p. 557.

[2] *De Jure M. E.* pp. 558–571.

town was searched; a proclamation was issued that no one should give him passage. In this dilemma he resolved to escape over to Flanders, and sent one of his chaplains before him disguised as a common beggar. Though escape was impossible, his courage never forsook him. Retracing his steps to Faversham, he crossed the Thames to Tilbury, and concealed himself at St. Osyth's. A fleet of Flemings were waiting on the coast of Essex for a fair wind; he watched his chances of getting on board; but after skulking about three days and nights in an open boat without effecting his object, he was compelled once more to cross the Thames and avoid pursuit; and by an unfrequented and circuitous route took shelter at Dover in the midst of his enemies. Here he remained for eight days and more in the greatest peril, avoiding discovery by all sorts of disguises, separating from his company to elude suspicion. After much suffering a smack was hired at a great expense bound for Gravelines; but as the coast of Flanders was not less perilous than England, he was obliged during the day to lie down at the bottom of the boat and hide himself under the benches. His misfortunes had not yet ended. On the road from Arras to Paris he was pursued, compelled to find refuge in a church, and purchase his freedom with a large sum of money. Taking the road through Burgundy, he reached the foot of the Alps in mid-winter, crossed them in the deep snow, fearless of storms, precipices, or robbers; reached Spoleto, and the first day after Epiphany presented himself before the pope in the great consistory at Rome.[1]

It is grievous to see so much labour, perseverance, and courage wasted in so worthless a cause. Treated with

---

[1] A.D. 1203. *De Jure M. E.* p. 572.

derision, hunted, persecuted,—assured of the venality of Rome, of the ingratitude of his own chapter,—Giraldus battles for a shadow, the merest phantom associated in his brain with dreams of independence. And such independence! He has had time amidst Alpine snows and the pursuit of banditti to prepare his brief. He had it ready for the pope's ear sooner than the pope's ear was ready to receive it. But Innocent showed no annoyance at the unexpected presence of our Welsh knight-errant; he received the archdeacon with the usual embrace, *more solito cum honore et osculo suscepit.* He even distinguished Giraldus by the marked courtesy of his manner, as compared with his frigid salutation to his countryman the bishop of Bangor, a wretched niggard who declined any longer to share his lodgings with Giraldus in the neighbourhood of the Lateran, as he knew the archdeacon had been robbed in Flanders, and was afraid he would borrow money.

In the first consistory held after the Epiphany Giraldus advanced to the midst of the floor and thus commenced his oration:—

"Holy father and lord, I entreat your mightiness "to hear with diligence and patience a tedious page, "full of my injuries and my losses. Ofttimes the "mind anticipates the evil which it dreads. As in "the last year when your holiness undertook to write "to the judges in England to make inquiry as to our "unanimity in the question of the *status,* I foresaw "and publicly stated that this would only afford "occasion for bribing the chapter, and where these "means did not succeed, threats and violence would "be employed."

The archdeacon then proceeded to a detailed statement of his sufferings and oppressions, and the contempt with which the archbishop had treated the mandates of his holiness. He followed up these argu-

ments by presenting the letters of the Welsh princes, in which they lamented the injuries inflicted upon St. David's through its subjection to English ecclesiastical authority. But though the archdeacon expended his money and his patience, though he entertained the pope with long speeches in the consistory, and his best jokes out of it, though he sedulously attended his pontifical majesty in his hours of retirement to his favourite retreat, Fons Virginum,[1] and amused his holiness, his suit made no real progress. The pope laughed at his labours and his witticisms, was too much of a courtier or too clever a politician to lead him to despair, commended his vigilance and perseverance, praised the inflexible equity of the court of Rome, where sentence was always eventually given in accordance with the real merits of the case, and never from favour or undue influence; and ended, after the fashion of the arbiter in Æsop's fables, by giving a shell to each of the contending factions. He annulled the nomination on both sides, and left them, if so inclined, to commence the contention *de novo*.

Nothing now remained for our unhappy archdeacon except to return home as speedily as possible. It is true, that as a sort of compensation for his labours and his losses, the pope had condemned the archbishop in the costs of the suit. Still Giraldus was without money; he could expect none from his countrymen,

[1] Giraldus gives a very lively description of this place :—

"Contigit his diebus papam ad "Fontem Virginum, quo spatiandi "causa loco et tempore competenti "libenter atque frequenter ire con- "suevit profectum esse. Erat autem "fons ille fons pulcherrimus, a Late- "rano non longo intervallo meridio- "nali latere distans, limpidas et "frigidas aquas ex se fundens, Pariis "lapidibus arte conclusus, et rivum "amœnum et amplum ad campos "emittens." Notice was given by the tolling of a bell when the pope left the palace. *De Jure E. M.* 577.

and at Rome it was not easy to borrow except on the best security, at exorbitant interest. He advances to take leave of the pope, a sadder, if not a wiser man. "Father, it is time for me to return.[1] I have there-"fore come to take my leave of you, not as I have "hitherto done, with the hope of a speedy return, "but with the fixed resolution of never visiting your "court again. I never intend to return." "Do not "say so," replied Innocent, apparently affected by the solemn manner of Giraldus, but evidently unable to repress the joke that was rising to his lips—"Do not "say so, for what will then become of the dignity of "St. David's? Surely you will never leave the cause "of its *status* where it is." Giraldus—intending to be very grave and personal:—"He that quashed my "nomination, and changed the commission he had first "conceded into a worse form, to oblige my opponents, "he has also extinguished the cause of the *status*.[2] "Hitherto I have studied the interests of your "court; henceforth I will study my own interest and "my own ease. But had not the court of Rome "forsaken me first, I would never have abandoned "the cause of St. David's. God knows that, if I "have been anxious to secure my promotion to so "poor and impoverished a church, I have been urged "solely by a desire of reviving its ancient dignity, "at the expense of my future ease and comfort. "I have endured excessive labour and martyrdom in "order to repair its ruins." Innocent was touched at his earnestness, and endeavoured to console him by suggesting that the finger of God was to be traced in his failure, who had doubtless rescued him from such

---

[1] *De Jure M. E.* p. 593.

[2] Giraldus had obtained a commission from the pope to have the *status* of the church of St. David determined according to ancient documents.

a life of disquietude, and probably reserved him for some higher service. With this consolatory and pious reflection the conference ended.

From Terentino Giraldus proceeded to Rome; thence to Bologna, where he was near being detained by his creditors. He then passed through Lombardy, and re-crossed the Alps; but in his journey through France he was made prisoner, and carried to Chatillon on the Saone, as a subject of the king of England. The company with whom he travelled consisted, with a solitary exception, of pilgrims from Normandy and Rouen, who pretended they belonged to Gisors, then held by the king of France, who was at war with England.[1] The exception referred to was a French priest, who, with a view of delivering his companions, swore they were all palmers from Gisors, and pilgrims of the Holy Sepulchre, with the exception of Giraldus, who had joined their company at Paris. The falsehood succeeded. Giraldus was detained; the rest dismissed. In a conversation with his captors he learnt that his imprisonment was owing to his old enemy John of Tinmouth, the zealous advocate of the archbishop in the late suit at Rome, who had given warning of his coming, and by an accurate description of the archdeacon's person had led to his detention. Giraldus was conspicuous for the tallness of his person and his large and shaggy eyebrows. "Had I known," said he to the castellan's brother, with whom he held this conversation, "that my forest of eyebrows would have wrought "me so much mischief, I would have cut them down "with fire or sword." On examining his baggage, nothing was found in the bags but eight *duxiones*, less than two shillings sterling. His letters and papers,

[1] We learn a curious fact, that only English monks of the Cistercian order were permitted at that time free access to France. P. 594.

left in pawn to the merchants of Bologna, had been despatched by a different route. His bag was sealed up again and delivered to the keeping of the castellan's wife; his lean nag committed to the stable, and himself left in custody of a serjeant.

Now, for the first time in his life, Giraldus began to despair. He passed the day without food, the night without sleep, in the greatest dejection. His case seemed hopeless. He had no friend to whom he could apply for aid and consolation. He, reasonably enough, suspected that his malicious enemy, in betraying the nobility of his birth, and thus enhancing the cost of his ransom, had been silent upon his misfortunes and the general poverty of the country to which the archdeacon belonged. By exciting the avarice of his captors, John of Tinmouth hoped to induce them to insist on an exorbitant ransom, and thus detain Giraldus in prison. In this desperate plight he solaced himself with his favourite maxim from St. Gregory: *Adversitas quæ bonis votis objicitur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis.* The only chance of ameliorating his condition was to seek asylum in some neighbouring church by clinging to the altar and the relics. With this intention, he asked and obtained leave to visit a monastery of Black Canons. He received the sacrament with great devotion, begging divine aid and direction, intending to put his resolution into effect as soon as the bell tolled for vespers. But before that hour arrived the wife of his keeper, taking compassion on his misfortunes, informed him that the seneschal of the castle, who was expected that evening, had taken John of Tinmouth prisoner, and was delighted to find that he was not only a wealthy clerk of Canterbury, but the confidant of the archbishop, and could afford to pay a heavy ransom. The seneschal, on his arrival, was not sorry to have his conjectures confirmed

by Giraldus, and to hear that his prisoner was a responsible clerk, well able to dispense from his preferments a hundred marks by the year, and upwards. So the tables were turned; the archdeacon was liberated, John of Tinmouth detained, to no man's sorrow but his own and the archbishop's. As Giraldus rode merrily out of the town, and passed by the tower where John of Tinmouth was incarcerated, weeping and lamenting his bitter mishap, the generosity of the archdeacon could not prevent him from having a fling at his petulant and malevolent enemy. "Yours is a bad way of taking vengeance on sorrow. " 'Grieving for sorrow,' says the proverb, 'only aug- " 'ments it:'" thus Giraldus addressed him. You " have verified the psalm; you have digged a pit for " others, and are fallen into the midst of it your- " self. You would never have been a prisoner here if " you had not compassed my imprisonment. But dry " your eyes; your master is a rich man, and can " well afford to deliver you." "If I know my master " well," replied the sorrowful John of Tinmouth, "he " won't trouble himself much about my delivery, " especially when he reflects on the expenses you " have caused him in the suit for the *status*." "Well," said the archdeacon, "my advice is that you bear " your misfortune patiently. It is all for your good. " Consider this imprisonment as a penance for the lies " which you and your master told against me at " Gloucester, St. Alban's, and Rome." And with these words he departed, as an Homeric hero would have done, but not like a modern one.

Arriving at Rouen without further molestation, he found his old friend the bishop of Ely, who had been deputed to that city by the king to settle the disputed election to the see of St. David's. For during the archdeacon's absence the chapter had proceeded to a new nomination. The deputation had arrived to

learn the bishop's decision. It was a fortunate conjuncture. When mass was done, and the bishop had taken his seat in the nave, ready to begin, Giraldus appeared, to the astonishment of his discomfited opponents. He impeached the nomination of the chapter as illegal; impugned the fitness of those who were nominated, on the ground of illegitimacy, immorality, want of scholarship, and ended by appealing to Rome. This appeal he solemnly repeated some days after before the archbishop's officials at Canterbury. The business is as far from conclusion as ever.

Meanwhile, after a visit to Brecknock, where every thing was in confusion, and to St. David's, where the canons, wearied with the long strife, regarded him with undisguised aversion, Giraldus had to return to London to be present at the impending election.[1] On the 4th of November he dropped in at Lambeth to renew his protest against the election made in his absence and without his consent; then crossed the Thames to visit his friend, the justiciary sitting at Westminster. From the exchequer they proceeded together to the chapel of St. Catharine, where the canons of St. David's and the archbishop's chaplains had already assembled. The justiciary, with a view of bringing this interminable contest to an amicable conclusion, urged the archdeacon by all means to withhold his consent from any nomination made by the chapter. "They have refused you, do you refuse them." The chapter, on the other hand, used their most persuasive arguments to bring the archdeacon over to their views. He was inclined to neither. He wished to nominate Roger, dean of Lincoln, or the celebrated Walter Mapes, or Map, archdeacon of Oxford, who, though Englishmen born, were well acquainted with

[1] *De Jure M. E.* p. 606.

Wales. But the justiciary, who under the guise of friendship, had evidently taken his cue from the archbishop, persisted in urging the claims of the prior of Lanthony, and, backed by the canons, at last procured his nomination, in spite of the archdeacon's resistance.

The fiery temper of the archdeacon prompted him, in the first instance, to appeal against the decision, and once more expose himself to all the perils, costs, and disappointments of another journey to Rome. Three times already had he visited that city in this unhappy business, and each time with the same barren result. Reflection came at last; he bethought himself of the vices and venality of the Roman court; of the thanklessness of those for whom he had suffered so much, and who had been the first to betray him. The prior of Lanthony had never been his personal enemy; he was unexceptionable in all other respects. To resolve and act were one and the same thing with Giraldus. He signified his assent, to the general content and astonishment of all assembled.

His entire reconciliation with the archbishop and the king[1] followed soon after. The expenses of the suit were repaid him; and he was promised preferment of sixty marks per annum. The archbishop went further; at the desire of Giraldus he obtained the consent of the new bishop of St. David's for the archdeaconry of Brecknock and the prebend of Martreu to be settled by Giraldus on his nephew, the son of his favourite brother.[2]

Such was the termination of this notable contest, in which Giraldus met with the amount of success and

---

[1] See the curious document in the Appendix.

[2] He behaved ungratefully in after years, and opposed his uncle. *De Jure M. E.* p. 620.

gratitude from those he desired to serve which falls in general to the account of this world's heroes. It is, however, only fair to state that the canons of St. David's did not, from the first, regard his struggles for their independence in the same light as Giraldus, or with the romantic patriotism usually attributed to their nation. Whenever the subject was mentioned before them, they stigmatized the cause as the mere dotage and dream of Giraldus. They said that his assertion of the metropolitan dignity of St. David's was an empty myth, without any historic foundation, fit only to find a place among the Arthurian legends. But what could be expected from such miserable canons who cared only for their ease and the archbishop's favour? They loved their brats better than their books; their families better than their folios;[1] their consorts (Giraldus uses a harder word) better than their chapter:—

"Non nostrum est tantas componere lites."

Giraldus lived seventeen years at least after the termination of this eventful struggle. But we hear no more of him. His name disappears from the page of history. A few scattered notices occur which show that he was in easy circumstances, and though not altogether forgotten, had by his early efforts in behalf of St. David's left an impression on the minds of his contemporaries altogether fatal to his advancement. After the death of Hugh, bishop of Lincoln, there was some talk among the canons of demanding Giraldus as his successor. When King John was in the height of his resentment against the monks of Canterbury and the celebrated Stephen Langton, he would gladly have reinvolved our author in his ancient quarrel against the archbishop.

---

[1] *De Jure M. E.* 611.

But Giraldus coldly declined. He had too much respect for both to be entangled again in a strife so detrimental to the very interests he was anxious to serve. And we may believe he had too much respect for himself to make sport for the enemies of the Church.

The year of his death was uncertain. Sir Richard C. Hoare[1] makes him seventy-four at the date of that occurrence, but I know not on what authority. Giraldus tells us himself that in his seventieth year he was engaged in writing his treatise *De Principis Instructione* and other works. According to Tanner he lived some years into the reign of Henry III., but I can find no positive proof of this statement.

He was buried in the cathedral church of St. David's, where his pretended monument and effigy are shown to this day.

The present volume embraces the following works:

I. *De Rebus a se gestis.* Libri III.

II. *Invectionum Libelli,* V. and VI.

III. *Symbolum Electorum;* containing the letters and poems of Giraldus.

IV. Letters and poems, not included by the author in the *Symbolum Electorum,* but which it appeared advisable to insert immediately after it as being in their nature intimately connected with it.

1. *De Rebus,* &c.

I. The first of these treatises, *De Rebus a se gestis,* is printed from the only MS. supposed to exist, now preserved in the Cottonian Library, and numbered Tiberius B. xiii. It is a small folio, in double columns, of the fourteenth century. The MS. unfortunately extends no further than the 18th chapter of the third Book, which contained originally 236. The total dis-

[1] Itinerary of Archbishop Baldwin, &c., p. xlix.

appearance of the rest of the MS., of which not a single fragment has ever been recovered, seems almost incredible, and might have created a suspicion that the work was never completed. But in his treatise *De Jure Menevensis Ecclesiæ* it is so frequently referred to by its author, and so numerous are the allusions to the letters and documents originally contained in it, that if any such suspicion existed, it must be abandoned as without foundation.[1] The loss of so large a portion, which is much to be lamented, is repaired in some degree by the treatise just mentioned,—in some degree, but not entirely. Much of the author's correspondence—many anecdotes of his struggles and his various travels—have utterly perished. No record remains of any other MS. in the bibliographical works of Wharton or Tanner; no trace of any exists in the catalogues of foreign libraries. At what time this latter portion disappeared, or whether it ever existed among the Cottonian collection, cannot now be determined. The part preserved is bound up with other MSS., with which it has no connexion, and ends abruptly at the bottom of the page, as if it had been violently separated from the rest.

Though Giraldus nowhere states that he is the author of the work, which is written in the third person, and speaks of his labours in a tone somewhat inconsistent with our modern notions of autobiography, no reasonable doubts can exist as to its authenticity. It finds a place in the different accounts which he gives of his works, and in his *Retractationes* the treatise *De Gestis* is enumerated as one of his acknowledged writings.

The work, as the title implies, gives an account of our author's life from his cradle to the commencement

---

[1] See specially *De Jure M. E.* pp. 550, 560, 562, 565, 572, 586.

of the thirteenth century, when he was postulate of St. David's. From this point the thread of the narrative is continued without interruption in the treatise *De Jure Menevensis Ecclesiæ.* This carries the reader about three years further, when the election of Geoffrey, prior of Lanthony, to St. David's, extinguished the hopes of Giraldus.

The date of its composition.

From the different accounts left us by Giraldus, we learn that the treatise *De Gestis* was composed very late in life.[1] Wharton refers it, with great probability, to the years 1204 and 1205, though the author himself speaks of it as the production of his 50th year, or thereabouts.[2] In his *Retractationes,* Giraldus recants some of the bitter and unjust expressions with which he had assailed the memory of archbishop Hubert; but in so doing he has planted a deeper sting. I subjoin the passage:—

" Similiter etsi in libro *De Gestis Giraldi* hæc " forte aut his similia reperiantur, eadem habenda est " consideratio. Ut autem ea quæ de ipso [sc. Huberto " archiepiscopo Cantuariensi] vere dici et scribi pote- " rant paucis aperiam. Erat utique vir ille animosus " et strenuus, et inter virtutes varias incomparabili " dapsilitate conspicuus. Unde ut ad animi amplitudi- " nem res ei suppeterent et facultates, trans modestiam " fuit in acquirendo, modis omnibus sollicitus nimis " et curiosus. Et utinam adeo spiritualia sapiens sicut " et sæcularia; adeo divinitatis amator sicut et vani- " tatis aucupator; adeo caritate fervidus sicut et " cupiditate repletus; adeo, inquam supernam sitiens " gratiam, sicut et terrenam appetens pompam et

[1] " Inter ultimos fere labores ipsomet auctore vel adjutore conscriptos." — *De Jure M. E.* p. 613.

[2] " Anno quasi quinquagesimo." —*Ibid.* p. 627. But the whole passage may imply no more than collecting and arranging his material.

"mundi gloriam. Erat hic autem principis frænum "et tyrannidis obstaculum, populi pax et solatium, "majorum pariter et minorum suis diebus contra "publicæ potestatis oppressiones in necessitate refu-"gium; sicut ex post factis palam fuit. Ipso namque "defuncto statim in regno tyrannis invaluit, et tan-"quam rupto repagulo non solum in humanas verum "etiam res divinas impudens et improvidens contu-"macia crevit. Unde et ultricem non longo post tem-"pore potentiæ cui non resistitur dextram, et cujus "animadversio in pertinaciter obstinatos, etsi aliquam-"diu differtur non tamen aufertur aut evitatur, præ-"sumptuosa superbia sensit. Poterant igitur, quantum "ad humanum spectat examen, decessoris ejusdem "ultimi literatura pariter et religio, necnon et hujus "animositas, rigor, et strenuitas, si in una forte per-"sona, circumscriptis vitiis hæc violantibus, conjuncta "fuissent, dignum martyris egregii Cantuariensis con-"stituere successorem. Sancta quippe rusticitas sibi "solum valet, et quantum exemplo prodest tantum "silentio obest. Strenua vero simul et devota prælatio "tanquam tuba vocem exaltat et scelera sua populo "Dei confidenter annuntiat, seque pro domo Domini "murum apponens, animam suam dare pro ovibus suis, "imminente gregis periculo, in necessitatis articulo "non formidet."[1]

This treatise was first published, with some omissions, by Henry Wharton, in his *Anglia Sacra*, ii. 457. The whole has been recollated with the original MS., and the omitted portions restored.

II. Connected with his autobiography, and frequently referred to in the treatise *De Jure Menevensis Eccle-* **2.** ***Invectionum Libellus.***

---

[1] *Retract.* p. 426.

siæ, is the *Invectionum Libellus.* The author himself thus describes it:

"In libello *Invectionum*, ubi de ecclesiasticæ his-
"toriæ Britannicæ chronographia tractatur, præter illa
"quæ ex tomis Anacleti papæ et historiis Bedæ eli-
"ciuntur, cætera fere cuncta, veluti de enumeratione
"sedium episcopaliun antiquitus Menevensis Ecclesiæ
"suffraganearum et subjectarum, necnon et de digni-
"tate ejusdem ecclesiæ ac libertate tempore Wilfridi
"episcopi, sicut et de sedibus metropoliticis Britanniæ
"Majoris per Faganum et Duvianum olim, longe scilicet
"ante adventum Saxonum in Britanniam, dispositis,
"magis famam publicam et opinionem quam historiæ
"cujuspiam certitudinem sunt secuta.

"Item et super his quæ in eodem libello de archie-
"piscopo Huberto potius amaritudinis quam rectitudinis
"zelo, magisque vindiciæ intuitu quam justitiæ scripta
"noscuntur, plus operata est fama et opinio quam aliqua
"per visum vel auditum certitudo; veluti de versu
"metrico parasito responso, de sermonibus tam in
"synodo quam aliter in publica audientia factis, ver-
"bisque Latinis tam literaturæ quam etiam sanæ doc-
"trinæ defectum redolentibus, de mercaturis variisque
"mensuris, de monialibus, et sigilli regii cui præfuit
"abusu: de his, inquam, omnibus ac similibus, magis
"absque dubio credendum, quod ea famæ malignæ
"confectio quam ulla rei gestæ perpetratio publicare
"præsumpserit." [1]

From other parts of his writings we learn that this work was begun at Rome, and completed there by desire of Innocent III.[2] It was intended as a reply to the various calumnies circulated against him by his enemies in that city.

[1] *Retract*, p. 426.

[2] *Catalogus Brevior*, p. 421, and p. 445, ed. Wharton. *De Jure M. E* p. 612.

This treatise has scarcely been noticed by those who have written on English bibliography, and no MS. of it was supposed to exist. But several years since, when examining a volume of transcripts made for the late Record Commission, I discovered two books, being the fifth and sixth of the treatise in question. Though certainly one of the most remarkable recoveries of a mediæval MS., and unquestionably the most important of all the services effected in that way by the Record Commission, it never appears to have attracted attention.

It was copied in the year 1836 by a German transcriber from a MS. at Rome, in the collection of Christina, Queen of Sweden, No. 470. No trace can be found of the four missing books, the substance of which has been briefly described by Giraldus in the extract already given. The abuse lavished on Archbishop Hubert corresponds with the portions of the work here printed. The copy, like all the other transcripts sent from Rome, has been carelessly made, either from incompetence or carelessness on the part of the transcriber. The more obvious blunders I have ventured to correct. How much of the remainder ought to be attributed to the *defectus Latinæ literaturæ*, my readers must determine for themselves.

3. Symbolum Electorum.

III. For the *Symbolum Electorum*, containing the letters, poems, prefaces, and speeches of Giraldus, I have consulted the only three MSS. known to exist.

The first, preserved in the library of Trinity College, Cambridge, R. 7. 11., here cited as R., is the only complete MS. extant. It is a small 4to, in double columns, written at the close of the thirteenth or commencement of the fourteenth century. It contains the four parts. It is the only MS. in which the poems or *Juvenilia* of Giraldus are found. The letters are evidently derived

from an earlier edition than the one represented in the Cottonian MS. Cleopatra D. V. The differences of the two editions are very considerable in the number and variations of the letters contained in them. The Cambridge MS. omits some found in the Cottonian, and *vice versâ*. No other course, therefore, remained, except to supply the omissions of one MS. from the other. But whenever the same letter was found in both MSS., I have preferred the text of the Cottonian as containing the latest corrections of the author. There is besides these a transcript by Gale of the *Symbolum Electorum*, in the library of Trinity College, O. 10. 16., apparently intended for publication, but of no independent worth beyond the MSS. already mentioned. For the use of these two MSS. I am under great obligations to the liberality and hospitality of the Society of Trinity College, and to the Rev. H. R. Luard in particular. I would gladly say more to mark the sense of my thankfulness to the members of this college if I could avoid the appearance of appropriating to myself a courtesy which is liberally and cordially granted to all literary inquirers.

Both the *Symbolum Electorum* and the *Invectionum Libellus* are referred by their author to the same period of his life as the treatise *De Gestis*.[1] It will be found, on comparing the titles of the chapters in the missing portion of the third book *De Gestis* with those of the *Libellus Invectionum*, that the latter supplies many of the omissions.

The detached poems added to the first part of the *Symbolum Electorum*, p. 365, are derived from a very fine MS. (Lambeth 236) in the library of his grace the archbishop of Canterbury, to whom I desire to express my public acknowledgments. It is written on

[1] *De Jure M. E.* p. 627.

vellum, in double columns, of the date of the twelfth or early part of the thirteenth century. From this MS. the two letters to Stephen Langton, archbishop of Canterbury, and that to the Chapter of Hereford, have been derived. The other poems are found only in a late paper MS. of the fifteenth century, now in the Cotton. library,—and mutilated in the margins,—Vitellius E.V.

The *Retractationes* are derived from Domitian I., a quarto MS. on vellum of the thirteenth century.

CHRONOLOGICAL TABLE.

The following table, drawn up by Wharton, exhibits the principal events in the life of Giraldus, and the dates of his principal works. For the year of his birth, see the preface to this volume, p. x. and the note.

Quo major sequentia Giraldi Opera lecturis lux adesset, visum est præmittere rerum a Giraldo gestarum Chronologiam, qualem ex scriptis ipsius expiscari potuimus.

Anno circiter 1150 Giraldus natus est.

Anno circiter 1170 *Metricam Cosmographiam* scripsit.

Anno 1172 ab Academia Parisiensi, ubi per plures annos bonis litteris operam dederat, in Angliam reversus est.

Anno 1175 a Ricardo Archiep. Cant. Legatus in Wallia constitutus, brevi post Archidiaconatum Brecheniensem obtinuit.

Anno 1176 mense circiter Maio Episcopus Menevensis electus est. Sub exitum ejusdem anni Parisios repetiit.

Anno 1179 Juris Canonici Professor publicus in Academia Parisiensi electus, provinciam recusavit. Eodem anno Canonici Menevenses Ecclesiæ suæ jus Metropoliticum in Concilio Lateranensi protestati sunt.

Anno circiter 1180 in patriam reversus, administrator Episcopatus Menevensis a Petro Episcopo constitutus est.

Anno circiter 1184 ab Henrico Rege in Curiam accitus, una cum Rege in Norman. transiit.

Anno 1185 Johanni Henrici Regis filio in Hiberniam misso comes et consiliarius datus est.

Eodem anno Fernensem et Lechelinensem Episcopatus sibi oblatos recusavit.

Anno 1186 media Quadragesima in Concilio Dublinensi peroravit; et post Pascha in Walliam rediit.

Anno 1187 *Topographiam* et *Expugnationem* Hibernicam scripsit.

Anno 1188 Baldwinum Archiepiscopum Cant. in Wallia itinerantem comitatus est.

Anno 1189 ex Gallia legatus est a Ricardo Rege ad tutandas Walliæ partes.

Eodem anno Willelmo Episcopo Eliensi summo Angliæ Justiciario coadjutor datus est.

Anno circiter 1190 Episcopatum Bangorensem sibi oblatum recusavit.

Anno circiter 1191 Episcopatum Landavensem sibi oblatum recusavit.

Anno 1192 Aula relicta Lincolniam studii Theologici gratia se contulit; ibique per septennium moratus est.

Anno 1193 scripsit *Vitam Galfridi Archiepiscopi Eboracensis.*

Anno circiter 1197 *Gemmam Ecclesiasticam* scripsit.

Anno 1198 mense Septembri Episcopus a Capitulo Menevensi inter alios tres postulatus est.

Anno 1199 ineunte, solus a Capitulo Menevensi in Episcopum postulatus, die 29 Junii electus est.

Eodem anno die 30 Junii in Hiberniam transvectus, post tres septimanas remeavit; et Romam profectus, circa Festum S. Andreæ urbem intravit.

Anno 1200 mense Maio administrator Episcopatus Menevensis tam in temporalibus quam spiritualibus pedente lite ab Innocentio III. Papa constitutus, Angliam brevi post rediit.

Anno 1201 Romam reversus media Quadragesima intravit; medio anno ad Angliam rediit.

Anno 1102 fere integro in placitis variis coram delegatis judicibus exacto, die 2 Novembris versus Romam iter ineuns transfretravit, urbem ingressus die 4 Januarii sequentis.

Anno 1203 die 15 Aprilis sententia definitiva ab Innocentio Pontifice lata, mense Augusto repatriavit.

Anno eodem, die 10 Novembris electo Gaufredo in Episcopum Menevensem, litem ulterius prosequi destitit; et paulo post Archidiaconatum Willelmo nepoti suo resignavit.

Annos inter 1204 et 1205 scripsit *Descriptionem Walliæ, Symbolum Electorum, Speculum duorum, Invectiones, Legendam S. Remigii,* et *De Gestis suis.*

Anno circiter 1215 Episcopatum Menevensem iniquis sibi conditionibus oblatum recusavit.

Anno circiter 1218 *Dialogos de Jure Menevensis Ecclesiæ* conscripsit.

Anno circiter 1220 scripsit librum *De Principis Instructione,* et *Speculum Ecclesiæ;* et editionem *Dialogorum* secundam concinnavit.[1]

---

[1] Wharton afterwards dated the birth of Giraldus in 1146; and therefore this and the three previous paragraphs relative to his writings would stand four years earlier, by the amended computation.

GIRALDUS CAMBRENSIS.

GIRALDI CAMBRENSIS

LIBRI III.

DE REBUS A SE GESTIS.

INDICULUS CAPITUM TOTIUS OPERIS.

Liber Primus.[1]

---

[1] The Roman numerals are not in the MS., but are added for the convenience of the reader.

Liber Secundus.

Liber Tertius.

---

[1] *archiepiscopo*] archidiacono, MS.

[1] *Folioti*] Felioto, MS. The next word is uncertain. In cuncta, W.

CCIV. De Bangorensi electo spoliato, et archidiacono per pueri visionem confortato.

CCV. De archidiaconi reversione et cum papa prius confabulatione et ab angustiis Bononiæ liberatione.

CCVI. De archidiaconi apud Castellionem captione et Deo opitulante præter spem liberatione.

CCVII. Qualiter Trecas veniens et inde Parisius Normanniæ marchiam penetrans electionem in absentia faciendam elusit.

CCVIII. Qualiter archidiaconus Cantuariam properans appellationem coram Eliensi episcopo in Normannia factam etiam coram suffraganeis episcopis renovavit.

CCIX. Literæ Giraldi archidiaconi Cantuariæ archiepiscopo missæ.

CCX. Qualiter archidiaconus in Walliam veniens rerum suarum et redituum turbationem inventam prudenter elusit.

CCXI. Literæ judicum archidiaconi citatoriæ.

CCXII. Qualiter archidiaconus Meneviam tendens de turbatione ibidem facta et graviore in brevi facienda præmunitus per visionem fuit.

CCXIII. Qualiter contumeliis affectus et spoliatus, nec tamen his omnibus a proposito revocatus.

CCXIV. Qualiter archidiaconus laborem prosequens et in Angliam tendens, se contra persecutiones quoad potuit præmunivit, Deoque et Sancto David totum commisit.

CCXV. Qualiter apud Westmonasterium electio facta fuit; et inter archiepiscopum et archidiaconum concordiæ dies et compositionis assignatus.[1]

CCXVI. Qualiter et quibus ex causis archidiaconatum suum cum præbenda resignavit, et in utroque nepotem suum institui procuravit.

CCXVII. Quod fata causarum ambigua, et quia præter spem multa contingunt.

---

[1] *assignatus*] assignatis, MS.

[1] *compositione*] sic MS.

PROLOGUS.

INCLITORUM gesta virorum quondam Graï veteres primo per imagines deinde per scripta tenacius et expressius memoriæ commendabant; quatinus exacti temporis virtutum extantium æmula posteritas posset imitatione laudabili ad similia provocari. Fabulosis enim seu relationibus seu lectionibus, quibus hyperbolica promuntur et impossibilia, ad imitationem nullus accenditur. Sed ubi vera viri virtus emicat, ibi ad imitandum et virilia complexandum mens virtuosa consurgit. Unde viri cujusdam nostri temporis inclite gesta, quæ vel oculis conspexi vel ipso referente notavi, scolastico stilo, simplici tamen et non exquisito, perpetuæ memoriæ [commendare] curavi. Quatinus non in pauca sed plurima operis hujus diffundantur utilia, in laudabilem actionem, et actionis æmulationem, in fidei duplicis ecclesiæ videlicet tam Italicæ quam Walensicæ, per experimenta cognitionem, et facillimam utriusque ære operante corruptionem; in Menevensi ecclesia firmam atque fidelem suæ dignitatis instructionem, et perpetuam in posterum contra incommoda similia præmunitionem. Quanquam ex his instrumentis elici nequeat de præterito medela, contrahi tamen per hæc eadem poterit, quod non mediocriter expedit, de futuro cautela. Et sicut super fundamentum a Bernardo positum egregie Giraldus ædificavit, sic super hanc Giraldi struem si quis un-

Preface.

quam in Menevensi ecclesia de cætero probus emerserit, et fidem in fratribus invenire valuerit, ad ecclesiæ suæ dignitatem et Kambriæ totius honorem, suis et ipse diebus ædificare ac strenue dimicare contendat, suisque posteris materialem arcam apperiat. Magnum quippe est et laude dignissimum fundamentum quod firmiter ædicari queat fideliter extruere, et scalam per quam sublimiter ascendi possit in altum erigere. Pars igitur operis hujus prima de ortu Giraldi continet, pueritiæ gestis atque adolescentiæ; secunda vero de gestis virilis ætatis ejusdem et robustæ ; tertia vero de gestis provectioris ætatis et maturæ, laboribus immensis atque periculis et persecutionibus plena.

GIRALDI CAMBRENSIS

LIBER PRIMUS

DE REBUS A SE GESTIS.

Cap. I.

De ortu Giraldi, pueritiæ gestis et adolescentiæ.

Giraldus itaque de Kambria oriundus et australi ejusdem parte, maritimisque Demetiæ finibus, non procul ab oppido principali de Penbroc, castello sc. de Mainarpir, ingenuis natalibus prosapiam duxit. Ex matre namque Angarath, filia Nestæ, nobilis filiæ Resi principis Sudwalliæ, sc. filii Theodori, viro egregio Willelmo de Barri matrimonialiter copulata, processit. Qui cum ex fratribus quatuor germanis pariter et uterinis natu minor existeret, tribus aliis nunc castra nunc oppida nunc palatia puerilibus, ut solet hæc ætas, præludiis in sabulo vel pulvere protrahentibus construentibus, modulo suo, solus hic simili præludio semper ecclesias eligere et monasteria construere tota intentione satagebat. Quod dum pater ejus sæpius intuendo cum admiratione considerasset, ductus ad hoc quasi prognostico quodam, ipsum literis et liberalibus disciplinis applicandum præsaga mente decre-

A.D. 1146. The parentage of Giraldus.

Amuses himself, as a child, in building churches and monasteries on the sand.

vit; eumque ludendo et applaudendo suum episcopum vocare consuevit.

Instance of his childish veneration for the Church.

Accidit autem, ut nocte quadam hostili invasione terra turbata, et juventute castri tota certatim ad arma prosiliente, puer hoc intuens et tumultum audiens cum fletu proclamaret, quærens quonam declinare deberet, et petens quatenus ad ecclesiam portaretur; miro presagio pacem ecclesiasticam et immunitatem domus Deo dicatæ firmissimam atque securam esse debere declarando. Cuncti vero qui hoc audierant, cessante tumultu, verbum illud puerile secum cogitando, et inter se conferendo, cum admiratione recolebant, quod majorem sc. sibi securitatem in ecclesia remota ventis et fortuitis eventibus exposita, quam in oppido viris et armis referto, turribus et muris munitissimo, promittebat. Id etiam quotiens super dignitate ecclesiastica et libertate, quotiens de jure fori et poli inter clerum et populum altercationes audiebat, ecclesiæ se pro posse protectorem et advocatum etiam puer opponebat; zelo eodem Deo inspirante et gratiam de die in diem augmentante, per omnem ætatem et usque in finem ei perdurante. Nihil enim adeo in terris sicut ecclesiæ Christi gloriam amplam, profectum in omnibus et honorem, quolibet ævo statuque suo cupiebat.

Cap. II.

De disciplinæ defectu in primis, et postea profectu.

Slow at learning.

Puer autem in primis fratrum consortio festivis diebus colludentium et militaria suæ professionis negotia summopere collaudantium, quoniam a convictu mores formantur, non mediocriter impeditus, longe segnius in proposita disciplina profecit. Cæterum tandem a Menevensi episcopo piæ memoriæ Davide tunc præsidente, qui et avunculus ejus extiterat, correptus quidem

et statim correctus, clericorumque duorum ejusdem episcopi, quorum unus in suggillationem ipsius declinabat *durus, durior, durissimus,* et alter, *stultus, stultior, stultissimus,* insultatione plurimum adjutus, plus verecundia deinde quam virga, plusque pudore quam præceptore sive timore quovis, proficere cœpit. Tanta namque studium vehementia postmodum est amplexatus, ut coætaneos omnes et conscolares terræ suæ infra modicum tempus longe transcenderet. Processu vero temporis causa studii majoris atque profectus ter in Franciam transfretando, tresque status annorum plurium Parisius in liberalibus disciplinis faciendo,[1] summosque præceptores demum æquiparando, trivium ibidem egregie docuit, et præcipuam in arte rhetorica laudem obtinuit. Adeoque studiis ex toto addictus fuerat, nil levitatis aut scurrilitatis actibus aut animo gerens, ut quotiens de bonis scolaribus doctores artium exemplificare vellent, Giraldum præ cæteris omnibus nominarent. Sicque scolastici officii præcellentis et præelecti in prima ætate, meritis id exigentibus bonis, et annis adolescentiæ, non petere exemplum sed dare dignus erat.

Quickened by a jibe.

Studies three years at Paris, with applause.

Cap. III.

De zelo quem in ecclesiasticos profectus statim exercuit.

Reversus autem a studio, statim in ecclesiis et ecclesiasticis beneficiis tam in Anglia quam Wallia provehi cœpit plurimum et prosperari. Tempore quoque succedente non sibi sed patriæ natus et in commune bonus

A.D. 1172. Busies himself in securing the payment of tythes from the Welsh.

---

[1] "Se Petri Comestoris Parisiis "theologiam publice prælegentis "auditorem fuisse Giraldus prodit "in *Gemma Ecclesiastica,* MS. "Dist. II. cap. 6."—W.

totis nisibus esse proponens, circiter ecclesiæ profectus ejusque supplendos pro posse defectus indolem egregiam exercere curavit. Videns itaque per totam fere diocesim Menevensem, præcipue ejus Demeticam regionem et Kereticam, ex prælatorum incuria nec lanæ decimas dari nec caseorum, accedens Cantuariam, cui tunc temporis Menevensis ecclesia, sicut et Wallia tota, de facto suberat lege provinciali, et archiepiscopo Ricardo tunc præsidenti, qui et primas Angliæ totius et curiæ Romanæ legatus extiterat, defectus istos ostendens, statim remissus est ab ipso in Walliam legatus, sc. a legato, ad hos excessus et alios, quos ibi invenerit, emendandos. Monuit etiam archiepiscopus literis suis, et in remissionem peccatorum injunxit omnibus, a quibus hactenus decimæ predictæ datæ non fuerant ut darentur. Quibus etiam ad monita sua dare volentibus tertiam partem injunctæ pœnitentiæ relaxavit, Obstinatos autem et dare renuentes præcepit per ecclesiasticam districte censuram coerceri. Statim vero Walenses omnes monitis salubribus obtemperantes, decimas illas dandas concesserunt ; cunctique patriæ totius præter Flandrenses de Ros et complices suos. Qui cum tempore non modico sub interdicto conclusi fuissent, per regis Anglorum Henrici Secundi quem ob hoc adierunt instantiam, sententiæ datæ relaxationem ab archiepiscopo prædicto, ad instantium pariter et instantis damnationem, ad tempus impetrarunt. Unde non multo post tempore, rege defuncto et minus honeste rebus humanis exempto, Walenses qui lanæ decimam ad monita viri boni sponte dederunt, Rosensem provinciam deprædantes, ovesque lanigeras cum reliqua præda his qui Deo et ecclesiæ suæ lanæ decimam dare renuebant, omnes abstulerunt et abduxerunt. Ubi et illud Augustini in decimarum et rerum ecclesiasticarum detentores dictum et hic completum esse videtur: " Hoc aufert fiscus, quod non accipit Christus." Dabis impio militi, quod dare non vis sacerdoti.

Obtains authority from the archbishop for that purpose.

All but the Flemings of Ross comply.

Their punishment.

Accidit autem diebus eisdem, quod et notabile censui, virum quendam partium illarum cui nomen Rogerus agnomen Bechet, tempore tonsionis creditori suo x. lapides lanæ debere. Qui cum non plures haberet, decimum lapidem, uxore sua dissuadente, ecclesiæ suæ baptismali sc. de Kaereu misit et reliquos novem creditori suo apud Penbroch, rogans ut patientiam haberet, quia super defectu decimi lapidis eidem in brevi satisfaceret. Creditor autem cum lanam acceptam ponderaret, decem lapides invenit; et cum iterum et iterum ponderaret semper decem lapides integros invenit; et sic debitori suo sibi ad plenum satisfactum esse renuntiavit. Hoc igitur exemplo et ad instar olei Elysæi lana miraculose multiplicata, multi in partibus illis ad decimarum illarum præstationem tam conversi sunt quam confirmati. Mirum autem, sicut Giraldus frequenter dicere consueverat et hunc versum recitare, A marvel that happened to Roger Bechet.

"Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata:"

quod tam obstinata semper in illicitum nititur mens humana. Mirum etiam, quod excessu tam temerario tamque nefario et tamquam hæreditario ea quæ Dei sunt quæque sibi in signum dominationis ipse reservavit, sicut primi parentes fructum arboris, sic sequaces eorum natura consimili decimam Domini, quam in signum dominationis et ministrorum quoque suorum sustentationis sc. reservari voluit, in propriam et perpetuam damnationem usurpare nituntur.

Cum autem legatione fungens eadem, in prioratu de Penbroc, quod propinquum erat, et vicecomes provinciæ cui nomen Willelmus Karquit, ob invidiam adventus ipsius in tali potestate, quia nemo propheta susceptus in patria sua, juga boum octo de prioratu in ipso ejus adventu, tanquam ad dedecus suum et confusionem, per ministros et apparitores suos rapi jussit et in castellum retrudi. Sed cum tertio requisitus ea prorsus reddere renueret, et etiam deteriora promitteret, Excommunicates the sheriff of Pembroke for taking cattle belonging to the priory.

mandavit ei Giraldus, quod nisi boves remitteret, excommunicationis sententia statim involveretur. Et cum responderet ille, puta qui superbus erat et nequam, quod non tam audax foret, ut constabularium regis de proprio castello suo excommunicaret, renuntiavit ei, quod quando audiret omnes totius cœnobii campanas trino intervallo pulsari, tunc se quidem excommunicari proculdubio scire posset. Statimque reversis nunciis, astantibus tam monachis loci illius quam clericis patriæ qui convenerant multis, solemniter in ipsum et candelis accensis auctoritate legationis qua fungebatur excommunicationis sententiam dedit; et continuo campanas omnes similiter, ut fieri solet, vel ad sententiæ confirmationem vel potius ad factæ denuntiationem pulsari fecit. In crastino vero versus castellum de Lanwadein prædo properans, coram diocesano episcopo David, et tam Giraldo qui jam advenerat quam magistro Michaele collega ipsius, qui comes ei ab Archiepiscopo adjunctus fuerat, restitutione facta et satisfactione secuta virgis verberari meruit et absolvi. In proximo vero comitatu de Penbroc, quia vicecomes et constabularius prædictus conquestus est in publico se excommunicatum a Giraldo fuisse, conquesti sunt et alii, quod investituram ecclesiæ de Talachar Giraldus in manu forti et viris ac viribus armatis accipere venerat. Audiens hæc Ricardus filius Tancardi, qui tunc temporis in partibus illis magnus habebatur, et qui Giraldo totique generi suo semper invidebat, cœpit in ipsum et illos qui cum ipso versus Talachar profecti fuerant, si præscius et præmunitus fuisset, minas acerrimas emittere et mortem crudelissimam interminare. Cumque magna ibidem inter magnos contentio super his facta fuisset, Odo de Kerreu consobrinus Giraldi et Philippus de Barri frater ejusdem Giraldi, qui viri probi et magni fuerunt in finibus illis, licet generi prædicti Ricardi, sc. filias suas habentes uxores, tamen acerbe dixerunt illi, quod taceret et a stultiloquio tem-

Who is birched and absolved.

Richard Fitz Tancred put to silence.

peraret; quia non tanta vindicta sumpta fuit de alio Giraldo, fratre sc. Odonis primævo, pro quo dudum a Rosensibus interempto ducenti viri et plures de eisdem uno die corruerunt, quanta quamque crudelis et cruenta de hoc Giraldo, si per ipsum aut suos forte caderet, sumeretur.

Cap. IV.

De Giraldi legatione et in archidiaconum promotione.

Suspends the Archdeacon of Brecknock for concubinage.

Hoc etiam non prætereundum puto, quod cum intrasset apud Brecheniauc Giraldus diocesim Menevensem cum legatione sibi injuncta, inveniens ibi veteranum quendam archidiaconum terræ illius concubinam suam secum in domo publice tenentem; primo monuit eum diligenter, deinde cum monitis non adquiesceret, præcepit ei auctoritate archiepiscopi primatis et legati, ut ipsam abjiceret et a se removeret, nec his quibus præerat, quos corripere ac corrigere magis deberet, ipsam tenendo, male se habendi et minus honeste vivendi exemplum daret. Qui non solum hoc facere renuit, sed etiam in virum tantum, personam scilicet archiepiscopi, turpia verba et contumeliosa proferre fatue nimis et temere præsumpsit. Quibus auditis statim eum Giraldus ab omni beneficio ecclesiastico suspendit, et archidiaconatum suum cum prebenda in manu archiepiscopi, cujus auctoritatem spreverat et in quem contumeliosus extiterat, suscepit. Unde legatione completa cum reversus esset ad archiepiscopum simul cum episcopo Menevensi quem secum duxit episcopus idem, ad instantiam archiepiscopi, prædictum archidiaconatum et præbendam Giraldo contulit, et inveterato dierum (sed utinam bonorum) archidiacono priori, unde quiete et absque vexatione vivere posset, redditus alios assignavit.

Has the archdeaconry in his place.

Insists on the payment of tythes.

His autem hoc ordine completis, videns Giraldus propter mandatum regis et archiepiscopi Rosensibus ad tempus relaxandis totam fere patriam ea occasione corruptam, (quia Flandrenses ubicunque in finibus illis fuerant, tam extra Ros quam intra, eadem immunitate gaudere volebant) et sic laborem suum mancum fuisse considerans, impetravit ab archiepiscopo literas ad episcopum Sancti David continentes, quod tantum habitantes in cantaredo de Ros et non alios ab interdicto relaxaverat, et illos ad tempus propter regis instantiam; et quod reliquos omnes decimas lanæ et caseorum dare renuentes sub interdicto priori firmiter concluderet. Quo facto, revocati sunt sub interdicti sententiam habitantes in cantaredo de Dugledu et illi de Angulo; qui licet habitantes in provincia de Penbroc, tamen quia Flandrenses erant, et similiter cum Rosensibus sicut et illi de Dugledu, ad immunitatem quærendam sumptus fecerant, simili libertate gaudere volebant. Revocati sunt et illi de Talachar; qui quoniam Flandrenses ex parte fuerant, et ovibus longe præ cæteris abundabant, magis rebelles et renitentes existebant. Proinde nonnisi speciali mandato domini papæ, postmodum a Giraldo perquisito, domari ad plenum poterant et informari. Facta est igitur in patria turbatio magna, et Flandrensium in Giraldum exacerbatio; clericorum autem e contra, quorum honori et commodis invigilabat, dilectio grandis et affectio. Præterea initium et allectorium ad[1] hæc decimandum in Demetica longe ante datum fuerat per Giraldum. Dum enim adolescens in scholis Parisius fuerat, consanguinei ipsius, sc. Willelmus filius Hay, Odo de Kerreu, et Philippus de Barri frater ejusdem decimas suas de lanis et molendinis, quoniam indolis ipsum bonæ sciebant, ei tanquam ex condicto longe ante contulerant. Unde postmodum

Provokes the resentment of the Flemings.

[1] *ad*] et, MS.

audita prædicatione quæ per ipsum venerat et pontificali remissione, ad dandas decimas prædictas ecclesiis suis, tam ipsi quam alii, exemplo ipsorum, longe proniores erant et procliviores. Multum itaque contulit, qui et principium dedit, et negotium totum opere sequente non mediocriter augmentando promovit.

Contigit autem parochianos de Angelo, quorum ecclesia Giraldi fuerat, non solum interdictos propter hanc rebellionem sed etiam excommunicatos ad diem certum absolutionis gratiam et Giraldi præsentiam expetere pariter et expectare. Nocte vero præcedente diem illum proxima jacens simul cum episcopo Sancti David apud Kerreu, cum mane ad iter se præpararet, licet tempestate maxima ingruente ventoque prævalido, pluvia in grandine permixto profecturo directe in faciem et oculos perflante; dixit ei episcopus, a cujus thoro non longe jacebat, quod propter procellam imminentem nimis diem proterminaret et quiesceret. Qui respondens periculosam in hoc casu moram existere, quoniam qui excommunicati fuerant absolutionem expetebant et correctionem promittebant; sicque cum ejus licentia et benedictione iter incunctanter aggressus est. Præsul autem cum eodem die ad prandium sederet, procella pluviosa fortius instante et flatus horribiles eructante, videns et circumspiciendo, notans, ut erat vir prudens ac providus, alios epulis ac poculis, quosdam vero puellarum ac fœminarum affatibus licentius atque lascivius indulgere, tam unius ad laudem quam aliorum correctionem dixit: "Ille qui hodie iter "arripuit, et tale tempus non abhorruit, nec propter "gulam nec propter lasciviam aut desidiam ullam, in"fecta negotia sua prætermittit." Dicere namque Giraldus consueverat, quod non erat animi virilis auram ad agenda vel aggredienda negotia aut temporis tranquillitatem in terris observare. Solum enim mare transeuntibus tolerabilem esse dicebat observantiam talem.

An instance of his disregard of all discomfort, in the performance of his duty.

Unmanly, when duty calls, to watch the weather.

Cap. V.

De initialibus suæ promotionis actionibus.

His doings upon his promotion, and the obstacles he encountered.

Inter ipsa vero suæ promotionis in archidiaconum initialia inveniens in ecclesia de Haia, quæ finalis est versus Angliam diocesis Menevensis, militem quendam fratrem personæ, tam oblationes ad altare quam decimas exteriores et obventiones omnes cum persona dimidiantem et ex æquo participantem, statim enormitatem illam, sed non tamen absque difficultate et militis mulcta ac comminatione, delevit. Et sic ecclesia personæ redintegrata, militem prorsus expertem fecit. Item cum ad visitandas quasdam archidiaconatus sui finales et remotas inter Vagam et Sabrinam fluvios, de Elvein sc. et Melenith, partes accederet; occurrerunt ei clerici duo, nunciantes ex parte decani et capituli finium illorum, quod eorum ecclesias in propria persona visitare non deberet, sed per nuncios et officiales suos, præcipue vero per decanum, quem et archidiaconum secum vocabant, quæ agenda fuerint apud ipsos more prædecessorum suorum agere quidem et effectui mancipare caveret. A quo cum responsum acciperent, quod segnitiem aliorum sive ignaviam sequi, si qua fuerat, nollet, sed potius jure suo et officio se plenius uti velle, prohibuerunt ei ex parte cleri totius et populi necnon et principum patriæ, ne adveniret; crucem quoque Domini more gentis illius, ne procederet, ei proponentes. Cum autem a cœpto itinere propter hæc nullatenus retardari posset, in silvæ cujusdam grandis ingressu occurrunt alii, denuntiantes ei capitales inimicitias hostilitatis antiquæ inter genus suum et quosdam generosos terræ illius viros olim ortas fuisse; et quoniam ea, quæ quasi sopita jamdiu fuerant, nunc propter famam adventus ipsius ad memoriam sunt revocata, viros fortes de hostibus illis et armis munitos insidias ad mortem sibi

et suis in eadem silva, si processerunt, proculdubio posuisse. Quod licet iteratis rumoribus crebrius ei nunciatum esset, dissuadentibus suis omnibus totaque sequela valde timente, tanquam nihil audiens aut penitus audita contemnens, iter agere non tardabat. Præsensit enim et prædixit per clericorum illorum adventum ipsius reformidantium fraudulentam malitiam, totum hoc confectum aut confictum fuisse. Unde si sic imprimis et tam facile per minas ipsorum absterreri posset, semper in posterum minoris apud ipsos auctoritatis ac reverentiæ foret. Cum igitur hispida trans Vagum et silvis conserta provincia de Elevein transcursa, ecclesiæ partium[1] de Melenith, ubi capitulum tenere et ea nocte jacere decreverat, quasi per milliare tantum adhuc distans appropinquaret, familiam suam, quam simul cum saginariis suis, cocis et clitellariis ad præparandum hospitium ut fieri solet, ante præmiserat, fugitivam et formidine plenam obviam habuit, lanceis quippe longis et sagittis acutis acriter a villa propulsatam. Quo viso quanquam omnes tam commeantes quam obviantes ut ocius rediret hortarentur, improperantes etiam pulchrius et honestius ipsum consilio suorum id ante fecisse, virumque discretum ausu præpropero seu temerario seque suosque tam magnis et manifestis exponere periculis non debere: ipse quidem hæc omnia respuens, tantoque animosius versus ecclesiam iter accelerans, aliosque sequi præcipiens, cunctis ei villæ totius ostiis clausis et seratis, in ecclesia quam forte apertam invenit, quia nec alibi tunc potuit, hospitium suscepit, et equos in cœmiterio stabiliri fecit.

His retinue attacked by the clergy of Elevein (Elvel).

His autem in hunc modum, vel potius præter modum actis, duos clericos illico mittens, nunciavit principi terræ illius Cadwallano filio Madoci, cui sanguine junctus fuerat, adventum suum suosque repulsos seque in ecclesia circumseptum et obsessum indicavit. Ipse

Sends to his relative Cadwallan son of Madoc.

[1] *partium*] patrum, MS.

vero statim hoc audiens, archidiacono victualia ad sufficientiam misit, mandans etiam se ad ipsum in crastino venturum et injurias ipsius tanquam proprias acriter ulturum. Quibus auditis soluta est statim obsessio; et clerici sex vel septem more Walensium participes ecclesiæ illius unus post alterum ad pedes archidiaconi humiliter accesserunt, veniam petentes et impetrantes; digna tamen inobedientiæ quinimmo contumeliæ tantæ satisfactione secuta. In crastino vero princeps advenit cum uxore sua filia principis Powisiæ cui nomen Eva et filiis duobus, Mailgone sc. et Howelo, seque suaque cuncta, terras et oppida, res et possessiones offerens archidiacono et exponens, filiumque suum juniorem et qui ipsum tueretur dum in patria foret, adjunxit; quia primævum illi nutrierant quos clerici in ipsum concitaverant.

Cap. VI.

Qualiter episcopo Lanelvensi[1] *apud Keri restitit; et ecclesias terræ illius omnes viriliter retinuit.*

Resists the bishop of St. Asaph's attempts to trespass on the rights of St. David's.

Peractis igitur his quæ ibi agenda videbantur, versus Brecheniauc lora regirans ad domicilium suum de Landeov reversus est. Ubi cum paucis diebus, quia tantum tribus aut quatuor moram fecisset; venerunt clerici duo missi a decano et capitulo partium prædictarum cum festinatione, nuntiantes ei Lanelvensem episcopum Adam ad ecclesiam de Kerri, quæ finalis erat inter episcopatus, sed tamen de eorum capitulo et diocesi Menevensi ab antiquo fuerat, proxima dominica proculdubio venturum, ipsamque eodem die, ut eam sic cum tota provincia occupare possit, dedicaturum; asserentes quoque nullatenus ipsum ab hoc impediri posse, nisi occurrens ei in propria persona archidiaconus adventaret. Asseverabant etiam, quod si provinciam illam sic occupare permissus fuerit, totam quoque ter-

[1] *Lanelvensi*] Lanelvepsi, MS.

ram usque Vagam, sc. Meilenith et Elevein tanquam ad ecclesiam suam de S. Asaph pertinentem firmiter occupare proposuit. Quo audito quanquam fessus adhuc labore priori, cunctisque suis constanter dissuadentibus, et his præcipue qui secum antea fuerant, plus præ timore tamen quam labore, cum ipso tunc ire recusantibus, in crastino sc. feria sexta cum his quos secum ducere poterat, iter iterum incunctanter arripuit, et Vagæ fluvium transvadando, silvestriaque de Elevein transpenetrando in confinio de Melenith pernoctavit. Surgens autem sabbato mane, post matutinarum et missarum solemnia nuncios qui clericos undique convocarent eumque sequi facerent, varias ad partes destinavit; alios etiam ad principes et fratres sc. Æneam Clut et Cadwallanum misit, rogans quatinus de familiis suis viros probos cum equis et armis, qui ei si opus esset assisterent et jura Sancti David cum ipso defenderent, post ipsum mitterent; quoniam in manu forti cum Powisensibus et de Keddewein episcopus ille venturus esse dicebatur. Et sic Melenith transcurrendo apud ecclesiam de Lanbiste non procul a Keri nocte illa moram fecit.

The archdeacon gets the start of the bishop.

Et cum mane Dominica sc. ad ecclesiam S. Michaelis de Keri veniret archidiaconus, clerici duo participes ecclesiæ, qui obviam episcopo perrexerant, cujus etiam adventui consenserunt, ecclesiæ claves absconderant. Sed quæsitis illis diligenter et tandem inventis, archidiaconus intravit; et statim pulsatis campanis tanquam in investituræ signum et possessionis, missam solemniter inchoari et celebrari fecit. Interim autem veniunt nuncii episcopi cum persona ecclesiæ, præcipientes ecclesiam statim ad dedicandum præparari; ac si satis pro imperio fieri debere nec resisti posse constaret. Archidiaconus autem hoc audito, post missam completam misit quosdam de clericis suis discretos, simul cum decano provinciæ, obviam episcopo nunciantes ei ex parte ipsius, quod si pacifice veniret et tanquam amicus

The bishop's party hides the keys of the church. All to no purpose.

et vicinus, hospitio libenter cum omni honore susciperetur; sed alio modo non accederet. Quod cum ei dixissent, diligenter inquirens si archidiaconus in propria persona jam advenit, et admirans, cum paulo ante de provincia recessisset; tandem inito cum suis concilio, ne vinci videretur, quia superciliosus erat valde et præsumptuosus, suæ morem gerens arrogantiæ, respondit se non ut hospitem et vicinum, sed tanquam episcopum loci illius, et ad dedicandum ecclesiam illam, et officium episcopale in parochia sua faciendum, continenter accessurum. Decanus autem et clerici missi hoc audientes, sicut edocti fuerant, ne in hunc modum propius accederet neve in aliena parochia dedicationem non vocatus ad hoc nec invitatus facere præsumeret, constanter inhibuerunt, et ad summum pontificem appellaverunt. Sed quoniam ipsum per hoc tardare non poterant, quosdam ex suis in equis fortioribus, sicut præmuniti fuerant, hoc archidiacono nunciantes cum festinatione præmiserunt. Qui cum venissent, relictis in ecclesia de comitatu suo quibusdam, qui eam servarent interius et ostia serarent, statim exivit archidiaconus obviam episcopo venienti ad introitum cœmeterii. Episcopus autem, ut venit, præcepit archidiacono, quatinus cum suis festinanter abiret, ecclesiamque suam et cœmiterium ad faciendum quod disposuit ei relinqueret. Alioquin ipsum, licet invitus, quia Parisius olim socii fuerant et conscolares, excommunicaret. Archidiaconus autem e contra rogavit episcopum, quatenus causa amicitiæ et societatis antiquæ in pace discederet, et nihil in injuriam suam suæque detrimentum jurisdictionis attemptaret. Quod cum facere penitus recusaret, ne dedicationem vel aliquod officium episcopale ibi faciendo falcem mitteret in messem alienam, ex parte Dei dominique papæ et archiepispopi necnon et regis Angliæ, in cujus manu et custodia tunc erat ecclesia Sti. David paulo ante orbata pastore, firmiter inhibuit et appellavit. Episco-

The archdeacon refuses the bishop admittance. Their altercation.

pus autem his auditis literas archiepiscopi Cantuariensis, a quo non longe ante consecratus fuerat, produxit et legi fecit; quibus episcopatum Lanelum cum cunctis pertinentiis suis ei confirmavit, et omnes qui aliquid ei injuste auferrent excommunicavit. Quibus perlectis subjunxit episcopus ecclesiam de Keri, sicut et omnes ecclesias inter Vagam et Sabrinam, ad ecclesiam suam Laneluensem jure parochiali pertinere; et in ejus rei testimonium librum produxit antiquum, in cujus id fine contineri dicebat; quod et legi fecit; dicens et asserens, quod nisi archidiaconus cito desisteret,[1] incontinenti ipsum et suos excommunicaret. Archidiaconus autem ad hæc respondit, ecclesiam de Keri et alias inter Vagam et Sabrinam, de Elevein sc. et Melenith et Warthrenniaun, nec ad diocesin Laneluensem nec ad archiepiscopi confirmationem illam ullatenus pertinere; puta quas trecentis annis et pluribus intra diocesim Menevensem contentas fuisse dinoscitur. In libro autem suo scribere poterat quod volebat. Sed si cartam inde haberet cum authentico sigillo vel privilegium, ostenderet; et cum hoc non haberet, si ipsum excommunicare vellet, quia pro ecclesiæ suæ stabat defensione, et ipse in eum sententiam simili temeritate præcipitaret. Respondit ille se episcopum esse, nec licere archidiacono episcopum excommunicare. Cui archidiaconus: "Si episcopus," inquit, "es; non es episcopus meus; nec potestatem ullam "habes sententiandi in me, sicut nec ego in te. "Ideoque valeat sententia quantum valere poterit, "utrimque temere et indebite data."

The bishop produces an ancient book in confirmation of his right. The archdeacon denies its authenticity.

Episcopus autem his auditis se parumper retrahendo, statim equo dilapsus, capiti suo mitram imponi fecit; et sic mitratus baculumque pastoralem nudatum manu bajulans, ut majoris auctoritatis ejus sententia fore videretur, cum turba suorum pedes accessit. Archi-

The bishop slips from his horse and claps on his mitre. Is outwitted by the archdeacon.

[1] *desisteret*] desideret, MS.

diaconus e contra sacerdotes et clericos plures albis stolis et superpelliciis ac sacerdotalibus cæteris indutos, cum cereis accensis et cruce bajula ac præambula in modum processionis de ecclesia exeuntes in faciem procedere jussit. Noverat enim hominis naturam; quod præceps erat in actibus suis et præsumptuosus. Ideoque dum verbis contendebant, quia garrulus erat ille et verbosus, hæc præparari caute curaverat archidiaconus. Quos cum videret episcopus, quæsivit quidnam hoc esset, et ad quid illi sic venirent. Cui archidiaconus: "Ad hoc," inquit, "ut si in nos et ipsos "sententiam dare præsumpseritis, et ipsi non minus "audacter in vos et vestros vice versa sententiam "donent." Episcopus autem, hoc audiens ait: "Propter amicitiam quæ inter nos olim fuerat et scolasticam societatem, parcemus nunc personæ vestræ et "his qui vobiscum sunt; nec nominatim in quemquam "vestrum sententiam dabimus. Generaliter autem "sicut archiepiscopus in literis suis, omnes, qui jura "Sancti Asaph patroni nostri nobis auferre et sibi "usurpare nituntur, sententia excommunicationis in- "volvemus." Ad hæc archidiaconus: "Si talem," inquit, "sententiam generalem dederitis in montibus "illis" (ostendens montes in parochia Laneluensi non procul inde distantes) "a mane usque ad vesperam, quoniam in nullo nos tangeret, qui tantum "jura nostra tuemur, nihil omnino curaremus. Sed "propter populum astantem qui non intelligeret, sed "potius putaret sententiam vestram, si hic daretur "sub hac quacunque forma, in nos quidem aut præjudicium nostrum datam esse, nolumus quod hic "aliquatenus fiat." Et cum episcopus juraret se prædicto modo ubi statim excommunicare velle; et archidiaconus se sub forma consimili sententiam daturum asseveravit. Cumque episcopus in genere, ne nihil egisse videretur, excommunicare hostes et adversarios Sancti Asaph alta voce cœpisset; et archi-

They excommunicate each other.

diaconus altiori voce cum suis in cœmiterio omnes qui jura Sancti David præripere vel perturbare præsumerent excommunicavit; et respiciens campanas, quæ juxta ipsos ab alto pendebant, præcepit quatinus in ignominiam adversariorum et quasi sententiæ suæ confirmationem simul omnes trino intervallo pulsarentur. Quod cum fieret, quoniam Walenses sonum hujusmodi campanarum, cum in ipsos pulsantur, multum abhorrent, confestim episcopus et sui equos scandentes, interrupta sententia, quam citius poterant abscesserunt. Populi vero qui ad hoc spectaculum undique concurrerant, clamorem magnum, ut mos est gentis illius, post ipsos extollentes, glebis etiam et lignis ac lapidibus fugientes a tergo sunt prosecuti. Cumque versus Cadwallanum, cujus assensum habuerat, apud Melenith episcopus iter ageret, turbam magnam clericorum in equis bonis, lanceis etiam et sagittis, qui archidiaconum sequebantur, obviam habuit. A quibus cum quæreretur qui apud Keri actum fuisset, respondit episcopus, quia non securus erat, se contra archidiaconum, qui bonus olim socius suus et amicus extiterat, nihil agere velle; et quod ad Cadwallanum, ut ei loqueretur, pacificus ibat.

The archdeacon has the best of it and rings the bells in token of victory.

Archidiaconus autem coram decano et clericis qui jam advenerant personas ecclesiæ super facto suo, quod episcopum illum adduxerant, acriter arguere cœpit. Qui responderunt, jurantes de voluntate sua nunquam id provenisse; sed veniam petentes se de cætero firmos ac fideles fore promiserunt. Accepto igitur ab ipsis fidelitatis sacramento, scilicet ecclesiæ Menevensi et sibi necnon et episcopo futuro, audiens per clericos suos, qui episcopo obviaverant, ipsum ad Cadwallanum ivisse in archidiaconatu suo, statim ad partes illas iter arripuit, et in ecclesia proxima loco ubi Cadwallanus episcopum susceperat, hospitium accepit; et hora cœnæ sc. in vespera, sicut Walensibus mos est, misit episcopo de pane proprio et potu peroptimo, quos secum

Rates the incumbents.

Sends the discomfited bishop a present.

They become good friends.

tulerat, causa curialitatis exenium pulchrum; quod et verbis adornans mandavit; quod ei in sua potestate et jurisdictione reperto, præcipueque pacifico, omnem honorem et reverentiam exhiberet; seque in domo sua propria, si sors obtulerit, eum libentissime et honestissime suscepturum. Rogavit etiam, quod sicut olim in Francia socii fuerant boni, quando pauperiores erant et privati, sic et nunc vicini boni et amici forent in potestate constituti. Episcopus autem licet dissuadentibus suis propter dedecus ei factum perpessamque repulsam quod non susciperet, tamen saniori consilio cum gratiarum actione suscepit; dicens se propter hoc factum non minus archidiaconum appreciari, quinimo magis ab omnibus fore laudandum, quod ecclesiæ suæ jura pro posse tueri satagebat; nec ob hoc se dilectionem ipsius et vicinitatem bonam velle aliquatenus recusare.

Rebukes Cadwallan for permitting the bishop's entry.

Cadwallanus vero cum proceribus et bonis viris suis animositatem archidiaconi et virilitatem multis laudibus efferebant; dicentes et asserentes virum talem honore pariter et potestate dignissimum. In crastino vero cum recessisset episcopus, Cadwallanus ab archidiacono conventus, quod episcopo veniendi licentiam et occupandi parochiam suam assensum præbuisset, negavit cum juramento, ne sc. archidiaconi offensam incurreret; seque de cætero Sancto David et ecclesiæ suæ fidelem fore sacramento firmavit. Tria igitur istud aggrediendi episcopo occasionem dederunt: quod ecclesia Menevensis pastore carebat; quod archidiaconum [ob] hostilitatem sibi inpositam patriam reliquisse nec amplius reversurum esse pro certo audierat; quod etiam principis illius, licet in contrarium juraverit, assensum occultum habuerat; propter metum sc. divortii celebrandi inter ipsum et uxorem suam Evam, sub prætextu tam affinitatis quam consanguinitatis, cujus rei se judicem fore ab archiepiscopo Cantuariensi constitutum per cautelam episcopus procuraverat. Archi-

diaconus autem e diverso, ne Menevensis ecclesia propter episcopi defectum in sua jurisdictione læsionem incurreret vel diœcesis decisionem, neve archidiaconatus de Brechiniauc suo mutilationem tempore seque præsidente susciperet aut diminutionem, sub periculo pariter atque labore efficacem operam adhibere curavit.

Cap. VII.

Qualiter ad regem facti illius fama pervenerat.

His igitur ita peractis, confestim archidiaconus, et absque mora quam alicubi faceret ulla, ad regem accessit, a quo dies eligendi episcopum in præsentia sua sibi et ecclesiæ suæ fuerat constitutus. Quem inveniens in partibus de Norhamtune, in primis impetum episcopi illius in diœcesim Menevensem ei indicavit, et qualiter parochiam ecclesiæ S. David, quæ in manu et custodia regis ipsius erat sede vacante, occupare volebat. Propter quod regem monuit et rogavit, quatinus episcopum illum literis suis et nunciis a tali præsumptione coerceret. Subjunxit etiam ventam qua circumstantes ad risum commovit, quod sicut laici et populi Walliæ fures et raptores erant rerum aliarum, sic et episcopi Walenses ecclesiarum. Cui rex ita respondit: "Revera episcopus hoc facere voluit, "sed tu viriliter ei restitisti, et ecclesiam tuam contra "ipsum optime defendisti." Advocansque magnates suos qui tunc aderant, cœpit eis referre qualiter episcopus ille ecclesiam de episcopatu S. David occupare volebat et dedicare, et qualiter archidiaconum istum sibi resistentem episcopus excommunicavit, et archidiaconus incontinenti non minus audacter episcopum; omnium, sc. qui in curia tunc erant et hæc audierant risu maximo subsecuto. Sic enim regi relatum fuerat quod uterque eorum alterum nominatim excommunicaverat. Unde admiratus est archidiaconus vehe-

Goes to the king and tells him, "like peo- "ple like "bishops;" *i.e.* thieves all.

The king is amused.

menter, quod rei illius notitiam rex jam habuisset, set, et quod ad eum quisquam citius ipso, qui celerrime venerat, pervenisset; nisi quoniam revera fama volat et ad reges ac principes, quos nihil fere latere potest, semper rerum eventus notabiles sub celeritate feruntur. Sed hæc hactenus. Prius autem, quam vel de obitu Menevensis episcopi David, vel electione aut alterius substitutione dicamus, quædam quæ paulo ante acciderant non reticenda prosequemur.

Cap. VIII.

Qualiter canonici Menevenses tam regem quam legatum Huguitionem super ecclesiæ suæ dignitate convenerunt.

A.D. 1175. How the chapter of St. David's endeavoured to establish the metropolitan rights of their church.

Cum circiter clausum pascha Hugutio cardinalis titulo S. Angeli, fungens in Anglia legatione, concilium generale regni totius apud Londoniam convocasset; archidiaconi Menevenses et canonici discretiores ad protestandum pariter et prosequendum, si liceret, jus dignitatis ecclesiæ suæ, sc. metropoliticum, coram cardinali Londonias advenerunt. Episcopus enim ipsorum quoniam in consecratione sua controversiam illam abjuraverat, contra sacramentum suum licet extortum venire nolebat. Prætemptantes autem primo regis animum, utrum inclinari posset ad consensum, pecuniamque non modicam tam ipsi quam consiliariis suis ad hoc offerentes, cum plurimum circiter hæc laborassent, quia rex ille sc. Henricus II. morosus erat in responsionibus, tandem responsum hoc acceperunt; quod nunquam id tempore, suo rex permitteret, nec caput Walliæ dando Walensibus archiepiscopum contra Angliam erigeret. Quo audito, fecerunt quod potuerunt, jus ecclesiæ suæ et pristinam dignitatem coram legato, cujus tamen consilium per contentiones et pugnas inter

archiepiscopos duos, sc. Cantuariensem Ricardum et Eboracensem Rogerum de prima sede et primatiæ dignitate, aborsum fuit,[1] in publica audientia sunt protestati.

Cap. IX.

De David episcopo paulo post defuncto, et Giraldo principaliter nominato.

Parumper autem postea defuncto episcopo suo quasi xv. diebus ante Pentecosten, convenerunt canonici apud Meneviam, ut super electione et pastoris subrogatione communiter tractarent. Intrantes igitur ecclesiam suam et capitulum, clausis ostiis et seratis, post diutinum concilium et tractatum prolixiorem, tandem in quatuor archidiaconorum suorum nominationem, quia non plures ecclesia illa neque majores personatus habebat, unanimiter consenserunt; ita ut quem illorum rex vellet assumeret, et ille singulariter postmodum atque solemniter eligeretur. Et continenter, tanquam unius electione legitime facta, in canticum laudis impetu magis quam consilio proruperunt. Quanquam enim ut regio deferrent honori plures nominarent, de uno tamen præ cæteris assumendo, sc. magistro Giraldo, quoniam alii famæ obscuræ fuerant ei fortunæ, id solum intendentes, id attendentes, spem singularem atque fiduciam omnes habebant. Populique stantes exterius et canticum audientes, Giraldum solum inter alios electum, solumque præ cæteris electione dignissimum, cum necdum tricesimum ætatis ageret annum, conclamabant. Eadem autem nocte cogitans Giraldus secum et considerans circa factum[2] istud præpropere

A.D. 1176. Nominate four archdeacons, for election, to the king, on the death of the bishop.

The people hearing the canticle imagine the election has fallen upon Giraldus. He repudiates the nomination.

---

[1] *aborsum fuit*] aborsu fecit, MS. | [2] *factum*] festum, MS.

nimis et inconsulte processum fuisse, cum in regno Anglicano neque nominatio fieri soleat nec electio, nisi rege prius adito vel ejus justiciario, et obitu episcopi ei nunciato, suoque assensu requisito, mane capitulum intrans, coram omnibus nominationi de se factæ cum admiratione cunctorum et dissuasione renunciavit; dicens tamen et asserens, quod ecclesiæ suæ quo minus electionem liberam haberet et legitimam, dum quidem ordine fieret competenti, nullatenus deesse volebat. Nec mora: fama facti istius ad regem in Anglia convolavit; nuncians ei electionem factam, et Giraldum archidiaconum proculdubio electum esse. Rex autem hoc audito, quia contra regni sui consuetudinem et in injuriam ipsius magnam id actum videbatur, multum excanduit, et statim canonicos omnes terris suis et redditibus destitui jussit. Juravit etiam, quod sicut ipsum expertem fecerunt electionis seu nominationis, sic eos omnes expertes et exsortes faceret promotionis. Iram tamen præcipuam et indignationem in Giraldum archidiaconum convertebat; tum quia pro electo ab omnibus habebatur, tum etiam quia rebellionem in ecclesia Menevensi aut reclamationem a nullo fieri timebat nisi ab ipso, tam propter clericatum ejus quo præcellebat et animositatem, quam etiam propter generositatem ipsius magnam, qua principes omnes et magnates Walliæ contingebat.

The king is enraged.

Cap. X.

De Giraldi coram rege commendatione.

Advises with the archbishop of Canterbury on the matter; but rejects his

Interim autem archiepiscopo Ricardo Cantuariensi cum suffraganeis suis fere cunctis coram rege constitutis, consuluit eos rex super episcopo Menevensi ecclesiæ præficiendo. Qui cum inquirerent inter se, utrum aliquis in ecclesia illa posset idoneus inveniri; (quia

hoc ordine procedendum, ut de ipsa ecclesia sumatur si fuerit in ea dignus inventus ;) tandem omnes episcopi in Giraldum archidiaconum ejusdem ecclesiæ, quia literatus egregie et legitime natus fuerat, concordabant. Archiepiscopus autem auditis aliis suum similiter assensum in eundem adhibuit, et hoc etiam adjecit, quod simul cum clericatu eximio vir erat animositatis et strenuitatis immensæ. Rex autem, qui alios omnes tacite et patienter audierat, ad hæc archiepiscopi verba, quippe quibus vim majorem et pondus inesse putabat, sic respondit : " Nec regi nec archiepiscopo opus est " aut expediens nimis probum aut strenuum, ne vel " Angliæ corona vel Cantiæ cathedra detrimentum " sentiat, in ecclesia Sancti David episcopum esse." Et sic dissoluto concilio, rex archiepiscopo et paucis, quibus fidem majorem habebat, secretius revelavit non esse tutum archidiaconum illum, quia Reso principi Suthwalliæ et aliis fere cunctis Walliæ majoribus sanguine propinquus erat, in cathedra Menevensi collocari ; nec expedire per talis viri promotionem, præcipueque tam probi simul et tam generosi, Walensibus vires dare eorumque superbiam augmentare. Hæc autem cum vir bonæ et laudabilis memoriæ Rogerus Wigorniensis episcopus archidiacono secreto referret ac revelaret, dixit et asseruit plus ipsum honorem tanti testimonii in tanta audientia dati quam episcopatum optimum, nedum pauperem illum, diligere debere et approbare.

advice to nominate Giraldus.

Betrays his fear of Giraldus.

Cap. XI.

De Petri in episcopum promotione, et Giraldi ne jus ecclesiæ Menevensis abjuraret dissuasione.

Cum itaque canonici sui cuncti et archidiaconi, propter redditus suos recuperandos et in pace tenendos, se regiæ voluntati omnino supponerent ; et fiscalia stipendia, ut

A.D. 1176. Peter de Leia, prior of Wen-

lock, is chosen; a poor creature; without an atom of spirit.

de loco ad locum propter electionem faciendam ad nutum regis ipsum sequerentur, in commune susciperent; solus Giraldus tanquam timens Danaos et dona ferentes nihil accipere volebat; sed nunc archiepiscopum nunc legatum adeundo pro ecclesiæ suæ libertate laboravit; ut si non de corpore ecclesiæ suæ, de membris saltem cum regis assensu virum probum et non ignotum nec linguæ patriæ ignarum obtinere valerent. Tandem vero legato, qui sibi in primis auxilium promiserat, ei ex toto deficiente, ecclesiaque sua tota per ignaviam succumbente, constitutis demum coram rege canonicis apud Wintoniam, nominatus est eis et oblatus ex parte regis monachus ordinis Cluniacensis, sc. prior de Wenelac, omnibus et singulis tam fama quam facie prorsus ignotus, et tam ab ipsis ibidem sc. in camera regis coram lecto suo ipso præsente, cum stipatoribus suis, et præcipiente more Anglicanæ tyrannidis, cum cantico laudis tremulo satis et tremebundo, est electus. Cumque Londonias ut consecraretur electus ille et sic electus, cui nomen Petrus, ad diem statutum accederet, Giraldus nihil ex contingentibus omittens, ad honorem ecclesiæ suæ et securitatem quod potuit fecit. Illi electo, cujus nondum faciem viderat, ne contra ecclesiæ dignitatem, ad quam magis assignatus fuerat quam vocatus, professionem aliquam aut subjectionem nisi in forma communi facere præsumeret, literis et nunciis dissuasit; præcipue verbo ne sacramentum aliquod super abjurando jure ecclesiæ suæ faceret, ex parte Dei sanctique David prohibere curavit. Ipse tamen, quoniam regis plantatio fuerat et creatio, regiæ voluntati in nullo contraire disponens, super jure dignitatis ecclesiæ Menevensis contra Cantuariensem non prosequendo sacramentum dedit, et sic consecrationem suscepit.

LIBER SECUNDUS

DE GESTIS GIRALDI.[1]

Cap. I.

De gestis virilis ætatis et robustæ.

His ita completis, Giraldus nil credens actum cum quid superesset agendum, nec retro respiciens sed semper se in anteriora protendens atque[2] gradum incunctanter ascendens, causa majoris et maturioris sententiæ, congestis librorum thesauris in Franciam transfretare seque Parisius denuo studiis elegantioribus totis desideriis applicare curavit; quatinus super artium et literaturæ fundamentum legum et canonum parietes in altum erigere, et sacrum scripturæ theologicæ tectum a superiori concludere, et sic ædificium triplici structura connexum firmissimis stabilire juncturis prævaleret. Cum igitur annis plurimis ibidem primum imperialibus constitutionibus deinde pontificalibus demum vero sacris apicibus studiosum animum applicuisset, tantam in causis decretalibus, quæ dominicis diebus tractari consueverant, gratiam optinuit, quod die quo ipsum causari velle notum in urbe fuerat, tantus ad vocem ejus jocundam doctorum omnium fere cum scolaribus suis concursus extiterat, quod vix domus amplissima capere poterat auditores. Adeo namque vivas legum et canonum rationes introductas rhetoricis persuasionibus adjuvabat; adeoque tam verborum schematibus atque coloribus quam sententiarum medullis causas adornabat,

A.D. 1177, cir. Goes to Paris to study canon law and theology.

Lectures, and has a great audience.

[1] *Liber secundus*] om. MS. | [2] *atque*] deque, MS.

dictaque philosophorum et auctorum miro artificio inserta locis congruis adaptabat; ut quanto scientiores et eruditiores accederent, tanto avidius et attentius ad audiendum memoriæque figendum aures et animos applicarent. Tanta nempe verborum dulcedine ducti fuerant et deliniti, ut dicentis ab ore tanquam penduli et suspensi longo licet eloquio et prolixo, cujusmodi tædium multis afferre solet, nec fatigari possent hunc audiendo nec satiari. Unde et causas ejus omnes verbo ad verbum, sicut ab ore ipsius emanaverant, passim scribere scolares et amplecti magno desiderio contendebant. Quadam autem die cum fieret ad ipsum audiendum concursus undique magnus, finito sermone ipsius et murmure multitudinis cum favore cunctorum et laude subsecuto, doctor quidam egregius, qui et Parisius in artibus legerat et diu Bononiæ in legibus studuerat, cujus nuncupatio magister Rogerus Normanus, qui et postea Rothomagensis ecclesiæ decanus extitit, palam in hujuscemodi verba prorupit: "Non "est sub sole scientia, si fuerit Parisius forte delata, "quæ incomparabiliter ibi et longe excellentius quam "usquam alibi proculdubio non prævaleat." Principium autem causæ illius et quasi procemium hic apponere præter rem non putavi. Sic igitur inchoavit:

Cap. II.

Principium et quasi procœmium causæ Giraldi primæ.

The proem of his first lecture.

"Proposueram prius audire quam audiri, prius dis-"cere quam dicere, prius dubitare quam disputare. "Eruditis enim auribus summæque eloquentiæ viris "et minus medullata sententiis oratio et jejuna verbo-"rum macies quæ[1] propinabitur. Supervacaneum enim "est et omnino superfluum tam inter eloquentes arida

[1] *quæ*] om. W.

"quam inter scientes et sapientes usitata proferre. "Unde moralis Seneca noster, et ab ipso Sidonius: "*Donec scientiam natura combiberit, non est major* "*gloria dixisse quod scias quam siluisse quod ne-* "*scias.* Veruntamen quoniam Augustino testante *tur-* "*pis est omnis pars suo universo non congruens;* ne "solus inter vos anomalus videar, neve solus loquen- "tibus aliis taciturnitate præ cæteris Pythagoricus "discipulus inveniar; elegi potius loquendo ridiculus "quam tacendo discolus inveniri. Quam igitur vocém "inter olores canores clamosus anser emittet? Nova "nimirum an nota proponet? Frequentata et trita "fastidium generant; auctoritatem nova non habent. "Quoniam, ut ait Plinius, *Ardua res est vetustis* "*novitatem dare, novis auctoritatem, obsoletis nito-* "*rem, fastiditis gratiam, obscuris lucem, et dubiis* "*fidem, et omnibus naturam.* Quæstio, quam præ "manibus habemus, vetus est, sed nondum inveterata; "lis dudum ventilata, sed adhuc sub judice."

Fuerat enim quæstio proposita: *Utrum judex secundum allegata judicare debeat, an juxta conscientiam?* Ad ultimam autem hanc quasi disjuncte particulam longeque magis improbabilem tam urgentes legum et canonum rationes induxit, ut cum omnium admiratione, utrum ornatu verborum an efficaciæ sententiarum et rationum major attribui laus deberet, cunctis in dubium verteretur. Adeo quidem ut vir nobilis, canonicus Parisiensis ecclesiæ, filius sc. castellani de Monte Mauricii, qui et paulo post in decanum ejusdem ecclesiæ promotus fuit, quia vir docilis erat et litteralis eruditionis appetitor, in discessu ab auditorio, ubi ipse cum aliis multis intererat, Giraldum secreto conveniens quæsivit ab eo, quot annis apud Bononiam legibus et canonibus studium impendisset. Et cum responsum acciperet, quod nunquam Bononiæ fuerat; quæsivit iterum, ubinam in jure studuerit; et cum ab ipso audierit, quod Parisius tantum operam huic studio

The question he discussed.

per triennium indulserit, cum admiratione recessit. Præceptor autem ejusdem in ea facultate, quem post prandium visitavit, tanquam applaudens et discipuli tanti gloriæ congratulans, hoc ei in audientia verbum emisit: "Nollem revera pro placito centum solidorum," (idioma namque Bononicum erat), "quin hodie in tanto "consistorio tantoque scolarium conventu tam egregie "locutus fuisses." Quoniam, ut ait Jeronimus, profectus discipulorum laus est et gloria præceptorum. Contigit etiam quod magister Matthæus Andegavensis, quem in legibus et decretis tunc audiebat, vocatus a papa Alexandro III. ad Lateranense Concilium ut cardinalis fieret, a sociis in auditorio suo licentiam accipiens, quatinus magistrum Giraldum loco ipsius auditorem et præceptorem haberent cum multa ipsius commendatione monuit attentius et suadendo consuluit. Quod cum scolares omnes appeterent et postularent, tamen ipse, quoniam in proximo Bononiam causa majoris in ea facultate profectus ire proposuit, huic petitioni [non] adquievit. Lectiones tamen duas in hospitio suo sociis de decretis Gratiani, unam in distinctionibus, et alteram in causis, ad instantiam ipsorum quotidie legit.

Cap. III.

Quod canonici Menevenses in Lateranensi Concilio jus dignitatis ecclesiæ suæ sunt protestati.

A.D. 1179. The canons of St. David's urge their rights in the Lateran Council; but all to no good. Their bishop is tongue-tied.

Hoc autem et hic inserere dignum duxi, quod in Lateranensi Concilio, circiter eadem tempora celebrato, canonici Menevenses, quum episcopus eorum licet præsens existens propter sacramentum illud adjurationis pessimum et perniciosum obmutuit, jus ecclesiæ suæ metropoliticum, synodalem in tanta audientia facientes proclamationem, palam et publice sunt protestati. Unde magister Gerardus, cui agnomen Puella, qui

postmodum Coventrensis episcopus erat, reversus in Franciam et urbem Parisiensem a concilio, cui Romæ missus ab archiepiscopo Cantuariensi Ricardo intererat, magistro Giraldo inter cætera quæ ei de concilio retulit, et hoc subjunxit: quod valde arroganter et audacter locuti sunt ibi canonici Menevenses, metropoliticam dignitatem sibi et ecclesiæ suæ de jure debitam in tanta audientia protestantes et proclamantes, judicesque sibi super hoc dari et commissionem fieri cum magna instantia postulantes. Sed quoniam episcopus eorum qui fuit præsens nullam inde mentionem fecit, negotium tunc non processit.

Cap. IV.

De reversione Giraldi post studium diutinum, et his quæ interim et obiter acciderunt.

His return to England delayed by want of money.

Ut autem ad rem pariter et materiæ cursum revertamur; Giraldus post diutinam in studiis moram repatriandum ducens, cum nuncios suos longe trans terminos veniendi et pecuniam ibi[1] ferendi constitutos inaniter expectasset; et creditores, quibus obligatus in multis extiterat, importuni et impatientes de die in diem acrius instarent; dolens et anxius et quasi in extrema jam desperatione constitutus, ad capellam S. Thomæ Cantuariensis apud S. Germanum Autisiodorensem, ab archiepiscopo Remensi regis Ludovici fratre nomine ipsius inter ipsa martyrii sui initialia constructam et dedicatam, tanquam ad ultimum refugium cum sociis suis martyris auxilium devote deprecaturus et imploraturus accessit. Sciens quippe, quoniam ut ait Philo sapiens, quando

[1] *ibi*] ubi, MS.

deficit humanum auxilium, tunc recurrendum est ad divinum. Missa igitur de martyre solemniter audita et oblatione facta, præmio devotionis suæ statim et incontinenti divinitus dato, nuncios suos eadem hora cum hilaritate pariter et prosperitate suscepit: mira Dei dispositione, qui de rebus mundanis suo cursu provenientibus sanctis suis elicit, et quod ex gratia sua mera dari dinoscitur, vult tamen tanquam precibus et meritis obtineri.

At Arras. Giraldo itaque versus Angliam iter agente, cum Atrebatum veniret in septimana Pentecostes, et juxta forum hospitatus esset; factus est tumultus in urbe magnus. Comes enim Flandriæ Philippus, qui tantus erat, in hac urbe sua tunc existens, in foro, quod tanquam in urbis medio spatium magnum in quadranguli modum obtinebat, quintanam erigi fecerat, clypeum videlicet fortem posti firmiter appensum, ubi tyrones et robusti juvenes equis admissis militaria negotia præludendo, lanceas frangendo vel obstaculum transpenetrando, vires suas experirentur. Giraldus etiam ab alto hospitii sui solio cuncta prospiciens, et utinam tanquam vana despicere valens, vidit comitem ipsum totque cum ipso viros nobiles, tot milites atque barones sericis indutos, tot equos egregios admitti, tot lanceas frangi, ut cum diligentia magna considerans singula, vix satis admirari posset universa. Sed cum hoc quasi per horam unam durasset, totumque spatium illud grande tanta nobilitate repletum esset; comite Philippo subito discedente cunctisque dilapsis, ubi tanta pompositas paulo ante visa fuerat, nec homo nec bestia jam comparuit, nec quicquam nisi forum omnino vacuum videretis. Argumentum quidem et indicium magnum, sicut ipse de his et similibus loquens dicere solet; omnia sub sole vanitati subjecta et quasi phantasmata celerrime prætereuntia et tanquam momentanea sæcularia cuncta.

Cap. V.

Qualiter Cantuariam veniens ea, quæ apud conventum principalis ecclesiæ vidit, correctione digna vocavit.

Procedens itaque et mari Flandriæ transnavigato, Cantuariam[1] veniens, in die S. Trinitatis cum monachis loci ejusdem et in refectorio requisitus a priore comedit. Ubi sedens cum priore et majoribus in disco principali duo, sicut ipse referre consueverat, ibi notavit, signorum sc. superfluitatem nimiam, et ferculorum numerositatem. Tot etenim prior ad monachos servientes, et illi e contra ad mensas inferiores exenia ferendo, et hi quibus ferebantur gratias referendo, digitorum et manuum ac brachiorum gesticulationibus et sibilis ore pro sermonibus longe levius atque licentius quam deceret effluebant; ut quasi ad ludos scenicos aut inter histriones et joculatores sibi videretur constitutus. Esset itaque magis ordini consonum et honestati verbis humanis cum modestia loqui, quam muta in hunc modum garrulitate signis et sibilis tam joculariter uti.[2] De ferculis et eorum numerositate quid dicam; nisi quod ipsum multotiens dicentem audivi, quia sedecim aut plura per ordinem, ne præter ordinem dicatur, sunt apposita valde sumptuosa. Ad ultimum quoque loco generalis olera per omnes mensas sunt allata, sed parum gustata. Tot enim videas piscium genera, assa quidem et elixa, farta et frixa, tot

Arrives at Canterbury.

Entertained by the monks.

Their luxuriousness.

[1] "Effusam Monachorum et præcipue Cantuariensium luxuriam Giraldus in *Speculo Ecclesiæ* MS. Dist. ii. cap. 4. acrius insectatur; ubi istius convivii historiam ex hoc libro descriptam inseruit; addens se alia post vice eorundem Refectorio die S. Trinitatis interfuisse; et prioris mensæ adhibitum fercula septemdecim ordine imposita notasse," W.

[2] *uti*] utitur, MS.

ovis et pipere cibaria cocorum arte confecta, tot sapores et salsamenta ad gulam irritandam et appetitum excitandum eorundem arte composita. Ad hæc etiam in tanta abundantia vinum hic videas et siceram, pigmentum et claretum, mustum et medonem atque moretum, et omne quod inebriare potest; adeo ut cerevisia, qualis in Anglia fieri solet optima et præcipue in Cantia, locum inter cætera non haberet. Sed hoc ibi cerevisia inter pocula, quod olus inter fercula. Tot inquam videas in cibis et potibus superflua nimis et sumptuosa, quod non solum hæc fastidium sumenti sed etiam tædium parere possent intuenti. Quid autem ad hæc Paulus eremita diceret? Quid Antonius? Quid monasticæ vitæ pater et institutor Benedictus? Ut etiam longe propius exempla petamus; quid noster Jeronimus, qui in *Vitas Patrum* primitivæ ecclesiæ parsimoniam et abstinentiam atque modestiam tantis laudibus effert; dicens ibidem inter cætera, ecclesiam quidem, ex quo crevit possessionibus, multum decrevisse virtutibus. Referebat etiam quandoque Giraldus, quod et hic apponere præter rem non putavi, qualiter monachi S. Swithuni Wintoniæ cum priore suo coram Anglorum rege Henrico II., ad terram in luto prostrati, cum lacrimis ac luctu conquesti sunt ei, quod eorum [episcopus] Ricardus, quem et loco abbatis habebant, tria eis fercula subtraxerat. Et cum, rege inquirente quot eis remanserant, responderent decem, quoniam ab antiquo tredecim habere consueverant: "Et ego," inquit rex, "in curia mea tribus ferculis contentus sum. Pereat "episcopus vester, nisi ad hunc numerum ferculorum "meorum redigat fercula vestra." [1]*Ut quid ergo perditio hæc?* præcipue vero in viris religionem profitentibus et habitu præferentibus. *Poterant enim venundari* hæc superflua, *et dari pauperibus.* Hanc autem ra-

The best beer brewed in Canterbury.

Anecdote of the monks of St. Swithyn's, Winchester.

[1] Matt. xxvi. 8.

tionem assignant, et factum suum sic colorant; quod propter eleemosynam ampliandam et augmentandam tanta in ordine ipsorum inventa et admissa est ferculorum numerositas. Melius tamen atque consultius et scandalum vitari et honestati eorum atque modestiæ provideri posset, si paucioribus ferculis contenti forent, et de superfluis illis pauperes Christi reficerent; sicque gulam temperarent, et scandalum resecarent, et eleemosynam suam longe satius atque salubrius augmentarent.

Is entertained by the archbishop of Canterbury.

Profectus autem hinc versus Londonias, invenit archiepiscopum Cantuariensem Ricardum in quadam terra sua non procul ab urbe Londoniæ distante; a quo, quum ei familiaris atque dilectus extiterat, fuit hospitio ea nocte retentus et cum honore receptus. Mane vero nuncio suscepto quod eadem die Londonias Wintoniensis episcopus Ricardus quandam sororem suam, in episcopatu Wintoniensi maritatam, a viro suo ecclesiastica censura separare volebat, consulens super hoc archiepiscopum, statim literas suas impetravit; quibus ipsum affectuose rogavit, quatinus divortium illud tunc differret et virum cum uxore sua concordari, si fieri posset, non impediret. Et sic Londonias incunctanter accelerans, invenit ibi apud Sutwerche in capitulo grandi ad hoc convocato sororem suam et virum suum jam coram episcopo stantes et divortium, quod eis statim imminebat, expectantes. Episcopus autem videns ipsum intrantem, cujus notitiam satis habuerat, et socios suos cum signaculis B. Thomæ a collo suspensis, admirans quoque subitum ejus adventum, quem in Francia tanto tempore fuisse cognoverat et adhuc esse putabat, ipsum in osculo suscipiens ad latus suum apposuit, sociosque suos recipi jussit; et cum literas archiepiscopi porrectus inspexisset, respondit quod si per se archidiaconus advenisset, et eum absque literis omnibus sors obtulisset, ipsum in hac petitione libenter audiret, tantoque libentius tamen quod archiepi-

scopi mandatum inde susceperat. Sicque soluto capitulo per inopinatum ejus adventum et insperatum hunc eventum vir et mulier super gravi discordia et fere implacabili, unde pecuniam grandem episcopo propter divortium dare debuerant, per operam Giraldi paulo post sunt pacificati. Argumentum quod prope est Deus in angustiis, et quia nemini fideli in Deo confidenti, in quocunque articulo seu puncto constituto, nisi merita repugnent, de divina misericordia est diffidendum; et quia plerumque

"Grata superveniet, quæ non sperabitur, hora."

Cap. VI.

Qualiter in Walliam veniens, expulso paulo post episcopo regimen episcopatus per archiepiscopum suscepit; et qualiter illud ob favorem capituli Menevensis sponte resignavit.

Proceeds to Wales: is appointed commissary to the bishop of St. David's.

Cum igitur Anglia transcursa demum in Walliam pervenisset; contigit in brevi postea Petrum Menevensem episcopum, qui proter discordiam inter episcopum et Walenses exortam a Wallia expulsus fuerat, vel se potius expulsum simulaverat, consilio Cantuariensis archiepiscopi magistro Giraldo archidiacono suo generalem totius episcopatus curam et custodiam commisisse; adeo ut per ipsum omnia tam in temporalibus quam spiritualibus, præter sacramenta solis episcopis concessa, disponerentur. Cum igitur ecclesiam Menevensem sic aliquandiu sapienter et modeste gubernasset; episcopus ab Anglia, ubi in quodam monasterio moram faciebat, per literas suas et nuncios canonicos Sancti David et archidiaconos non vocatos non citatos non convictos aut confessos, impetuose et inconsulte quosdam suspendere et alios excommunicare præsumpsit. Quæ cum Giraldus corrigere vellet nec

posset, sed contra consilium suum et dissuasionem crebram de die in diem acrius in ipsos desæviret; condolens et compatiens ecclesiæ suæ, curam et custodiam sibi commissam episcopo resignavit, et capitulo suo firmiter adhærendo citra juris ordinem excommunicatos et suspensos juste per archiepiscopum absolvi fecit; et ecclesiam suam contra extraordinaria et impetuosa episcopi gravamina provide et discrete defendit. Novum etiam officialem ad ecclesiæ Menevensis et clericorum patriæ gravamen, ab episcopo missum penitus a clero repelli fecit et cum dedecore recusari. Argumentum dilectionis et devotionis, quam erga ecclesiam suam habuit maxime, qui maluit ei assistere eamque defensare privatus, quam ipsam opprimere vel opprimenti consentire in potestate constitutus. Resigns the office.

Cap. VII.

De discordia inter episcopum Petrum et archidiaconum Giraldum mota, et pace tam capituli quam archidiaconi per archidiaconum facta.

Processu vero temporis et non longe post discordia inter episcopum et archidiaconum orta pergrandi, adeo ut Romam mittendo et episcopum criminaliter accusando totis ad ejus depositionem intendere nisibus archidiaconus appeteret et affectaret, tamen cum de pace inter ipsos formanda magni viri laborent, ipse pacem Menevensis ecclesiæ præferendo, absque illius pace se verbum pacis in eundem nullum prorsus admissurum constantissime proponebat. Demum vero die ad hoc assignato tam archidiacono quam capitulo apud Meneviam in synodo, quam tenuit ultimam episcopus Petrus circa Pentecosten, per operam archidiaconi tunc ibidem effectum est; ut omnium quæ vel episcopus capitulo, vel capitulum episcopo, seu canonicus concano- Has a serious dispute with the bishop. Succeeds in compelling him to restore the property he had appropriated from the chapter.

nico suo injuste abstulerat, per sacramenta undique data statim fieret restitutio. Quo facto episcopus, ut inter episcopum et archidiaconum pax firmior et stabilis concordia foret, tam terras apud Landu occupatas, sc. in partibus de Brecheniauc, quam etiam terras quasdam ad præbendam de Martru spectantes, ei tunc restituit. Pontius autem dictus archidiaconus de Penbroc nondum hoc effectui mancipato secretius Archidiaconum Giraldum conveniens solum, fratre ipsius archidiaconi viro probo et prudenti Philippo de Barri teste adhibito, cœpit ei ostendere mensæ episcopalis in hoc facto, si processerit, læsionem non modicam et reddituum mutilationem. Proinde ut sibi provideret in hoc et præmunitus esset, monuit et in bona fide consuluit. Adjecit enim, quod de nemine spes tanta fuit succedendi in cathedram Menevensem post episcopum istum, sicut de persona ipsius. Archidiaconus autem ad hæc respondit, quia propter spem istam quod tam utiliter et recte provisum fuerat, per ipsum non remaneret. Pertinax enim in hoc et constans erat, dissuadente tamen utroque, tam archidiacono Pontio, quam etiam fratre suo Philippo. Adeo quidem quod quædam ecclesia sua bona sc. de Lanwadaf tunc inter alia capitulo fuit adjurata, sed tamen ad ejus instantiam cuidam clerico suo Martino sc. de Lanwadein, capitulo consentiente et episcopo instituente, in canonicam data fuit, processu temporis ad usus communes reversura. Asseruit etiam quia si jam consecratus episcopus esset, hoc ipsum facere non prætermitteret; quoniam in jacturam propriam licet acciderit, communibus commodis longe postponeret. Argumentum igitur et indicium hinc certissimum, quod zelum habuit Giraldus archidiaconus rectitudinis magnum, et valde incensum ecclesiasticæ tranquillitatis affectum.

Cap. VIII.

Qualiter archidiaconus curiæ sequela factus fuit.

Crescente igitur fama Giraldi et de die in diem amplius innotescente, ab Anglorum rege Henrico II., in Marchiæ finibus ad Walliam pacificandam tunc agente consilio magnatum suorum est vocatus; et per regis instantiam magnam, promissiones etiam et præceptiones, quanquam invitus plurimum et renitens, quia sicut scolarium vitam præ aliis appreciari sic curialium quoque detestari solet, demum curiæ sequela et clericus regis est effectus. Cum ergo pluribus annis curiam sequendo fideliter servisset, et ad Walliam pacificandam et in pace tenendam plurimum profecisset; tamen propter parentelam qua Resum filium Griffini et alios Walliæ principes contingebat, nihil a rege qui tot ditabat et promovebat indignos, præter vacua veris promissa suscepit. Valde tamen in secreto coram consiliariis suis ipsum rex commendabat; mores ejus modum et modestiam ac fidelitatem quam expertus fuerat approbabat; dicens et asserens quod nisi de Wallia natus esset et Walliæ magnatibus præcipue quidem Reso sanguine tam propinquus existeret, [dignitatibus] ecclesiasticis et redditibus amplis copiose quidem ipsum extolleret, et in regno suo magnum efficeret.

Summoned by Henry II. to his great council.

Cap. IX.

De Resi filii Griffini et archidiaconi Giraldi coram viris magnis altercatione.

Contigit autem circiter hæc tempora Resum filium Griffini principem Suthwalliæ nunciis regis Baldwino Cantuariensi archiepiscopo, qui jam successerat Ricardo, et Rannulpho de Glanvilla justiciario Angliæ, ad colloquium apud Herefordiam obviam venisse. Qui cum

A.D. 1184. Rice ap Griffin entertained by Baldwin archbishop of Canter-

bury and Ranulf de Glanville. His conversation with Giraldus.

sederet ad prandium in domo episcopi Herefordensis sc. Willelmi de Ver, a quo cum honore magno susceptus hospitio fuerat et exhibitus; inter ipsum sc. et Walterum filium Roberti baronem nobilem, qui de genere Clarensium erat sicut et episcopus, accedens Giraldus archidiaconus et astans coram ipsis, mensa tantum interposita, Resum in hæc verba satis curialiter et facete convenit: "Gaudere potes, O Rese, et lætus existere; "quod inter duos Clarenses, quorum hæreditatem "tenes, et de majoribus duos, in hoc prandio sedes." Tenebat enim tunc terram de Kerdigan totam, quam super comitem de Clara Rogerum recuperaverat. Resus autem, ut erat optimi vir ingenii et præcipue promptulus in responsionibus bonis, incontinenter respondens: "Verum est," inquit, "quod hæreditatem nostram per "Clarenses multo tempore perdidimus; sed ex quo per"dere debuimus, læti sumus et esse debemus, quod "non per ignavos aliquos et obscuros, sed per viros "tam claros et tam illustres, terras nostras tamdiu "perdidimus." Subjecit etiam episcopus: "Et nobis "quoque multum placet, ex quo terras quas tanto "tempore possedimus, perdere debuimus, quod vir tam "probus et tam nobilis ut Resus ipsas nunc tenet."

Post somnum vero meridianum, die jam inclinata, cum viridarium quoddam intrassent episcopus et viri magni, Resum secum ducentes; facto ibidem consessu, et Giraldo archidiacono intrante cum aliis et sedente, Resus resolutus in verba jocosa et ludicra, deque Giraldo loquendi materiam sumens, et tanquam ei de sermone in prandio dicto vicem reddere volens, ait: "Archidiaconus iste et illi de genere suo qui Giraldini "dicuntur, de amita mea Nesta sc. sorore Griffini pa"tris mei descenderunt; et viri magni quidem et "probi sunt, sed non nisi in angulo quodam Walliæ "cantaredo sc. de Penbroc. . . . .[1] Quinimmo septem

[1] Some lines seem to be wanting here. For what follows ought evidently to be attributed to Giraldus.

" cantaredos Demetiæ filii Nestæ in Wallia obtinuerunt. " Primævus sc. Willelmus filius Giraldi Penbroc et " Ginelin, Robertus filius Stephani Kerdigan et Kem- " meis, Henricus filius Regis Nerberd et Penbidiauc, " Mauricius Landesteffan, Willelmus Hay Sanctum " Clarum, Hoelus et Walterus Lanpeter et Swelfrei " cum terris aliis. Duæ vero filiæ Nestæ, sc. Han- " garet mater mea et Gledewis, duobus baronibus de " Ros et Penbroc nuptæ fuerant. Præter hos sex aut " septem barones, David Menevensem episcopum, qui " toti fere Suthwalliæ pontificali jure præsidebat, " filium habuit. Præterea licet de Wallia tantas por- " tiones et tam largas habuissent, tamen crescente " propagine et pullulante progenie, filii Nestæ Rober- " tus et Mauricius cum nepotibus suis Remundo et " Meilero necnon et filiis atque cognatis mare Hiber- " nicum transvolantes, conquestui regni illius sua prin- " cipium dederunt animositate; et xxx. cantaredos vel " plures sibi et suis de regno Hibernico retinuerunt; " cunctarumque terrarum quæ ab Anglicis ibidem " possidentur, per aggressum suum occasio fuerunt. " Cum igitur vii. fere cantaredos Nestæ successio de " Wallia habuerit, præter Kerdigan quoque cujus par- " tem majorem quandoque possedit; cumque triginta " vel plures in Hibernia conquisierit; nec vere dici " potest nec serio dici debet, quod proles[1] Nestæ nisi " in angulo de Penbroc vivere non possit. Sed veris- " sime dici potest filios Griffini extra Suthwalliæ por- " tiunculam modicam nullatenus vivere posse videri; " de qua cum vii. cantaredos vel octo tamen[2] adhuc " obtineant, totum sibi residuum quasi jure hæredi- " tario vendicantes nec ad exteras regiones transeunt " nec hæreditatem suam adhuc conquirunt." Resus autem quoniam in magna audientia hæc dicta fuerant;

---

[1] *proles*] plures, MS. | [2] *tamen*] tantum, MS.

quia coram archiepiscopo et justiciario, necnon et episcopis atque baronibus qui jam supervenerant non paucis, verecundia parumper et rubore perfusus, quia tamen vir sapiens erat et discretus, satis modeste respondit in hunc modum dicens: "Quia revera viri "probi et strenui fuerunt et sunt qui de Nesta pro- "venerunt; et quia conquestum magnum in Hibernia "fecerant, si tamen eis remanere posset." Propter hoc autem istud adjecit, quia nationes hæ duæ, Walensica sc. et Hibernica, terras omnes ab Anglicis sibi ablatas semper recuperandi spe pascuntur. Nunciis igitur ad regem reversis, cum inter cætera verba tam prandii quam viridarii responsa ei fideliter relata fuissent; risu grandi secuto cœpit rex coram omnibus personam archidiaconi Giraldi, probitatem ejus atque prudentiam commendare plurimis et magnificare, dicens nisi Walensis esset excellenti dignum honore. Sed quoniam "probitas laudatur et alget," licet exercitus Resi plurimos, præter alia servitia magna, a terra regis quam impetere paraba[n]t, ipse solus per operam suam et diligentiam avertisset, nihil tamen a Rege præter laudes hujusmodi vanas et adulationes cum promissis magnis accepit. Sicut ergo a pluribus ei dictum fuerat consiliariis regis in vita ipsius et post mortem a plurioribus; nihil illi impedimento fuit promotionis magnæ, nisi solum natio ipsius et cognatio.

Cap. X.

Qualiter patriarcha in Angliam venit; et cum Johanne filio suo Giraldum rex Henricus in Hiberniam misit.

A.D. 1185. The patriarch Heraclius arrives in England.

His autem diebus patriarcha Heraclius de Jerosolimis in Angliæ fines advenit, et claves urbis Jerosolimitanæ regi obtulit; postulans humiliter sed non impetrans, ut vel ipse ad terræ Jerosolimitanæ defensionem ve-

niret, vel unum filiorum suorum (quoniam adhuc tres extabant) illuc mitteret. Ipse vero nec hoc nec illud faciens, sed nuncium tantum spernens, et spretus ob hoc ipse, Deumque deserens et desertus a Deo, quia quæ semper hactenus creverat ex tunc versa est in ignominiam gloria ipsius, filium suum natu minorem Johannem cum magno apparatu in Hiberniam misit; magistrum quoque Giraldum, quia de primis expugnatoribus gentis illius magnum in Hibernia genus habebat, et quia probus ipse ac prudens extiterat, cum ipso transmittens. Cum ergo Paschali tempore de Penbroc in Wallia et portu Milverdico classe soluta Johannes in Hiberniam transfretando apud Waterfordiam applicuisset; propter causas in libro *Expugnationis Hibernicæ* a Giraldo conscriptas non profecit. Quarum etiam tres urgentissimas et hic inserere dignum duxi. Prima fuit, quod cum in Saracenos potius ad Terræ Sacræ subventionem mitti deberet, missus est in Christianos. Secunda quod juvenis et puer ipse juvenum quos secum duxit, qui ibi ignoti fuerant penitus et ignari, consiliis utens, probos viros et discretos ibi repertos, qui mores et modos gentis et patriæ cognoscebant, tanquam extraneos et indignos repellebat. Tertia vero, quæ quidem omnium pessima fuerat, quod Deo et ecclesiæ suæ nullum in partibus honorem facere disponebat; sicut ex visione, quam tunc videt Giraldus et in prædicto *Expugnationis Hibernicæ* libro posuit, palam apparuit. Quanquam tamen propter hoc præcipue, ut ecclesiam Hibernicam extolleret et exaltaret, et denarium Sti. Petri sicut in Anglia sic in Hibernia dari faceret, pater ipsius intrandi Hiberniam sibique subjugandi ab ecclesia Romana licentiam impetravit; quemadmodum ex privilegio Adriani papæ super hoc obtento aperte declaratur. Cujus transcriptum, sicut in *Expugnationis* libro illius est positum, simul cum visione illa verbis eisdem hic apponere præter rem non putavi. Hoc autem privilegium fuit.

Demands help for the Holy Land. Henry declines; and sends prince John into Ireland.

Cap. XI.

Privilegium Adriani papæ.

The pope's letter for the subjugation of Ireland.

" Adrianus episcopus, servus servorum Dei, carissimo " in Christo filio illustri Anglorum regi salutem et " apostolicam benedictionem. Laudabiliter et fructuose " de glorioso nomine propagando in terris et æternæ " fœlicitatis præmio cumulando in cœlis tua magnifi- " centia cogitat; dum ad dilatandos ecclesiæ terminos, " ad declarandam indoctis et rudibus populis Christianæ " fidei veritatem, et vitiorum plantaria de agro Domi- " nico extirpanda, sicut catholicus princeps intendis; " ad id convenientius exequendum consilium apostolicæ " sedis exigis et favorem. In quo facto quanto altiori " discretione procedis, tanto in eo fœliciorem progres- " sum te præstante Domino confidimus habiturum, eo " quod ad bonum exitum semper et finem soleant " attingere, quæ de ardore fidei et religionis amore " principium acceperunt. Sane Hiberniam et omnes " insulas, quibus sol justitiæ Christus illuxit, et quæ " documenta fidei Christianæ ceperunt, ad jus beati " Petri et sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ quod tua " etiam nobilitas recognoscit, non est dubium perti- " nere. Unde tanto in eis libentius plantationem " fidelem et germen gratum Deo inferimus, quanto id " a nobis interno examine districtius prospicimus exi- " gendum. Significasti siquidem nobis, fili in Christo " carissime, te Hiberniæ insulam ad subdendum po- " pulum illum legibus, et vitiorum plantaria inde " extirpanda velle intrare, et de singulis domibus " annuam unius denarii beato Petro velle solvere pen- " sionem, et jura ecclesiarum terræ illius illibata et " integra conservare. Nos itaque pium et laudabile " desiderium tuum cum favore congruo prosequentes,

"et petitioni tuæ benignum impendentes assensum, "gratum et acceptum habemus, ut pro dilatandis ec-"clesiæ terminis, pro vitiorum restringendo decursu, "pro corrigendis moribus et virtutibus inserendis, "pro Christianæ religionis augmento, insulam illam "aggrediaris, et quæ ad honorem et salutem illius "terræ spectaverint exsequaris. Et illius terræ po-"pulus honorifice te recipiat, et sicut Dominum vene-"retur. Jure nimirum e contrario illibato et integro "permanente, et salva beato Petro et sacrosanctæ "Romanæ ecclesiæ de singulis domibus unius denarii "pensione. Si ergo quod concepisti animo, effectu "duxeris prosequente complendum, stude gentem illam "bonis moribus informare. Et agas tam per te quam "per illos, quos ad hoc fide, verbo et vita idoneos "esse prospexeris, ut decoretur ibi ecclesia, plantetur "et crescat fidei Christianæ religio; et quæ ad ho-"norem Dei et salutem pertinet animarum, taliter or-"dinentur, ut a Deo sempiternæ mercedis cumulum "consequi merearis, et in terris gloriosum nomen "valeas et in sæculis obtinere."

Visionem quoque Giraldi cum quibusdam ab ipso præmissis, ut evidentior visio fiat, suis ipsius verbis hic apposui. Cum enim causas incommodi et infortunii, quas dolens ipse notaverat, plurimas assignasset, tandem et hanc quasi validiorem aliis et urgentiorem assignavit. Accessit et incommodum omnium majus, quod ecclesiæ in novo principatu nostro nihil de novo conferentes, non tantum principali largitione debitoque dignam honore non judicavimus; quinimmo terris statim sublatis et possessionibus, pristinas eidem dignitates et antiqua privilegia vel mutilare contendimus vel abrogare.

Cap. XII.

Visio Giraldi.

Giraldus has a vision.

"Cum[1] igitur super universis quæ nobis acciderant, "mecum non mediocriter anxius extiterim, et præcipue "super hac Salvatoris injuria suspiriosæ mihi mul- "toties cogitationes in animum ascenderint, nocte "quadam in somnis ex reliquiis forte cogitationum "visionem vidi, quam et in crastino statim venerabili "Dublinensium archipræsuli Johanni non absque utrius- "que admiratione propalavi. Visus sum enim mihi "videre filium regis Johannem in viridi quadam pla- "nicie tanquam ecclesiam fundaturum. Cumque me- "tantium more cespitem undique signando terræ faciem "linealiter apperuisset, fabricam archetipam sensili "quodam modo circumponens, tandem corporis eccle- "siæ signatio posterior aliquantulum capax, presbyte- "rium autem enormiter arctum apparuit et informe; "tanquam laicorum in insula partem non modicam "cleri vero minimam efficere disposuisset. Cumque "satis ibidem ut videbatur super eidem adjicienda, "tam amplitudine majore quam forma digniore frustra "tamen disputaverim, ipsa tandem contentionis an- "xietas experrecto somnum extorsit." Sicut autem in somnis ex abundantia cordis imaginarie, sic multotiens non somniando sed vigilando comitem licet incassum simili suasione convenit.

---

[1] "Hibern. Expugn. lib. ii. cap. 35," W.

CAP. XIII.

Qualiter duos episcopatus in Hibernia Giraldo comes Johannes obtulit; et qualiter utrumque recusavit.

PROCESSU vero temporis duorum episcopatuum, qui tunc vacabant, Wesefordensis, sc. qui et Fernensis dicitur, et Lechelinensis, archidiacono comes optionem dedit; et cum utramque recusaret, obtulit illi duas ecclesias illas et dioceses in unum convertendas, si regimen ipsarum suscipere vellet. Ad quod respondit; quod si animum ipsius ad hoc datum videret, ut ecclesiam Hibernicam extollere vellet et sublimare, se forsan ut ad hoc cooperari et quo adjuvare posset oblatum honorem suscepturum. Sed quoniam hoc non attendit maluit esse privatus, quam inutiliter in potestate constitutus; nec aliquatenus ibi præesse voluit, ubi prodesse non potuit. Videns ergo quod comes ibi nil proficeret, sed de die in diem deteriorem per ejus adventum terra statum haberet; considerans etiam multa ibidem nova et notabilia, aliis aliena regnis et prorsus incognita; ut vel ipse quæstum aliquem vel conquæstum suo saltem labore faceret; primum *Topographiæ* suæ, deinde *Expugnationis Hibernicæ* materiam ibi colligere studio grandi et diligentius inquisitione curavit. Cum itaque comes per æstatem totam et hyemis partem mora in Hibernia inutili facta, remenso pelago in Walliam et Angliam remearet; Giraldus cum senescallo Hiberniæ Bertranno de Verdun socius et rerum gerendarum testis relictus, ut studio prædicto plenius indulgeret, non solum congerendo sed etiam digerendo usque ad pascha sequens moram in insula fecit.

Declines the bishopric of Wexford.

Accidit autem cum in media quadragesima, sc. ad "Lætare Jerusalem," Johannes Dublinensis archiepiscopus, convocatis suffraganeis episcopis Dublinensibus, in

The Irish clergy put to confusion for their boasting.

ecclesia Stæ. Trinitatis consilium teneret; primo die sermonem fecit ipse de sacramentis ecclesiæ. Secundo die abbas de Balkinglas Albinus, qui et postea Fernensis episcopus erat, de continentia clericorum sermonem texens prolixiorem, totam in clerum qui de Wallia et Anglia in Hiberniam advenerant denique culpam refudit; docens munditiam cleri Hyberniæ quanta fuerat, donec ex contagio advenarum, quoniam a convictu mores formantur, et qui picem tangit coinquinabitur ab ea, corruptelam contraxerunt. Ad cumulum quoque confusionis finito sermone ipsius, clerici nostrates de Wesefordiæ finibus se invicem super concubinis publice ductis domumque traductis et nuptiis solemniter factis, coram archiepiscopo et universo concilio constanter accusarunt, et accusatos incontinenti testium productione pariter et susceptione, instigante ad hoc archiepiscopo Giraldi consilio, ut statim publice justitia sequeretur, cum magna cleri Hibernici tam irrisione quam insultatione convicerunt. Archiepiscopus autem, ut Hibernicorum insultationem reprimeret, sibique tales immunditias et enormitates displicere probaret, in convictos illico sententiam dedit, et ipsos omni tam officio ecclesiastico quam beneficio suspendit. Die vero tertio archiepiscopus Giraldo archidiacono sermonem injunxit; qui de pastorali officio materiam sumens, imprimis quæ ad laudem cleri Hibernici vere dici poterant non suppressit, deinde de vitiis eorum et excessibus, præcipue vero de ebriositatis incommodo cunctos in commune notando, demum ad prælatos ipsorum se convertens, eos super incuria et negligentia pastorali irrefragabili ratione convicit. Unde et sermonis ejusdem partem hæc continentem verbis eisdem, quæ etiam in *Topographia Hibernica* ultima distinctione reperies, hic interserere præter rem non putavi.[1]

---

[1] *putavi*] Dist. iii. cap. 27, 28, 29, 30.—W.

Cap. XIV.

Sermo Giraldi in concilio Dublinensi.

Est autem terræ istius clerus satis religione commendabilis, et inter varias quibus pollet virtutes, castitatis prærogativa præminet et præcellit. Item psalmis et horis, lectioni et orationi vigilanter inserviunt; et intra ecclesiæ septa se continentes, a divinis quibus deputati sunt officiis non recedunt. Abstinentiæ quoque et parsimoniæ ciborum non mediocriter indulgent; ita ut pars maxima cotidie fere, donec cuncta diei compleverint horarum officia, usque ad crepusculum jejunent. Sed utinam post longa jejunia tam sobrii fuerint quam seri, tam veri quam severi, tam puri quam duri, tam existentes quam apparentes. Inter tot enim millia vix unum invenies, qui post jugem tam jejuniorum quam orationum instantiam, vino variisque potionibus diurnos labores enormius quam deceret nocte non redimat. Diem itaque naturalem tanquam ex æquo dividentes, lucidaque spiritui tempora, nocturna quoque carni dedicantes, sicut de luce lucis operibus indulgent, sic et in tenebris ad tenebrarum opera convertuntur. Unde et hoc pro miraculo duci potest, quod ubi vina dominantur Venus non regnat. Vix autem hoc Jeronimo persuaderi posset dicenti, quia venter mero æstuans facile despumat in libidinem. Vix et Paulo, qui ait: "Nolite inebriari "vino, in quo est luxuria."[1] Sunt tamen nonnulli inter hos optimi, et sine fermento sincerissimi. Est enim gens hæc cunctis fere in actibus immoderata, et in omnes affectus vehementissima. Unde et sicut mali

An impartial review of their character by Giraldus.

---

[1] Ephes. v. 18.

deterrimi sunt et nusquam pejores; ita et bonis laudabiliores non reperies. Sed inter avenas et lolia triticum rarum. Multos nimirum vocatos invenies, paucos electos; grana rarissima, paleas multas. In episcopis vero et prælatis hoc præcipue reprehensione dignum invenio; quod in populi tam enormiter delinquentis correctione desides nimis sunt et negligentes. Quod igitur nec prædicant nec corripiunt, hinc ipsos prædico corripiendos. Quod non arguunt, hinc arguo. Quod reprehendere negligunt, hinc reprehendo. Quoniam, ut ait Gregorius, præconis officium suscipit quisquis ad sacerdotii gradum ascendit. Sacerdos ergo si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est præco mutus? Si enim prælati a tempore Patricii per tot annorum curricula prædicationi et instructioni, item increpationi et correptioni pro officii debito viriliter institissent, et enormitates gentis nimias aliquatenus extirpassent, aliquam in eis proculdubio formam honestatis et religionis impressissent; præcipue quidem ubi adeo prælatis bonis et prædicatoribus opus esset.

The incapacity of their superior clergy.

Ut enim de perjuriis eorum et proditionibus, de furtis et latrociniis, quibus totus hic populus propemodum immo præter modum indulget, de viciis variis et immunditiis nimis enormibus, quas *Topographia* declarat, ex toto non omittamus, gens hæc gens spurcissima, gens vitiis involutissima, gens omnium gentium in fidei rudimentis incultissima. Nondum enim decimas vel primitias solvunt, nondum matrimonia contrahunt. Non incestus vitant; non ecclesiam Dei cum debita reverentia frequentant. Nec infantes ante fores ecclesiæ sacerdotes eorum more debito catecizant; nec mortuorum corpora ad ecclesiasticam sepulturam debitis obsequiis prosequuntur. Quinimmo quod detestabile valde est et non tantum fidei sed et cuilibet honestati valde contrarium, fratres pluribus per Hyberniam locis fratrum defunctorum uxores non dico ducunt sed traducunt, immo verius seducunt, dum

The degraded state of the population.

turpiter eas et incestuose cognoscunt; Veteris in hoc Testamenti non medullæ sed cortici adhærentes, veteresque libentius in vitiis quam virtutibus imitari volentes. Non ergo prælatus in ipsis fuerat, qui tanquam tuba vocem exaltaret; non fuit qui ex adverso ascenderet, et murum pro domo Israel se opponeret; non fuit qui usque ad exilium, nedum usque ad sanguinem, pro ecclesia Christi dimicaret, quam ipse sibi suo pretioso sanguine adquisivit. Unde et omnes sancti terræ istius confessores sunt et nullus martyr; quod in alio regno Christiano difficile erit invenire. Mirum itaque quod ubi gens crudelissima et sanguinis sitibunda, fides ab antiquo fundata et semper tepidissima, pro Christi ecclesia corona martyrii nulla.

Non igitur inventus est in partibus illis, qui ecclesiæ surgentis fundamenta sanguinis effusione cæmentaret; non fuit qui faceret hoc bonum, non fuit usque ad unum. Sunt enim pastores, qui non pascere quærunt sed pasci. Sunt prælati, qui non prodesse cupiunt sed præesse. Sunt episcopi, qui non omen sed nomen, non onus sed honorem amplectuntur. Hujus itaque terræ prælati intra ecclesiarum septa de antiqua consuetudine se continentes, contemplationi solum fere semper indulgent; ubi et Rachelis pulchritudine sic delectantur, ut Liæ lippitudinem fastidio ducant. Unde accidit, ut nec verbum Domini populo prædicent, nec scelera eorum eis annuntient, nec in grege commisso vel extirpent vitia vel inserant virtutes. Cum enim omnes fere Hiberniæ prælati de monasteriis in clerum electi sint, quæ monachi sunt sollicite complent omnia, quæ vero clerici vel prælati fere prætermittunt universa. Sui autem tantum curam agentes et tanquam sibi solliciti, pro grege commisso sollicitari negligenter omittunt et postponunt; illud Jeronimi ad Rusticum monachum vel prorsus ignorantes vel dissimulantes: "Sic vive in monasterio, ut clericus esse merearis: "longo tempore disce, quod postmodum doceas; et

The clergy silent.

" inter bonos semper sectare meliores; et cum in cle-" rum electus fueris, age ea quæ clerici sunt." Et illud ad eundem: " Si clericatus titillat desiderium, disce " prius quod possis docere; ne sis miles antequam tiro, " ne magister antequam discipulus." Sed male sibi provident, male sui curam agunt; cum iis, quorum custodiæ ex suscepti regiminis officio sunt deputati, per incuriam et negligentiam, curam et providentiam subtrahunt et subducunt. Seipsos enim multo gravius quam illos et damnabilius seducunt.

Difference in the duties of a monk and a clergyman.

Scire igitur debent, quod sicut Jeronimus ad Eleutherium testatur, " Cum alia sit causa monachi alia " clerici, et clerici oves pascant, monachi pascantur, " sic se habent monachi respectu clericorum, tanquam " [grex] respectu pastorum. Monachus enim tanquam " unius custos vel singularis dictus, sui solius curam " agit. Clericus vero circa multorum curam sollicitari " tenetur. Est itaque monachus tanquam granum " tritici solum manens. Est autem clericus tanquam " granum germinans, et in horrea Domini multum " fructum afferens. Bipertiti ergo hujusmodi prælati " quædam contrahant ex monacho et quædam ex " clerico. Ex monacho contrahant columbinam sim-" plicitatem, ex clerico vero serpentinam prudentiam; " hinc sapientiam, inde eloquentiam; hinc verba, inde " opera; hinc conscientiam, inde scientiam; hinc fœ-" cundi fiant, inde facundi: et sic utrumque comple-" ant officium, ut inter sacerdotes ingredientes taber-" naculum eorum vestimenta tintinnabulis ambiantur; " et in ore ipsorum tam instructionis quam increpati-" onis verbum resonans audiatur." Fatuos enim et elingues prælatos et plus monachi quam clerici præferentes manifeste redarguit Jeronimus dicens: " In-" nocens et absque sermone conversatio quantum ex-" emplo prodest, tantum silentio obest. Latratu nam-" que canum et baculo pastorum lupi sunt arcendi." Similiter et in primo Bibliothecæ prologo. " Sancta

"quippe rusticitas sibi solum prodest, et quantum ex "vitæ merito ædificat ecclesiam Dei, tantum nocet, cum "destruentibus non resistit." "Error enim," ut ait "Innocentius, "cui non resistitur, approbatur; et veri-"tas, cum minime defensatur, opprimitur." Item ad Eleutherium.[1] "Negligere cum possis perturbare per-"versos, nihil est aliud quam fovere; nec caret "scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori "desinit obviare; præsertim cum ad hoc ex officio "teneatur."

Mirum autem cum omnino tam desides officii, tam subditorum salutis negligentes, semper exstiterint, quod tot ex ipsis in terra pro sanctis habentur, et ab accolis tanquam sancti tam devote coluntur et venerantur. Unde et unum duorum inevitabile est non evitari. Aut enim ab agiographis nostris, tam circa pastoralis officii debita, quam aliarum quarumlibet rerum instructionem, multa ad terrorem constat emissa, et quoniam "misericordia Domini plena est terra"[2] magis sperandum de clementia quam timendum de justitia; aut potius ecclesia militans in multis decipitur, triumphans vero non irridetur. Unde et nonnullos quos recipit hæc, despicit illa; quos prædicat hæc, abdicat illa; et e diverso. Illa quoque inter electos non immerito multos honorat, quos ista tamen prorsus ignorat. Quidam enim intus esse videntur, qui foras missi sunt; et quidam foras mitti, qui tamen intus existunt. Quia quod altum est hominibus, abominabile est apud Deum; sicut et e diverso plerumque contingit.

Many venerated as saints among them.

---

[1] *ad Eleutherium*] Euthelerius MS. | [2] *terra*] Psalm xxxiii. 5.

Cap. XV.

De cleri Hibernici confusione et nostratium exultatione.

The bishop of Ossory inclined to go to buffets with Giraldus, for his unsavory homily.

Finito vero sermone, et favorabili nostratium murmure subsecuto, non hodie quod heri, sed vice versa, grandi clero Hibernico confusione perfuso, multa in adversarios insultatione pariter et exultatione capita nostrates erexerunt. Eodem die cœnante cum archiepiscopo Ossiriensi episcopo Felice, qui monachus erat mutilatus, ut videbatur, et eunucatus; cum quæsisset ab eo archiepiscopus quid ei visum fuisset de archidiaconi sermone, respondit ille, quia multum bene dixit mala. "Vocavit," inquit, "nos potores. Certe vix me continui, quod statim in ipsum non involavi, vel saltem "quod verbis talionem reddendo quod acriter ei non "responderim."

Cap. XVI.

De Topographiæ Hibernicæ compositione et apud Oxoniam in Anglia recitatione.

Returns from Ireland to Wales.

Cum itaque magni nominis in insula tunc Giraldus extiterit et famæ præclaræ, inter Pascha et Pentecosten de Hibernia in Walliam transfretavit; ubi et *Topographiæ* suæ, cujus tractatum jam inchoaverat, consummationi studiosam ex toto mentem applicuit. Processu vero temporis opere completo et correcto, lucernam accensam non sub modio ponere, sed super candelabrum ut luceret erigere cupiens, apud Oxoniam, ubi clerus in Anglia magis vigebat et clericatu præcellebat, opus suum in tanta audientia recitare disposuit. Et quoniam tres erant in libro suo distinc-

tiones, qualibet recitata die tribus diebus continuis recitatio duravit; primoque die pauperes omnes oppidi totius ad hoc convocatos hospitio suscepit et exhibuit. In crastino vero doctores diversarum facultatum omnes et discipulos famæ majoris et notitiæ. Tertio die reliquos scolares cum militibus oppidanis et burgensibus multis. Sumptuosa quidem res et nobilis, quia renovata sunt quodammodo authentica et antiqua in hoc facto poetarum tempora; nec rem similem in Anglia factam vel præsens ætas vel ulla recolit antiquitas.

Cap. XVII.

De generali in Anglia crucis assumptione, et tam Petro Menevensi episcopo quam Giraldo archidiacono cruce signato.

Circa dies istos terra Jerosolimitana peccatis urgentibus paganis et Parthis Saladino duce subacta, rex Henricus exemplo Ricardi filii sui comitis Pictaviæ Cisalpinorum principum primo cruce signati, una cum Philippo Francorum Rege apud Gi[s]ortium, præsente Tyrensium archiepiscopo et persuadente, crucem susceperat; de Normannia, ubi moram diutinam fecerat, circa kalendas Februarii in Angliam venit; et statim convocato in Norhamtunæ partibus apud Garcedune quasi concilio, prædicante Baldewino Cantuariensi archiepiscopo et crucis signum præferente, necnon et Gilleberto Roffensi episcopo sermonem ad hujus facientε, ipso quoque rege operam ad hoc præbente, majores Angliæ tam de clero quam de populo crucem ibidem in humeris assumpserunt. Ut autem Walliæ sicut et Angliæ probos viros ad crucis obsequium rex alliceret et obligaret, Cantuariensem archiepiscopum Baldewinum ad Walliæ fines transmisit. Qui cum circa

A.D. 1186. The archbishop preaches the crusade.

caput Jejunii simul cum Rannulfo de Glanvilla ei adjuncto Herefordiam veniret, et apud Radenouram Walliam intraret, ibique Resum filium Griffini et principales Walliæ viros plures obvios haberet; facto ab archiepiscopo sermone de crucifixi negotio, primus omnium Giraldus archidiaconus aliis exemplum præbens, ad instantiam regis quæ præcesserat magnam, et archiepiscopi quoque ac justiciarii ex parte ipsius plurimam, tam devotione propria quam tantorum virorum exhortatione archiepiscopo imponente crucem suscepit. Et statim Menevensis antistes Petrus, archidiaconum tam sequendo quam imitando, cum aliis multis signo crucis humeris assuto et assumpto, crucifixi obsequiis sunt astricti. Sicut in *Itinerario* Giraldi, quod ipse conscripsit, singulorum gesta dierum per Walliæ circuitum, et rerum eventus tam antiqui quam moderni, luculento relatu depromuntur.

Cap. XVIII.

De Baldwino Cant. archiepiscopo crucem per Walliam prædicante, et Giraldo archidiacono comite sibi ad prædicandum fideli adjuncto.

Takes Giraldus with him on the same mission to Wales.

Procedens igitur archiepiscopus, et archidiaconum Giraldum individuum sibi ad prædicationis officium comitem assumens, Walliam quasi laterando, et per australem maritimam et episcopatum Landavensem versus Meneviam tendendo, crucem et crucifixi obsequium ubique locis congruis prædicabat. Demum vero cum jam Demetiam intrasset, et Meneviæ partibus appropinquasset, apud Haverfordiam tanquam in medio provinciæ sitam convocato partium illarum clero et populo, primum ipse sermonem fecit, deinde Giraldo archidiacono verbum Domini faciendum injunxit. Cui tantam loquendi et persuadendi gratiam eadem hora

contulit Deus, quod totius terræ illius de ordine militari juventutis electæ pars potissima crucem susciperet, de populo vero non numerati. Cum autem archiepiscopus ad verbum suum de tanta multitudine paucos crucem sumpsisse videret; quasi condolens et admirans, ait: "Deus, quam dura gens est hæc?" Cumque crucem suam portatilem ad tenendum eique innitendum archidiacono tradi juberet, et archidiaconus episcopo suo Petro, qui ad latus archiepiscopi sedebat, verbum injungi moneret; subjunxit archiepiscopus, quia non attendi dignitas ad hoc debet, sed cui gratiam dederit Deus. Distinxerat autem sermonem suum archidiaconus in tres particulas, tanquam vim violentam persuasionis in fine singularum constituendo. Unde et ter tanta venientium et crucem rapientium pressura fiebat, ut vix archiepiscopus ab impressione turbarum nimia defendi posset, et archidiaconum loquentem silere diutius et pausare præ tumultu singulis vicibus illis oporteret. Miles autem, cui nomen Philippus Mangunellus, qui et cognatus erat archidiaconi, eidem pridie dixerat serio quidem et non ludicro coram multis; quod nullus vir probus patriæ propter suam vel archiepiscopi prædicationem crucem sumeret, et quia sic pro nihilo venerunt. Cui archidiaconus paucis sic respondit, quoniam in Deo erat hoc et non in homine. Accidit autem ut militem illum in prospectu ipsius sedentem, quotiens sic pausando silebat, totum flendo lacrimis effluere videret. Qui postea finito sermone cum quinque vel sex commilitonibus viris probis ac strenuis ad archiepiscopum accelerantes, crucis signaculo sunt insigniti. Ex quo patet, quod Spiritus ubi vult spirat et quando vult spirat. Unde et archiepiscopus pluries in illo itinere dicebat nusquam se tot lacrimas, quantas apud Haverfordiam viderat, uno die vidisse. Jeronimus autem in libro epistolari dicit, quod lacrimæ populorum laudes sunt prædicatorum.

Little effect till Giraldus preaches.

Uses the Latin and French tongue with great effect, though the people did not understand him.

Præterea pro re miranda multi ducebant et obstupebant, cum archidiaconus lingua tantum Gallica loqueretur et Latina, quod non minus vulgares qui neutram linguam noverant, quam cæteri ad verbum ipsius flebant innumeri, et ad crucis signaculum plures quam ducenti concurrebant. Simile contigit in Alemannia de beato Bernardo; qui verbum Domini Teutonicis faciens lingua Gallica, quam penitus ignorabant, tantam eis devotionem incussit et compunctionem, ut et ab oculis eorum lacrimarum affluentiam, et ad cuncta quæ suadebat vel facienda vel credenda facillime cordium eorum duritiam emolliret; cum tamen ad interpretis sermonem eis lingua sua singula fideliter exponentis nihil omnino moti fuissent. Ex quo patet virtute divina Spiritu interius operante et corda perlustrante, tam hic quam ibi rebus quoque plus quam verbis actum fuisse. Unde et finito sermone, cum archidiaconus, qui stando locutus fuerat, se in sessione reciperet, vir quidam hospitalaris qui prope consederat, dixit ei verbum istud: "Vere Spiritus Sanctus hodie "manifeste locutus est ore vestro." Comes vero Moritoniæ Johannes, qui fratri Ricardo postea successit in regnum, quia tunc temporis comitatum de Penbroc donatione patris habebat, quam cito postea Giraldum archidiaconum in Anglia vidit, acriter ei coram multis improperavit, quod terram suam toto robore suo totisque viribus, per quas contra Walenses se tuebatur, per suam prædicationem evacuaverat; et quia non adeo propter terræ Jerosolimitanæ subventionem sicut propter terræ suæ destructionem, ut eam sc. sic viris vacuam parentibus suis Walensibus tradere posset, illud fecerat. Ad quod archidiaconus breviter respondit, in hunc modum; quia intentionem suam in hoc facto scrutator cordium et intentionum novit Deus, et ille dijudicet.

Cap. XIX.

Qualiter archiepiscopus archidiacono apud Meneviam prædicationis officium injunxit: et [de] his quæ apud Kemmeis et Kerdigan, Venedociam quoque et Powisiam, acta sunt.

Procedens autem archiepiscopus et inde Meneviam veniens, quoniam ad Resum principem Suthwalliæ ipsum apud Aberteini expectantem iter accelerabat, Giraldo archidiacono super verbo Domini ibidem seminando vices suas injunxit. Ubi multi quidem ipsum audientes ad crucis signaculum cum magna devotione accurrerunt; multo vero plures ad verbum ipsius valde moti, certumque propositum suscipiendi crucem habentes, ad interpretis vocem, quæ non adeo ordinate vel gratiose processit, statim a voto suscepto resilierunt. Quoniam, ut ait Rhetor Apollonius, "lacrima nihil "arescit citius." In crastino vero apud Kemmeis non procul tamen a ponte de Aberteini, convocato populo partium illarum coram principe Reso, primum ad archiepiscopi deinde ad archidiaconi verbum virorum allecta est copia multa. Unde et eodem die vir quidam jocosus, qui simulata stultitia et lingua dicaci magnum curiæ solatium præstare solet, cui nomen Johannes Spang, dixit Reso: "Multum diligere debes, O "Rese, cognatum hunc tuum archidiaconum, quia "centum homines vestros vel plures ad Christi obse"quium hodie misit; et si lingua Walensica locutus "fuisset, non credo quod unus vobis de tota multitu"dine vestra remansisset."

They reach St. David's.

Bon mot of John Spang, the fool.

Contigit autem eodem die, quod viro quodam cruce signato, quanquam unico filio et unico matris senio jam confectæ solatio, eundem statim mater intuita et divinitus ut videbatur inspirata, subjecit: "Gratias tibi,

"carissime Domine Christe, intimas ago; quod talem "mihi filium, quem tuo dignareris obsequio, parare con- "cessisti." Fuit et alia ibidem mulier, matrona sc. de Abertheini, animo a priore longe dissimili; quæ virum suum, ne ad archiepiscopum iret neve crucem susciperet, per pallium et zonam firmiter tenens, coram cunctis impudenter retrahebat. Sed eadem tertia post nocte terribilem hanc in somnis vocem audivit: "Servientem "meum mihi abstulisti; quamobrem et a te quoque "quod plurimum diligis auferetur." Qua visione viro cum utriusque tam admiratione quam terrore relata, cum iterum obdormisset, filium puerulum, quem secum in thoro materna plus dilectione quam diligentia jacentem habebat, non minus infeliciter quam insuaviter oppressit. Et statim vir diocesano episcopo tam visionem referens quam vindictam, crucem suscepit uxore favente ipsaque signum sponte propriis manibus armo virili inserente. Post hæc autem per amplam de Kerdigaun provinciam euntes, et trans fluvium Devi Venedociam intrantes, cum toto quadragesimali tempore crucis obsequiis indulgerent, ubique sermo Giraldi incomparabiliter gratiosus extiterat. Tandem vero cum apud Album Monasterium et Osewaldestrue Powisiam lateraliter ambientes, Paschalibus diebus Solopusburiam pervenerunt; cum ad archiepiscopi cæterorumque verba perpauci, ad suasibilem Giraldi sermonem allecta virorum fuit copia multa. Unde cum finitis sermonibus turbæ quæ convenerant dissolverentur, dixit matrona quædam ad convicaneas et matres suas in discessu, audientibus clericis archiepiscopi, ipsoque Giraldo, qui tunc eas e vestigio forte sequebatur: "Nisi archidiaco- "nus ille (loquens sc. de Giraldo) tam lenibus verbis "et tam simplici vultu viros nostros circumvenisset et "incantasset, bene propter omnes alios evasissent." Dixit etiam vir quidam, qui intererat, oppidi illius: "Non est huic archidiacono curandum, in quo loco "aut coram quibus loqui debeat."

A woman punished by divine visitation for attempting to withhold her husband from the Crusade.

Cap. XX.

Tam [de] Giraldi ab archiepiscopo quam styli ipsius commendatione.

Finita sic igitur legatione laudabili, cum ad Angliam de Walliæ finibus tenderet archiepiscopus, quidam de clericis suis pariter iter agentes, et de peregrinatione Jerosolimitana coram ipso loquentes, interrogabant eum quis nobilem historiam illam de terræ Palestinæ per principes nostros restauratione, et Saladini ac Saracenorum per eosdem expugnatione digne tractare posset. Quibus ipse respondens ait, se bene providisse ac promtum habere qui historiam illam egregie tractaret. Et cum instarent illi quærendo quisnam esset, vertens se ad archidiaconum Giraldum, qui ad latus ipsius equitabat: "Hic est," inquit, "qui prosaice tractabit, et "nepos meus [1] Joseph metrice, quem et archidiacono "adjungam, ut ei serviat et inseparabiliter adhæreat." Sperabat enim archidiaconum promovendum a rege plurimum et sublimandum. Cœpit etiam librum archidiaconi, quem ei in introitu Walliæ dederat, et quem ipse jam legerat et perlegerat, sc. *Topographiam Hibernicam* valde commendare, et stylum ipsius tractandique modum multis laudibus extollere. Potuit etiam in hoc archiepiscopi tam modestia notari quam prudentia; quod nihil in laudem libri istius aut vituperium, donec totum audisset, pronuntiare volebat. Sciens quippe, quod plerumque principium medio, medium

The archbishop intends that Giraldus should compose a history of the Crusade.

Had read his work *Topographia Hibernica.*

[1] "Josephum Iscanum a Baldwino hic laudari arbitror. Claruit is isthoc circiter tempore, arte poetica insignis; qui inter alia ingenii sui monumenta scripsit metrice Belli Trojani Historiam, sub Daretis Phrygii nomine vulgatam. Illi patronus erat Baldwinus archiepiscopus, referente Lelando apud Baleum de Scriptor. *Cent.* III. *cap.* 60. Baldwini nepotem fuisse non alius ante Giraldum indicavit." *W.*

quoque discrepat imo. Quæsiverat etiam archiepiscopus ab ipso, utrum evidentiam aliquam ab agiographis et expositoribus nostris habuisset, super allegoriis circa avium naturas assignatis in prima *Topographiæ* Distinctione. Et cum responderet quod nullam, subjecit archiepiscopus, quia revera spiritu eodem quo et illi scripserunt scripta sunt ista. Ad hæc autem injunxit ei archiepiscopus, ut gratiam styli egregii sibi a Deo collati vacuam esse non permitteret; sed ea semper utendo et aliquid scribendo tempus otio non amitteret, sed studio continuo laudabilique labore nominis sui memoriam in ævum extenderet, et perpetuam sibi tam presentium livore carentium quam futurorum gratiam et favorem compararet; dicens etiam et asserens, ipsum longe plus quam divitias aliquas terrenas in brevi perituras, aut sæculares dignitates cito prætereuntes, talem styli gratiam a Deo datam diligere debere, et valde gratus existere; cujus quippe nec præterire possunt opera nec perire, sed quanto longæviora fuerint et antiquiora, tanto per ævum omne cunctis cariora et pretiosiora futura.

Cap. XXI.

Qualiter a comite Ricardo post patris obitum archidiaconus in Angliam et Walliam missus est.

Sent by Richard I. to preserve peace on the borders of Wales.

Interea werra inter reges transmarinis in partibus orta prægrandi, Pictavensium comite Ricardo occasionem præstante, transfretantibus quoque Cantuariensi archiepiscopo et Ranulfo de Glanvilla regni justiciario, consilio eorundem et archidiaconus transfretavit. Sed rege Henrico in brevi post defuncto, filioque suo comite Ricardo ei subrogato, missus est ab eo, consilio Cantuariensis archiepiscopi, ad servandam pacem in Walliæ finibus propter regum mutationem Giraldus archidiaco-

nus cum literis multis. Contigit autem, cum apud Depam transfretaturus accederet, nec vento in contrarium flante transfretare posset; relictis ibi saginariis et oneribus suis, ipse et milites quidam, quorum similiter erant acceleranda negotia, iter versus Flandriam per maritimam, ut citius ibi transnavigare possent, expedite et absque sarcinis arripuerunt. Unde et quiddam, quod archidiaconus, quando de variis casibus et fortuitis eventibus suis loquebatur, referre consueverat, hic interserere præter rem non putavi. Accidit enim, quod per generalem illam temporis intemperiem, quæ tunc imminebat, qua non solum de populo innumeri, verum etiam rex ipse cum baronibus multis rebus humanis exempti fuerant, servientes archidiaconi fere cuncti vel ægroti repatriassent, vel in partibus illis morbo decubuissent. Unde puero quodam, qui solus illi de suis sanus et superstes extiterat, cum saginario clitellisque apud Depam relicto, de quodam extraneo quem nunquam antea viderat camerarium suum fecit; eique rerum suarum, quas cariores habebat, et quas secum tunc ferebat, custodiam dedit. Mane vero fluvio Depensi a boreali latere transvadato, de quo mare influens portum facit, cum in colle quodam, a quo villam a tergo relictam et classem in portu prospicere poterant, se recepissent et stetissent, quærentes ad invicem, ut viatores solent, utrum socios suos omnes et res quas tunc ferre volebant secum haberent; defuit novus ille archidiaconi cliens. Cumque diutius ibidem ipsum expectassent, et nusquam compareret, cœpit archidiaconus (nec mirum) de ipso hæsitare; utpote qui ignotus omnino fuerat, de quo securitatem nullam habebat; recolens etiam ipsum aliquando dixisse, quod si nisi ei tunc adhæsisset, ad quendam fratrem suum qui in Hungaria fuerat quærendum iret. Audientes autem milites qui in comitatu fuerant quod extraneus esset, et quia pecuniam non

His servants attacked by the plague.

The mishaps which befell him on his travels through France.

modicam ferebat, archidiacono ut rediret, eumque tam apud Depam quam etiam Rothomagum, ubi ad ipsum primo venit, sollicite quæreret, consuluerunt. Archidiaconus autem, quia solus erat et absque sequaci, de inventione illius diffidens omnino si aufugisset, potius una cum illis iter agere, quod jam cœperat, totumque Deo committere præelegit. Cum igitur Augum transiret in marchia Normanniæ versus Flandriam constitutum, et in colle quodam iterum diu expectantes eumque non videntes, omni spe destituti tunc fuerunt; quoniam etsi sequeretur per terras de Vimmou et Sancto Walerico latronibus et vespilionibus plenas, cum solus esset, nullatenus evadere posset non spoliatus. Et cum inquirentibus militibus summam eorum quæ ferebat, illis archidiaconus exposuisset, tunc instantius ut reverteretur adhuc et quæreret commonuerunt. Erat enim summa pecuniæ quam ferebat in auro et argento, ciphis et coclearibus, marcarum quasi xl., præter palefridum quem equitabat bonum, et vestes archidiaconi quas portabat, præter capsam quoque literis comitis plenam, et præter tabulas grandes itinerarium suum et laborem annuum nusquam adhuc alibi scriptum continentes. Cum igitur ipso reverti nolente sed totum Deo committente, iter accelerantes Abbevillam venissent et hospitati fuissent, archidiaconus cameram quamdam solus intravit, super his quæ sibi acciderant sollicite cogitans et contristans. Sicut enim ipse referre solebat, causæ cogitandi et contristandi cum tres fuissent; prima quidem de pecunia perdita nonnulla fuit, sed respectu aliarum modica; quia pecuniam frequens est amittere et aliam recuperare; secunda de litteris comitis perditis et prima legatione sibi ab eo injuncta sic evacuata major. Sed quia litterarum tenorem noverat, per litteras justiciarii Angliæ similes remedium aliquod habere potuit. Tertia vero de tabulis perditis maxima; quia de libro non edito sed edendo

Misses his chamberlain, with his money, plate, maps and clothes.

tabulis comprehenso et cum ipsis perdito damnum dicebat non recuperandum; quia laborem illum unde plus dolebat, nec a se nec ab alio quoquam[1] reiterandum. Cumque mœstus ibi plurimum et anxius esset, demum cogitans et recolens illud amantis remedium; "Loca sola nocent, loca sola caveto:" statim ad aulam se conferendo, nunc militum nunc servientium se turbis inseruit; ut aliud et aliud audiendo aliud interdum cogitare et doloris instantis vehementiam vel sic mitigare valeret. Nec mora, quoniam prope est Deus in angustiis, ecce puer de foro veniens quæsivit cujusmodi equum haberet ille archidiaconi cliens; et cum audiret quod ferrandum, dixit se quendam talem equitantem in foro vidisse cum magno trussello, qui hospitium archidiaconi quærebat; et cum illico missum esset propter illum, ad hospitium ductus est idem ille, et cum gaudio susceptus est ab universis. Et cum quæreret archidiaconus, utrum salva essent omnia; respondit, salva. Causam autem moræ, quia non nisi post prandium assignari milites permiserunt, tunc assignavit in hunc modum, dicens; quod fluvio transvadato descendens ad equum suum stringendum et involucrum suum quod grande fuerat æquandum et firmandum, comperit se corrigiam xx. marcarum et plurium ab involucro dilapsam amisisse. Unde reversus illico ad villam et hospitium unde exierat, quæsivit undique diligenter intus et extra, nec invenit. Sicque revertens et aquam jam tertio transiens, ut sequeretur ex toto spe fraudatus, oculos tamen via qua primum iverat in littore petroso deorsum trahens, vidit et invenit corrigiam suam inter lapides jacentem, non extensam sed complicatam, ut antea fuerat, et constrictam. Casus igitur hic multiplex erat et multipliciter admirandus. Primus quod corrigiam sic perditam invenit. Secundus quod ipsa inventa occasione absentiæ nostræ, qui tunc longe remoti fuimus, cum

Recovers all.

[1] *quoquam*] aquam.

rebus omnibus quas gestabat, non recessit; præsertim cum extraneus esset. Tertius quod sequens solus et tam onustus per viam vespilionibus et prædonibus plenam integer et indemnis advenit. Patet ergo, quod graves interdum tribulationes et angustias his, quos diligit et dirigit, immittit Deus; et tamen majore urgente molestia, propinquum interdum se propitiumque demonstrat.

A.D. 1189. Reaches England. Goes to Wales.

Venientibus igitur ipsis ad mare Flandriæ et transfretantibus, archidiaconus Londoniam accelerans, reperto ibidem puero suo cum saginario apud Depam relicto, traditisque literis comitis justiciario sibi directis, statim ad Walliæ fines festinavit. Datisque literis comitis quibus fuerant destinatæ, patriam præ morte regis valde turbatam plurimum adventu et interventu suo pacificavit. Comes autem Ricardus paulo post in Angliam veniens, Londoniis in regem coronatus est. Sed [parvam in] Anglia moram faciens, ut una cum Philippo Francorum rege Ierosolimitanam peregrinationem arriperet, in Normanniam transfretavit; cancellario suo Willelmo de [1] Nunchamp, cui archidiaconum adjunxit, justiciario in Anglia relicto. Videns autem archidiaconus regem Henricum, ad cujus instantiam crucem susceperat, jam defunctum, accedens ad cardinalem et legatum Johannem Anagninum, qui tunc recedens ab Anglia Dovoriæ fuerat, sibi et episcopo suo senio confecto, nil tamen requisitus, ab illo absolutionis gratiam et cartam talem impetravit.

Cap. XXII.

Litteræ cardinalis absolutoriæ.

The legate's letter to the archbishop of Canterbury.

"Venerabili in Christo patri Baldwino Dei gratia "Cantuariensi archiepiscopo et omnibus ad quos literæ "præsentes pervenerint, Johannes Anagninus eadem

[1] Longchamp.

"gratia titulo S. Marci presbyter cardinalis, Apostolicæ sedis legatus, æternam in Domino salutem. "Veniens ad nos Giraldus de Sancto David archidiaconus ex parte sua et venerabilis fratris nostri Petri "Menevensis episcopi nobis proposuit; quod cum eis "ex parte Henrici Anglorum regis spes si Ierosolimam secum vellent adire, in expensis quas in prædicta via facerent non modica facta esset; prædicto "siquidem rege sublato de medio, votum præconceptum, cum eis expensæ non suppetant, peragere "minime possunt. Nos igitur paupertati tam prædictorum episcopi et archidiaconi quam aliorum Walensium, qui ad votum præconceptum peragendum "per se non sufficiunt, taliter duximus consulendum; "quod in propriis personis ire non possint, de bonis "divinitus sibi collatis Ierosolimam euntibus tribuant, "et ad reparationem ecclesiæ Menevensis operam impendant et auxilium. Præfatos quoque episcopum et "archidiaconum, propter ætatis defectum vel paupertatem, a prætaxato itinere Ierosolimitano, auctoritate "nobis concessas, ub eadem dispensatione duximus absolvendos, et penitus denuntiamus absolutos: ista "tamen [conditione] quod Ierosolimam accedentibus "auxilium præbeant et adjutorium. Illud item de "populo sibi commisso facimus." Paucos autem archidiaconos hodie videmus, qui non potius episcoporum suorum quærerent aut appeterent elongationem. Argumentum itaque fuit et manifestum indicium archidiaconum istum ad episcopi sui parum anhelare vel aspirare successionem. Interim autem defuncto Bangorensi episcopo Wiano, oblatum ei a justiciario prædicto et apostolicæ quoque sedis tunc legato episcopatum illum archidiaconus omnino recusavit. **Refuses the bishopric of Bangor.**

Cap. XXIII.

Qualiter comiti Johanni, ne tempore communis peregrinationis desidiosus in Anglia remaneret, suasit archiepiscopus, nec persuasit.

A.D. 1192. His conversation with prince John.

Comes vero Johannes, qui fratri regi juraverat priusquam discederet, quod Angliam per triennium proximum non intraret; jactans archidiacono quem familiarem habebat, clam tamen et secreto, quod absolutus a sacramento tali per cancellarium erat, dixit in hoc ei plurimum successisse, quod Anglicanis deliciis et divitiis vacare non poterat. Cui archidiaconus respondit, dicens magis honori ipsius et famæ competere, ut absens esset in fratris absentia quam præsens; ne principibus aliis fere cunctis in expeditionem Ierosolimitanam profectis, solus ipse domi residens desidiæ et ignaviæ dari videretur; potius autem in Hiberniam iret et pleno conquestui regni illius interim et incastellationi viriliter indulgeret; multiplex inde commodum consecuturus; quod in primis rem suam sic emendaret, et non solus inter principes otio vacaret; quod suspicionis notam vitaret, et laudem hominum multam adquireret; quod fratris etiam revertentis gratiam sibi eo ipso plurimam compararet, quia nec mortem ipsius observare nec ad successionem vel surreptionem aspirare videretur. Comes autem non gratanter verbum suspiciens, respondit; quod non adeo Hiberniam sicut archidiaconus diligebat, quia nec tantam in ea quantam et ipse cognationem habebat.

Cap. XXIV.

Qualiter dignitates ecclesiasticas sibi oblatas archidiaconus amore studii recusavit.

Processu vero temporis cancellario jam dejecto et ab Anglia per comitem expulso, cum comes ipse quasi vices regis tunc obtineret; episcopatum Landavensem, cujus ecclesia cathedralis cum majori parte diocesis in terra ipsius de Wlatmorgan erat, obtulit archidiacono; quem et simili solitaque constantia recusavit. Præter ecclesiam itaque Sancti David, ad quam in adolescentia sua nominatus fuerat et præcipue vocatus, quatuor ei episcopatus, duo in Hibernia, et duo in Wallia, oblati jam fuerunt; quas tamen oblationes omnes, nil tale ambiendo, secura quidem et alta mente calcavit. Nihil enim tunc ambiebat, nihil amplius habere volebat; quod studium ipsius, in quo fere semper assiduus et continuus erat, impediret. Mirum enim de ipso, quod curias sequendo nihilominus historias scribebat; et post longas dietas more curialium et laboriosas, ad lucem vigilabat et lucubrabat; noctesque diebus, tanquam in scolis existens et nihil aliud agens, studendo continuabat. Legerat enim [illud] Plinii: "Nulla tibi temporis asperitas studii tempus eripiat; "nam perit omne tempus quod studiis non impertitur." Caput itaque desiderii sui fuerat, ut statum adhuc unum studii completionem et absolutam præcipue theologicæ disciplinæ consummationem in scolis facere posset, et sufficientiam ad hoc faciendum et librorum ac scriptorum copiam, sicut expetit illa facultas, perquirendum et tenendum honestam haberet. Talis enim ut dicere consueverat ipse, studiosis [est] animis appetenda sufficientia, quæ studium nutriat, non impediat, quæ nobilis operæ diligentiam non opulentia suffocet sed mediocritate sustentet.

John appointed regent. Offers Giraldus the bishopric of Llandaff.

LIBER TERTIUS

DE GESTIS GIRALDI.

CAP. I.

De gestis provectioris ætatis et maturæ.

CONSIDERANS autem Giraldus vanam ex toto curiæ sequelam, vanas omnino promissiones, vanas et indignas nec juxta merita promotiones; quod olim mente conceperat ac paulatim jam inceperat, a curiæ strepitu tanquam tempestuoso pelago penitus se retraxit; et ad scolas ac studium tanquam portum quietum et tranquillum salubriori consilio se transferre curavit, illud Plinii Secundi sæpius ad animum revocando: "Strepitus inanesque discursus et ineptos labores, ut "primum occasio fuerit, relinque; teque studiis trade; "quia dulce honestumque otium ac pene omni negotio "pulcrius est studere." Et illud ejusdem: "Humiles "et sordidas curas aliis manda; ipse te in arduo "sublimique secessu studiis asseras."

A.D. 1192. **Turns his back on the Court.**

CAP. II.

Qualiter amicum suum anachoritam de Locheis adiit, ejusque licentiam scolas adeundi et benedictionem expetiit.

IN hoc itaque proposito firmiter constitutus, ad amicum suum anachoritam de Locheis apud Elevein in archidiaconatu suo non procul a Vagæ fluvio, cui no-

His interview with an anchorite of Locheis.

men Wecheleu, virum bonum et sanctum, licentiam ac benedictionem suam accepturus, accessit. Quem cum inter cætera rogaret attentius, ut oraret pro ipso, quatinus Sacram Scripturam, cui indulgere volebat, scire salubriter et intelligere posset; respondit vir sanctus, manum archidiaconi manu sua tenens et stringens: "Och, och, noli dicere scire sed custodire: vana, vana "est scire nisi custodire." Talis enim erat ei loquendi modus semper per infinitivum nec casus servabat; et tamen satis intelligi poterat. Quare magis admirandum, unde viro simplici et idiotæ scientia talis, quod vana sit scientia non custodienti, quinetiam et periculosa; quia qui sciens et prudens peccat, graviter peccat. Cui nimirum plus committitur, merito et ab ipso plus exigitur. Quo enim quisque melius sapit, eo deterius delinquit; et ubi majus donum scientiæ, ibi transgressor majori subjacet culpæ. Unde Ysaias: "Qui vides multa, non custodies?[1]" Non igitur ab homine est[2] sententia talis sive scientia, sed a Deo, cujus revera spiritu plenus erat. Archidiaconus autem hoc audito correctus plurimum et ad lacrimas commotus, supplicavit ei tunc attentius, ut oraret, quatinus Sacram Scripturam divinam non solum scire sed etiam summopere custodire valeret. Requirenti vero archidiacono unde ei verba Latina, cum non didicerit, respondit in hunc modum. Sua enim ipsius verba ponam; sicut ea libenter archidiaconus et frequenter retractare et recitare consuerat: "Ego," inquit, "ire Hierosolimam "et visitare sepulchrum Domini mei; et quando redire, "ego ponere me in hoc carcere pro amore Domini "mei qui mori pro me. Et multum ego dolere, quod "non posse intelligere Latinum neque missam nec "evangelium; et multotiens flere et rogare Dominum "dare mihi Latinum intelligere. Tandem vero cum "uno die hora comedendi vocare ad fenestram servi-

Who spoke Latin without regard to syntax.

The anchorite's account of his mode of acquiring the Latin tongue.

[1] Isa. xlii. 20. | [2] *est*] ei, MS.

"entem meum semel et iterum et pluries, et non "venire; propter tædium simul et famem ego dor- "mire et quando vigilare, ego videre super altare "meum panem jacere. Et accedens benedicere panem "et comedere; et statim ad vesperas ego intelligere "versus et verba Latina quæ dicere sacerdos, et mane "similiter ad missam sicut mihi videbatur. Et post "missam ego vocare presbyterum ad fenestram cum "missali, et rogare ipsum legere evangelium illius "diei. Et ipse legere, et ego exponere; et dicere sa- "cerdos quod recte; et postea loqui cum presbytero "Latinum, et ipse mecum. Et ab illo die ego sic "loqui; et Dominus meus, qui dedit mihi Latinam "linguam, non dedit eam mihi per grammaticam aut "per casus, sed tantum ut intelligi possem et alios "intelligere." Tale fuit et illud Esdræ prophetæ, qui de se sic scribit: "Dixit Dominus mihi, Aperi os "tuum; et aperui os meum; et ecce calix plenus "aqua, cujus color similis igni. Et cum bibissem, "eructavit cor meum intellectum; et in pectus meum "introivit sapientia."[1]

Satan, in the shape of a nun, persuades an army of English to engage with the Welsh, pretending a commission from the anchorite.

Contigit autem Walenses castellum Pagani in Elevein paulo ante constructum obsedisse; et cum multitudo Anglicani exercitus apud Haiam et circa partes illas collecta fuisset venit ad eos mulier quædam quasi sub specie monialis et tanquam ab anachorita prædicto transmissa, monens illos ex parte ipsius et consulens, quatinus cum Walensibus secure congrederentur, certam eis victoriam promittendo. Et quoniam fides habebatur ei tanquam viro sancto, ita factum est; et ceciderunt uno die de Walensibus circiter tria millia. Cum autem divulgatum esset verbum istud per totam provinciam illam, venit archidiaconus amicum suum anachoritam visitare; quod libentissime nacta opportunitate faciebat; qui statim inter cætera retulit

[1] Esdr. xiv. 39.

ei de verbo illo. Et quia multum dolebat tale verbum de ipso disseminatum fuisse; jurans etiam se nunquam tale quid Anglicis mandasse vel innotuisse. Dicebat enim, sicut et decebat, se potius talem conflictum inter Christianos unde sanguinis effusio proveniret, dissuadere velle quam monere. Dicebat autem Diabolum propter perditionem multorum, quam inde providit, et lucrum animarum magnum sibi venturum ex hoc conflictu, tale mandatum tanquam ab ipso, cui fides habebatur, Anglicis ut veniret procurasse, et ut ipsum etiam quasi cædis auctorem et instigatorem diffamaret, angelum Satanæ se tanquam in lucis angelum transformasse. Diligebat autem archidiaconum tenerrime; adeo ut visiones suas et revelationes sibi divinitus factas et secreto proponeret, et cum absens atque remotus esset, grandi dilectionis affectu cuncta volens ei communicare scriptas in rotulis destinaret. Multis itaque signis et virtutibus in vita sua multoque pluribus post obitum ipsius fuerat divinitus viri Deo dilecti et electi sanctitas atque felicitas declarata.

Quæsiverat autem aliquando ab archidiacono consilium; utrum claudos et cæcos variisque languoribus afflictos ad ipsum venientes, ut manus per fenestram eis imponeret et curaret, a se repelleret; sicut monachi quidam Cisterciensis ordinis ei suaserant, necne? Qui responsum accepit; quod gratiam curationum sibi a Deo datam non supprimeret, sed petentibus et indigentibus eam caritative potius impartiret. Veruntamen ne quid inde sibi superbiæ surreperet aut arrogantiæ, summopere caveret. Illud etiam evangelicum ad mentem ei revocavit exemplum de discipulis revertentibus ad Jesum et gloriantibus dicendo, quod et dæmonia eis fuerant subjecta; quibus ad arrogantiam deprimendam respondit Jesus: [1] "Nolite gaudere, quod spiritus

---

[1] Luc. x. 20.

"vobis subjiciuntur; sed potius gaudete, quod nomina "vestra scripta sunt in cœlis. Sed hæc hactenus de viro sancto, a quo difficile discedimus, sicut et archidiaconus ipse de eo loquendo vix ab ea materia discedebat. Nunc autem ad rem revertamur.

Cap. III.

Qualiter quia Parisiis propter guerras ire non potuit, Lincolniam divertit.

Collectis itaque librorum undique thesauris ad consummandam sacrorum apicum disciplinam, non solum in his morari verum etiam mori dulce dicebat et delectabile, Parisius iter incunctanter arripiendo tendebat. Sed mari appropians, quia werram inter reges Philippum et Ricardum, quam per treugam quinquennalem sopitam ad tempus audierat, resuscitatam iterum certius suscepit; propter quod eundi in Franciam securitas ei nulla patebat; nec temporis jacturam, qua nulla gravior, amplius sustinere volebat. Ubi sanius atque salubrius in Anglia theologicam scientiam vigere cognovit, sub doctore peroptimo magistro Willelmo de Monte dicto,[1] quoniam in monte S. Genovefæ Parisiis legerat, quem etiam ibi archidiaconus tunc noverat, studii causa Lincolniam adivit. Ubi continuato plurium annorum studio, quoniam nil in terris stabile, nil in mundo non mutabile, nil in vita non variabile; Petro Menevensi episcopo interim rebus humanis exempto, literis et nunciis crebris, tam capituli Menevensis quam baronum patriæ, quatinus regem cujus patri et sibi multum servierat statim adiret; et quoniam favorem omnium et assensum habebat, episco-

Giraldus is prevented going to Paris in consequence of the war.

Goes to Lincoln.

---

[1] "Cancellarius Lincolniensis ecclesiæ is fuit." W.

patum S. David peteret et obtineret, sollicitatur. Sed quoniam ex toto studiis addictus fuerat, nec aliam in mundo vitam quantum istam affectabat; non semel sed sæpius et semper eis literis et nuntiis respondebat, virum episcopalem non petere sed peti debere; quia eo ipso si episcopatum peteret, indignum episcopio se probaret; et quoniam sufficiebat ei quod habebat, a studio et statu optimo ac tranquillissimo, in quo tunc erat, ullatenus discedere nolebat. Accidit autem circiter eadem tempora fame ingruente in finibus illis valida, cum archidiaconus in camera sua more solito studiis indulgeret; audivit pauperes et inopes ad fores et fenestras hospitii sui clamantes et eleemosinarum beneficia postulantes. Quorum misertus incontinenti, cum respiceret penulas in palliis et capis suis, ac pellicia de peregrinis murium pellibus nec non et cuniculorum perticis appensa; præcepit ut statim quicquid ibi de vario et grisio atque cuniculis inventum fuerit, venderetur et in usus pauperum partiretur. Quod et factum illico fuit. Ab illa autem archidiaconus hora penulis agninis contentus erat.

Cap. IV.

Qualiter defuncto interim Petro Menevensi episcopo, et Giraldo archidiacono principaliter petito, multi propter cathedram illam laboraverunt.

A.D. 1198. Is nominated with three others to the see of St. David.

Cum igitur episcopus Menevensis quasi in principio autumni defunctus fuisset; duo archidiaconi et quatuor canonici Menevenses, parum ante festum S. Michaelis ad archiepiscopum Cantuariensem Hubertum, tunc Angliæ justiciarium, per districtum ejusdem mandatum cum literis capituli de rato ad electionem faciendam accesserunt; et tres personas ei nominaverunt, has sc. principaliter et primo loco Giraldum archidiaconum de Brechene,

secundo Walterum abbatem S. Dogmaelis, tertio Petrum abbatem de Alba Domo; quartum etiam, ut numerum augerent nominatorum, et Anglicos penitus excludere non viderentur, Reginaldum Foliot qui Anglicus fuit, et de quo tamen spes esse nulla potuit, quasi per cautelam adjecerunt. Sed ea quæ caute et provide fieri creduntur, in contrarium vergere plerumque videntur; sicut ex sequentibus palam erit. Archiepiscopus autem primo nominatum primo recusavit et constanter abnegavit. Et cum quærerent canonici, quare virum discretum ac literatum, generosum et legitime natum recusaret; respondit, quia rex nullum Walensem, præsertim autem illum qui principes Walliæ sanguine contingat, episcopum in Wallia habere volebat. Aliud tamen quam prætenderet in causa fuit. Verebatur enim de archidiacono, cujus tam eruditionem quam animositatem optime noverat, quasi mente præsaga quod postmodum accidit ei. Aliud etiam in causa fuit. Circiter enim id ipsum temporis, quo defunctus erat episcopus Petrus, archiepiscopus in marchia Walliæ tanquam justiciarius existens, cum exercitu Angliæ, quem contra Walenses in Elevain misit, ubi strages illa grandis apud Castellum Pagani facta fuit, de obitu episcopi prædicti nuncium suscepit. Et cum inquireret, quisnam ecclesiam et episcopatum dum vacaret custodire posset; et responderent qui missi fuerant, quod Giraldus archidiaconus qui tunc in scolis fuerat; statim archiepiscopus in personam Giraldi archidiaconi turpia verba proferens et inhonesta, dixit quod nunquam ei vel episcopatum vel episcopatus custodiam in vita sua committeret. Erat enim offensus archidiacono tunc plurimum propter abbatem de Bedlesdene, sc. Willelmum Wibertum[1] monachum Cisterciensis ordinis trutanissimum, per operam archidiaconi, quem graviter offenderat, paulo ante depositum. Fuerat enim archiepiscopo familiaris, et ut

The archbishop will not hear of it.

Why.

[1] *Wibertum*] Plura de isto Wyberto, v. p. . . marg. MS. in a recent hand.

nuncius ejus tam in Walliam quam in Scotiam fieret, et ad varias partes ipso mittente discurreret, se frequenter inferebat. Unde et litteras, quas archidiaconus archiepiscopo super his immisit, simul cum litteris archiepiscopi responsoriis, necnon et litteris archidiaconi de rati habitione, hic inserere dignum duxi.

Cap. V.

Litteræ Cantuariensi archiepiscopo directæ.

His letter to the archbishop of Canterbury.

"Reverendo domino et patri carissimo Huberto Dei "gratia Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ pri- "mati, Giraldus archidiaconus de Sancto David salu- "tem in Auctore salutis. Benedictus Deus, qui docuit "manus vestras et digitos vestros ad bellum. Bene- "dictus Deus, qui tam gloriosam in manu Christi sui "victoriam de hostili populo fecit. Et benedictum "nomen ejus sanctum, qui tam strenua pontificis sui "et primatis industria, utraque militia vigente et utro- "que gladio dimicante, miro moderamine temporum "vicissitudini se cooptante, regni amplitudinem et "legibus regi statuit et armis pacificari. A tempore "namque quo rex Haroldus Walliam pedestri expe- "ditione tam fortiter invasit, totamque fere nationem "illam in ore gladii funditus delevit et exterminio "dedit, tantam gentis inimicæ stragem per ducem ali- "quem aut principem uno congressu factam fuisse "nullius antiquitatis memoria tenet. Ergo ut liber "Sapientiæ docet, 'Melior est sapientia quam virtus, "'et vir prudens melior quam fortis.' Sed quoniam "mundanis semper mala sunt vicina bonis, semper "amaro dulce respersum, semper mella mixta venenis, "semper tristia lætis inhærent, et saltem extrema "gaudia luctus occupat; tam clari eventus serenitatem "in pectore meo nubes incontinenti et nebula sinistri

" rumoris abduxit. Significatum namque est mihi, " quod non æquanimiter ferre prævalui, gravem me " Domini mei nuper offensam incurrisse; sicut quidam " ex verbis vestris minus circumspecte, quam vel fa- " mam meam vel etiam vestram deceret magnificen- " tiam, in [me] jaculatis perpenderunt. Quod quidem " tanto molestius tuli, tantoque majori admiratione " dignum æstimavi; quanto simplicius et innocentius " elapso jam biennio divinis ex toto addictus studiis " neminem in mundo vel dicto vel facto vel etiam " scripto lædens, me gessi per omnia sine querela. " Cui igitur rei hanc imputem tantam erga me, ut " etiam conviciis in proximum et invectionibus sacrum " os polluat, præter merita Domini mei indignatio- " nem incurrerim, prorsus ignoro. Porro cum causa " non subsit nec culpa suppetat, forte ut fieri solet,

" 'Incutiunt antiqua novum peccata pudorem.'

" Gravius enim vir bonus verbis læditur quam ver- " beribus. Ingenia nimirum ingenua magis verba " timent quam verbera; longeque molestius ferunt " famam lacerari, quam substantiam distrahi vel dis- " sipari. 'Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in " 'jurgio cito; ne postea emendare non possis, cum " 'dehonestaveris amicum tuum.'[1] Item in Ecclesiastico: " 'Mittens lapidem in volatilia, dejicit illa; et qui " 'conviciatur amico, dissolvit amicitiam.'[2] Et paulo " post: 'Homo assuetus in verbis improperii in omni- " 'bus diebus non erudietur.' Super quod expositor: " Cujus os sc. maledictione et amaritudine plenum est, " non prosperabitur. Magnos igitur et magnanimos " talia non decent; modicos etiam et pusillos non " promovent. Sed quoniam leporem persequi non est " laus magna leoni; ira hæc quacunque occasione

[1] Prov. xxv. 8.

[2] Eccl. xxii. 25.

" concepta, quoniam humiliari paratus sum in omnibus " Domino meo, et si in aliquo deliqui, cum tamen in nullo, " Deum testem invoco, conscius mihi sim, ad nutum " satisfacere, si nondum plene resedit utinam in brevi " Deo dante resideat et evanescat. Et sicut placabilem " tanti pontificis animum atque modestiam decet, in- " dignatio sole oriente exorta ante solem occidat occi- " dentem. Quoniam, ut ait Jeronimus ; 'Irasci quidem " 'hominis est, sed iracundiæ finem imponere Christi- " 'ani.' Verum si peccatis urgentibus nondum hanc " animi placationem valeam obtinere quam opto, verbis " parcat, in res ac redditus ultrix ira desæviat ; sub- " stantiam ad libitum distrahat, et famam non lædat. " Igitur latitare mihi et libris ac literis quod residuum " est dierum absque molestia liceat indulgere. Nimium " temporis, unde mihi plus dolendum est, ambitioni " hactenus et perditioni dedi. Proinde et hanc poetæ " Horatii sententiam Deo annuente de cætero sequar:

" 'Sit mihi quod nunc est, etiam minus, ut mihi
" 'vivam
" 'Quod superest ævi, si quid superesse volunt Dii.
" 'Sit mihi librorum et provisæ frugis in annum
" 'Copia ; ne dubiæ fluitem spe pendulus horæ.'[1]

" Et illud Ovidii : [iii. T. iv. 25.]

" 'Crede mihi ; bene qui latuit, bene vixit ;
" 'Fortunam debet quisque manere suam.'

" Et illud ejusdem : [ib. 3.]

" 'Usibus edocto si quicquam credis amico ;
" 'Vive tibi, et longe nomina magna fuge.'

" Et illud Flacci : [i. Epist. x. 32.]

" 'Fuge magna, licet sub paupere tecto
" 'Reges et regum vita præcurrere amicos.'

---

[1] *horæ*] Hor. Epist. xviii. 107.

"Unde si ad digniorem cathedram Angliæ vel Franciæ "vacantem canonica jam electione vocarer, novit "Deus, qui scrutator est cordium et interiorum con"scius secretorum, quoniam gravissimum etiam si "mentior ultorem habeam; quoniam ut illam obti"nerem, sacrarum literarum studium, cui totis nisi"bus Deo vires impartiente deservio, non desererem "imperfectum. 'Majus est enim,' ut ait Jeronimus, "'Episcopalem virum esse quam episcopum. Majus "'episcopio dignum, quam in cathedra collocatum. "'Illud enim virtutis est, hoc fortunæ; illud bono"'rum tantum, hoc commune.' Unde in eodem "libro epistolari, 'Minus est tenere sacerdotium "'quam mereri.' Ut quid igitur verbis roditur aut "conviciis laceratur, qui nec amplius quærit nec plus "appetit; et id etiam modicum quod habet, casibus "adversis æquanimiter amittit? Juxta veterem sta"tum, quo me mundus captivum tenuit et ambitus "ejus, multa in me revera fuisse fateor reprehensione "dignissima. Juxta presentem autem statum, cui me "per Dei gratiam nunc applicui, non me quidem a "peccato, cum nemo sine crimine vivat, cum septies "etiam in die cadat justus, et quoniam in multis of"fendimus omnes, immunem dixerim. Hoc tamen "fiducialiter assero et secura veritate protestor; quod "nullius tam enormis tam notabilis excessus, unde "tantam majestatem in tantum offendere debuerim me "conscium esse recordor. Secundum hunc itaque sta"tum cum sibi sit sanæ mentis quilibet plusquam aliis "notus, si bene novi noti solitos, mihi subtilius et dili"gentius in me cuncta rimanti hujus tantæ causa "culpæ nequit occurrere; nisi propter id fuero cul"pandus, quia vehementi sacræ doctrinæ studio datus. "Ambiant igitur alii, curiam sequantur; sicut et ego "quandoque vitio laborans eodem curiæ sequela fui, "quanquam inutilis. Cupiant, inquam, et currant et "cathedras scandant; mihi solum latere liceat et sacris

"apicibus indulgere; in quorum doctrina non solum "morari verum etiam salubriter mori desiderabile "duxi. Præterea quanquam principibus placuisse viris "non ultima laus sit; satius tamen et longe satius "esset potentis amici nunquam notitiam habuisse, "quam ab ejusdem familiaritate semel habita facile et "præter merita decidisse. Unde Demetrius: 'Non "'opto, ut eos qui divites sunt amicos habeam.' Item "Horatius: [i. Epist. xviii. 86.]

"'Dulcis inexpertis cultura potentis amici;
"'Expertus metues.'

"Item in Ecclesiastico: 'Longe abesto ab homine potes-"'tatem habente.' Et in eodem: 'Pondus super se ex-"'tollit, qui honestiori se communicat. Et ditiori te ne "'socius fueris.' Quid communicabit cacabus ad ollam? "quando enim se colliserint confringerentur. Dives "injuste egit et fremebit. Pauper autem etiam læsus "tacebit. Si largus fueris assumet te; et si non "habuerit derelinquent te. Si habes convivet tecum et "evacuabit te; et ipse non dolebit super te." Et paulo post: "Advocatus a potentiore discede, ex hoc "enim magis te advocabit," etc. Item Jeronimus: "Potentes amicos habere operosum, est satis inimicos "non habere." Utinam autem et hoc mihi detur; quod si Dominum meum amicum, ut solet, habere non possim, saltem non habeam inimicum. Vices ergo potentum et vexationes satis olim et plusquam satis expertus, sic apud illos esse nunc cupio, quasi non essem, tanquam exinanitus, sc. et incognitus, nec bonum ab illis sperans, nec malum expectans. Det itaque pius pater et misericors Deus, quatinus præteriti jacturam temporis redimendo utcunque et deflendo, procul a curiæ curis et ambitionibus, quæ semper corda sauciant et nunquam satiant, nunquam sanant, popularique strepitu cuncto, dulci quiete modicum id [quod] restat ævi ducere queam; et alternis

sacræ lectionis et orationis vicibus animum dividens et distinguens, ad illam toto cursu vitam anhelem; ubi nec vices variant nec vitia vexant, ubi nec prælatio premit nec dominatio domat aut damnat, ubi quies et pax perpetua ac lux continua, ubi gaudia vera, turbationis omnis ac tristitiæ nescia et finis ignara. Valeat in Domino multis profutura per ævum et paucis nocitura pia et placabilis paternitas vestra; illi egregio Maronis ad Mæcenatem eulogio se conformans:

" Omnia cum possis tanto tam clarus amico:
" Te sensit nemo posse nocere tamen.'"

Cap. VI.

Huberti Cantuariensis archiepiscopi responsio.

" Hubertus, Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, " totius Angliæ primas, dilecto filio magistro Giraldo " archidiacono de Sancto David, salutem et benedicti-" onem. Ascripsisti nobis destructionem Walensium, " qui die altera per suam superbiam ceciderunt; cum " non nobis sed Deo potius, qui superbos dejicit et " humiliat, eorum sit destructio ascribenda. Tantum " enim obscuratum erat per superbiam insipiens cor " eorum, ut cum plurimum et instanter, quod a pro-" posito suo desisterent et viam eligerent saniorem, a " nobis et ab aliis magni nominis viris et religiosis " rogati fuissent et commoniti; nec consilium salutis " intelligere nec suam possent stultitiam quæ eos ad " perditionem trahebat prævidere.. Et ex hoc quidem " quod manus solius Dei et non nostra sive alterius " hominis hæc operata sit, poteris evidenter attendere " et intelligere; quod cum ibi conflictus esset et con-" gressio, hasta vel arcus eorum non potuit quenquam " ex nostris lethaliter vulnerare. Super hoc vero quod

A.D. 1198. The Archbishop's reply.

"dicis, quia sacris literis intendis et de cætero omnino intendere decrevisti, valde te commendamus, attendentes ex hoc quod tutius judicas et intelligis sedere et audire verbum Dei cum Maria quam ministrare cum Martha. Ad hoc autem quod asseris te nullum læsisse, nec aliquantum ut ab alio læderis et improperium sustineres, promeruisse; respondemus, quod tu nosti an id feceris quod te dicis non fecisse. Nos vero nec inde te accusamus, nec tibi vel alicui alii in quantum meminimus succensemus. Valete."

Hanc autem clausulam propter abbatem prænotatum per operam archidiaconi nuper, ut dictum est, depositum adjecit; per quam animi rancorem et conceptam amaritudinem declaravit.

Cap. VII.

Litteræ archidiaconi de rato archiepiscopo missæ.

Consents to any suitable person being elected except a monk of Clugny.

"Quoniam morbo diutino et gravi nuper afflictus, et recidivum iterato jam passus, nondum plenæ sanitatis vigore convalui; ad diem nobis in præsentia vestra comparendi præfixum venire non potui. Verum ne unius absentia tantam utilitatem et ecclesiæ nostræ vacantis necessitatem impedire prævaleat, in quamcunque personam idoneam assensu unanimi regis et vestro, capitulum nostrum Menevense canonica electione consenserit, me proculdubio ratum et gratum vestra noverit sanctitas habiturum. Personam autem idoneam dicimus, si concurrentibus aliis quæ pontificem decent, paupertati patriæ pia et pura voluntate condescendat, et gentis utriusque mores ac modos agnoscat, quæque pastorali officio pontificaliter intendat, et non per Angliæ girum in ecclesiæ nostræ olim autenticæ licet nunc pauperculæ opprobrium non

"modicum et confusionem assidue mendicando dis-"currat; et qui ad Anglicanas etiam opulentias per "translationem vel adjectionem jugiter aspirare vile "et contemptibile ducat. Excipimus autem omnem "nigræ cucullæ belluam. A monachis enim cunctis, et "præcipue nigris, omnique hujuscemodi peste voraci "ecclesiam nostram miseram, ne miserior immo miser-"rima fiat, et funditus evacuata depereat, in perpe-"tuum amodo defendat Deus. 'Injuriose nimirum,' "ut ait Jeronimus, 'Neptunum accusat, qui iterum "'naufragium fecit.' Valeat in Domino cara nobis "paternitas vestra."

Quoniam enimvero episcopus, qui nunc ultimo decessit, monachus fuerat ordinis Cluniacensis, nec episcopalem auctoritatem pontificaliter exercuerat, nec monachalem honestatem digne prætulerat; monachos omnes, et præcipue ordinis illius cunctos, excepit. Qui vero litteras domini archidiaconi contra Willelmum Wibertum abbati Cisterciensi missas et literas responsorias legere voluerit, qui *Symbolum Electorum* inscribitur, libellum quærat. Sed ad rem revertamur.

Refers for further notice of the correspondence to his *Symbolum Electorum*.

Sicut autem archidiaconum sic et abbates duos necnon omnes de Wallia oriundos archiepiscopus tunc recusavit. Obtulit autem eis Anglicos duos, monachum sc. Cisterciencis ordinis, Alexandrum nomine, qui et commensalis et cubicularius ejus fuerat, et per operam ipsius in abbatem paulo ante promotus; et priorem Lantoniæ Galfridum, qui propter artem medicinalem qua præcellebat cum archiepiscopo, cujus curam frequenter agebat, et familiaritatem multam contraxerat: propter quod etiam custodia Menevensis episcopatus dum vacaret eidem postea per archiepiscopum commissa fuerat. Sed quoniam canonici, qui missi fuerant, nec a suis nominatis discedere neque novos citra capituli sui consensum admittere volebant; neque de regis assensu qui in Normannia fuerat, sine quo negotium juxta

Reg. Foliot makes suit for the bishopric.

regni consuetudinem perfici non poterat, eis constabat; archiepiscopo per mandatum regis ad ipsum transfretante, infecto negotio reversi sunt. Audiens autem hæc R. Foliot, qui Herefordensis episcopi Willelmi de Ver notarius erat, et se præter spem omnem inter alios nominatum, et Giraldum archidiaconum, de quo spes major extiterat, sicut et alios omnes de Wallia oriundos, recusatum; quoniam ex Anglicis erat, et tamen Menevensis ecclesiæ canonicus, utpote quem avunculus ejus, sc. proximo defunctus episcopus, canonicaverat; ex his omnibus spem concipiens, et licet imberbis adhuc et immaturus et in nullo prorsus ad hoc idoneus, jam cornua sumens vel in brevi sumenda nimis præsumptuose confidens, ad regem Angliæ Ricardum in Aquitaniæ finibus tunc agentem, ut clericus ejus et curiæ sequela fieret, et hac saltem via et hac scala cathedram avunculi scandere posset, alis ambitiosis transvolavit. Ad hæc etiam abbas Adam de Dora, vir famæ non incognitæ, statim defuncto episcopo prædicto, statimque post stragem illam Walensium apud Elevein magnam, quæ circa id ipsum temporis facta fuerat, ut quasi recentes regi super hoc rumores ferret, et eo ipso ei gratus existeret, cum litteris magnorum virorum et baronum marchiæ propter ejus promotionem in ecclesia Menevensi regi scribentium et suadentium, transfretavit. Qui ut regi, quem cupidum et pecuniæ sitibundum noverat, per hoc placere et faciliorem ad vota complendum aditum habere posset, silvam Triverensem domui suæ proximam, quæ regum foresta fuerat pulchra quidem et præclara, et tam proceris arboribus ad spectaculum usque speciosa, quam etiam ferarum copia fœcundissima, a rege loci illius atque provinciæ prorsus ignaro ad extirpandum data pecunia grandi comparavit. Unde nisi rex ille citius in transmarinis occubuisset, præsertim quia facilis erat et præceps ad

quævis pro libitu complendum et præcipue indignos promovendum; magna proculdubio Menevensi ecclesiæ per duorum istorum ambitiones et altercationes tribulatio provenisset. Archiepiscopus autem, quanquam in transmarinis partibus remotus existens, propter nominationem tamen prædictam plurimum timens eique præcavens et prospiciens, litteras regis capitulo Sancti David sub hac forma mitti procuravit.

Cap. VIII.

Litteræ regis Ricardi capitulo Menevensi directæ.

A.D. 1198. The king's precept to the chapter of St. David's.

"Ricardus, Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ "et Aquitaniæ, comes Andegaviæ, dilectis sibi capi- "tulo Menevensis ecclesiæ, salutem. Sciatis quod bo- "num animum et bonam voluntatem habemus consu- "lendi ecclesiæ vestræ, quæ pastore desolata est. "Unde ad petitionem domini Cantuariensis archiepi- "scopi ei secundum Deum providere volumus. Et "ideo vobis mandamus quod mittatis ad nos in Nor- "manniam quatuor de discretioribus capituli vestri; "ita quod sint ad nos in xv. die post festum S. An- "dreæ cum litteris de rato ad eligendum idoneum "pastorem secundum Deum et dignitatem ecclesiæ "vestræ.

"Teste meipso apud Rupem Andeleiæ, ix. die No- "vembris."

Sed quoniam hæ litteræ propter impedimenta plurima tam maris quam marchiæ et asperioris per Walliam viæ tardius Meneviam venerunt, eodem procurante et stimulante, litteras justiciarii tales canonici Menevenses circa Natale susceperunt.

Cap. IX.

Litteræ justiciarii Angliæ capitulo Menevensi directæ.

A.D. 1198. "G. Filius Petri dilecto sibi in Domino Menevensis "ecclesiæ capitulo salutem. Noveritis quod quoniam "ad dominum regem in Normannia ad statutum ter-"minum propter eligendum pastorem ecclesiæ vestræ "non transfretastis; nobis dedit in mandatis, quod vos "citari faciamus, quatinus ad hoc faciendum in partes "transmarinas ad eum accedatis. Mandamus itaque "vobis, quod omni occasione postposita sitis apud "Westmonasterium in octavis S. Hilarii, parati trans-"fretare ad dominum regem, vel quatuor sive sex de "discretioribus capituli vestri ad ipsum in Norman-"niam transmittere.

"Teste meipso, apud Turrim Londoniensem xviii. "die Decembris."

Illi vero super hoc inito concilio quatuor canonicos Londonias miserunt; mandantes etiam Giraldo archidiacono litteris et nunciis apud Lincolniam, eumque per fidem quam ecclesiæ suæ debuit firmiter obtestantes et adjurantes, quatinus concanonicis suis ad justiciarium missis Londoniis occurreret, et ecclesiæ suæ in tali articulo tantoque negotio saltem non deesset. Prius tamen litteras ei tales miserunt.

Cap. X.

Litteræ capituli Menevensis Giraldo directæ.

A.D. 1199. The chapter of St. David's to Giraldus.

"Domino et amico in Christo dilecto Giraldo archi-"diacono de Brechene capitulum Menevensis ecclesiæ, "salutem in Domino. Hucusque per litteras et inter-

"nuntios locuti fuimus; amodo autem nos urget "necessitas ut præsentes loquamur; ut communicato "consilio ecclesiæ nostræ profectui pariter et honori "intendamus. Inde est quod vobis mandamus et in "fide consulimus, quatinus statim visis litteris istis "omni occasione et excusatione postposita, ad ecclesiam "vestram veniatis. Consilium etiam omnium amico "rum vestrorum est, ut veniatis. Valete in Domino."

Item et paulo post tales:

"Dilecto in Domino fratri et amico Giraldo archi-"diacono de Brechene capitulum Menevensis ecclesiæ "salutem et amorem caritatis glutino connexum. No-"verit discretio vestra, quod xii. Cal. Januarii, qua "videlicet die litteras vestras suscepimus, mandatum "domini regis in hac forma suscepimus:

"'Ricardus, Dei gratia' etc. ut paulo ante.

"Item litteras justiciarii Angliæ circa Natale tales: "'G. filius Petri' etc. ut ante.

"Super hujusmodi mandato tam expresso quid "nobis agendum sit amodo consilium vestrum ex-"pectamus. Consilium nostrum namque est, si vobis "expedire videbitur, ne nimis Walenses aut re-"belles videamur, mittere ad dominum regem tres de "discretioribus capituli vobiscum, ut pro quarto exi-"statis; tres quidem cum litteris de rato, qui vos con-"stanter petant et eligant: si vero dominus rex "aliquo modo, quod absit, in hoc non consenserit. Et "sciatis pro certo, quod neque schismata neque dissen-"siones ortæ sunt inter nos; sed omnes concordes "sumus et unanimes, quantum in nobis est, ad vos "eligendum; nihilque nobis deest, nisi expensarum "facultas. Preces autem et petitiones sive ad domi-"num regem sive ad justiciarium qualescunque ido-"neas noveritis, ad nos transmittite; et nos easdem "sigillabimus. Valete, et faciatis nos habere respon-"sum consilii vestri in crastino S. Hilarii; quia tunc, "Deo volente, generale capitulum habituri sumus."

Is nominated by them to the vacant see.

Ex his autem litteris patet, quantum affectum ipsum præ cæteris habendi in pastorem tunc habebant. Ipse vero hæc audiens, et secum recolens, quia non minus ecclesiæ pauperculæ suæ debuit, quam si canonicus et archidiaconus esset optimæ, ad diem statutum, parum sc. ante Quadragesimam, Londonias accessit. Justiciarius autem canonicis, qui ante adventum archidiaconi coram ipso fuerant, obtulit instanter duos illos, abbatem sc. et priorem, quos archiepiscopus eis primitus obtulerat; ut utrum illorum vellent, in episcopum susciperent. Pronior tamen voluntas ejus in priorem erat. Alioquin præcepit eis, quatinus ad regem quantocius transfretarent. Ipsi vero responsum usque ad adventum archidiaconi differentes, demum inito cum ipso consilio responderunt; quod a suis nominatis discedere vel alios suscipere consilium a capitulo suo non habebant: et quod pauperes erant et de paupere terra ac remota, sibi ad transfretandum expensas non suppetere; nec unquam ecclesiam suam vel aliquam ecclesiam Walliæ propter electionem faciendam transmarinas ad partes mittere consuevisse. Obtulerunt tamen ei, quod duos de clericis suis cum literis ipsius si vellet ad regem mitterent, propter assensum ipsius de pastore sibi præficiendo expresse sciendum, et ut electionem suam eis in Anglia facere liceret. Quo concesso, tum quia justiciarius pauperes eos noverat, tum etiam quoniam ipsis expensas quas petierant, si necessitas eis incumberet transfretandi, propter exemplum aliis ecclesiis cathedralibus de expensis petendis dandum invenire nolebat; unum ex illis quatuor, Elyodorum nomine, filium Elyodori, cum clerico quodam ecclesiæ suæ transmiserunt. Qui suscepto negotio transfretantes, et tam Normanniam quam Andegaviam et Aquitaniæ partem transcurrentes, suscepto rumore de regis obitu in Limovicenci provincia, ubi expeditionem agebat, interempti, statim post dietas longas non absque timore periculoque apud Chinonem castrum in Andegavia comiti Johanni

fratri suo super negotio Menevensis ecclesiæ, primo litteras justiciarii Angliæ, demum capituli Menevensis et tam baronum patriæ quam etiam abbatum et priorum multis sigillis appensis, Giraldum archidiaconum communiter postulantium in pastorem, ei porrexerunt. Quibus susceptis et diligenter auditis, coram regina Alienora matre sua, et regina Berengaria nuru sua, et secretariis suis valde benignum comes, cum multa quoque commendatione Giraldi archidiaconi, dicens ipsum patri suo et sibi diu ac fideliter servisse, statim eis responsum dedit. Unde et in crastino, sc. feria tertia, litterarum comitis tria paria susceperunt; litteras sc. Giraldo archidiacono, quibus ei mandavit, quod petitionem capituli Menevensis et consilium baronum patriæ nec non et cleri super ipso sibi in pastorem præficiendo exaudierat; et quod ad ipsum visis litteris illis cum tribus canonicis ecclesiæ suæ vel quatuor, qui eum eligere possent, venire non tardaret; et alias capitulo Sancti David, continentes quod petitionem suam benigne audierat; et quod tres canonicos suos vel quatuor cum litteris de rati habitatione ad eligendum Giraldum archidiaconum ei transmitterent; litteras quoque justiciario Angliæ continentes, quod canonicos Menevenses super electione facienda non vexaret; sed totum in respectum[1] poneret, quousque Giraldus archidiaconus, quem propter hoc ad se vocaverat, ab ipso rediret.

King John approves the election.

Cap. XI.

Qualiter rege Ricardo defuncto, per litteras comitis Johannis Giraldus est vocatus.

In octavis itaque Paschæ sequentis apud Lincolniam litteræ comitis archidiacono porrectæ sunt. Quibus de-

Receives the summons at Lincoln.

[1] *respectum*] viz. differret, W.

mum susceptis et lectis, consilio magnorum virorum Lincolniensis ecclesiæ, a quibus dilectus erat, cum libris et sarcinis suis scolam quidem sed non studium deserens, in quo continuus erat, cum duobus canonicis Sancti David, præscripto sc. Elyodoro et Henrico Roberti filio, litteras capituli de rato comiti juxta mandatum suum deferentibus, ad ipsum adeundum se præparavit. Erant autem litteræ tales :

Cap. XII.

Qualiter rege Ricardo defuncto, per litteras comitis Johannis Giraldus est vocatus.[1]

The chapter of St. David's to king John.

"Carissimo ac desideratissimo domino suo Johanni "domino Angliæ et Hyberniæ, duci Normanniæ et "Aquitaniæ, comiti Andegaviæ, capitulum Menevense "salutem et orationes in Christo. Gratias vestræ sublimitati referimus tam cumulatas quam affectuosas, quod "petitionem nostram necnon et baronum patriæ clerique "totius super pastore nobis præficiendo tam benigne "exaudistis. Noverit igitur excellentia vestra, quod "magistrum Giraldum archidiaconum de Sancto David "præcipue et præ aliis cunctis postulamus, et eum per "illos duos vel tres canonicos nostros has litteras nos-"tras vobis præsentantes eligimus; et electionem, "quam ipsi pro nobis de eo canonice fecerint, ratam "habebimus et gratam." Notandum hic autem, quod quia nondum rex fuerat, dominum eum vocant; et ne forte canonici missi ad alium eligendum perverti possent, dicunt se Giraldum archidiaconum jam elegisse. Per quod et affectus ipsorum ipsum sibi præficiendi in pastorem maximus indicatur.

---

[1] *vocatus*] so repeated in MS.

Comes autem interim cito ac subito in Angliam veniens, die Ascensionis in regem Londoniis apud Westmonasterium coronatus est. Quo facto, cum concanonicis suis ad regem, sicut mandaverat, archidiaconus accessit. Et audita voluntate ipsius, quam tamen propter archiepiscopi Cantuariensis dissuasionem, cujus ad nutum tunc cuncta fiebant, in publicum propalare nolebat; archidiaconus curiam et Angliam post terga relinquens, Walliam reversus est. Accedens itaque Meneviam et ecclesiam Sancti David visitans, quam annis antea non viderat plurimis, a canonicis et clericis totoque populo simul et clero cum gaudio magno susceptus est. Cum ergo super pastore sibi præficiendo diutius et diligentius tractaretur, omniumque menti sederet ut archidiaconus ipse præficeretur; tandem ut melius atque maturius cuncta procederent, usque ad festum apostolorum Petri et Pauli, quinto die sc. post Nativitatem S. Johannis Baptistæ, quasi per quindecim dies, ut omnes canonici ecclesiæ, convocari possint, negotium electionis est prothelatum. Cumque ad diem illum convenirent omnes per se vel litteras ratihabitionis aut procuratores; post diutinos tractatus in Giraldum archidiaconum cunctorum vota consenserunt; ipsumque statim unanimiter eligentes supplicaverunt obnixe, quatinus Romam adeundo et perniciosam illam juris ecclesiastici abjurationem evitando consecrationem suam a summo pontifice susciperet; et juxta singularem ac præcipuam, quam de ipso spem et fiduciam a primæva ejusdem ætate et indole bona conceperant, dignitatem ecclesiæ suæ metropoliticam Romæ laudabili conamine vendicaret.

A.D. 1199. King John on his arrival in England is visited by Giraldus.

Cap. XIII.

Qualiter fixum Giraldi propositum subito et inopinato est jam mutatum.

Giraldus goes to Ireland, to consult his friends and kinsfolk.

Cogitans igitur archidiaconus gravem ecclesiæ suæ ex pastorali defectu desolationem, et ejusdem jus antiquum perpetuo fere longa taciturnitate deperditum; considerans quoque cleri totius ac populi vota communiter in ipsum concurrentia; attendens etiam, quia vox populi vox Dei; et illud recollens, "Hoc velis, quod Deus "vult, alioquin curvus es;" sciensque divinæ voluntati ac dispositioni suæque vocationi tam unanimi licet ad pauperculam cathedram et sollicitudinem nimiam atque laborem animo virili non portabilem, resistere quidem tutum non esse; contra propositum, quod tam fixum mente conceperat, studiique statum electissimum, vix tandem et invitus adquievit. Statimque sibi in ipso aggressu tantum animositatis pariter et cordis accrevit, ut ad reformandum ecclesiæ suæ statum pristinum patriæque totius honorem, tanquam propter hoc natus et a Domino datus, se totum indubitanter et incunctanter applicaret. Unde et in crastino, sc. proxima post electionem die, Euro flante navigioque parato in Hyberniam est transvectus; ubi cognatos suos Meilerium sc. tunc regni justiciarium aliosque proceres patriæ magnos consulens et conveniens, multam super aggressu suo laudem a cunctis et maximam manus auxiliatricis in re tanta promissionem suscepit. Tertia vero septimana post navigationem non completa, remenso mari Hybernico Meneviam est reversus; et cum in crastino mane capitulum intraret, accepit a canonicis se litteris archiepiscopi et justiciarii Angliæ mandatum interim suscepisse, ut proxima Dominica post Assumptionem B. Mariæ coram ipsis venirent electionem facturi, et episcopum suum priorem sc. Lantoniæ suscepturi; quem etsi non

venirent, mitterent eis consecratum. Super hoc itaque deliberantes, miserunt literas capituli ad diem præfixum, mitterent eis consecratum. Super hoc itaque deliberantes, miserunt literas capituli ad diem præfixum, prohibentes officialibus archiepiscopi, Londinensi sc. et Roffensi, quoniam archiepiscopus ipse post regem in Normanniam transfretaverat, et appellantes, ne citra electionem canonicam quemquam ipsis præficere vel consecrare præsumerent; et alias priori Lantoniæ et conventui, prohibentes eis tanquam membris ecclesiæ Sancti David et intra ipsius diocesim consistentibus, ne talibus et tam temerariis ausibus citra electionem omnem se immiscerent. Duo quoque litterarum paria tunc fecerunt summo pontifici per electum suum dirigenda, sc. decretum capituli super electione facta in hunc modum:

Cap. XIV.

Decretum capituli domino papæ pro archidiacono directum.

"Reverendissimo patri et domino Innocentio Dei "gratia summo pontifici capitulum Sancti Andreæ "Sanctique David salutem et debitæ devotionis ob- "sequium. Sanctitati vestræ notum facimus nos ma- "gistrum Giraldum archidiaconum nostrum post varias "postulationes, quibus ipsum præ aliis tam ab Anglo- "rum rege quam ab archiepiscopo Cantuariensi com- "muni assensu tam cleri patriæ quam populi totius "postulavimus, tandem in ecclesia nostra canonice et "concorditer elegisse. Unde quoniam prædictus archi- "episcopus cum regis officialibus nobis extraneum "aliquem, linguæ nostræ et morum patriæ prorsus ig- "narum, contra electionem nostram et privilegia nostra "violenta intrusione præficere volebant; et quoniam "voluntatem archiepiscopi nobis omnino contrarium ex

The chapter of St. David's to the pope.

" recusatis multotiens postulationibus nostris experti " eramus; nec ad ipsum nobis propter insidias undique " positas patebat accessus; præcipue vero ne illicitum " sacramentum ab electo nostro in præjudicium juris " ecclesiæ nostræ, sicut aliquotiens a prælatis nostris " factum fuerat, extorqueretur: præsentiam vestram " appellantes, vobis prænominatum electum nostrum, " virum literatum, discretum et honestum, legitime " natum et generosum, ecclesiæ nostræ tam in tem- " poralibus quam etiam spiritualibus, sicut pro certo " credimus, perutilem futurum, unanimi consensu con- " firmandum transmisimus et consecrandum: Rogantes " attentius et supplicantes, quatinus manum ei con- " secrationis imponere dignantes, his quæ tam ipse " quam clerici nostri cum ipso transmissi super pristina " dignitate et libertate ecclesiæ nostræ, per laicam po- " testatem peccatis urgentibus olim deperdita, vestræ " sanctitati ex parte nostra significaverint, fidem habe- " atis et remedia paterna pietate adhibeatis.

" Valeat in Domino per tempora longa paternitas " vestra."

Iidem propter comminationem archiepiscopi de consecrando eis priore prædicto, quia præceps esse solebat in talibus, sicut et de Roberto Bangorensi episcopo patuit citra electionem omnem ab eodem consecrato, domino papæ scripserunt ad cautelam sub hac forma:

Cap. XV.

Litteræ capituli Menevensis papæ contra priorem latorem missæ.

The chapter of St. David's to the pope.

" Reverendissimo domino et patri Innocentio Dei " gratia summo pontifici capitulum Menevense salutem " et fidelitatis obsequium. Si forte ad audientiam ves-

"tram pervenire contigerit priorem de Lantonia epi-"scopum ecclesiæ nostræ a Cantuariensi archiepiscopo "consecratum et præfectum esse, contra electionem "nostram omnem et voluntatem id proculdubio factum "esse noveritis. Ab initio namque sede nostra vacante "magistrum Giraldum archidiaconum nostrum, quem "in ecclesia nostra canonice jam elegimus et postu-"lavimus, et adhuc a paternitate vestra postulamus "consecrandum; in nullum alium per Dei gratiam et "vestram consentire volentes. Ne quid et in præju-"dicium ecclesiæ nostræ et electionis hujus communi "tam populi patriæ quam cleri assensu tam canonice "factæ fieri præsumeretur, presentiam vestram, sicut "ab initio, sic continue quidem et constanter appel-"lavimus.

"Valeat in Domino toti fidelium orbi profutura "per ævum paternitas vestra."

Duos etiam de ipso ecclesiæ gremio, magistrum sc. Martinum canonicum et Idenardum decanum provincialem et vicecanonicum, Romam cum archidiacono et electo suo, tam propter ecclesiæ suæ jus metropoliticum quam propter electionis negotium destinarunt.

Cap. XVI.

Consilium et solatium a fratre suo susceptum.

His ita dispositis, accedens ad fratrem suum virum probum et discretum Philippum de Barri, viamque suam et viæ causam, pure sc. et propter Deum ecclesiæque suæ profectum, secretius eidem aperiens, verba hujuscemodi ab ipso et monita suscepit: "Arduum est nego-"tium quod, frater, aggrederis et laboriosum, sumptu-"osum quoque nimis et periculosum; quia non solum "contra archiepiscopum Cantuariensem sed etiam contra

The advice of his brother Philip de Barri.

"regem et Angliam totam esse videtur. Si tamen Deus "in causa est, ut nobis asseris, et ecclesiæ Sancti David "dignitas, quam revocare contendis et intendis, et non "terrenæ pompositatis ambitio, secure laborem hunc "assumas; quia revera vel hic inde præmium assumes "vel in futuro. Quanquam etiam bona intentione "verseris et vexeris, ne credas quod omnia tibi sta- "tim ad vota succedant; quinimmo multa tibi hostis "ille antiquus, semper bonis votis invidens, impedi- "menta prætendet; et Deus id vel ad probationem "tuam vel purgationem fieri permittet. Ideoque cum "adversa tibi multa concurrerint et occurrerint, ne "desperes, sed potius ad animum revoces, qualiter "apostoli discipuli Domini, qui Christi fidem salutis- "que viam mundo prædicabant, tantis tamen adversi- "tatibus afflicti fuerunt; vincula, verbera, carceres ac "vulnera, mortem quoque demum pro Christo susti- "nentes." Magnum itaque solatium ex verbis istis viri boni, laici prorsus et illiterati, ex dilectione pariter et discretione magna provenientibus, suis crebris quas graves et grandes in hoc agone sustinuit, [afflictionibus] archidiaconus se proculdubio suscepisse testari solebat. Hoc quoque Gregorii dictum, instante fortius tribulatione, et adversante fortunæ cursu, frequenter recolebat: "Adversitas quæ bonis votis objicitur pro- "batio virtutis est et non indicium reprobationis. Quis "enim [nesciat [1]] quam prosperum fuit quod Paulus "ad Italias vergebat; et tamen vehemens naufragium "pertulit; sed navis cordis in maris fluctibus integra "stetit."

---

[1] *nesciat*] omitted in the MS. I have not been able to trace the passage in St Gregory to which the author refers.

Cap. XVII.

De primo Giraldi labore versus curiam Romanam, et fortunæ statim quasi præ foribus insultu.

Iter igitur archidiaconus arripiens et Deo se Sanctoque David, cui militabat, ex toto committens, vigilia Assumptionis B. Mariæ ad monasterium Stratæ Floridæ cum sociis suis et sequela tota pervenit; ibique librorum [1] suorum et bibliothecæ thesaurum de Anglia apud Brechene et illuc inde extra potestatem Anglorum, quicquid contingeret, allatum eodem die suscepit. In crastino vero Assumptionis Ithenardus decanus missus ab archidiacono versus Brechene cum parte pecuniæ suæ et equis qui libros portaverant, propter Anglorum insidias quas per Angliam timebat, in montanis de Ruella a Walensibus quos non timebat est spoliatus; vitansque Scillam quasi in Carybdim incidit, non expectato vulnus ab hoste ferens. Et quia non sola venire solent incommoda, reversus Ithenardus sic spoliatus præ confusione forsan infortunii sui gravi statim morbo correptus occubuit. Sic itaque Giraldus illico et quasi præ foribus sc. in ipso viæ aggressu tam pecunia privatus quam sequela, fortunæ didicit impetus et adversitatis insultus æquanimiter sustinere. His journey to Rome.

Procedens autem de Strata Florida, et per montana de Elenit versus Cumhir accelerans, et inde apud Keri Angliam intrans, properans apud Sandwich mare Flandricum transfretavit; et nuncios suos de nundinis Wintoniæ venturos per xv. dies et plures apud S. Audomarum expectavit: ubi et alterum socium suum, sc. magistrum Proceeds by the way of Hainault.

[1] "Se libris demum suis monachorum, apud quos erant depositi, versutia ac perfidia defraudatum fuisse Giraldus acerbe conqueritur, in *Speculo Ecclesiæ*, Dist. III., cap. 5."

Martinum Menevensem canonicum gravi morbo correptum, secundo fortunæ insultu, remittere oportuit. Duos autem juvenculos ecclesiæ suæ, quorum et alter canonicus Menevensis erat, in partibus illis scolares inventos, qui saltem pro jure ecclesiæ suæ metropolitico cum ipso stare possent, secum duxit. Cum itaque propter werram grandem, quæ inter regem Franciæ Philippum et comitem Flandriæ Baldewinum, qui regi Angliæ Johanni tunc adhæserat, orta fuit, recta via per Franciam ire non poterat; longo circuitu per Flandriam profundam a sinistris et Henoniam per Ardeniæ grandis silvas hispidas et horrendas, Campaniam laterans et Burgundiam penetrans, ad publicam demum stratam cum peregrinis et mercatoribus itinerando pervenit. Mirum autem, quod xxvi. annis ante provisus fuit a quodam in somnis labor iste. Videbatur enim ei circa dies extremos David Menevensis episcopi, quod processionem vidit Meneviæ magnam cum campanarum omnium pulsatione. Et cum inquireret quidnam hoc esset; dictum est ei, quod erat electus Ardeniæ magnæ qui ad ecclesiam veniebat. Et cum diligentius inspexisset, videbatur ei, quod Giraldus archidiaconus esset, cum tanto ibi pro electo Ardeniæ magnæ, qui ad ecclesiam veniebat, et cum diligentius inspexisset, honore susceptus. Putabant autem aliqui visionem hanc audientes post obitum David episcopi, quia nominatorum primus et præcipuus erat Giraldus quidem, Ardenia magna vocata in visione Wallia fuerit, quia terra silvestris est ut illa. Sed verius tempus istud quo vere et præcise electus fuerat visio prospexit. Et quia per Ardeniam magnam viam inviam et indirectam vespilionibus et latronibus plenam, tam periculose laborem tantum fuerat aggressurus, Ardeniæ magnæ dictus electus erat.

Through the wood of Ardennes.

Cap. XVIII.

Qualiter ad papam veniens, libros ei non libras præsentavit.

Alpes itaque transcendens, et Italiam ac Tuscaniam transcurrens, circa festum Sti. Andreæ Romam pervenit; et accedens ad pedes papæ sc. Innocentii III. qui tunc præsidebat, et papatus ejus anno secundo, vi. libros suos, quos ipse studio magno compegerat, ei presentavit; dicens etiam inter cætera: "Præsentant "vobis alii libras, sed nos libros." Libros autem illos papa, quia copiose literatus erat et literaturam dilexit, circa lectum suum indivisos per mensem fere secum tenuit, et elegantia ac sententiosa verba cardinalibus advenientibus ostentabat; deinde vero singulis cardinalibus singulos precario concessit. *Gemmam* autem *Sacerdotalem* præ cæteris dilectam a se separari non permisit. Nec mora: sed quasi xv. diebus ante Natale cursor quidam litteras archiepiscopi Cantuariensis ad curiam portavit; quas clericus quidam in eodem comitatu veniens et contra Giraldum missas esse præsentiens, furto sublatas ei secreto venales obtulit. Erant autem xii. paria tam domino papæ quam cardinalibus missa. Giraldus autem hæc audiens respondit clerico, quod literas uni cardinalium missas ei prius ostenderet, ut videre posset utrum pro se an contra missæ fuerint. Quo facto litteras ostendit Petro Placentino missas; quas cum fracto sigillo Giraldus inspiceret, invenit eas invectionibus plenas, tam personam suam sc. quam electionem graviter accusantes. Sciens itaque per hoc alias simili tenore compositas, accessit ad dominum Albanensem episcopum Johannem, quem præ cæteris tunc cardinalibus magis familiarem habebat; ipsumque super hoc consulens, responsum accepit, quod nil propter illas litteras daret, nec etiamsi gratis habere posset, acciperet; quod in injuriam domini papæ et cardinalium, quibus litteræ missæ fuerant, hoc fieret:

Presents his books to pope Innocent III., who gives the preference to the *Gemma Sacerdotalis.*

Is offered the letters which the archbishop had sent to Rome against him.

potiusque velle debere quod adversarium haberet, quam absque adversario diutinam in curia moram faceret. Clericus autem cum a Giraldo nihil habere posset, conversus ad cursorem, litteras ei pretio dato restituit. Papa vero literas archiepiscopi sibi porrectas archidiacono Giraldo ad se vocato statim ostendi jussit; quibus perlectis respondit: "Domine, scripsit magis ut "archiadversarius quam ut archiepiscopus, homo iste, "quippe nec veritati parcens, ut lædere possit, nec "verecundiæ." Cui papa: "Vis ergo litteris istis re-"spondere?" At ille: "Volo, si placet excellentiæ "vestræ." Et papa: "Placet utique; et litteris ad "litteras post Natale respondeas." Imminebat enim jam dies Natalis, quibus abstinentes a curia studio vacare volebant. In crastino vero Epiphaniæ, quia non diutius ibi feriatur, procedens archidiaconus in pleno consistorio proposuit se litteris archiepiscopi Cantuariensis contra se missis respondere paratum. Cui papa: "Legantur ergo litteræ archiepiscopi primum, "et postea respondeas." Lectæ sunt igitur coram omnibus; quarum et tenorem hic inserere non superfluum reputavi:

Cap. XIX.

Litteræ archiepiscopi contra archidiaconum missæ.

The letters of the archbishop.

"Sanctissimo in Christo patri ac domino Innocentio "Dei gratia summo pontifici, Hubertus divina permis-"sione Cantuariensis ecclesiæ minister humilis, salutem "et tam devotam quam debitam patri et domino obe-"dientiam et reverentiam. Ad hoc divinæ providen-"tiæ dispositio vos super gentes et regna constituit, "ut juxta merentium diversitatem discretio vestræ sol-"licitudinis evellat, destruat, dissipet et disperdat, ædi-"ficet et plantet; ut omnem plantationem, quam non "plantavit Pater cœlestis, per vos, cui vices suas com-"misit in terris Altissimi Filius, eradicet et explantet, "et disperdat eos qui dispergunt, eo quod cum ipso

" colligere non elaborent. Ideo namque vobis desuper " data est plenitudo potestatis, ut quod per nos, qui " in partem vocati sumus sollicitudinis, corrigi non po- " test, ad regulam redigat et reducat vestra, cui resisti " non poterit, majestatis amplitudo.

" Non ignorare vos arbitror, pater sanctissime, quod " Menevensis ecclesiæ et cæterarum ecclesiarum totius " Walliæ mater et metropolis est ecclesia Cantua- " riensis; sicut prædecessorum vestrorum piæ recor- " dationis Adriani, Eugenii, Alexandri et Cœlestini " confirmationes et scripta testantur, et nuper a vobis " missa pagina vestræ confirmationis ostendit. Nuper " tamen, sicut certa relatione didici, quidam Mene- " vensis ecclesiæ archidiaconus, Giraldus nomine, na- " tione Walensis, plerosque Walliæ magnates vel " sanguine vel affinitate contingens, fiducia forsan " sanguinis animatus, cum deceat virtute magis quam " sanguine niti, a tribus tantum canonicis, quos, ut " dicitur, aliter quam decebat vel debebat, ad con- " sensum illexerat, in Menevensem se eligi episco- " pum procuravit, aliis omnibus canonicis nequaquam " favorem præstantibus vel assensum. Ille tamen tali " nominatione suffultus, confirmationis a me, ad quem " primo recurrere debuerat, munus nec expetens nec " expectans; sed mox electi nomen pariter et auc- " toritatem usurpans, canonicum qui sigillum capituli " Menevensis custodiebat, quoniam precibus inflectere " non potuit, usque adeo cruentis deterruit commina- " tionibus; quod idem sigilli custos sigillum prædi- " ctum super altare episcopalis ecclesiæ posuit; prius " tamen appellaverat, ne quis præter communem ca- " pituli consensum illud inde tollere vel asportare " præsumeret. Ille tamen non magis appellationem " reverens quam horruerat intrusionem, sigillum sus- " tulit et sic abstulit; ut quotiens et qualia velit " patrocinii vel testificationis possit instrumenta confi- " cere. Novit Deus, ante quem sto, et quem nullum " latet secretum, quod si eum idoneum et ad tantæ

" dignitatis apicem canonica electione præeunte evo-
" catum credidissem, munus confirmationis sed et
" consecrationis, si a me vel alterum vel utrumque pe-
" tere voluisset, benigne impendissem. Veruntamen
" ille de electionis qualitate minime confidens, me
" minus licite minusque canonice neglecto, ad sedem
" Apostolicam, sicut fama est, festinum iter arripuit; ut
" vos, cui nondum de forma electionis suæ innotuit,
" falsis circumveniat testimoniis. Sed nostis, pater
" peritissime, quod testibus non testimoniis credi
" oportet: præsertim cum plura efficere possint et
" soleant, quod testimoniis eorum qui testes nomi-
" nantur voluntas non consonet; sicut veri sigilli vel
" furtiva surreptio vel ablatio violenta, vel impressi-
" onis adulterinæ cum vero sigillo, sicut plerunque fit
" expressa similitudine. Hæc vobis, sanctissime pater,
" non odio personæ novit Deus, sed zelo justitiæ casti-
" gatius forsan et temperantius, quam expediret vel
" rei veritas exigeret, significanda duxi; ne quoquo
" modo circumventi, veritate prius non intellecta, ma-
" num ei consecrationis, si placet sanctitati vestræ,
" vel imponatis vel faciatis imponi. Sed ex hoc velle-
" mus vestræ innotescere sanctitati, quod sæpedictus
" archidiaconus obtento forsan a vobis, quod absit,
" consecrationis munere, non foret hoc fine conten-
" tus—"[1] * * * * * *

[1] "Reliqua desunt in Codice MS. Supersunt solummodo summaria capitulorum, quæ in operis fronte collocantur. In his recensentur plurimæ Johannis regis contra Giraldum literæ et mandata. Hujuscemodi quatuor ex archivis regiis descripta Willelmus Prynne in collectione vernacula 'De Jurisdictione Ecclesiastica Regum Angliæ,' tom. ii. p. 236, exhibuit. Ista nos proinde Giraldi libro, in quo locum olim habuisse videntur, subnectenda duximus."—*W.* These instruments will be found at the end of the letters printed in this volume.

GIRALDI SILVESTRI CAMBRENSIS

LIBRI DE INVECTIONIBUS

PARS QUINTA ET SEXTA.

" Walliam totam ejus fama replevit. Quamdiu Wallia stabit nobile
" factum hujus et per historias scriptas et per ora canentium dignis per
" tempora cuncta laudibus atque præconiis efferetur."—*Invect.* lib. v. 3.

GIRALDI SILVESTRI CAMBRENSIS

LIBRI DE INVECTIONIBUS

PARS QUINTA ET SEXTA.

INCIPIT QUINTA PARS.

Cap. I.

De laudabilibus iterum Giraldi gestis et notabilibus.

The labours of Giraldus in behalf of St. David's disinterested.

Præterea ut iterum ad laudabilia quædam et notabilia de laboribus ejusdem prosaice scripta revertamur, in iis replicandis aliquamdiu immorari præter rem non putavimus. Quibusdam igitur conferentibus ad invicem et admirantibus, quod sic tam litteratus, et in bonis ecclesiasticis copiose pro patriæ modulo beneficatus, propter episcopatum exilem tantisque curis et periculis plenum, tantopere laboravit, responsum eis in hunc modum fuit: Quoniam ille sic laboravit, honeste quidem et laudabiliter multis ex causis laboravit. Primum, quia pro jure suo tuendo contra adversarios tam fortes, ad quod canonice quidem et non coacte vocatus fuit;—quia non in camera

regis, non in curia sed in ecclesia propria unanimiter electus. Et hoc fuit prima laboris sui causa, quoniam conscientiam habuit sanam et in nullo prorsus sauciatam, quia nec coacta fuit ejus electio nec procurata. Secunda vero quod non solum pro jure suo proprio sed etiam pro jure ecclesiæ suæ et dignitate dudum deperdita laboravit, quod jus etiam juri proprio in omni tam causa quam casu propensius semper anteposuit; præcipuam et principalem hanc laboris sui causam constituens, accidentalem et tanquam accessoriam electionem suam. Unde non alia intentione huic oneri se subjicere proposuit, tantum scilicet ut terris ecclesiæ tam dissipatæ revocandis, et dignitate præsenti restauranda, et in statum pristinum pro posse revocanda martyrium totius vitæ suæ tempore continuum subeundo, quam si in arctissimæ religionis monasterium propter solam animæ suæ salutem, mundanis renuntians omnibus se conferret. Proinde novit hoc Deus, qui omnia novit, quia maluit quidem et longe plus mavult pro jure ecclesiæ suæ, quamquam non obtento, longe plus solito tamen et promoto quidem et declarato, sic laborasse, quam si sedem illam mutus ut cæteri super his et elinguis, piger, et deses inutiliter obtinuisset. Tertia vero causa fuit, quod recta et regia via incedere, si jus suum obtinuisset, proculdubio proposuerat, a rapinis omnibus et illicite acquirendis abstinere, paupertati proprie se conformare, nec ad dextram nec ad sinistram declinare, nec majoribus inhiare, nec ad translationem aspirare; sed sua potius sorte contentum esse, et commissam sibi ecclesiæ suæ modicitatem totis viribus emendare, et cuncta ut sub brevitate simul et veritate Deo teste complectar, canonicam illam episcopalis viri descriptionem, totis in se viribus et virtutum gradibus per Dei gratiam adimplere. Si ergo interioris hominis illius vultum consideres et voluntatem attendas exterioris hominis laborem non reprehendes; præsertim cum voluntas in

omni negotio informet actionem. Et quoniam quicquid agant homines intentio judicat omnes.

Cap. II.

De secundo laudabili pariter et notabili.

Ad hæc etiam laborem ejus inanem simili forsan opinione conjectas, si solum autem eventum attendas frustra forte videbitur laborasse; sin autem conatus ejusdem tam egregios et tam strenuos contra tantos adversarios, regem scilicet et archiepiscopum et Angliam totam, attendas, qualiter etiam nec minis absterreri potuit, nec suis aut suorum damnis, quos spoliationibus crebris et rerum suarum jacturis publica potestas affligebat, a proposito revocari, quin per septennium et amplius tam perseveranter contra regnum fere totum solus in utraque causa contenderet et dimicaret; nec inefficacem dicere poteris ejus laborem nec illaudabilem, quoniam tanti adversarii in jure suo tantam defensionem invenerunt, et quia jus etiam ecclesiæ suæ tam obscurum hactenus, et tanto quasi sopitum, immo sepelitum, tempore tam egregie resuscitavit et declaravit, perpetuæque lucis jubare suis laboribus illustravit.

No small commendation to have resisted such powerful opponents seven years.

Cap. III.

De tertio laudabili pariter ac notabili.

Unde quod super hoc magno Giraldi labore suo principales Walliæ viri, alter Venedociæ princeps alter Powisiæ, dixere, hic inserere præter rem non putavi.

The efforts of Giraldus praised by Llewelyn and the monks of Powis.

Lewelinus Venedociæ princeps, convocatis terræ suæ magnatibus, curiam cum teneret magnam, processit in fine prandii coram omnibus vir quidam linguæ di-

cacis cujusmodi, lingua Brittanica sicut et Latina Bardi dicuntur. Unde Lucanus:

"Plurima concreti[1] fuderunt carmina Bardi,"

Speech of a bard at a great meeting.

et cum sibi tam voce quam manu silentium indiceret talem proposuit quæstionem: "Quæro," inquit, "utrum "potius et honestius electo Menevensi foret?"—sic enim archidiaconus tunc ab omnibus vocabatur; ipse tamen archidiaconum et non electum se vocabat,—"An causam "super dignitate Sti. David tanto tempore sopitam non "suscitasse, si non datum ei fuerit optatum eandem "ad finem perducere; an sic eam inchoasse et effectui "mancipare non posse." Cum autem mora non modica taciturnitas omnium cum murmure quodam subsecuta fuisset, primus omnium princeps ipse tale tandem responsum dedit: "Quod mihi," inquit, "super "hoc videtur absque præjudicio vobis edisseram. Dico "longe melius et laudabilius electo fore jura Sti. David, "ne nimio silentio deperirent, contra tantos adversarios "et Angliam totam vindicasse, quamvis tamen evincere "non possit. Quia quamdiu Wallia stabit nobile factum "hujus et per historias scriptas et per ora canentium "dignis per tempora cuncta laudibus atque præconiis "efferetur. Qui enim quidquid potest facit, et nihil "probitatis aut vivacitatis omittit, forte etsi contra "votum evenerit, laudem nihilominus dignam promeruit. "Non enim vel lusor in aleis bonus, vel miles in bellis "strenuus, semper quod volet obtinebit." Favor autem omnium et plausus dictum principis est subsecutus.

Speech of the prince of Powis.

Item cum die quodam circa idem tempus, idem Powisiæ princeps apud[2] Keneiliauc Wenonwen proceres terræ suæ virosque majores in consessu quodam et colloquio secum haberet, et de labore Giraldi mentio fieret, sicut per Walliam et Angliam confabulandi materiam multis tunc temporis dabat, ait

[1] *concreti*] Phar. i. 449. securi, *vulg.* [2] *apud*] atque, MS.

ipse: "Magnas multociens werras Angliæ Wallia "nostra movere solet, sed nunquam tam grandèm "tamque gravem movit ei, sicut his nostris diebus per "electum Menevensem, qui regem et archiepiscopum "totumque simul Angliæ clerum et populum, propter "honorem Walliæ, tantis tam diuturnis et continuis "infestare nisibus et molestare non desistit. Nostræ "nimirum werræ si per æstatem duraverint ad pacem "hyemali tempore revertuntur, nec nisi per annum ad "plus vel etiam dimidium durare solent; hujus autem "werra per quinquennium et amplius incessanter jam "duravit."

Cap. IV.

De quarto laudabili pariter et notabili.

The worth of his actions not to be judged by their success.

Item ut non solum rationibus sed etiam exemplis ad hæc utamur. Si Trojanum excidium nudum consideras et ex eventu solo facta compenses, Hectoreas laudes quas prædicat orbis, quia tam strenue pro patre patriaque dimicarit, invidus et insolens evacuabis; sed ut tali temperes a censura audi poetam:[1]

"Careat successibus opto
"Quisquis ab eventu facta notanda putet."

Et idem:

"Hectora quis nosset felix si Troja fuisset,
"Ardua per præceps gloria stravit iter."

Item ad idem:

"Non est in medico semper relevetur ut æger,
"Interdum docta plus valet arte malum."

Unde et Aristoteles: [Rhet. i. 1.] "Nec medicus semper "sanabit nec orator semper persuadebit; sed si ex con- "tingentibus nil omiserunt, satis utramque propositum "dicemus habere disciplinam." A simili quoque dicimus,

[1] *poetam*] Ovid. E. ii. 85; T. iv. 3. iii. 75; P. I. iii. 17.

quia si Menevensis ecclesia semper felix semper fecunda fuisset, nunquam jure suo, nunquam dignitate privata, quis fortes et fideles ejusdem filios matris honorem constanter amplexatos dignoscere posset? Quis pigros et desides et in necessitate desertores ac prorsus ingratos, ideoque extirpatione dignissimos, tamquam hædos ab agnis discerneret, signis illos laudibus attollendo, istos vero perpetuo notabiles ignominia deprimendo?

Cap. V.

De quinto laudabili pariter ac notabili.

King John uses every effort to obstruct his promotion at Rome, assuring the pope that it will create a rebellion.

Præterea rex Angliæ Johannes adeo in utraque causa magistro Giraldo se totis nisibus opponebat, tum ut sibi provideret, tum etiam ut archiepiscopo cui multum obsequebatur in hoc placeret, tanquam ad effectum alterutra si processisset, secure de cætero regnare non posset. Unde litteras et nuntios tociens Romam ob hoc destinare curavit, papæ supplicans et curiæ significans, quod si vel illum ibi promoverent qui de Wallia oriundus erat, et principes Walliæ consanguinitate propinqua contingebat, vel metropolim in Wallia unde gens illa superbiret forte reformarent, pacem regni sui propter nationem illam efferam et effrænem, facileque rebellem, non mediocriter perturbarent. Ad hoc etiam regem Othonem nepotem suum, qui valde favorabilis in curia Romana tunc temporis erat, in eundem modum contra magistrum Giraldum scribere procuravit. Quippe qui ad nutum archiepiscopi tam in his quam in aliis, qui et cancellarius ejus et principalis consiliarius necnon et justiciarius erat, cuncta faciebat.

CAP. VI.

De sexto laudabili pariter et notabili.

The bitter English policy in allowing none but English bishops in Wales.

PROPTER præscriptas itaque causas cum nostris diebus Menevensis ecclesia jam bis vacasset, et primo fuisset magister Giraldus, quamquam tunc adolescens, principaliter nominatus; secundo vero cum maturiores jam ageret annos singulariter a cunctis et unanimiter electus, per regiam tamen utraque vice potentiam impeditus fuit et non promotus. Hæc est enim in Anglia regula non fallens, quod nemo de Wallia oriundus cujuscunque probitatis fuerit aut bonitatis in Wallia episcopari debet, sed probatissimo Wallensi et dignissimo vilissimus Anglicus in hoc est præferendus. Quatinus, ut dicit Augustinus[1] in comparatione clerici et monachi, quia sicut malus choraula bonus symphoniacus est, sic malus monachus bonus clericus; et eodem modo, sicut malus Anglicus bonus Wallicus, hoc est, bonus vates et dignus in Wallia. Verius autem dici poterit, quod nec omnis in Anglia bonus, nec omnis in Wallia malus. Sicut enim habetur causa xvi. q. I. cap. *Legi epistolam*; ubi ait Augustinus, etc. Est autem Anglicorum in hoc intentio talis, quatinus ad nutum eorum Anglici prælati Wallenses cum rebellare cœperint, ut crebro solent, sententia statim excommunicationis involvant, ut quos gladio domare non valent materiali, saltem illo, qui magis ibi timetur, id facere possint spirituali. Verumtamen oculus iste simplex non est. Videas enim si ob hoc a prælatis suis, qui gregis sibi commissi tam in corpore quam in anima pro posse salutem curare tenentur, propter humanum solummodo favorem, Sathanæ tradi debent, quia videlicet, contra gentem inimicam, pro patria pugnant, pro libertate laborant.

---

[1] *Augustinus*] Epist. lx. not *ad verbum*.

Rex autem Henricus Secundus per industriam et per providentiam exquisitam, a domino papa rescriptum et quasi privilegium impetravit, ut si qui homines sui spreto curiæ suæ judicio rebellare magis et pacem regni sui turbare præsumpserint, et semel ac secundo commoniti resipiscere noluerint, ab archiepiscopo et episcopis, sublato appellationis remedio, excommunicentur. Istum autem propter Wallenses solum qui, cum in remotis quibusdam regni Anglicani partibus constituti sint, diversas ab aliis gentibus, et leges et linguam et consuetudines habent, perquisivit.

Cap. VII.

De septimo laudabili pariter ac notabili.

Rejected by Henry II. when recommended by Richard archbishop of Canterbury.

Cæterum prima vice qua magister Giraldus ad ecclesiam Menevensem vocatus fuit, Anglorum rex Henricus Secundus convocatis coram se archiepiscopo Cantuariensi, nomine Ricardo, cum suffraganeis suis fere cunctis, dum consilium ab ipsis super episcopo sedi illi vacanti præficiendo quæreret, diligenter responderunt illi; qui cum idoneus de ipso ecclesiæ corpore reperiri posset, ordinatius inde quam aliunde foret assumendus, magistrum Giraldum universi fere et singuli in exemplum proponentes. Verum cum archiepiscopus post alios omnes demum adjiceret, quod præter litteralem instructionem et clericalis continentiæ maturitatem, strenuæ probitatis eum esse noverat et animosæ vivacitatis: Rex tum demum quasi verbis archiepiscopi majus inesse pondus agnoscens respondit, et animi sui conceptum sic declaravit: "Nec Cantuariensi ecclesiæ nec coronæ "regiæ expediret quod vir eruditus et probus, præsertim "etiam de Wallia oriundus et tam generosus, in Mene"vensi ecclesia fieret prælatus;" aperte sic innuens, tam contra regnum Angliæ quam etiam sacerdotium fore

Walliam iterum metropolitana dignitate gaudere. Episcopus autem Wigorniensis bonæ et sanctæ memoriæ Rogerus qui hæc magistro Giraldo secreto retulit, subjunxit dicens et asserens: quod plus diligere debuit longeque plus appetere tantorum virorum in tali audientia testimonium tantum quam episcopatum illum.

Cap. VIII.

De octavo laudabili pariter ac notabili.

Eisdem quoque diebus cum magister Girardus cum alio qui postea Conventrensis episcopus fuit cameram intravit, ubi rex cum archiepiscopo et episcopis erat super his tractans, dixit ei rex ludicro scilicet et non serio: "Magister, modo poteris episcopus esse si volueris " in Wallia, scilicet apud Meneviam." Ad hoc ille: " Quinimmo magister Johannes Cornubiensis qui lin- " guam Wallensicam novit ibi præficiatur." Ad hoc autem Eliensis episcopus, scilicet Galfridus Ridellus, qui animum regis noverat, puta qui consiliarius ejus et secretarius erat, respondit: " Magister, nunc dixisti quare " ibi episcopus non erit." Ad quod magister: " Quia " linguam," inquit, "gentis illius novit, non erit ibi epi- " scopus, cum tamen sit clericus optimus? Præfician- " tur ergo Wallenses in Anglia prælati Anglicanæ " linguæ prorsus ignari, et Anglici in Wallia linguæ " illius similiter inscii fiant pastores, et bonos habe- " bitis utrobique prædicatores." Archiepiscopus autem Cantuariensis Hubertus in hac ultima magistri Giraldi electione propter præscriptas causas se totis ei viribus et nisibus omnimodis opposuit, timens, scilicet, ne si vir talis, quem bene noverat, in principali Walliæ cathedra promoveretur, quod quidem in pristinam ejus dignitatem [eam] proclamaret.

His retort to Geoffrey Ridell.

Cap. IX.

De nono laudabili pariter et notabili.

The archbishop persecutes him in every possible way.

Verumtamen licet promotionem ejus per utramque potentiam tam regis quam suam impediret, nihilominus quod verebatur accidit ei. Duplex enim, ut diximus, magistri Giraldi causa fuit tam electionis propriæ quam dignitatis ecclesiæ suæ, quam semper principalem constituit, puta propter quam promovendam totum revera laborem assumpsit. Archiepiscopus autem utramque timens, ad primam extinguendam, causa secundæ tanquam prioris consecutivæ, quatinus una extincta extingueretur utraque, modis omnibus elaboravit. Primum igitur ad corrumpendam Menevensem ecclesiam ut canonici contra factum suum venirent se convertit, quam demum adeo corrupit, quos scilicet in ea corruptibiles invenit, donis ac promissis alliciendo, quos autem firmioris constantiæ reperit bonorum suorum spoliationibus per regiam potestatem in partibus istis ingentem, quam ad manum habebat, et sine qua parum profecisset affligendo, quod denique contra magistrum Giraldum, non solum super electionem, verum etiam in causa dignitatis ecclesiæ propriæ communiter starent universi. Et quamquam publica potestas adeo demum invalesceret et deserviret, quod neque apud Meneviam pro cujus dignitate patriæque totius laborabat honore, nec a proximis et necessariis suis in partibus illis hospitio suscipi posset, cum regis et regni publicus hostis declararetur; nec clericus eum sequi vel ei assistere nec laicus ausus erat; utramque tamen causam non cessavit, donec a parte adversa curiam quoque Romanam, cui semper inniti solet, corrumpere similiter, si tamen pecunia corrumpi posset, fuit attemptatum. Et non solum suos verum etiam ipsum primo rebus suis et redditibus

quibusdam deinde vecturis et sarcinis sub alis etiam ecclesiæ et in cimeterio sacro constitutis, spoliari procuratum fuit et præsumptum. Tunc etiam cum solus esset, et spoliatus per totum regnum publicus hostis declamatus, nec socium ob hoc nec sequacem habens, tardum tamen archiepiscopo fuit, quod interventu magnorum virorum concordiam cum ipso demum inire potuit, tam ipso in bonis ecclesiasticis commode beneficiato quam adversariis ejusdem omnibus a promotione quam anhelaverant prorsus exclusis.

They are reconciled at last.

Cap. X.

De decimo laudabili pariter ac notabili.

Archiepiscopus ergo quamquam fultus opulentia tanta tantaque potentia, tam regia quæ urgentissima fuit quam ecclesiastica, totumque fere regnum Anglicanum et sacerdotium secum habens, et quod omnium adminiculorum suorum vehementissimum fuit, regis Othonis erga papam et curiam, ut diximus, pro ipso supplicationem, magistrum Giraldum nec ignavum invenit nec indefensum. Qui contra tot et tanta præsidia tam longam sustinuit luctam solus. Demum etiam undique spoliatus, omnique sequela destitutus Menevensis ecclesiæ, pro cujus honore et dignitate tantum laborabat; sic tamen afflictus et immoderanter oppressus, donec fracto podio suo nubibus inhærere non potuit, ad pacis et concordiæ bonum inclinari non prævaluit, nec unquam ecclesiæ suæ defuit, donec ei penitus ablato adminiculo, cui tam firmiter inniti solet, Menevia penitus corrupta defecit.

But not until all had forsaken him; and even the Church for which he laboured.

Cap. XI.

De undecimo laudabili pariter et notabili.

What the opposition cost the archbishop.

Sanctus igitur adversarius et tam potens cum tot adminiculis et tantis, qui et reges secum complices habebat et coadjutores, tam Alemannicum scilicet quam Anglicanum, magistrum Giraldum in utroque jure tuendo tam ecclesiæ suæ quam proprio absque defensione non invenit. Ad quem pariter impugnandum seque tuendum, sicut post concordiam factam pluries ipsemet assertive proposuit, XI. milia marcarum expenderat, præter clericos suos plurimos et superviventes bonos hoc in conflictu rebus humanis peremptos. Unde cum electio magistri Giraldi, sicut esset oppressa pondere nimio demum extincta fuisset, tertio reversus a curia Rothomagum venit. Quem videns archiepiscopus urbis ejusdem bonæ et sanctæ memoriæ, Walterus de Constanciis dictus, ait in audientia magna: "Archidiaconus iste nil per ignaviam amisit aut pigritiam, sed "nemo adeo fortis quem fortitudo major adversans et "contraria potestas multiplex expugnari non possunt. "Præsertim etiam ubi sicut nec vires æquæ nec facul"tates, sic non æquali lancea jus et injuriam trutina "librans. Laudem itaque si non meruit saltem culpam "vitare debuit, qui quod potuit fecit. Nec ex contin"gentibus quicquam omisit, qui contra tot adversarios "litibus aut sumptibus frangi nequivit, qui etiam nec "minis principum nec damnis rerum nec periculis "maris vel aeris vel Alpium vel latronum vel etiam "falsorum fratrum absterreri potuit vel fatigari. Unde "si perhennem Priameius Hector laudem obtinuit quia "pro patre patriaque tam strenue militavit, quamquam "in ejus defensione cum Troja pariter uterque occi"derit, magistro Giraldo qui pro ecclesiæ suæ jure

The praise bestowed on Giraldus by the archbishop of Rouen.

"patriæque totius honore tam egregie laboravit, et "causam status ante tam obscuram, ut de jure suo "proprio taceam, adeo suo labore declaravit et in optimo statu posuit; cur," inquam, "ei cum causa status "stet adhuc integra, stet etiam ipse superstes (nisi "quoniam mundus in maligno positus est et æmulorum invidia quæ pascitur in vivis vivosque depascitur nunquam nisi post fata quiescit) laus quam "meruit denegatur?"

Cap. XII.

De duodecimo laudabili pariter et notabili.

Makes a pilgrimage to Rome for his soul's health. The indulgences he obtained.

Ad hæc etiam cum prædictas ob causas Romam magister Giraldus jam ter transiret, biennio solum postmodum elapso, se totum et opera sua intra se colligens, apostolorum limina causa peregrinationis tamen et devotionis ut quarto peteret incunctanter apposuit; quatinus qui, tales ob causas quamquam diversas ambas tamen honestas, et juxta intentionem prius expressam quæ totam informat meritorias, totiens laboraverat, semel saltem pure propter Deum ad interioris hominis emendationem utiliter et efficaciter homo exterior vexaretur, ut si maculæ cunctæ ab ævo contractæ, nec non et cautionis illius in concordia cum archiepiscopo facta minus honeste per potentiam utramque violenter extortæ, per viæ labores et eleemosinarum largitiones per stationes et relaxationes per veram confessionem et apostolicam demum absolutionem indubitanter abstergerentur. A festo nimirum Epiphaniæ usque ad Quadragesimam, et per totum Quadragesimale tempus, quo continue singulis diebus sunt stationes, sicut a beato Gregorio papa statutæ sunt et ordinatæ, nec non et basilicarum per urbem dedicationes, multæ tam a summis pontificibus quam et cardinalibus factæ,

et relaxationes datæ usque ad clausum Paschæ, sicut scripto comprehendi fecit et annotari, annos relaxationis habuerat nonaginta duos; et ut centenarii numerus plene adimpleretur et cum auctoritate hospitalis Sancti Spiritus, qui locus scola Anglicana dici solet, ab Innocentio Tertio qui tunc præfuit egregie constitutus, se fratrem fieri procuravit. In quo septimæ partis injunctæ pœnitentiæ relaxationem obtinuit, et in hoc ipso præterea omnium ecclesiarum urbis Romuleæ totius et abbatiarum, tam intra murorum ambitum contentarum quam in suburbiis adjacentium, quarum numerus quadringentæ quinque minus, missarum et orationum et beneficiorum omnium quæ in illis fiunt, particeps fieri meruit.

Cap. XIII.

De decimo tertio laudabili pariter et notabili.

Receives again from the pope's hands the livings he had resigned to his holiness.

Ad hæc etiam ecclesias et ecclesiastica beneficia cuncta, quorum quædam pueriiibus annis dum indignus fuerat data quædam a parentibus et a cognatis carnaliter ei collata, et per potentiam dignioribus forte sublata, vel per curiam curis et ambitu plenam, vel aliis modis quibuslibet illicitis acquisita, in manu domini papæ resignavit, seque paterno ejusdem consilio super vitæ suæ de cætero statu animæque salute ex toto commisit. Ipse vero de mera gratia, et dono suo ante discessum ejusdem ei cuncta restituit, qualiter eis utendum eaque regendum, qualiterque deinceps vivendum et fini providendum, salubriter injunxit. Si ergo magistri Giraldi labores dici debeant prorsus inanes diligens lector attendat.

Cap. XIV.

De decimo quarto laudabili pariter et notabili.

Cæterum objiciet aliquis vel objicere poterit quia si magister Giraldus talis esset qualis hic depingitur ad altiorem absque dubio gradum olim promotus fuisset. Ad quod illud Jeronimi in libro epistolari responderi potest: "Majus est episcopalem virum esse quam episcopum; majus episcopio dignum quam in cathedra collocatum. Illud enim virtutis est, hoc fortunæ; illud bonorum tantum, hoc commune." Potuisset autem magister Giraldus si per principis potentiam promoveri voluisset dudum inter alios cornutus incedere. Oblati nempe sunt ei episcopatus in Wallia duo et ambo recusati, et in Hibernia tres episcopatus et archiepiscopatus unus, quos similiter omnes recusavit. Defuncto namque Landavensi episcopo bonæ memoriæ Willermo comes tunc Moritonii Johannes episcopatum illum, qui pro parte majori in ejus terra, scilicet de Wlatmorgan, fuerat, et penes quem fratre ipsius rege Ricardo in transmarinis Palestinæ regionis partibus agente potestas tunc residebat, obtulit ei. Et circiter eadem tempora Bangoriensis ecclesia, propter quam hospitalarius postea laboravit Alanus, magistro Giraldo a cancellario et legato Wilelmo de Lunchamp, qui vices regis in Anglia tunc gerebat, constanter oblata fuit. The various promotions which had been offered him in the course of his life.

Item comes Joannes quando in Hiberniam a patre transmissus fuerat magistro Giraldo, cum ipso a rege transmisso, episcopatum Geicifordensem quem et Fernensem dicunt tunc vacantem obtulit, quem quia suscipere noluit obtulit ei et episcopatum Lechelinensem tunc similiter vacantem in unam diocesim, sicut olim fuisse dicitur, adjungendam. Nunc autem ultimo post trinos labores ad curiam factos cum in Hibernia inter amicos Whilst with Pr. John in Ireland.

et cognatos, quorum copia ibi grandis et a quibus vocatus fuerat, aliquamdiu moram faceret, interim Guaterfordensi sede vacante, Meilerius tunc Hiberniæ justiciarius, penes quem residebat totalis sub rege potestas, magistro Giraldo, qui consobrinus ejusdem fuit, episcopatum illum obtulit, cum instantia magna rogans attentius et monens quatinus ecclesiam illam susciperet; dicens bonam et utilem fore, et inter amicos, et exinde ipsum majorem honorem in brevi quidem assumi posse; multis in hunc modum suadens verbis, sed non persuadens. Nec longe post metropolis ecclesia vacare cœpit Cassiliensis, quæ dignitas est totius Hiberniæ de majoribus una, novem habens suffraganeos et terras juxta patriæ modulum latas et amplas. Hanc etiam dignitatem magistro Giraldo justiciarius constanter obtulit. Ecclesiam quoque Menevensem si causæ dignitatis renuntiare voluisset pluries eidem oblatam fuisse palam fuit.

Cap. XV.

De decimo quinto laudabili pariter et notabili.

The jest of a witless clerk on the preferments offered to Giraldus, and his steady refusal.

Eisdem quoque diebus clericus quidam mentis alienatæ, qui curiam justiciarii Hiberniæ sequi solebat, juventutem curiæ lubricis et ludicris verbis delectando, crebro in audientia publica tanquam ad magistrum Giraldum apostrofando, et pro ipso quoque statim respondendo, sermonem hujuscemodi proferebat: "Magister "Giralde, vis episcopatum Guaterfordensem habere?" "Nolo." "Vis episcopatum Gaisefordensem?" "Nolo." "Vis Ossiriensem?" "Nolo." "Vis Lechelinensem?" "Nolo." "Vis archiepiscopatum Cassiliensem?" "Nolo." Demum autem subjiciebat: "Vis episcopatum Meneven-"sem?" et incontinenti alta voce et jocunda respondebat: "Volo:" et tunc in magnum se risum magnumque

cachinnum resolvebat. Porro quoniam interdum respondendum est stulto ne sibi sapiens videatur, vel potius ad verba indiscreta, quoniam a discretis audita, alia prorsus et alia in his et in aliis ratio, pactum reformavit, sicut in sequentibus palam erit.

His reasons for refusing.

Omnes enim tam Walliæ quam Hiberniæ oblatos honores diversis ex causis constanter recusavit, primos scilicet tum quia adolescens adhuc fuerat, tum quia pauperes erant et inter barbaros, tum etiam quia liberalibus adhuc disciplinis et maxime theologicis studiis amplius indulgere volebat. Alios autem et ultimo præsertim oblatos, quia nunquam ab Hibernicis vel etiam Wallensibus alienigena quivis, quantumlibet bonus et idoneus, nisi per publicæ potestatis violentiam eligeretur. Sic autem promoti choritæ sunt omnes et intrusores. Non enim in Anglia vel terris adjacentibus eligit hodie clerus; non capitulum non conventus. Cum enim ad ecclesiam aliquam tres vel quatuor nominantur, ille revera solum eligit quisquis canticum laudis tremula voce pronunciet, qui quem voluerit illorum assumit. Umbratiles enim tantum et non substantiales nec etiam spirituales sunt hodie in finibus istis electiones.

Proinde quoniam ad Menevensem ecclesiam quamvis pauperculam vocatio ipsius et electio canonica prorsus fuerat et non coacta, sicut prædictum est, ad illam animum suum post multas et multorum instantias denique totaliter inclinavit, nec honestum quippe nec totum reputans tali, prout videbatur, divinæ dispositioni resistendum. Scriptum enim noverat: "Hoc velis quod "Deus vult, alioquin curvus es." In hac etenim opinione, quamquam deceptoria, non solum ipse sed et patria fere tota propter circumstantias multas et causas præassignatas tunc temporis erat.

Cap. XVI.

De decimo sexto laudabili pariter et notabili.

Follows the example of St. Thomas.

Novit hoc vir ille bonus et sanctus Cantuariensis archiepiscopus Thomas qui per obsequium curiæ regisque potentiam se promotum attendens, in manu papæ Alexandri Tertii dignitatem sic adeptam ultro resignavit, dicens promotionem suam talem tam suæ persecutioni quam ecclesiasticæ quoque perturbationi causam revera dedisse. Papa vero viri constantiam videns et religionem, factamque in ipso repente tantam dexteræ excelsi mutationem, qui contra tyrannidem tantam se pro domo Domini ecclesiæque libertate tuenda sub tanto discrimine murum opposuit, de auctoritate sua et gratia mera quod resignaverat totum ei cum integritate restituit; quod nisi factum fuisset frustra quidem super vitiosum fundamentum ædificasset.

Cap. XVII.

De decimo septimo laudabili pariter et notabili.

The testimony borne in his favour by lady Matilda.

Circiter autem dies electionis et vexationis prædictæ cum in præsentia dominæ de Brechene, cui nomen Matildis, quæ mulier prudens erat et honesta domuique suæ bene præposita, de labore magistri Giraldi sermo fieret, sicut et tunc temporis per Angliam et Walliam creberrime fiebat, materia loquendi et admirandi multis in hoc data, cum diceretur a quodam, valde mirandum magistrum Giraldum qui centum marcatas reddituum vel plures habebat propter tam pauperem ecclesiam, XX. marcas in redditu vix habentem, et in paupere terra et hostili tantum laborem assumpsisse; et cum in magna

audientia hoc dictum fuisset, cunctis fere qui aderant in eandem sententiam concordantibus, sola mulier illa fere mulierum perpaucarum respondit, se longe secus in hoc sentire, dicens et asserens: Quod si virilem sexum ei natura benignior et litterarum eruditionem cum ordinibus industria pariter et doctrina dedissent, mallet apud Meneviam pauperem quam apud Herefordiam divitem, ubi et filius ejusdem tunc electus fuerat, episcopali prælatione gaudere. Admirantibus autem cunctis cur hoc dixisset rationem subjunxit talem dicens: quod apud Meneviam ubi adeo ecclesia fuerat dilapidata et terris multis et amplis destituta, præsertim quoque pristina dignitate privata, viriliter animi vigor et virtus ad revocandum et reformandum enitescere possent. Apud Herefordiam autem ubi nulla sublata sed omnia plena, multum quidem dapis et rixæ parum. "Apud Meneviam ergo probitatis experiendæ "et strenuitatis exercendæ materia magna quamquam "cum inquietudine multa, quod revera magistrum "Giraldum si bene novimus eum ad tantos labores "aggrediendos et animavit et armavit. Apud Here-"fordiam autem ubi lucta nulla quies quidem et "copia tanta, virilitatis autem et vivacitatis materia "pauca. Occulta sunt ergo judicia Dei, quæ tantam "ecclesiæ illius emendationem, terræque totius hono-"rem, vel propter peccata populorum, per quæ tam "tyranni regnare quam hypocritæ præsidere permit-"tuntur, vel ob alias causas nobis ignotas, proce-"dere non permisit."

Cap. XVIII.

De decimo octavo laudabili pariter et notabili.

Quiddam etiam in Cantuariensi ecclesia nostris diebus accidit haud dissimile non reticendum. Post transitum beati martyris Thomæ tam gloriosum, duo principaliter

The successor of St. Thomas in the

see of Canterbury. nominati fuerunt a conventu metropolitanæ Stæ. Trinitatis ecclesiæ et principi oblati. Prior scilicet eorum præcipue magister Odo in quem solum omnium vota convenerant, et secundario prior Dovoriæ Ricardus, ut juxta regni consuetudinem duorum vel plurium optio principi daretur. Rex autem Henricus ad quem vocati transmarinas ad partes accesserunt, per cautelam inquisitam separatim animum utriusque prætemptans, quoniam priorem primum inflexibilem reperit, nec minimum ex articulis illis de quibus inter ipsum et beatum martyrem contentio fuerat remittere volentem, alterum autem ad nutum ipsius omnia concedentem et in omnibus consentientem, ejus electioni assensum adhibuit. Uter igitur elegit, an conventus duorum optionem offerens, quamquam in alterum solum totis si liceret et liberum esset votis intendens, an princeps qui de oblatis quem volebat assumpsit? Nonne ergo sic promoti sunt choritæ et tanquam statuæ manu hominis factæ? Sic itaque promotus, sic et non aliter tantæ dignitatis officium est exsecutus, adeo ut quascunque libertates ecclesiæ decessor ejus vir sanctus, multis primum allegatis, tandem caput suum allegans feliciter evicit et adquisivit, omnes ille per incuriam, ne dicam ignaviam, proh dolor! et damnum vix unquam reparabile perditas ire permisit.

Is threatened with judgment on his death-bed.

Unde cum morbo decumberet, quo paulo post occubuit noctu, in somno vocem hanc terribilem cœlitus emissam audivit: "Dissipasti ecclesiam meam et ego "eradicabo te de terra:" sed utinam de terra morientium et non viventium, de terra quam terimus, non de terra quam quærimus, de terra laboris et sudoris, non de terra dulcoris et decoris. Occulta sunt ergo judicia Dei sed nunquam injusta. Si talis enim martyri pontifex primo loco vel etiam secundo successisset, qui strenue defenderet quod sub tanto discrimine evicit et viriliter, capitisque periculo sed felici commercio vir sanctus obtinuit, pro carnali corona corrupta in

terris incorruptibilem et inmarcescibilem sumens in cœlis, Angliæ clerus miserrime suppeditatus nunc et oppressus, continua debitaque libertate gauderet, quam quidem nisi per sanguinis iterum pastoralis effusionem vix ullo poterit tempore, tyrannica præsertim regnante prosapia, recuperare. Fructum itaque grandem hac spontanea quasi jactura sibi divina providentia prævidit, ut creditur, in posterum eliciendum; quatinus ex pontificali denuo constantia et consecutiva demum martyrii gloria, et fidelium devotio jam quasi languescens et sopita, per miracula resuscitetur, et fidei fervor qui jam refrixerat ut igne caritatis reflammescat, signis recrebrescentibus et prodigiis, tanquam follibus quibusdam et ventilabris, exagitetur.

Cap. XIX.

De undevicesimo laudabili pariter et notabili.

Ut autem ad rem revertamur: occasione electionis magistri Giraldi tam canonice factæ et tamen cassatæ, inter carnale matrimonium et spirituale collationem, hic facere, nec superfluum nec inutile reputavimus. Sicut enim in matrimonio carnali consensus expressus inter legitimas personas sponsum facit et sponsam, sic et in spirituali consensus eligentium, per canticum laudis expressus, electum dum modo consenserit et legitima ad eligendum persona fuerit, sponsum et ecclesiam sponsam facit. Unde sicut ibi, si per falsa forte instrumenta et perjuria, divortio celebrato, ad alias transierint nuptias, ecclesia militante quæ decipi potest hoc permittente, quoad triumphantem tandem quæ non irridetur, ejus scilicet in conspectu qui omnia novit et acutissime cuncta cernit atque discernit, matrimoniale nihilominus vinculum manet, et adulterium utriusque perpetuo plectible committitur. Ita et hic; et sicut ibi matrimonium initiatum in consensuum expressione, consummatum autem in carnali commixione, ratum ubi

Analogy between marriage and episcopacy.

inter fideles; ita et hic, initiatum in electione, consummatum in conformatione, ratum in consecratione, plenum tamen et perfectum utrimque, quoad sacramenti mysterium, est initiatum, quamvis nec ratum nec consummatum.

Cap. XX.

De vigesimo laudabili pariter et notabili.

Arguments from the canonists in support of his cause.

Ad hæc autem et illud apponendum hic videtur, quod et Romæ et Bononiæ et locis ubi jus viget quamplurimum, quasi casus novus nostris diebus emersus libris legalibus et canonicis per scolarium diligentiam est annuntiatus, qualiter magister Giraldus solus in libertatem tam ecclesiæ suæ quam suam proclamavit, toto collegio seu capitulo renitente simul et reclamante; et quamquam solus, tamen ob favorem libertatis, ad causam status agendam et prosequendam, admitti dignus, et de jure non recusandus. Unde et argumenta quæ ad hoc in curia Romana vel introducta fuerant vel introduci poterant quædam et hic apponemus. Et primo, quod unus de collegio servorum, ad eripiendum se et alios a servitute, unus etiam fratrum in servitute constitutorum, ad eripiendum se simul et fratres nec non et patrem et matrem, ipsis etiam reclamantibus et renitentibus, ob favorem libertatis agere poterit, sicut in jure cautum est; Digest. *De liberali causa*, lege i. et ii. et Cod.[2] *De liberali causa*, lege principaliter in fine legis. Sic et unus de ecclesiæ collegio ad eripiendum se et fratres a subjectione indebita, admitti debet; expressum est enim argumentum.

Item, cum aliquis vindicat aliquem in servitutem, dicendo eum fore sibi et alii communem, cum bene possit agere sine altero, ut dicit lex; multo fortius ubi de libertate contenditur.

---

[1] *Digest*] xl. tit. 12.. | [2] *Cod.*] vii. tit. 16.

Item, ubi multi possident aliquem in servitute, et unus velit ei libertatem dare et alii velint contradicere, nihilominus eripietur in libertatem; sicut dicit lex C.,[1] *De communi servo manumisso,* lege scilicet prima.

Item, cum ecclesia Menevensis sit quasi ad supplicium mortis ducta, servitutem enim fere mortalitati comparat juris regula (Digest.[2] *De regimine juris,*) ad servitutem [evacuandam] admitti debet unus, etiam contradicente capitulo; cum consimile dicat alibi lex, in aliquo ducto ad supplicium mortis; Digest.[3] *De appellationibus: Non tantum.*

Item, cum turbata sit possessio libertatis Menevensis ecclesiæ laicali potentia, et sic quasi canonicis absentibus, (tutor enim qui per violentiam præsens est absens intelligitur), admitti debet unus; cum in casu consimili admittat lex servum, qui alias non habet caput standi in judicio, et libertum sine litteris, sine omni cautione; ut C. *Si per vim vel alio modo turbata sit absentis possessio;* lege prima.

Item ad idem facit lex *De liberali causa,* l. ii. ubi dicitur: *Quod si Titius, qui liber homo est, detineatur in servitute, sed de statu suo vel conditione sua litigare non audet, ne sibi vel generi suo aliqua a detinente inferatur injuria, datur potestas filio ejus legitimo, vel etiam naturali tantum, petere eum in libertatem.* Hæc enim verba sunt legis ut patri invito succurratur. Non enim modica est filii ignominia habere parentem servum.

Item autem de matre intelligi potest, C. *De liberali causa.* Lege principaliter in fine legis, ubi dicitur, quod si aliquis consentiat servituti, potest is cujus interest eum invitum trahere ad libertatem.

Item interdictum, *De libero homine exhibendo,* cuilibet volenti competit; ut Dig.[4] *De libero homine exhi-*

[1] *C.*] Cod. vii. tit. 7.

[2] *Digest.*] *De regulis juris,* pars ii. § 96.

[3] *Digest.*] xlix. tit. § 22.

[4] *Dig.*] xliii. tit. 29, § 7.

bendo l. vii.; *Hoc interdictum omnibus competit.* Verba enim legis sunt hæc: *Nemo prohibendus est libertatem fovere:* ergo multo fortius admittitur ut ecclesia libera exhibeatur. Parum enim distat a servitute vel a servo cui facultas recedendi non datur; ut Digest. *De libero homine exhibendo,* l. i. dicitur; sic et Menevensi ecclesiæ a Cantuariensi recedere facultas non datur.

Item, canonicis constat vel constare debet vel potest, ecclesiam suam esse liberam, ergo eo ipso quod non agunt sunt negligentes; ergo esse non videntur; ut Causa xii. q. ii. *Non liceat;* ubi innuitur nullos esse clericos in ecclesia, quia mali et negligentes. Idem dicitur in Digest.[1] *Quod cujuscumque universitatis,* l. i. § *Et quidem.* Hæc sunt verba: *Et quidem non esse actorem vel syndicum tunc intelligimus, cum is absit vel valetudine impediatur, ut inhabilis sit ad agendum.* Capitulum autem nunc videtur inhabile ad agendum, eo ipso quod vel in perpetuum vel ad tempus juri suo renuntiaverunt; ergo ad solum magistrum Giraldum est jus capituli, quantum ad hunc articulum, devolutum; ut Digest. *Quod cujuscumque universitatis,* dicit in periodo ultima; ubi dicitur, *Si universitas ad unum redit, agere potest et conveniri, quia jus omnium in unum recidit, et stat nomen universitatis in uno.* Ad idem facit decretum, lxv. Dis. cap. *Si forte.*

Item, aut dicunt canonici: Nolumus agere quia nullum jus habemus, et tunc admitti magister Giraldus debet, etiam nomine illorum, quia jus ecclesiæ periclitatur; aut dicunt: Nolumus agere ad præsens, non tamen renuntiamus juri vestro, et in hoc casu potest agere nomine proprio non nomine illorum; quia in hoc casu decretum canonicorum exigeretur, ut in Extravaganti[2] *De procuratoribus,* c. i.; proprio autem nomine potest, cum sit actio popularis; ut Digest.[3] *De jure jurando: Cum qui in popularibus.*

---

[1] *Digest*] iii. tit. iv. § 5 and 14, not verbally.

[2] *Extrav.*] Dec. Greg. i. tit. 38.

[3] *Digest*] xii. tit. ii. § 45.

Item, nunquam possunt canonici agere volentes dominum papam privare jure illo quod magister Giraldus sibi vult adquirere, ut scilicet ecclesia Menevensis et metropolitica sit, et domino papæ subsit immediate. Certe non.

Item, si capitulum dicat aliquid et unus de capitulo rationabilius alleget, stabit ei quod ab uno dictum est; ut dicit concilium Lateranense in Extravaganti,[1] *De iis quæ fiunt a majore parte capituli.* Melius autem est libertate gaudere quam sub jugo quasi servitii esse.

Item quia partus ventrem sequitur per ingenuitatem matris, id est ecclesiæ Menevensis, probabit se magister Giraldus ingenuum esse; ergo cum pro sua libertate ipsum stare et agere posse reclamantibus cæteris non sit dubium, et hanc per matris ingenuitatem probare intendat, utramque quidem, sed unam per aliam et propter aliam probare poterit, suam scilicet directe et ecclesiæ matris indirecte, et hoc quidem validum et subtile est argumentum.

Item juxta apostolum:[2] "si revelatum fuerit minori melius aliquid taceat major," et ita si revelatum fuerit magistro Giraldo melius aliquid, taceat capitulum.

Cap. XXI.

De vigesimo uno laudabili pariter et notabili.

His reply to Eustace bishop of Ely remonstrating with him on the uselessness of his labours.

Unde cum vir venerabilis Eustacius Eliensis episcopus, cui cum collegis suis tam causa status quam electionis tunc commissa fuerat, interrogaret palam in jure magistrum Giraldum, quare invitis beneficium dare, et ingratos a servitute et subjectione eripere, tantis nisibus elaboraret, sub distinctione in publica audientia sic respondit: "Beneficium ut nostis aliud libertatis, aliud liberationis, aliud liberalitatis. Primum et secundum dare possum invitis. Tertium vero ne-

[1] *Extravag.*] See Decret. Greg. iii. tit. 11.

[2] *apostolum*] 1 Cor. xiv. 30.

"quaquam. Possum enim servum meum emancipare et "captivum meum a carcere liberare vel invitum; codi-"cem autem meum cuiquam dare non possum nisi acci-"pere voluerit." Induxit etiam illud Jeronimi: "Multo-"ciens bona parantur invitis, dum eorum potius utilitati "consulitur quam voluntati." Et illud ejusdem: "Et qui "phreneticum ligat, et qui lethargicum excitat, ambobus "molestus ambos amat." Adjecit etiam mirandum valde corruptionis hujus effectum, quod etiam canonici Wallenses qui originali gaudebant libertatis honore, sicut et gens sua tota, a servitute et subjectione qua tenentur eripi recusant, vel etiam ab extraneo quocunque et quandocunque, nedum a quodam fratrum suorum, et de corpore ecclesiæ suæ, tantis ad hoc curis et laboribus enitente. De Anglicis enim, qui servi sunt olim atque subacti, et jam quasi naturaliter servi, si a longa servilis conditionis suæ consuetudine, quæ tanquam in naturam eis converti potuit, discedere renuunt, non adeo quidem obstupendum.

Cap. XXII.

De vigesimo secundo laudabili pariter et notabili.

A.D. 1207. King John expresses his regret, in the Council at Oxford, that he had ever opposed Giraldus; and endeavours to persuade him to renew the controversy with the archbishop (St. Langton).

Illud etiam adjiciendum hic putavimus, quod dum apostolorum limina magister Giraldus peregre petierat, rex Angliæ Johannes audiens magistrum Stephanum interim Romæ in archiepiscopum Cantuariensem electum, consilium ob hoc apud Oxoniam convocavit; ubi post multas consiliorum abstractiones demum conqueri cœpit super angustiis et injuriis, tam sibi quam patri suo per Cantuarienses archiepiscopos et loci ejusdem monachos tociens irrogatis; subjungens demum in publica tam episcoporum quam baronum regni audientia, se pessimo consilio fretum fuisse, quod magistrum Giraldum qui tantam ecclesiæ Cantuariensi controversiam moverat unquam impedivit; dicens et sub juramento firmiter

asseverans, quod si denuo causam illam moveret et controversiam suscitaret, ipsum non solum non impediret verum etiam totis nisibus adjuvaret. Reversum etiam a curia secretius eum super hoc ipso convenit, et ad illam iterum aggrediendum verbis suasoriis animavit, suum ad hoc consilium quidem et auxilium grande promittens. Qui cum a magistro Giraldo responsum acciperet, quod cum episcopum apud Meneviam haberet virum probum et bene litteratum ac discretum, illi laborem istum ad quem præcipue spectabat injungeret; respondit, se non alium ad hunc conflictum quam magistrum Giraldum propugnatorem aut pugilem quæsiturum. Giraldus refuses.

Cap. XXIII.

De vigesimo tertio laudabili pariter et notabili.

Cucurrit itaque præscriptis modulis magister Giraldus dum potuit et tempus fuit, nec deses suis diebus nec ignavus existens. Nunc autem aliis currentibus, curiasque sequentibus, et curas inanes exaggerantibus, ei quies detur, et de cætero vel in hospitiolis libris et lectionibus indulgere, vel in ecclesiarum angulis peccata deflere et delicta dolere, salubriter et per pœnitentiam diluere pariter et delere permittatur. Proinde et hanc poetæ sententiam deinceps magister Giraldus Deo dante sequetur: His concluding prayer.

"Sit mihi quod nunc est; etiam minus; et mihi vivam
"Quod superest ævi, si quid superesse volunt Di:
"Sit mihi librorum et provisæ frugis in annum
"Copia; ne dubiæ fluitem spe pendulus horæ!"

Et illud Ovidii:

"Crede mihi bene qui latuit bene vixit, et infra
"Fortunam debet quisque manere suam."

Et illud ejusdem:

" Usibus edocto si quicquam credis amico
" Vive tibi et longe nomina magna fuge."

Et illud Flacci:

" Fuge magna; licet sub paupere tecto
" Reges et regum vita percurrere amicos."[1]

Item et illud Jeronimi ad curiam invitati responsum: "Dormiam," inquit, "melius in cinere et sacco ut " delicias delictorum recompenset austeritas pilorum, et " pristinas delectationes tollant pilorum præructiones." Ambiant igitur alii; cupiant et currant, et curiis adhærendo cathedras scandant; magister Giraldus simul cum Jeronimo sentiet et dicet; minus est tenere sacerdotium quam mereri; præsertim etiam in finibus Anglicanis, ubi ecclesia plus quam alibi suppeditata, et electionis tantum umbra retenta, nec clerus eligit nec conventus, sed de propositis quem vult princeps solus assumit. Unde cum rex Anglorum Henricus Secundus rationem quæreret ab episcopo quodam, cum olim sancti episcopi fuerint et boni, cur hodie tales quasi sancti fere nulli? Respondit ille in hunc modum, et vere satis et facete: " Quamdiu Deus et Rex cœlo- " rum per canonicam electionem episcopos fecit, boni " nimirum et sancti fuerunt; sed ex quo non Deus " sed homines et reges terrarum, ad nutum suum illos " fecerunt, tales esse cœperunt quales nunc videri pos- " sunt; et qualia sunt opera manuum hominum!"

[1] *amicos*] All these quotations occur before at p. 98

INCIPIT SEXTA PARS.

Cap. I.

De iis quæ Giraldo spem et fiduciam in tanto conflictu contulerunt.

Ut autem Giraldi natura pariter et industria plenius agnoscatur, capitula quædam de visionibus et earum expositionibus, nec non et quasi propheticis quibusdam prædictionibus, quæ quasi in calce libelli *De Gestis* ejusdem conscripta reperiuntur, et in fine quoque hujus operis apponere præter rem non putavimus. Præmissis quoque capitulis, ex quibus et illa sequuntur super iis, quæ Giraldo spem et fiduciam in tanto conflictu, tantaque tribulatione patientiam et tolerantiam, contulerunt. The encouragement experienced by Giraldus in his arduous task.

Duo itaque fuerunt quibus maxime solatium hoc in agone suscepit et levamen, merita principaliter erga Deum et secundario favor et applausus populorum. Unde quod in libro *De Gestis* ejusdem super his reperitur, hic inseremus. Consedentibus et conferentibus ad invicem super aggressu tanto, in Cantuariensi Sanctæ Trinitatis ecclesia, viro bono justiciario Angliæ G. scilicet filio P. et Giraldo, tempore tam sumptuosi laboris hujus et periculosi; ecce monachi ejusdem ecclesiæ ad Giraldum intuendum, et quibusdam ad aliis ostendendum, per turbas astiterunt. Quod considerans justiciarius archidiacono, qui cum ipso loqui potius intendebat, illud ostendit, dicens: "Nonne videtis "qualiter hi monachi catervatim huc concurrunt, et Stared at by the monks of Canterbury whilst conversing with Geoffry Fitz-Peter.

"vos quasi monstrum aliquod cum admiratione con-"spiciunt? Credo vexationem quam facitis archiepi-"scopo non multum eis displicere." Sciebat enim non veram neque firmam inter monachos et archiepiscopum consistere dilectionem.

Acknowledges he did not dislike it.

Quoniam itaque "pulcrum est monstrari digito et "dicier, hic est," ad eos qui laborem ipsius plangere solebant, et quod causam tam difficilem et desperabilem contra tantos adversarios assumpserat, quasi compatiendo dolere, sic Giraldus respondere consueverat: "Duabus "alis hoc in agone sustentor et sublevor, quæ mihi labo-"rem hunc allevant et delectabilem reddunt. Ala "dextra est intentio pura et conscientia sana, quibus "propter honorem Sti. David et ecclesiæ nostræ digni-"tatem, pium et meritorium absque dubio laborem as-"sumpsi. Ala vero sinistra est laus et gloria, quam "etiam in terris propter hunc tam nobilem ausum, "et tam strenuæ mentis aggressum, me certum est et "in præsentiarum et cuncta per sæcula consecuturum." Illud igitur Augustini[1] hic recolere dignum duximus: "Laudem a male viventibus nolo, abhorreo, detestor. "Dolori mihi est non voluptati. Laudari autem a bene "viventibus si dicam nolo, mentior, si dicam volo, "timeo ne sim inanitatis appetentior quam soliditatis. "Ergo quid dicam? nec plene volo nec plene nolo "ne in laude humana pericliter, non plene nolo, ne "ingrati sint quibus prædico." Item Seneca:[2] hoc in se naturale habuit blanditiæ quod cum etiam repellentur, placent, quibus aures ita clauduntur ut si ostium pulsaverint gratæ sint, si effregerint, gratiores. Unde Jeronimus:[3] "Adulatoribus nostris libenter favemus, et "quamquam nos respondeamus indignos, et pallido se "rubor ore suffundet, attamen ad laudem suam interius "lætatur animus," etc.

[1] *Augustini*] Sermo cccxxxix.
[2] *Seneca*] Cf. N. R. iv. init.
[3] *Jeronimus*] Ad Celantiam epist.?

Cap. II.

Quod quinque fuerunt quæ præcipue Giraldo spem et fiduciam præstiterunt.

Præterea plurima fuerunt, sed quinque præcipue, quæ Giraldo spem et fiduciam contulerunt. Primo, quia, tam pia et pura ejus ab initio intentio fuit, et tam legitima imprimis et tam sincera vocatio, quod propter ecclesiam suam totis promovendam nisibus hunc, proculdubio Illo quidem teste qui scrutator est cordium et conscius secretorum, laborem assumpsit. Secundo, quia vota secum habuit Walliæ fere totius et orationes devotissimas, et vix evenire solet quod a multitudine recte petitur et appetitur, quin demum obtineatur quoniam ut ait Ambrosius:[1] "Multi minimi cum congregantur unanimes "fiunt magni, et multorum preces cum devotione por- "rectæ, vix evenire potest ut non impetrent." Tertio, propter curiæ Romanæ favorem, quem adeo usque in finem semper habebat, quod omnes pro ipso pronuntiandum indubitanter existimarunt, donec longe a principio fine variato, et ob causam forte tuendam potius quam expromendam sorte mutata, nec præterita quæ ab archiepiscopo per ipsum habuerant emolumenta tam magna respexerunt, nec futura quæ annuatim habere possent maxima, si jus suum archidiaconus obtinuisset, prospexerunt. Asseruit enim archiepiscopus post concordiam pluries, sicut superius diximus, quod propter controversiam ab archidiacono sibi motam, præter damna clericorum suorum et servientium quos amiserat, XI. milia marcarum in curia profuderat. Quarto, quia clericaliter et honeste ac studiose præ cæteris compatriotis suis se gerebat, ideoque cathedraliter hunc promovendum totus populus per singulos ætatum

His confidence sustained by the purity of his intentions;

2. The good wishes of his country;

3. The favour of Rome;

4. The strict adherence to his profession;

[1] *Ambrosius*] In Epist. ad Rom. xv. ad fin.

gradus vaticinari solebat. Vox autem populi vox Dei plerumque dici et esse solebat. Quinto, propter visiones varias et somnia, quarum quædam promotionem ejus in cathedra Menevensi præfigurare, alia vero majora promittere videbantur. Unde cum mentio fieret de visionibus illis coram illo, dicere consuevit quod ipsæ proculdubio mirabiles vel divinæ fuerant præostensiones et revelationes si scilicet sequeretur effectus, vel diabolicæ si secus accideret ad decipiendum illusiones. Sed quoniam pastores et prælatos plerumque bonos propter peccata populorum substrahit eis Deus, et hypocritas præsidere permittit, forsan ad majora vel utiliora sibi Giraldus vel in tempore vel post est reservatus. Unde frequenter hoc in agone hanc orationem dicere devote consueverat: "Deus, cujus "providentia in sua dispositione non fallitur, te supplices "exoramus ut noxia cuncta submoveas et omnia nobis "profutura concedas." In qua ut creditur est exauditus. Talis enim vir erat, tantæque animositatis pariter et vivacitatis, quod nec corpori suo parceret unquam si promotus fuisset, nec amicis etiam et sanguine propinquis in aliquo deferret, quin dispersa pro posse revocaret, et pristinum ecclesiæ statum, tam super dignitate quam cæteris prælatorum incuria perditis, totis nisibus restauraret. Nondum autem ut hoc fieret providit Deus, nec adhuc forsan illo disponente, qui solus tempora novit et momenta tantæ meliorationis, tam ecclesiæ Wallensicæ quam patriæ totius peccatis ingentibus, tempus advenit.

5. By certain visions.

Cap. III.

De Visionibus et eorum expositionibus.

What amount of credit due to dreams and visions.

De visionibus igitur illis quasdam et hic recolere nec non expositiones innectere non superfluum reputavimus; quamquam enim vana fore somnia nec curanda, tam

ethnici philosophi nostri quam etiam theologici communiter clamant, tamen vim aliquam præfigurativam visionibus quibusdam inesse dubitari non debet. Vanum enim non fuit de somniis Joseph, Faraonis, Nabugodonosor et aliorum plurimorum, quæ Vetus Testamentum diligenter recolit et memoriæ commendavit. Nonne enim per visiones Ezechiel et Daniel prophetarunt? Visiones igitur et somnia nec apponi animo nimis vel magnopere curari, nec iterum tanquam frivola prorsus et inania sperni debent. Sed sicut rumoribus sic et somniis credi oportere et non oportere dicimus locum quasi communem esse.

Cap. IV.

Visio prima et Visionis expositio.

1st vision seen by a religious woman at St. David's

Erat itaque Meneviæ mulier religiosa et monialis omnium opinione sanctissima, cui nomen Ewedas, cujus conversatio in obsequiis ecclesiæ Sti. David die et nocte assidua fuit. Pluribus huic annis ante obitum Menevensis episcopi Petri visum fuit, quod vidit super altare principale Menevensis ecclesiæ corpus hominis extensum jacens, et cum accederet Giraldum esse recognovit. Quod cum admirando conspiceret vidit, unde vehementius obstupuit, corpus idem tam enormiter in longum excrescere, quod aperto a dextris pariete murali, caput et humeri trans villam ab austro et terræ intervallum usque ad mare protenderentur. Pedes autem et tibiæ per medium ecclesiæ parietem a sinistris Pepidiauc et Kemmeis, et Kerdigaun quoque et Venedociam totam, usque ad boreale versus Orcadum insulas [in] Hybernicum mare se protendebant. Putabant itaque multi visionem hanc audientes, quod per illum qui super altare Sti. David positus erat, et cujus a mari usque ad mare

Walliam totam quantitas æquiparavit, ecclesia Sti. David æquiparanda foret, et dignitas antiqua cum Walliæ totius subjectione reformanda. Potuit autem hoc forsan visio præfigurare, quod dignitatis jus illius, quasi sopitum antea vel sepultum, tam evidenter declararet, et ob hoc Walliam totam ejus fama replente, quantum in ipso fuit (si fidem scilicet, tam in patribus quam etiam fratribus invenisset), recuperaret. Credebatur autem a plurimis magis effectum hæc consecutura visio, propter aliam visionem haud dissimilem, quam vir bonus et inter canonicos Menevenses non modicus, qui vocabatur magister Johannes juvenis, quæ fuit effectum consecuta. Videbatur enim ei, parum ante Petri Menevensis episcopi promotionem, sede vacante, quæ ante altare Sti. David principale sedit, vir quidam in balneo, valde pinguis et corpulentus, multumque delectatus et lavando confrictus, spatio non minimo huc illuc in vasculo se rotulabat. Sed cum paulo post vir ille respiceret visus est balneator ille de momento in momentum adeo enormiter decrescere, quod infra unius horæ spatium modicus, miser, et macilentus appareret. Unde et vir idem referens sociis somnium suum eis illud ipsemet exposuit. Quod prælatum haberent magni nominis imprimis et aliquandiu deliciis affluentem, cujus et nomen et omen de die in diem et usque in finem valde decresceret; quod et revera sic evenit. Unde et a simili per contrarium de illo, qui adeo excrescit, putabatur quod honor ipsius foret non mediocriter augmentandus; sed forte famam ipsius et opinionem quæ ob ausum tam nobilem in immensum excrescit hoc figurabat.

Another to a similar effect seen by a canon of St. David's, before the appointment of bishop Peter.

Cap. V.

Visio secunda et Visionis expositio.

Item visum fuit viro cuidam bono, quod cum in festo quasi Pentecostes Meneviæ foret et ecclesiam intraret, vidit Giraldum archidiaconum stantem coram altari principali et librum tenentem, quem cum aperiret tanti luminis claritatem emisit, quam vix poterant contuentium oculi sustinere. Exiens autem vir ille vidit non solum urbem ipsam et provinciam totam, verum etiam Walliæ totius amplitudinem splendore libri illius illustrari, adeo ut peregrini de remotioribus Venedociæ et Powisiæ partibus, qui solita peregrinantium devotione locum sanctum visitarunt, terras omnes finium illorum, hortos etiam et domicilia, ac si prope positi starent, evidenter et aperte cum grandi admiratione conspicerent. Hoc autem ad jus dignitatis ecclesiæ Sti. David, quod tam obscurum antea fuerat, et nunc adeo per Giraldi laborem est declaratum referri potest, vel etiam ad libros ejusdem per quos, sicut Hibernia per *Topographiam Hybernicam* et *Expugnationis Historiam*, sic et Walliam totam per *Itinerarium* scilicet et *Kambriæ descriptionem* illustravit.

2nd vision of a pious man: relating to the glory of Giraldus and his works.

Cap. VI.

Visio tertia et Visionis expositio.

Item visum fuit circa dies eosdem presbytero cuidam, cujus quasi per dietam a Menevia mansio distabat ab oriente, qui cum mane surgendo oculos converteret in occidentem, vidit ex parte Meneviæ trans horizontem nostrum quasi solare corpus emergere; et cum vehe-

3rd vision of a priest: Giraldus the sun of St. David's.

menter obstupesceret ibi solem mane surgere, ubi descendere potius sero consueverat, dixit ei vir quidam id contuens: "Noli quod vides admirari quia in Mene-" viæ partibus amodo sol emerget." Putabant itaque multi, visionem hanc et alias audientes, magnum quid de tam egregio tamque devoto Giraldi labore futurum. Totum hoc autem vel ad pristinæ dignitatis jura per ipsum declarata, vel ad librorum ejusdem thesauros Meneviæ repositos, per quos patria tota præter solitum quasi sole quodam illuminatur, referri potest.

Cap. VII.

Visio quarta et Visionis expositio.

4th vision. Giraldus appears as the archbishop.

Item visum erat cuidam longe ante obitum Petri episcopi, qui cum in festo quodam grandi esset Meneviæ vidit urbis in medio quasi circa crucem erectam turbas hominum cum clamore magno et tumultu concurrere, et cum appropians quidnam esset inquireret, dicebant omnes archiepiscopum Sancti David advenire. Cumque ipse cum aliis archiepiscopis adventum exspectaret, demum quasi præmissis tam peditum quam equitum turbis variis, ad ultimum in turbæ grandis medio vidit Giraldum equitantem cum cruce præambula, ab omnibus habitum pro archiepiscopo. Quem etiam ecclesiæ processio pulcra suscipiens apud albam portam, tanquam prælatum suum, usque in ecclesiam ipsam cum gaudio magno et campanarum omnium sonitu deduxerunt. Hoc autem ad intentionem ejus et operam dignitatis grandem acquirendæ, nec non et ad spem generalem omnium fere tam de ipso in pastorem habendo, quam dignitate quoque per ipsum reformanda, referri potuit.

Cap. VIII.

Visio quinta et Visionis expositio.

Item visum fuit alii, quod veniens Meneviam vidit Giraldum tanquam in urbis medio circa crucem in arbore sedentem alta, populumque totum sub arbore sedentem, eique tanquam pastori suo intentum, verbis monentem exhortatoriis et docentem. Hoc etiam ad spem de ejus promotione conceptam a cunctis, vel potius ad potestatem christianitatis et administrationem Menevensis ecclesiæ, sibi a papa commissam, referri potest. 5th Vision.

Cap. IX.

Visio sexta et Visionis expositio.

Item visum fuit militi cui nomen Alexander filius Hugonis, qui cum paulo post obitum episcopi Petri sede vacante sederet apud Pembroc præ foribus oppidi exterioris ad villæ spectaculum;—erat enim tunc temporis socius vicecomitis et consiliarius, scilicet Philippi de Breusa;—vidit cum turba equitantium magna Giraldum venire propter prædam terræ de Lantefei, ad episcopum spectantis, quam adduxerant oppidani. Cumque ad domum accederet ubi præda reposita videbatur, virga quam manu gestabat obstantes omnes absterrendo, et ostio domus potenter effracto, prædam incontinenti reduci fecit ablatam. Quo facto, cum clericis suis et ordinis utriusque sequela multa domum eandem statim intravit. Quæ cum modica prius et arcta fuisset, subito cunctis admirantibus in tantum excrevit, ut ubi paulo ante quasi tugurium jam pala- 6th Vision, seen by Alexander Fitz-Hugh.

cium grande stare videretur erectum. Et cum miles hæc intuens, cunctumque patriæ populum illuc confluere videns, super his omnibus vehementer obstupesceret, demum cum aliis qui certatim et catervatim accurrerunt ad videndum quidnam fieret domum intravit, ubi et Giraldum cum clericis multis, tamquam in pulpito excelso panno pretioso de serico candido desuper et undique velato sedentem conspexit, populum inferius constitutum et consertum tanquam pastor et prælatus instruentem, et monita salutis dantem ei; sicque militi super iis, quæ ibi vidit et audivit, stupor et consternatio somnum excussit. Potuit et hoc totum vel propter spem, quam de ipsius promotione cuncti præcipuam' habebant, ex reliquiis scilicet cogitationum, vel etiam ob potestatem administrationis totius episcopatus quamdiu vacaverit, postmodum ei a summo pontifice desuper indultam, provenire. Unde et vicecomes prænominatus videns postea Giraldum a scolis reversum, palefridum equitantem exiguum, ait illi: "Equum tibi de cætero ad equitandum majorem et "meliorem quæras. Major enim es, quam ipse credis." Hoc autem propter visionem forsitan, quam a dicto milite audivit, dixerat.

Cap. X.

Visiones vii. et viii. et ix. cum eandem habent expositionem hic conjunctæ.

7th Vision of a lion entering the church of St. David's.

Item visum fuit capellano apud Meneviam, postquam labores tantos Giraldus assumpserat, quod collectis in veteri ecclesia Sti. Andreæ scilicet canonicis, tanquam ad capitulum cunctis, leo flammeus tam illam quam etiam majorem ecclesiam ter circuivit, sed tandem tertia vice ecclesiam intravit. Canonici vero valde perterriti, quia per parietes ruinosos et rimosos ut

videbatur, leonem circuientem singulis vicibus videre poterunt, tunc cum majorem intravit ecclesiam quantocitius exierunt et aufugerunt. Credebant autem hanc visionem audientes, quod Giraldus per leonem significatus post tertium laborem suum ecclesiam Menevensem intraret et obtineret. Scissuræ vero et rimæ in pariete scissuras in capitulo et scismata ac zizania, postmodum per archiepiscopum superseminata, præfigurabant; timor etiam quem habebant ad hoc faciebat, multum enim scismatici et perjuri ecclesiæ Gerardi promotionem formidabant.

8th Vision of a dragon doing the same.

Item visum fuit et viduæ diebus eisdem apud Brekenniauc, quod draconem videret venientem ab oriente et versus Meneviam volantem, sed in partibus de Brekenniauc evanuit et non processit. Nec mora vidit eundem iterum ab oriente volantem versus Meneviam, sed cum parum ultra Brekenniauc processisset iterum evanuit; factoque intervallo cum versus orientem prospexisset vidit draconem tertio venientem solito majorem, qui sicut et leo in alia visione Giraldum figurare credebatur, et cum usque Brekenniauc veniret, terras episcopales partium illarum omnes circumvolando, directo postea volatu trans sylvestria de Aratewi Meneviam tendens illucque perveniens, absque difficultate ecclesiam intrare videbatur.

9th Vision. Giraldus catches a pastoral staff.

Item visum fuit et presbytero de Pembrochiæ partibus, quod collectis in capitulo Menevensi canonicis, tanquam ad electionem faciendam, accedens quidam publice potestatis officialis virgam pastoralem, baculum scilicet episcopalem, inferius acutum superiusque recurvum, projecit in medium, ut a quo raptus præ cæteris foret et retentus penes illum tanquam pastorem futurum resideret. Cum autem baculus ille diu inter illos huc illucque distraheretur, tandem a Giraldo qui eminentius stare videbatur raptus a manibus eorum fuit et retentus. Minister autem ille injuste actum esse proclamans baculum

resumpsit, iterumque projecit et idem evenit. Tertio quoque resumptus a ministro et projectus visus est et a Giraldo retentus, apud quem et stabiliter tunc remansit. De Roberto vero filio Jonæ, quem in penultimo jactu multum de baculo rapiendo presbyter contendere vidit, cum esset tamen senio confectus et fere decrepitus, mirum fuit; quoniam et ad hoc ipse veraciter eniti modulo suo circiter extrema sui tempora visus fuerat. Propter has itaque visiones tres, et hanc præcipue, credebatur a multis Giraldum labore suo profuturum a tertio. Potuit autem et hoc totum ad spem singularem, quam de Giraldi promotione, tertio præsertim ab ejus adventu cuncti conceperant, forte referri; vel potius ad tertiam electionem de ipso forsan adhuc quandoque faciendam, fuit enim nominatorum quinque præcipuus. Fuit et præcise postmodum electus. Quidam ad hoc referre conati sunt.

Cap. XI.

Visio decima et Visionis expositio.

10th Vision. Is conducted in a dream to the chair of St. David.

Item visum fuit ipso Giraldo ante obitum Petri Menevensis episcopi annis aliquot, quando major suæ promotionis spes habebatur, quod quasi in abbatia quadam hospitio susceptus, cum ad cameram ulteriorem nocte diverteret, canonico quodam cui nomen Johannes, quod Dei gratia sonat, lumen præferente, veniens ad domunculam ab oriente versus occidentem ut videbatur dispositam cum sedibus, quæ et sellæ dici solent, quasi viginti, juxta numerum sedium cathedralium Angliæ, ubi spes ejus tota tunc fuerat, simul et Walliæ, quam circiter id temporis ab animo suo tam propter terræ paupertatem quam etiam gentis enormitatem totaliter abjecerat: veniens inquam et primam sedem clausam clavisque confixam inveniens,

transit ad secundam quam similiter clausam invenit; sic et tertiam, sic et quartam, sic et singulas usque ad extremam parte in occidua sitam. Ad aliam autem lumine prævio perveniens invenit ibi sedentem Petrum Menevensem episcopum, qui dicit ei: "Nolite longius "abscedere quoniam in brevi venire poteritis:" et cum ipse ac bajulus luminis parumper inde divertissent, episcopo paulo post discedente, Giraldus accessit. Propter hanc autem visionem ipsius, cui fidem quam cæteris majorem habebat, tam ipse quam amici ejus, quibus hoc revelaverat, a spe promotionis ejus in Anglia decidentes, spem totam ad sedem Menevensem, quæ quasi postrema est in regno versus occidentem, et quam ejus antistes ei cedere videbatur, parum inde gavisi quinimmo fore grandiora sibi speraverant, contristati se converterunt. Potuit autem hæc visio ad electionem ipsius canonicam et legitimam qua Petro successit, et per quam sponsus Menevensis ecclesiæ factus fuit, revera referri; sicut et aliæ visiones omnes cathedram Menevensem ei promittentes, ad electionem ejus canonicam simul cum administratione desuper sibi commissa, referri possunt. Sicut enim in matrimonio carnali consensus expressus inter legitimas personas sponsum facit ac sponsam, sic et in spirituali consensus eligentium per canticum laudis expressus, electus dummodo consenserit, et legitima ad eligendum persona fuerit, sponsum et ecclesiam sponsam facit; sicut supra in quinta libri parte dictum est evidenter.

Cap. XII.

Visio undecima et Visionis expositio.

Fuerunt et aliæ visiones circiter dies eosdem de Giraldo visæ, licet non adeo quidem expresse victoriam ei in certamine promittentes. Videbatur enim mulieri 11th Vision. The star of Giraldus.

cuidam in partibus de Brekenniauc, quod cum in cœlum cum aliis multis tanquam admirando prospiceret, vidit quatuor in cœlo lunas aut quinque, sed in brevi deficientibus aliis et evanescentibus una quasi integra remansit, et cum a quodam intuentium quæreretur, cujusnam esset luna illa, responsum est ei quod non erat hoc luna sed stella Giraldi. Putabant ergo qui hanc visionem audierant, quia luna singulis mensibus deficere solet et stellæ stabiliter stare, quod aliis ad cathedram Menevensem vel nominatis, vel citra nominationem aspirantibus per defectum evacuatis, solus in jure suo Giraldus firmiter staret. Potuit autem illa stellæ stabilitas, quoad æquitatem meram et summi judicis examen, electionem Giraldi legitimam et stabilem designare.

Cap. XIII.

Visiones duodecima et decima tertia sub eadem expositione conjunctæ.

12th Vision. Giraldus encounters with a bear.

Item visum fuit et alii in partibus eisdem, quod cum Giraldo occurreret de curia reverso vidit ipsum equitantem quasi vultu demisso, et subtristem faciem ipsius ex una parte quasi cute aperta sanguinolentem. Et cum quæreret ille a Giraldo; quare sic tristis cederet; respondit ei: non esse mirandum, quia grave certamen et congressum cum urso habuerat, quem demum se superasse dicebat. Juvenis autem qui nocte Dominica visionem vidit cum ipsam fratri suo clerico mane referret, cœperunt statim ecclesiæ ad populum convocandum campanæ pulsari, quod quasi pro signo bono susceperant. Surgentes etiam incontinenti et ad ecclesiam pergentes, versum Nocturnæ, juxta lunam, ut fieri solet nonnullis, inspicientes quartum hunc versum invenerunt: "Et folium ejus non defluet et omnia quæcunque faciet "prosperabuntur." [Ps. i. 3.]

Item visum fuit et presbytero cuidam in partibus eisdem, quod archidiaconum equitantem bestia quædam triformis, qualem nunquam antea viderat, more canino nunc equi ad caudam pendendo, nunc ad pedes archidiaconi prosiliendo et morsum minando, persequebatur. Ipse vero cum diu fatigatus esset et tædio affectus, tandem quidam de sequela ipsius pedes, præcepto suo, bestiam illam sagitta petiit et perforavit. Quæ cum mortua visa et diligentius inspecta foret, in prima parte melota, in secunda lupus, in tertia vero vulpes apparuit.

13th Vision. Attacked by the archbishop in the shape of a monster.

Credebatur autem hæc bestia archiepiscopum figurare, qui tripliciter se transformavit, dum abbatem Sti. Dogmaelis, deinde abbatem Albæ Domus, postremo Foliotum promovere curavit. Victus autem archiepiscopus ab ipso in utraque visione, videbatur quod ad conscientiam ejus cauteriazatam,[1] qui totam intentionem suam contra Giraldum super mendacia fundaverat et perjuria, vere referri potest; propter quod tanquam humano judicio vicisse videretur, divino tamen victus revera succubuit. His etiam duæ visiones de disciplinis, in libro *De Gestis Giraldi* positæ, adjungi poterunt; quarum una cum diceretur ab archiepiscopo disciplinatus, videbatur tam ipse, quam equi sui cuncti quos equitabat, longe solito majores et sindone purissima cooperti, tanquam post disciplinas et vexationes humilior effectus, et quanto humilior tanto apud Deum major et mundior habitus, et candore innocentiæ purior inventus fuisse, potuit absque dubio denotare. Altera vero per quam inter pericula fulgurum et tempestatum gravius urgentia, ad eremitam vel anachoritam in dextris viæ, per quam equitabat causa disciplinæ suscipiendæ, visus est declinasse, per quod tota statim sedata procella est, potuit quidem post humilitatem assumptam et devotionem, vitæque de die in diem, propitiante Domino, correctionem, principum persecutiones potentumque cassandas illico vexationes significare.

14th Vision. Brighter from his afflictions.

---

[1] *cauteriazatam*] caventiatam, MS.

Cap. XIV.

Visio decima quinta et Visionis expositio.

15th Vision. Attacked by three wolves. Destroys two; the third (the archbishop) runs away with his tail between his legs.

Item visum fuit apud Ferentinam puero, sicut supra tetigimus, quod tres lupos videret, unum grisium, alterum album, tertium quasi subrufum majorem aliis, cæterosque duos in archidiaconum instigantem. Sed cum acriter eum invaderet grisius, archidaconus obviam audacter eundo et in os ejus apertum manus mittendo fauces ipsius ambas fortiter detraxit eumque peremit. Cumque lupo majore tunc acrius instigante lupus albus in archidiaconum impetum faceret, audacter quoque susceptus ab ipso faucibus ambabus haud dissimiliter est diffractus. Quod cum videret lupus instigator, quasi cauda ad poplites flexa, visus est cum confusione reverti. Quo facto astare videbatur mulier ornatissima et sequens illam vir canitie veneranda portans indumenta prætiosissima, quibus quasi præcepto dominæ illius archidiaconum induit et ornavit. Et cum puer hoc intuens et admirans quæsisset a quodam, quænam illa foret, et ille responsum accepit; quod erat Mater Christi, Virgo beata, et Sanctus David Walliæ patronus. Ecce qualiter et hic visus est archidiaconus victoriam habuisse; lupi enim duo abbates duo, primus Sti. Dogmaelis, secundus Albæ Domus, tertius vero grandis et alios instigans archiepiscopus; quod quidem ad divini sententiam examinis totum referri potest.

Cap. XV.

Visiones tres, xvi. scilicet xvii., et xviii. sub eadem expositione conjunctæ.

Item visum fuit viro cuidam, quod cum esset apud Haverfordiam in Rosensi, scilicet Demetiæ provincia, audivit tumultum populi grandem et concursum versus pontem. Accedens igitur illuc et appropians vidit ex altera fluvii parte quasi carrum vel currum oneratum, et multam hominum turbam cum vexillis et canticis præcedentem versus pontem et sequentem. Qui cum inquireret quidnam hoc esset, responsum est ei, quod Giraldus cum tertia parte reliquiarum Cantuarensis ecclesiæ adventaret.

16th Vision. Giraldus obtains a third of the relics of Canterbury.

Item circiter eadem tempora visum est in eodem oppido apud Haverfordiam capellano loci ejusdem, viro bono et copiose litterato, cujus nuncupatio magister Gaufredus, quod in camera sua residens audiret turbas hominum in platea tumultuantes et tanquam in processione cantantes. Qui cum exiret et quid hoc esset inspiceret, vidit currum grandem et altum a totius oppidi illius populo cum multa sollemnitate deductum et magistrum Giraldum tanquam in summitate sedentem. Cantabant autem omnes alta voce cum musica modulatione in hæc verba :

17th Vision. Carried in a triumphal procession.

"Quis est iste vir tam bonus
"Qui suscepit tantum onus?
"Quis est iste, quis est ille,
"Qui devicit viros mille?"

Et in his pompis ac tripudiis sequens cum aliis et admirans demum experrectus a somno surrexit. Item visum est canonico cuidam Menevensi, qui David seu filius Ythenardi vocabatur, quod videret monachum qui se circiter eadem tempora gesserat electum Bangorensem

18th Vision.

apud Meneviam in habitu quasi sæculari post susceptos de obitu suo rumores, et cum quæreret ab ipso, quemadmodum se haberet, respondit ille; quia male, quoniam et corpus et animam simul amiserat. Hoc autem solum solatium sibi esse dicebat, quod uni duorum, scilicet electo Menevensi magistro Giraldo bene quidem et ad vota successit. Successus autem iste et quasi victoriæ præconiales non ad temporalia, quibus potius affligi videbatur et post fatigationes vel læsiones vexari, sed utinam ad æterna referri possint. Proinde et nepoti suo quem sibi in archidiaconum substitui procuraverat dicere frequenter et illud Æneæ ad filium Ascanium inducere consueverat: [Æn. xii. 435.]

"Disce, puer, virtutem ex me verumque laborem,
"Fortunam ex aliis."

Cap. XVI.

Visio xix. et visionis expositio pariter et concordantia.

19th Vision of Maurice of Glamorgan.

Item visionem magistri Mauricii de Wlatmorgan viri boni et litterati inter alias præterire non debeo. Videbatur enim ei dum adhuc archidiaconus in scolis moram faceret, et ecclesia quoque Menevensi nondum vacante, quod Romæ coram papa constitutus videret ibi Giraldum et clericos archiepiscopi Cantuariensis contra ipsum missos; qui cum porrigerent papæ litteras cum multis sigillis dixerunt, hæ sunt antithetæ[1] prælatorum totius Angliæ contra Giraldum, quia verba ea Latina vel Gallica pono, quibus tam ipse quam papa et alii visi sunt uti. Et dominus papa inspexit et dixit: "Da mihi pennam cum incausto," et subjunxit; "ego "has antithetas cancellabo, deformabo, et abradam." Et sic fecit, et dixit Gallice; "Despuille us Gerold;" et

[1] *antithetæ*] antitetes, MS. *et infra.*

ipse se vestibus spoliavit exceptis femoralibus; et flexis genibus cum se prosterneret ante altare papa cum virgis eum percussit dicens; "Ego consecro te in episcopum;" et omnes cardinales eum simili modo per ordinem percutientes assensum præbuerunt. Post hæc verba introductus fuit post altare in secretum locum; paulo post reductus fuit indutus omnibus ornamentis episcopalibus excepto baculo, et tunc quærens papa quare baculo careret, suum baculum ei dedit novum, non pictum, sed caput habentem eburneum et pomellum aureum. His autem peractis magister Mauricius, qui hanc visionem vidit, illum salutavit et ipse respondit; "Exspecta me "in Walliis." De hac visione mirum fuit plusquam aliis, quia vir ille Giraldi laborem tam longe ante præviderat, et tam expresse; unde et his quibus visionem referebat multociens cum assertione dicebat, quod magnum laborem absque dubio Giraldus pro ecclesia sua sustineret, et optatum demum finem consequeretur.

Its explanation.

Ut autem singula per ordinem exponantur, scripta cum multis sigillis contra Giraldum data et a papa cancellata, criminales erant objectiones quas omnes papa quasi frivolas exsufflavit. Prælati vero Angliæ, non contra personam archidiaconi quicquam ei criminaliter objiciendo, sed contra Menevensis ecclesiæ statum debitum et pro Cantuariensi scripserunt. Quod autem vestibus exutum papa virga percussit et omnes simili modo cardinales, hæc fuit sententia papæ, quia nudatus est jure suo Giraldus, et singuli cardinales assensum præbentes sententiæ similiter percusserunt. Quod autem percutiendo dixit; "Consecro te in episcopum," hoc per antiphrasin potius intelligi potuit. Quia percutiendo sic et sententiando magis abstulit ei episcopatum ad quem vocatus erat quam dedit; forte tamen consecutivum hoc esse potuit, sicut clausula visionis subsequens evidenter ostendit. Quod enim post moram aliquamdiu in conclavi factam ductus est ad papam pontificaliter

indutus, promissio videtur episcopalis honoris, post multas vexationes adepta quiete, quæ per locum secretum quo ductus fuerat intelligi potest, quamquam per papam obtinendi. Hoc enim magister Mauricius constanter asserebat, quod tranquillitas illa qua post tantos quievit labores, thalamus erat, a quo sumendus erat ad dignitatem et sublimandus. Virga pastoralis quam papa supplevit, potestatem per ipsum habendam vel etiam potestatis exercendæ sustentationem designavit; quod autem in Walliis visus est Mauricius eum expectare, dicit et asserit ipse quod donec ipsa completa viderit in Wallia superstes erit.

20th Vision. Item finali clausulæ visionis hujus visio cujusdam concordabit, cui videbatur se videre monachum quendam, evolutis postmodum annis plurimis, mitram novam et niveam ex parte papæ Giraldo præsentare, mandantis etiam ei et monentis quatinus verbum Domini populo seminare, sicut jam cœperat et consueverat, non desisteret; sed utinam ad præmia non temporis sed æternitatis cuncta sint hæc referenda.

Cap. XVII.

Visiones xxi. et xxii. et xxiii. simul eandem vel similem habentes expositionem.

21st Vision. Item visum est viro bono et religioso subpriori de Talachar, dum penultima vice Romæ Giraldus erat, et archiepiscopus novam interim de alio electionem facere laborabat, quod videns ecclesiam novam clausam et multos intrare volentes nec valentes; dum hoc admirando conspiceret, dixit ei quidam, quod nullus ecclesiam illam, donec Giraldus qui claves secum habebat de Roma redierit, intraret. Quod manifeste quidem evenit. Quoniam ante adventum suum citraque ipsius assensum

ecclesiam Menevensem nullus intrare potuit per electionem, quamvis multi ad hoc et magni laborassent Similiter visum est et alii de cimiterio vallo spinoso firmiter undique concluso, quod nemo transcendere vel penetrare potuit, donec Giraldus qui viam apperuit adventaret. Item visum fuit et alii quod turrim altam videret, in qua viam intrandi vel ostium nemo invenire potuit donec Giraldus adveniret, qui et statim intravit et usque ad propugnacula summa solus ascendit. Ascensus autem iste utinam ad verum ascensum, qui nec casum novit nec descensum, referri possit.

22nd Vision.

23rd Vision.

Cap. XVIII.

Visio xxiv. et Visionis expositio.

Item visum fuit viro bono, cujus nuncupatio Galterus Mangenellus, quod in loco constitutus cum Giraldo et fratre ipsius optimo Philippo de Barri, cujus ille gener erat, quod Giraldum audiret a fratre petentem arborem altiorem silvæ suæ ad domum ædificandam quam construere disposuerat. Et cum frater ei arborem unam concederet, sed non altiorem, ipse non aliam habere voluit præter altiorem, quod demum tandem impetravit. Hanc autem visionem miles ille mane post missam Giraldo et fratri suo referens sic statim exposuit, silvam esse genus et altiorem arborem impetrasse Giraldum, ipsum altiorem de genere suo futurum præfigurasse dicebat. Quam etiam altitudinem ad veram Giraldi in terra viventium celsitudinem referri posse cupiebat.

24th Vision.

Cap. XIX.

Visiones xxv. et xxvi. sub eadem simul expositione.

25th Vision. Item cum in abbatia Cisterciensis ordinis de Cumhir frater quidam parum ante Natale matutinis interesset, visum est ei quod regem Anglorum videret et Giraldum consedentes ibidem, et super Menevenses ecclesiæ tam dignitate quam electione contendentes, lampade tanquam luminis defectivi oleo deficiente coram ipsis appensa. Et cum post longas altercationes quia Giraldus per minas flecti non potuit, cum diceret ei rex acriter, quod nisi cessaret ab iis, priusquam lampadis illius lux deficeret, ambas ibidem Giraldi manus igne combureret: respondit ipse quod non tam cito deficeret ignis ille; et protinus superposita lampadi manu dextera per omnes digitos ejus oleum in lampadem copiose manavit adeo ut ipsa cito impleta lumen paulo ante deficiens subito cunctis admirantibus in splendorem magnum erumperet.

26th Vision. Item visum fuit clerico cuidam, qui et paulo post defunctus est, quod Cantuariæ constitutus vidit in ecclesia Sanctæ Trinitatis archiepiscopos duos, loci illius scilicet, et alium Giraldum inter ipsos medium et pontificaliter indutum ad altare principale ducentes. Mirabantur autem omnes hoc intuentes quod omnes digiti Giraldi in altum et usque ad ecclesiæ fere culmen erecti, cerei ardentes esse videbantur, et lucem magnam præferentes. Sed quoniam per manus et digitos opera designari solent, ad opera Giraldi bona quibus ecclesiam Christi ipso cooperante suis pro posse diebus illuminabat, poterit Deo dante referri.

Cap. XX.

Visio xxvii., scilicet de anachorita de Locheis, et visio xxviii. simul similem habentes expositionem.

Item visionem vidit de Giraldo vir bonus anachorita de Locheis, quam et litteris suis ei quem diligebat postea sic propalavit: "Carissimo amico meo Wedhelen "anachorita de Locheis in Christo salutem et benedic-"tionem. Hoc manifesto vobis, quod in die sancto "Paschæ transacto vidi somnium et illud vobis narrabo. "Scilicet quod in profundum terræ vidi magnum fora-"men ante me et inclinavi ad illud, et in profundum "terræ te vidi, scilicet in profundo foramine celebrantem "super altare, te dico honorabilem vestem habentem, et "nomine tuo clamavi ad te et dixi: 'Surge, surge, "'surge, surge, Giralde, ascende ad me sursum super "'terram!' et repondisti: 'Domine, quia vocasti me "'veniam ad te,' et de gradu ad gradum ambulasti ad "me super terram et mihi dixisti; 'in carcere fui et "'quia vocasti me, amodo habebo requiem,' et magnam "lætitiam in corde meo habui, quod solutus fuisti de "carcere. Vale." Quod ergo vidit eum, in imo terræ sæcularibus et terrenis quibus quasi absorptus fuerat, ad hæc inhiantem potuit designare. Quod autem sacerdotalibus indutum et divina celebrantem, ad emendationem ejus finalem, zelumque bonum et tam intensum circiter ecclesiæ Christi cultum pro posse augmentandum, et sacerdotale officium totis nisibus amplificandum, altarisque sacramentum non mediocriter exornandum, referri potuit. Quod ab imis vocavit eum sursum, unde et cum ascenderet de amico tanquam e carcere liberato lætitiam habuit, designare potuit, quod precibus et meritis sancti viri illius aliorumque similium, quorum orationibus valde diligenter et devote

27th Vision of the hermit of Locheis.

se committere consueverat, ad emendationem et superius ascensionem, Deo cooperante immo totum efficiente, feliciter accessit.

28th Vision. Item plures etiam alii diebus eisdem in visione Giraldum viderunt, tanquam in flumine valde profundo et rapido natantem contra fluctuum ipsorum impetum, laboriose pariter ac periculose nitentem, quem cum fluctibus ipsis inferius raptum semper tamen ad ripam optatam demum indempnem pervenire. Quod totum post labores et pericula veram quietem, et ab imis ascensum ad alta et æterna gaudia, potuit per Dei gratiam designare.

Cap. XXI.

Visio xxx. et Visionis expositio.

30th Vision. Ad hæc etiam longe ante hæc tempora, Giraldo Parisiis in scolis agente, et sub viro bono studente Petro scilicet de Limovicis, non minus honestate morumque venustate quam litteratura conspicuo, quem primum in artibus audierat, tunc autem in decretis præceptorem habebat. Vidit idem magister Petrus in visione Giraldum, tanquam in lecto ægritudinis recumbentem, ad quem quasi visitationis gratia veniens, cum de morbi natura inquireret, sicut quæri solet, respondit Giraldus verbis his Latinis: "Graviter læsus sum in capite." Cumque parumper obdormisset surgens et in lecto residens circumspexit et ait: "Infirmus fui gravique " morbo decubui, sed Deo opitulante jam plene convalui." Quam visionem cum mane discipulo post lectiones doctor secreto referret, Giraldus eam animo reponens memoriæque fideliter tradens, læsionem in capite capitalem quam perpessus est, postea persecutionem attendit, a cujus ipsum vehementia Deus eripuit. Vel potius caput actuum hominis mens dici solet, intentionem nimirum totum operante læsam erga Deum

capitali crimine seu criminibus conscientiam. Unde processu temporis mutatus in melius et emendatus, se tam ore quam opere, tam verbis scilicet quam vitæ meritis, plene per Dei gratiam convaliturum non diffidit.

Cap. XXII.

Visio xxxi. et Visionis expositio.

Item visum fuit alii, quod videret Giraldum in capa nigra longa et quasi profilata jacentem extensum in terra super tabulam nudam, nec sub capite, nec sub reliquo corpore quicquam præter tabulam ipsam habentem. Ad quem cum accedens excitaret eum monens ut surgeret, et dicens ei quia nec bene nec honeste sic jacebat, respondit Giraldus quod adhuc exspectaret parumper, quia nondum surgere potuit, processu vero temporis se dixit per Dei gratiam resurrecturum. Hæc ergo visio priori concordat. Hic enim terrenæ cupiditatis et voluptatis tanquam in imo jacens resurgere per se non prævaluit, subjunxit autem se quandoque per Dei gratiam surrecturum. Proinde præmissæ visiones omnes quæ Giraldo victoriam promittere videntur et magnificentiam, ad duarum istarum finem, si tamen earum fini vitæ ipsius exitus concordaverit, poterunt revera referri. His autem visionibus et aliis quibus in imo jacere videbatur, et postea resurgere, versus ille in Psalmo consonare videtur: [lxx. 20.] "Quantas mihi ostendisti "tribulationes multas et malas et conversus vivificasti "me, et de abyssis terræ iterum reduxisti me." Et alibi: [lxviii. 15.] "Eripe me de luto ut non infigar, "libera me de iis qui oderunt me et de profundis "aquarum. Non me demergat tempestas aquæ neque "absorbeat me profundum, neque urgeat super me

31st vision.

"puteus os suum." Ideoque de visionibus istis et similibus, ut dictum est supra, dicere Giraldus consueverat, quod vel mirabiles divinæ fuerant præostensiones et revelationes vel diabolicæ non minus admirandæ ad decipiendum illusiones.

Cap. XXIII.

De litteris anachoritæ de Nivegal consolatoriis et vaticinalibus ac veris ejusdem prædictionibus.

The anchorite of Niwegal begs Giraldus to visit him.

Sicut autem præscriptus anachorita de Locheis, sic et alii viri religiosi per Walliam labori Giraldi simul applaudentes et compatientes, ejus aggressum tam verbo quam scripto commendabant, unde et inter cæteros anachoreta de Nivegal litteras ei tales destinavit. "Giraldo Dei gratia omnipotentis Sti. David electo, fratri suo spirituali et domino suo temporali jure mundano, T. minimus presbyterorum et reclusus de cruce Karadoci, suus intercessor ad Dominum nocte dieque, salutem in Christo. Nolite mirari si odit vos mundus. Non bene coeunt Judæi et Samaritani. Ut nobis carceratis videtur adversarii vestri sunt membra diaboli qui juri ecclesiæ suæ contradicunt, et juramentis quæ vobis et ecclesiæ suæ multociens dederunt contraveniunt. Ponite humilitatem contra superbiam eorum, et state viriliter, et nos laborem vestrum tenemus pro martyrio. Mens mea mihi vaticinatur, quod tristitia vestra mihi vertetur in gaudium. Frater venerande, vos requiro ut intuitu caritatis ad me veniatis, quia necesse mihi est loqui vobiscum. Multi probi etiam per suos garciferos congruum consilium invenerunt. Valete."

The anchorite talks to him through his

Cum autem non longo post tempore ad ipsum Giraldus justificationis causa veniret, quoniam hanc humanitatem viris religionis libenter impendebat, inter cætera

commendationis et consolationis verba et hos sermones per fenestram suam vir ille inclusus adjecit: "Evidens "est satis et manifestum, quod proditores et adver-"sarios dignitatis Sti. David exosos et invisos habet "vindex Deus, illosque præcipue qui filii et fideles "esse debeant. Nequissimum adversarium Sti. David "abbatem Albæ Domus depositum jam videmus et in "terris honore cuncto privatum; abbatem quoque fa-"tuum Sti. Dogmaelis, cognatum vestrum, qui se votis "canonice prius electo supereligi consensit, Deo vindice "Sanctoque David, vivum terra non diu sustinebit." Quod et ex post facto non longo post tempore palam fuit. Priorem de Pembroc Fulconem, et decanum de Pembroc, Gerardum, Willermum presbyterum de Keirmerdhin, Robertum filium Jonæ, qui tamen fere usque ad finem firmiter stare videbantur, jam certum est defunctos esse, et annuum tempus post delictum, digna Dei vindicta, non transeuntes. Pontium archidiaconum excæcatum et quia lumine contra ecclesiam suam exorbitaverat interiore, digno Dei judicio lumine ex toto privatum exteriore; Robertum Croppedhorn infatuatum prorsus et annihilatum, omnesque fere Menevensis ecclesiæ canonicos viles ob hoc ab omnibus habitos et abjectos. Quosdam etiam adhuc viventes in brevi quidem rebus humanis eximendos constanter asserebat, sicut et paulo post de filio Croppedhorni qui contra Giraldum et ecclesiam suam cum aliis Romam cucurrit, certum est contigisse. Quorum unus Robertus filius Ricardi nequissimus in laicos Sti. David adversarius, et diocesaneos inter filios non patrono patriæ solum ejusque vicario Menevensi episcopo, verum et monachis totique provinciæ clero nocentissimus, dominisque suis semper perfidus et vicinis omnibus virulentissimus, fratres proprios fraudulenter apporians, et sororum ac filiarum pudicitiam petulanter infestans, et præterea turpi libidini atque nefandæ publicæ datus, paucis postmodum annis ultione divina turpiter est exhæredatus, et a

wicket, and tells him,

Of the temporal punishments in store for the canons of St. David's;

terra tota viliter est ejectus, et in brevi postmodum in terra aliena pauper et inops occubuit. Et de archidiacono[1] quoque de Keirmerdin O., inter adversarios Sti. David, hoc in agone non modico subito et tempestive sublato, ultio superna videtur repentina. Item et paulo post de Mauricio Menevensi archidiacono, qui et de Pembroch archidiaconus dicebatur, quia contra dignitates ecclesiæ suæ favore principum præceps nimis et præproperus esse solebat, a turpi loco et turpiter ab alto in imum confractis meruit membris præcipitari, et spiritum miserabiliter exhalare.

That vengeance shall pursue others, his principal opponents.

Item et principes quosdam ac principales viros ob archiepiscopi favorem Sancto David adversantes, quos ipse nominavit sed nos eorum nomina ponere non curavimus, terras suas amplas et honores in terris magnos postmodum amisisse dicebatur. Item clericos archiepiscopi hoc in agone, jam de majoribus quosdam, et servientes bonos, rebus humanis exemptos esse dicebat; et ipsum quidem archiepiscopum non diu postea fore superstitem assertire proponebat; quod revera quasi prophetico spiritu pronuntiatum, anno postmodum non elapso indubitanter evenit. Ad Giraldum quoque conversus ait: " Tu vero, fili, certaminis egregii vel hic " vel in futuro, quod potius appetere debes, proculdubio " præmium consequeris et coronam." Ecce qualiter vir bonus iste totum Giraldi fere desiderium est complexus, hoc enim semper appetiit, ut laboris sui tanti et tam devoti, zeloque Dei et ecclesiæ suæ tam sinceri, retributionem potius in æternitate quam in tempore recipere posset. Mirum autem quod sicut de iis acciderat his temporibus, sic et paulo post de duobus clericis archiepiscopi bonis, et ad jus pervertendum per falsos testes et perjuria multa, sponte et per industriam procurata et subornata, præ aliis electis ad curiam in ultimo conflictu contra Giraldum missis, certum est

[1] *archidiacono*] Sc. Osbertus. Cf. *De Jure Menevensi*, &c., p. 575. Whart.

accidisse; quorum unus quoniam ad cassandam electionem justam et canonicam per fas omne nefasque laboravit, et non longe post in simili punitus, nec etiam lex justior ulla est, cassata in eadem curia electione de se facta, injustissima a spe concepta dignitatis magnæ decidit cum confusione. Alter vero quoniam dignitatem Sti. David improbe valde et impudenter expugnaverat, paulo post paralitico morbo percussus et corpore toto debilitatus, officio linguæ qua nimis insolenter abusus fuerat non mediocriter est destitutus. Hoc etenim exquisita Dei vindicta plerumque accidere solet, ut eo præcipue membro quo plus homo deliquit plus puniatur; juxta illud Salomonis in Ecclesiaste,[1] "Per "quæ peccat homo per hæc et torquetur." Item fuit et tertius ejusdem archiepiscopi clericus valde protervus et studiosus Sti. David adversarius, non simplex ut alii duo canonicus existens, sed grandem in ecclesia personatum gerens, qui sicut ob humanum favorem dignitatem Sti. David impugnare, et ad hoc laborare contendebat, sic et incontinenti ab aliis impetitus graviter et vexatus, sub periculo perditionis dignitatis adeptæ persecutionem quoque principis et carcerem passus, ut qualia gesserat talia reciperet, eique vexatio intellectum daret, dies revera diu tam inquietos duxit quam infaustos, modicoque post turpiter rebus humanis exemptus diem præmature clausit extremum.[2] * * * * * * * * *

Qualiter autem superstites adhuc et residui, tam domestici quam extranei, præcipue quoque domestici qui longe pejores sunt inimici, intestina quippe moventes prœlia et insperata, qualiter inquam tam hi quam illi in posterum vel punientur vel ad pœnitentiam convertentur, tempora sequentia declarabunt. Audacter autem et secure verbis his Jeremiæ[3] in adversarios Sti. David ecclesiæque suæ dignitatis uti possumus; "Omnes qui devorant eam derelinquunt, mala venient

[1] *Ecclesiaste*] Sap. xi. 17.
[2] Here a break occurs of 25 lines.
[3] *Jeremiæ*] ii. 3.

"super eos dicit Dominus." Indubitanter aut mala temporalia per quæ vel hic purgentur, vel in purgatorio si pœnituerint, sed nondum plene satisfecerint, non evadent. Aut si reprobi, quod absit, et obstinati hinc decesserint supplicia gehennalia fine carentia plectibili miseria et inexplicabili perhenniter incurrent.

Cap. XXIV.

De fratris sui Philippi de Barri verbis consolatoriis et consiliis, veris quoque, sicut ex post facto claruit, prædictionibus.

Is encouraged by his brother Philip de Barri.

Sicut autem prædictus vir ille bonus anachorita, sic et alii per Walliam et Angliam quoque plurimi, Giraldo solatii verba contra labores tantos et retributionis, ii præcipue quibus mentis arcanum et intentionem denudaverat, certam vel temporalis vel æternæ spem dedere. Inter alios itaque, quod in ipso tanti laboris aggressu, a fratre suo viro virorum perpaucorum super hoc consilium responsumque suscepit, sicut in libro *De Gestis* ejusdem continetur, hic aperiam. Accedens igitur Giraldus ad fratrem suum, virum probum et discretum, Philippum de Barri, viamque suam et viæ causam,—obtestatus ab ipso primum et ob divini terrorem judicii, ubi fient omnia palam, ne de proposito quicquam occultet fortiter ac terribiliter adjuratus, quod pure scilicet propter Deum sanctumque David ecclesiæque suæ profectum hunc laborem assumpserat,—secretius eidem apperiens, verba demum hujuscemodi responsalia ab eo et monita suscepit: "Arduum est "negotium quod frater aggrederis et laboriosum, sump-"tuosum quoque nimis et periculosum, quia non solum "contra archiepiscopum Cantuariæ, sed etiam contra "regem et Angliam totam regnique coronam procul-"dubio fore reputabitur. Si tamen Deus in causa, ut "nobis asseris, et ecclesiæ Sti. David dignitas quam "revocare contendis et intendis, et non terrenæ pompo-

"sitatis ambitio, secure hunc laborem assumas, quia "revera vel hic inde præmium accipies vel in futuro. "Quamquam etiam bona intentione verseris in hoc et "veneris, ne credas quod omnia tibi statim ad vota "succedant; quinimmo multa tibi hostis ille antiquus, "semper bonis votis invidens, impedimenta prætendet; "et Deus id vel ad probationem tuam vel purgationem "fieri permittet. Ideoque cum adversa tibi multa "concurrerint et occurrerint ne desperes, sed potius ad "animum revoces qualiter apostoli et discipuli Domini, "qui fidem Christi salutisque viam mundo prædicabant, "sicut a vobis clericis accepimus, tantis tamen adversi-"tatibus afflicti fuerunt, vincula, verbera, carceres, ac "vulnera, mortem quoque demum pro Christo susti-"nentes. Ideoque cum sit Deus in causa ne sis animo "fracto sed forti potius et continuato."

Magnum itaque solatium ex verbis istis viri boni laici prorsus et illiterati, ex dilectione pariter et discretione magna provenientibus, in adversitatibus suis crebris, quas graves et grandes hoc in agone sustinuit, se Giraldus absque dubio suscepisse testari solet; adeo ut fortunæ totiens fractus injuriis et sinistris eventibus, animo quasi consternatus et in desperationem, ita ut desistere vellet, fere ex toto datus, recurrens ad optimi fratris solatia præscripta et consilia, resistere magis et obdurare sub quocunque discrimine præelegerit; juxta illud poetæ: [Lucan. Ph. ix. 380.]

"Componite mentes
"Ad magnum virtutis opus summosque labores."

Et illud: [Æn. vi. 95.]

"Tu ne cede malis, sed contra audacior esto."

Et illud Tullii:[1]

"Fortis et constantis animi est, non perturbari in "rebus adversis, nec tumultuantem de gradu dejici; sed

[1] *Tullii*] Terentii, MS. cf. Cicero De Offic. i. 23.

"præsente consilio pertinaciter uti, nec a ratione "discedere."

Item et illud Virgilii: [Æn. i. 207.]

"Durate et vosmet rebus servate secundis,
"O! passi graviora, dabit Deus his quoque finem."

Hoc quoque Gregorii dictum, instante fortius tribulatione et adversante fortunæ cursu frequenter recolebat: "Adversitas quæ bonis votis objicitur, "probatio virtutis est et non judicium reprobationis." Quis enim nesciat quam prosperum fuit quod Paulus ad Italias vergebat, et tamen vehemens naufragium pertulit, sed navis cordis in maris fluctibus integra stetit.

Cap. XXV.

Qualiter filios quos diligit flagellat Deus.

Anecdote of the Roman emperor, Maurice.

Sic igitur vel ad probationem vel ad purgationem filios quos diligit divina benignitas flagellari permittit in terris et vexari, quatinus per ignem tribulationis quo hic uruntur, aut maturius si quid cremabile portant ab igne liberentur purgationis, aut si puri hinc transeunt et perfecti, plenius et gloriosius in patria coronentur. Unde et in historia Romana de quodam imperatore legitur, cui nomen Mauricius, quod dum esset vir Deum timens, malebat et summo desiderio desiderabat, potius in hoc sæculo facinorum suorum temporali supplicio vindictam persolvere, quam vel tormentis gehennalibus, vel etiam in purgatorio, ubi pœnæ quamquam non perpetuæ tamen gravissimæ, cruciari. Audierat enim, ut credimus, agiographis nostris astruentibus minimam et mitissimam pœnam in purgatorio graviorem esse quam aliquam quæ temporaliter hic infligi vel excogitari possit. Unde cum hoc

Dominum jugiter in suis orationibus deprecaretur meruit exaudiri. Quadam itaque nocte, dum in stratu suo quiesceret vidit per somnum ante se æneam astare Salvatoris effigiem, quæ erat ante palatii portam, ex qua emissa est vox ad eum dicens: "Ducite mihi Mau-"ricium:" et tenentes eum quidam judiciarii ministri exhibuerunt ei. Tunc ait ad eum Salvatoris imago: "Ubi "vis reddam tibi mala quæ meruisti, hic an in futuro "sæculo?" Et ille: "O amator hominum Domine, hic "potius quam in futuro." Tunc jussit divina vox tradi eum et Constantiam ejus uxorem et omnem ejus cognationem Phocæ militi. Expergefactus vero misit ad accersendum Philippum generum suum, cui sibi assistenti dixit Mauricius: "Scis inter agmina nostra ali-"quem militem nomine Phocam?" Cui ille, "Scio unum." Et imperator: "Cujus est qualitatis?" Qui ait: "Juve-"nis et tumidus et temerarius." Tunc referens Augustus Philippo somnium, glorificabat magnifice Deum pro hujusmodi revelatione. Nec multo post Phocas regalem purpuram assensu militum sumens Mauricium a suis fere cunctis derelictum, et ob hoc in silva quadam latitantem, cum uxore sua et quinque filiis interemit.

Præterea ut propius exempla petamus, Christianissimus Francorum rex Lodovicus, qui nostris diebus in Francia regnavit, cum ultimis diebus suis morbo simul et senio valde gravatus extaret, consilium habuit a suis, quatinus Cantuariam in Anglia, ubi tunc temporis in novitate martyrium Beati Thomæ, quem exulantem in regno suo paulo ante tam benigne susceperat et sustentaverat, causa sanitatis recuperandæ peregre proficisci non postponeret. Cui consilio vir bonus libenter obtemperans hoc etiam adjecit, quod potius causa salutis animæ quam sanitatis corporeæ, et ut ei in futuro minuantur pœnæ, et ob hoc præcipue devote laborare. Unde et temporibus eisdem magistrum Gerardum, agnomine Puellam, qui postea Conventrensis ecclesiæ præsul extitit, quandoque dicentem audivimus, quod multum

Of St. Louis visiting Canterbury.

honoris et auctoritatis non solum Cantuariensi verum etiam Anglicanæ ecclesiæ toti collatum in hoc fuisset, si tunc ubi sanitatem ubique confluentes meritis viri sancti et martyris egregii recuperabant, viro tanto regique piissimo tanquam in humanitatis exhibitæ retributionem morbus vel mitigatus esset vel curatus. Sed revera vir ille bonus et a Deo dilectus juxta desiderium animi sui, tam præsentis laboris et devotionis quam pristinæ quoque erga virum sanctum munificentiæ et largitionis, meruit in futuro præmium obtinere quod optavit. Et ne forte malignitas mutaret intellectum ejus, et fictio deciperet animam illius, mundo potius mori et Deo vivere magis expediens ei et utile fuit.

The emperor, Henry IV., turns hermit, and retires to the neighbourhood of Chester.

Nostris quoque temporibus, vel parum ante, Romanus imperator Heinricus quoniam ob terrenæ celsitudinis ambitionem primo patrem suum carnalem tentum incarceravit, deinde et patrem spiritualem papam Paschalem captum tenuit et custodiæ mancipavit, demum a Deo visitatus et pœnitentia ductus, imperiale fastigium cedens et sponte relinquens, quatinus æternas gehennalis incendii flammas et transitorias purgatorii pœnas ob facinora tanta vel penitus declinare vel saltem mitigare valeret, patriam fugiens transitoriam veram ut patriam et perpetuam inveniret, heremiticam remotis in partibus et quidem Anglicanis, et longinquis ut creditur Cestriæ finibus, solitudinem elegit, vitamque feliciter terminavit.

Gregory refuses the papacy.

Nunc autem ad prælatos justos et timoratos stilum vertamus. A papa Gregorio doctore magno incipiamus, qui cum archidiaconi officio primum in orbe fungeretur postea mundo renuntians et monachus effectus adeo in utroque statu egregrie se gessit et magnifice, quod defuncto papa Pelagio generaliter a cunctis in papam est electus. Sed cum tantæ celsitudinis apicem conscendere formidaret fugæ latibulum petiit et triduo delituit. Urbis vero præfectus populi concursum imperatori mandavit, qui illico jussit eum inthronizari, utpote qui virum bene noverat, et ipsius sanctitatis

meritum non ignorabat. Itaque tandem Dei omnipotentis famulus divina revelatione repertus capitur et inthronizatur. Ordinatus autem mox omnem sæcularem pompam ex palatio suo eliminavit, et clericorum quosque vel monachorum prudentissimos sociavit, cum quibus ita persistebat, ut nihil monasticæ perfectionis nihil amitteret pontificalis instructionis. Quorum etiam mores tanta excolebat censura, ut nullus eorum barbarum quid vel religioni contrarium sermone vel habitu proferre præsumeret, sed qui forte sanctimonia ac sapientia caruisset subsistendi coram eo fiduciam non haberet. Is etiam Augustinum, Mellitum, et Johannem cum aliis pluribus monachis religiosis atque sanctissimis misit, ut Anglorum gentem sua prædicatione ad fidem converterent Christi. Quam gentem præfatorum labore virorum Deo lucrifaciens Londoniæ et Eboraci metropolitanos consecravit episcopos. Idem præterea doctor egregius multos edidit libros egregios ad utilitatem ecclesiæ sanctæ. Similiter et Nicholaus quamvis voce cœlitus demissa divinitus electus usque ad fugam et latibula renuit et recusavit. Sic et Marcus evangelista raptus in episcopum, ut episcopio pariter et sacerdotio reprobus inveniretur, damno pollicis ob hoc præcisi, onus et honorem evadere voluit, sed Deo disponente non prævaluit. Noverat enim non absque grandi et gravi periculo simul et onere honorem illum consistere ; ideoque maluit privatus, et membro mutilatus, in statu securiore salvari.

Other similar instances.

Nonne et de quibusdam episcopis legimus, veluti de beato Maurilio Cenomanensi cæterisque nonnullis, qui relictis episcoporum curis, quoniam puerum unum absque sacramento confirmationis decessisse compererant, quod tamen absque ipsorum tam negligentia quam culpa contigerat, vel eremum petiisse vel monasterium intrasse. Sed hodie quot milia quæso per episcopatus varios et fere cunctis, ut de cæteris taceam, negligenter omissis, absque prædicto necessitatis sa-

cramento decedunt? Præcipue vero in Anglorum regno ubi fiscalibus magis quam episcopalibus plerique negotiis intendunt, scaccarioque regis plus quam sanctuario legis indulgent, piscatores pecuniarum facti non animarum, qui sicut ad nutus principum, absque electione præter umbratilem solam promoventur, sic et eorum obsequiis et non divinis fere per omnia mancipantur.

Cap. XXVI.

De fratris ejusdem optimi per archidiaconum facta consultatione et curiæ per cardinalis litteras responsione.

What answer was sent to his brother from Rome on the question of entertaining rich and poor.

Sicut etiam ex libro qui *De Gestis Giraldi* inscribitur manifeste colligitur, discedens a Menevia Giraldus, quam ex toto corruptam invenit et in devium datam, ad præscripti fratris optimi tumbam videndam mortemque deflendam, apud Mainarpir gemebundus accessit. Sed mitigato demum tam tempore quam animi ratione dolore, litteras quas ad consultationem ipsius de curia Giraldus reportavit lectas in publico, ubi tumulatus erat in ecclesia, reposuit. Erat autem cardinalis, qui confessiones pro papa tunc recipiebat, responsio talis: "Johannes de S. Paulo titulo S. Priscæ "cardinalis, nobili viro Philippo de Barri salutem, cum "internæ dilectionis affectu. Sicut veridica relatione "didicimus, scrupulus dubitationis emersit et vobis "hæsitationis occasio emanavit, utrum eleemosyna divi- "tibus tradita tantum meritum habeat quantum si esset "pauperibus erogata, an sit personarum in his accep- "tatio facienda; quam dubitationem vestram citra "qua convenit curavimus sollicitudine auctoritatibus "enodare, ne opus caritatis quod apud vos in dubium "vertitur apud multos vestro exemplo in funem longis-

"simum valeat dubitationis extendi. Quantum igitur "potest humana fragilitas Johannis os aurei adhærentes "eloquio vobis taliter respondendum duximus, quod si "a divitibus pro nutrimento hospitalitas postulatur, in "his non est examinatio facienda. Nam si Abraham "circa secum hospitium petentes fuisset sollicitus indi-"gator non utique angelos hospicio suscepisset, sed "forsan ipsos inter cæteros repulisset. Proinde quia "apud eum non erat distinctio personarum, et angelos "quidem a suo hospicio non reddidit alienos, sed in "domo propria eis comestionis accubitus præparavit; "hujus igitur exempli consideratione inducti dicimus, "quod omnibus tam divitibus quam pauperibus hos-"pitalitatis et charitatis opera impendatis. Non enim "ex persona eorum quos accipitis mercedem vobis retri-"buturus est Dominus, sed in sincera intentione in "misericordiæ operibus et actibus retributio præparatur. "Vale, carissime fili."

Quoniam igitur vir ille bonus tali loco mansionem suam habebat, inter duos scilicet portus marinos Milvurdicum et Devonicum, ubi publicus transfretantium hinc inde transitus erat, et quia passim hospites omnes tam divites quam pauperes suscipiebat, et propter divitum affluentiam nimiam pauperibus quantum cupiebat erogare non poterat, curiam Romanam super hoc per Giraldum archidiaconum fratrem suum duxerat consulendam; quia si id quod divitibus impenderet hospitalitatis gratia sicut et pauperibus ad meritum ei posset et coronam accedere, tunc hospitalitati solito more totis nisibus indulgeret; alioquin hæredi suo locum illum et castrum cum hæreditate relinqueret, et ad regionem aliquam se conferre firmiter disposuerat.

Cap. XXVII.

De ultimo Gemmæ Sacerdotalis capitulo super episcopalis officii periculo huic quoque libello finaliter apposito.

An exhortation to all prelates from the last chapter of the *Gemma Sacerdotalis*.

In fine vero libelli istius penultimum Gemmæ nostræ Sacerdotalis capitulum quod sic intitulatur, "De prælatorum eminentia et statu periculosissimo," quoniam et huic materiæ valde congruit multorumque forsan ad manus liber iste deveniet, ad quas non ille, hic apponere nec supervacuum nec inutile reputavimus. Patet enim quia magni tenentur esse prælati verbo, majores autem consilio, maximi vero vitæ meritis et exemplo. In eminenti nimirum specula sunt constituti; sedent ut videant et videantur; sedent ut vel corrigant vel corrumpant. Unde Jeronimus: "Episcopus nisi verbo "et exemplo subditos ædificet, canis impudicus dicendus "est non episcopus."[1] Et alibi: "Vilissimus reputandus "est episcopus si non præcellat scientia et sanctitate qui "est honore præstantior." Item Augustinus super epistolam ad Thessalonicenses:[2] "Hæc est enim pax "domestica et cohabitantium ordinata a Deo concordia "et clara justitia, ut scilicet qui excellunt ratione excellant dominatione." Item Hesychius super Leviticum: "Turpe est hominem in fide nutritum ab infantia "talium subire magisterium qui repente magistri "facti sunt." Unde Jeronimus: "Heri in foro, hodie "in altario; heri socius histrionum, hodie consecrator "virginum." Item Jeronimus: "Tales esse debent "sacerdotes quorum respectu cæteri grex dicantur." Item Jeronimus: "Scire prælati debent quia si per"versa unquam perpetrant tot mortibus digni sunt quot "ad subditos suos perditionis exempla transmittunt." Item Augustinus super hunc locum in epistola ad Titum:

[1] *non episcopus*] This is attributed in the Dec. c. ii. q. vii. 32, to St. Augustine, but it does not exist in his works, or, so far as I can find, in those of St. Jerome. All the quotations which follow are apparently derived from some one source, and are rarely verbally exact.

[2] *ad Thess.*] De Civit. Dei, xix. 14, not *ad verbum*.

" *Teipsum præbe exemplum bonorum operum.* Omnis " qui male vivit in conspectu eorum quibus præpositus " est, quantum in ipso est occidit eos. Non est igitur " honor hic absque onere suo et onere gravi." Item Jeronimus super Ezechielem: " Grandis dignitas sacer-" dotum, sed si peccant grandis ruina. Lætemur ad " ascensum, timeamus ad lapsum. Non est tanti gaudii " excelsa tenuisse, quanti mœroris de excelsis corruisse. " Non enim solum de nostris delictis rationem reddemus, " sed pro delictis omnium quorum donis abutimur. " Quis autem gravius corruit quam qui neglectu officii, " vel arrogante tumore et supercilio nutans, et ab alto " titubans, se in inferni profunda detrudit." Propter hæc onera periculosissima dicebat beatus Martinus se longe minoris meriti fuisse postquam episcopus fuit quam ante. Item quidam monachus vir sanctissimus electus in episcopum constantissime renuit, qui post-modum mortuus cuidam monasterii cujusdam monacho apparuit, dicens, quod in beata requie Salvatoris adventum exspectabat, si tamen episcopus fuisset se requie et Dei visione cariturum fuisse in perpetuum asserebat.

Quid igitur, damnandi sunt episcopi cuncti? Absit. Quid enim Nicholaus, quid Martinus, quid Germanus, quid Basilius magnus, et alii temporis illius multi? Quid etiam, ut propius exempla sumamus, Thomas noster Cantuariensis? Non dicimus episcopos non salvari, dicimus autem difficilius his diebus quam alios salvari. Da mihi hodie inter antistites Nicolai vel caritatem vel abstinentiam. Da Basilii vel Germain cinerem et saccum, aquam et hordeum? Da musitantem jugiter in sublime Martinum, cujus nunquam vel ori Deus vel oculis cœlum desit? Non illi inter regnum divisi et sacerdotium; puri quippe sacerdotes erant non principales, non curiales, non regales; illi in ecclesiis assidui, nostri fere in curiis continui; illi cœlum meditantes solum cœli Domino militabant; nostri terrenis inhiantes, inter spem et metum anxii,

dum et timent et ambiunt, terrarum in toto principibus obsequuntur. Sed dicent episcopi vel fautores episcoporum, et illud Pelagii papæ Distinct. xxxiv. cap. *Fraternitatis*, objicient: defectus nostri temporis, quo non solum merita sed etiam corpora hominum defecerunt, districtionis illius non patitur manere censuram. Item et illud poetæ:

"Nunc aliud tempus alii pro tempore mores."

Sciant autem quodam loquendi tropo quo continenti attribuitur quod contentorum est, hæc et hujusmodi dici solere; sicut cum dicitur, dies mali sunt vel terra mala; non enim terræ vel temporum sed potius hominum malitia designatur. Quid ergo? hominibus solum serviunt et non Deo? Absit. Sed plus hominibus quam Deo; cum tamen scriptum sit: "Dominum "Deum tuum adorabis et illi soli servies."[1] Propter regalia nimirum ecclesiis data, ad fas omne nefasque pontifices a regibus provocantur. Unde cum Beato Silvestro et successoribus ejus Constantinus a lepra curatus Romam et occidentale imperium contulisset, antiquus hostis humani generis in publica audientia alta voce clamavit: "Hodie ecclesiæ venenum infudi;" et vere venenum, quia fermentum illud venenosum quo totam ecclesiæ massam male corrupit. Porro Beatus Thomas, de quo mentionem fecimus, quamquam temporis hujus quo regnabant tyranni, et quo caritas fere tota refrixit, divisus esse renuit, quia se totum Deo dicaverat; nec propter regalia, nec propter exilia, nec propter gladios demum mortem minantes et inferentes, Dei justitiam et ecclesiæ libertatem, vir Deo plenus, deserere sustinuit indefensam. Sciens quippe si proconsul aliquid præceperit et aliud imperator, imperatori potius obtemperandum. Sin autem aliquid imperator et aliud Deus, Deo quam homini potius atque propensius esse obediendum. Illud enim Petri[2] in secunda epistola

---

[1] *servies*] Luc. iv. 8.

[2] *Petri*] 1 Epist. ii. 17.

non ignorabat: "Deum timete, regem honorificate." Unde et in divinis et spiritualibus Deum solum timebat, in mundanis autem et transitoriis regem honorificabat; et illud in Actibus Apostolorum:[1] "Oportet Deo magis "obedire quam hominibus." Ille nimirum timendus, ille tremendus, non qui corpus occidere sed qui corpus et animam mittere prævalet in gehennam. Unde Jeronimus in prologo super Hester: "Deo placere curantes "minas hominum penitus non timemus, quoniam dis- "sipat Dominus ossa eorum qui hominibus placere de- "siderant; et secundum apostolum qui hujusmodi sunt, "servi Christi esse non possunt." Juxta illud ad Galatas, epistola, i. [10]: "Si adhuc hominibus placerem "Christi servus non essem." Et in Psalmo:[2] "Qui homi- "nibus placent confusi sunt, quia Deus sprevit eos," ut supra. Item Paulus in epistola ad Romanos [xiii. 3]: "Vis non timere potestatem, bonum fac et habebis "laudem ex illa." Super quod expositor: "Non dicit ab "illa sed ex illa; quia etsi te mundana potestas non "laudat, immo si etiam persequitur, si occidit gladio ut "Paulum, si crucifigit ut Petrum, habebis ex illa laudem; "dum ex eo quod illa male facit injuste justo et innoxio, "tuæ virtus patientiæ coronam laudis meretur." Item apostolus ad Timotheum, epistola secunda [i. 7]: "Non "enim dedit nobis Deus spiritum timoris sed virtutis "et dilectionis et sobrietatis." Unde in Deuteronomio "[xx. 8]: "Quis est homo formidolosus et corde pavido? "vadat et revertatur in domum suam ne pavere faciat "corda fratrum suorum, sicut ille timore perterritus "est."

Utinam igitur episcopi nostri temporis prædicti exemplo pontificis contemporanei, scilicet domini beati Thomæ vestigia sequi velint; et exemplo ipsius, qui toto promotionis suæ tempore nec unum sibi sanguine junctum promovere curavit, et ita Simoniacam hæresim

---

[1] *Apostolorum*] v. 29. | [2] *Psalmo*] lii. 6.

abhorruit ut cancellarium suum et sigillarium cunctosque notarios curiæ suæ sacramento constrinxerit, quod nec valens cupulum Anglicum pro carta vel litteris quibuslibet a quoquam acciperent, tam carnales in hunc modum erga nepotes et cognatos affectus nimios, quam Simoniacam labem et Gieziticam, quæ enormitates ambæ nimis in prælatis hodie regnant, a se constanter abjiciant. Itemque ejusdem exemplo pontificis, qui a Deo plene visitatus fuerit et gratia perfusus, in his quæ principum sunt eis obtemperent; in his autem quæ Dei, solum Deo quærentes non quæ sua sunt sed quæ Christi Jesu; non quod sibi utile, juxta apostolum, sed quod multis ut salvi fiant; et sic reddentes quæ sunt Cæsaris Cæsari et quæ sunt Dei Deo; non curiæ sequelæ dati sed ecclesiæ tutelæ, non tonsores ovium sed tutores; non uncinis piscantes et fuscinis, sed potius pascuis pinguibus verbi Dei gregem pascentes; non piscatores pecuniarum sed pastores animarum, pro quibus etiam instante procella more boni pastoris et non mercenarii, animas dare, et ejusdem exemplo pro ecclesiæ libertate quam sibi Christus fuso sanguine comparavit, caput exponere sint parati. Et si pauci sint hodie tales de numero paucorum esse contendant et non plurimorum, dicente Domino ad Moysen:[1] "Non "sequeris turbam ad faciendum malum, nec in vitio "adquiesces plurimorum sententiæ, nec a vero devies;" et si propensius elaborent ut juxta comicum illud, viri virorum inveniantur perpaucorum. Pauci nimirum salvati sunt in archa Noe; pauci de iis qui educti sunt de terra Ægypti promissionis intrarunt terram, quia tantum duo Josue scilicet et Caleph, præter Levitas perpaucos. Pauci de Sodomis cum Loth salvati, quoniam uxor tantum et filiæ duæ. In uno cubito consummata est arca, unus sanabatur in piscina; non est qui faciat bonum non est usque ad unum.

[1] *ad Moysen*] Exod. xxiii. 2.

Det itaque summus ille largitor et retributor qui citra merita punit et longe præmiat ultra, quatinus juxta qualitatem intentionis, quæ totam informat actionem, labor denique Giraldi remuneretur. Et si pia fuit et pura voluntas ejus prædicto in agone, juxta desiderium animi sui propensius in patria quam in via divinæ retributionis, apud quam nec malum impunitum nec bonum inremuneratum, præmia consequatur. Det ut de cætero potius pauper et privatus virtutumque collectaneæ paupertatis amicus et pauperum, Christum pauperem in terris, simul cum Jeronimo, nunc in monasterio nunc in eremo studente utiliter et scribente, cinereque et sacco, jugi lectione et oratione, lacrimisque frequentibus et disciplinis, delicta juventutis abstergente et abluente, tollens crucem suam sequi possit, et merita de die in diem ad coronam bonis operibus per Dei gratiam accumulare; quam ob terrenæ dignitatis cujuslibet culmen adeptum vel adipiscendum, una cum multitudine magnatum socia, longe majore, quanto gradu sublimiore, tanto lapsu procliviore, vel in imum, quod absit, præcipitari, vel etiam ipsius celsitudinis occasione, debeat decrementa virtutum cum Martino sensibiliter incurrere, aut cum evangelista Marco in episcopum sublimato, et papa Gregorio prætentus periculo jugi gravique timore merita minui formidare.

Det inquam divina bonitas et clementer indulgeat, quatinus cum propheta eximio et rege David, quamquam peccatis interdum enormibus deformato, sed ad pœnitentiam patriæque viam pietate superna plene revocato, pure et efficaciter voce simul et voto dicere quandoque Giraldus possit: "Deduc me, Domine, in via "tua et ingrediar in veritate tua, lætetur cor meum ut "timeat nomen tuum. Confitebor tibi Domino in toto "corde meo et glorificabo nomen tuum in æternum, "quia misericordia tua magna est super me et eruisti "animam meam ex inferno inferiori." Et iterum:

" Usquequo exaltabitur inimicus super me? respice et " exaudi me, Domine Deus meus. Illumina oculos meos " ne unquam obdormiam in morte, nequando dicat " inimicus meus, prævalui adversus eum." Et illud, " In hoc cognovi quoniam voluisti me, quoniam non " gaudebit inimicus meus super me. Ego dixi miserere " mei, sana animam meam, quia peccavi tibi. Ne " perdas cum impiis, Deus, animam meam et cum viris " sanguinum vitam meam."[1] Sed pius et propitius indulgeas clementius, quatinus cum Petro qui negavit, cum Paulo qui lapidavit, cum Thoma qui dubitavit et palpavit, cum Magdalena qui diu enormiter exorbitavit et peccavit, cæterorumque fidelium et felicium cœtu, primo quidem peccantium sed postea pœnitentium, et post lapsus graves respiciente eos Domino resurgentium, per easdem incedens semitas, et eodem duce sed longe sequens, et vestigia semper adorans, denique de luctu in lucem, de via in patriam, de miseria in gloriam, de morte in vitam, felici valeat mutatione transferri. Amen.

Explicit libellus Invectionum.

---

[1] *meam*] Ps. lxxxv. 11; xii. 3; xxv. 9.

SYMBOLUM ELECTORUM.

PARS PRIMA.

SYMBOLUM ELECTORUM.

PRÆFATIO IN SYMBOLUM ELECTORUM.[1]

Requisitus a sociis et familiaribus litterarum studiis et lectioni datis cum magna instantia multotiens fui, quatinus epistolas meas ad varias personas variis ex causis olim destinatas, revolutis scedulis in unum congererem. Alii vero ut metrica carmina,[2] neve labores illi tempore primævi incuria perirent, revocando connecterem; nonnulli quoque ut magnatum titulos et orationes rhetorice compositas ac descriptiones, necnon et proemia per diversas operum meorum distinctiones varie dispersas, in corpus similiter unum componerem, precibus importunis efflagitabant; ut tanquam pluribus ex hortulis et pictis arvorum pratis præcipuos eligere flosculos possent, et inter avenas multas aliquas forte valerent gemmas excerpere.

Had collected, at the desire of his friends, his epistles, poems, speeches, and prefaces.

Trinis itaque petitionibus, quanquam aliis quidem et arduis plurimum addictus studiis, uno satisfacere beneficio dignum ducens, vel potius tria beneficia uno volumine complectens, primo epistolas loco, easque præcipue quibus Davi[3] mei dejectionem, cujus

Divided into four parts.

[1] Giraldi Cambrensis, G.

[2] *carmina*] mea, R. G.

[3] *Davi*] The reading is uncertain; but see Carm. xliv.

me malitia plurimum exercuit, vindicis animi vitio non inefficaciter elaboravi, dicens et Domino gratias agens: "In hoc cognovi quia voluisti me, quod non "gaudebit inimicus meus super me;"[1] deinde metrica juvenilibus annis edita; tertio, titulos, orationes et descriptiones; ad ultimum vero per se præfationes summatim explicui; ut sic opus universum quasi per quatuor distinctiunculas ad tollenda fastidia, præpositis quoque titulorum notulis, ordinate procedat. Ubi delicatis gustu lectoribus tamquam ad mensam positis, lautis ferculorum copiis et deliciarum varietate refertam, ad sua se desideria quisquis reservet.

De metricis autem hexametris[2] et pentametris,[3] præcipue versibus, quibus magis assueveram, id lector attendat; quod in his juvenilibus annis plurimum delectatus, tam in ipsis ludere, quam etiam seria plerumque tractare, quasi pro deliciis reputaveram. Sed postquam in illud Ciceronis[4] incideram: "Si mihi "etiam duplicaretur ætas nunquam lyrica legerem, "etc.," paulatim ad prosaica carmina me converti, et maturioribus studiis gravioribusque stylis annos applicare statui maturiores.

---

[1] *super me*] Ps. xl. 12, *dicens—me*, omitted in R.

[2] *hexametris*] om. R.

[3] *pentametris*] pentametrisque, C.

[4] *Ciceronis*] Incerti cujusdam. Various passages professing to be derived from Cicero are not to be found in his acknowledged works; so far, at least, as I have been able to discover.

TITULI IN EPISTOLAS.[1]

---

[1] G. omits these titles, and alters the arrangement of the letters.

[2] Occurs as xviii. in the text.

XXII. Hugoni Lincolniensi episcopo.
XXIII. Willielmo Herefordensis ecclesiæ præcentori.
XXIV. W. Mapo Oxoniensi archidiacono.
XXV. H. Cantuariensi archiepiscopo.
XXVI. Archiepiscopi responsio.
XXVII. Archidiaconi responsio.
XXVIII. Iterum archiepiscopo.
[XXIX. Iterum Herefordensi episcopo.
XXX. Domino primicerio et curiæ Romanæ cancellario.
XXXI. Capitulo Menevensi.
XXXII. Capitulis et clericis suis.][1]

---

[1] *xxix–xxxii.*] Found only in R.

EPIST. I.

Abbati Cisterciensi.[1]

Complaining of Will. Wibert, a Cistercian monk, who had been his companion in his mission to Wales, and had taken various opportunities of maligning Giraldus. Exposes the infamous morals of the man.

REVERENDO patri et domino abbati Cisterciensi Giraldus Menevensis archidiaconus, salutem in Auctore salutis. Lacrimabilem querimoniam meam, super injuria mihi a quodam monacho vestro Willielmo Wiberto de Bethlesdene malitiose nimis irrogatam, vestræ sanctitati cum singultibus depono. Apud curiam igitur Anglorum reginæ, et matris domini regis, transacto jam triennio, omine infausto, monachum illum inveni. Qui cum me in Walliarum partes ad Resum principem Sudwalliæ a regina et justiciariis tunc forte mittendum audisset, accessit ad me rogans quatinus erga reginam ut mecum mitteretur efficerem. Cœpi hominem statim suspectum habere, tum quia operas suas tam impudenter ingerebat, et operas a monastica quiete et religione longe alienas, tum etiam quia notitiam ejus aliquantulum ante habueram, propter vicinitatem ecclesiæ, quam habui non procul a monasterio de Bethlesdene, et famam ejus quam ante audieram eamque non bonam.

Cum itaque sub dissimulatione transissem, cœpit iterum et iterum instare, dicens et asserens propter litteraturam meam, et ut aliquid obiter a me doc-

[1] In Gale, xiv. p. 576.

trinaliter perciperet se illud appetere; sub prætextu doctrinæ, dolum et nequitiam pallians. Sic ergo tandem meam simplicitatem ejus duplicitas immo multiplicitas circumvenit, et erga reginam ut mecum mitteretur, stipendiis etiam duarum marcarum eidem datis impetravi. Cautelam tamen adhibere putavi, quod fidem manuali signo facillime datam, de societate bona verbisque per omnia testimonii boni, ab ipso suscepi. Profecti sumus et reversi. Iterum mittendus eram; at ipse sicut primo sic et secundo me de societate sollicitavit. Itaque me procurante mihi denuo est associatus. Et sicut semel et secundo sic et tertio, qualibet vice stipendiis ei duarum marcarum datis, cum tamen sumptibus meis eundo mecum et redeundo veniret.

Sic igitur ter mecum eundo, totiensque mihi de societate, bona fide, quamquam ordini hoc ejus vel religioni non competeret, firmiter astrictus, et vice qualibet, Deum testem invoco, super diligentia fideli ac prudentia ejusdem erga reginam et justiciarios, a me pro posse, cum tamen mea tunc potestas in curia non minima fuerit, plurimum est commendatus. Ipse tamen innata malitia, pro bonis mala retribuens, majoribus curiæ, sicut ab eisdem, non tunc quidem sed postea cognovi, clam suggerebat, me nullatenus ad Wallias absque aliquo prudenti mecum a latere ipsorum directo, de cætero mittendum fore. Eram enim de partibus illis oriundus et principibus quoque terræ illius consanguinitate conjunctus, cunctaque nobis injuncta nisi me arctius observasset, me pervertisse dicebat; cum tamen non amplius ipse quam aries unus mecum ad aliqua negotia proficeret. Tantum etenim mutus et elinguis a latere religionem habitu præferens stabat, nec linguæ notitiam habens, nec patriæ vel gentis mores agnoscens. Ad cumulum etiam malitiæ suæ mihi crimen denique proditionis

imposuit. Et quoniam amicos in hunc modum beare noverat, totum in meam perniciem et perditionem nequitiæ suæ virus evomuit. Nihil enim facilius inficit quam familiaritas; nec efficacius quam sub officii specie quisquam officere potest. Castellum itaque quod Walenses obsederant, mea obsessum asseruit machinatione; et quicquid mali in Marchia acciderat, me fuisse instigante protractum. Et sic veneni sui infectione, sumptuosos septennalis obsequii in curia cum temporis quoque jactura omnium gravissima labores, quorum mihi jam tunc in januis fore credebatur remuneratio, penitus evacuavit. Et quod longe deterius erat, incomparabili damno famam meam et opinionem eatenus illæsam, adeo apud multos vulneravit, ut vix ei ad integrum ullo cicatrix tempore possit obduci.

Si moveat aliquem, quod et me quoque plurimum movisse profiteor, unde et segnius amicorum monitis hunc mihi prodentibus fidem adhibui, segnius quoque contra delatoris jacula clipeum opposui, cujus spe quæstus hoc fecerit, et quare in hominem innocuum et erga eundem, nil unquam nisi bene meritum, ista confinxerit, nihil aliud præter comicum illud respondebo: "Mala mens, malus animus." Nisi et hoc forsan quod ex mei infamia, cui antea fides habebatur, sibi famam et curiæ familiaritatem adquirere credebat, et ex infidelitate mihi per ipsum imposita, tanquam curiæ fidelis haberetur; et quoniam ad promovenda principalia parum proficere noverat, ut vel in meam utrinque delationem officiosus esse videretur. Quidam enim, ut ait Seneca, cum propter inertiam suam gloriam assequi non possint, viris egregiis invidendo, laudi alienæ detrahunt et dignitati.

Sic itaque serenos antea curiæ vultus, in nubes et nebulas jam mihi conversos intuens, causasque paulatim, per delatoris scilicet illius linguam maledicam, sed non statim agnoscens, cœpi id primo peccatis, deinde

propriæ facilitati meæ, ne dicam fatuitati, imputare. Quoniam sicut in jure scriptum est: "Qui minus di-"ligentem socium sibi elegerit, de se queri debet." Et Tullius,[1] "Tales socios habeas, quorum consortio "non infameris. Inimici nimirum pessimi sunt qui "per simulationem amicitiæ alios nefarie produnt." Et alibi: "Perfidos amicos devita nihil eis credendo "sed vitando per omnia." In primis igitur præmonitionem viri boni et sancti, scilicet abbatis de Neth Galterii, quam mihi secunda qua delatorem meum mecum legatione deduxi fecerat, ad animum revocans, proprias ineptias meas cœpi gravius accusare. Cum enim illum in comitatu meo vidisset, quæsivit unde mihi socius advenerit, dicens se malle et illum aliis intendere, et me collegam alium mecum habere. Requisitus autem quare, et utrum notitiam hominis ante habuerit, respondit; quoniam ipse et Abbas de Margan, vir bonæ memoriæ, Cunanus, parum ante dies illos visitationis officio per Angliam functi, cum ad monasterium de Bethlesdene pervenissent, et ipsum in domo forte tunc cellerarium invenissent, tanta et tam enormia ibidem de ipso audierunt, quod eundem ab officio in discessu removerunt. Ideoque talis virum moralitatis esse noverat, quod eum mihi associatum fuisse nullatenus vellet. Verba quidem viri sancti notavi, sed non animo tamen, quantum debui, apposui. Consummata namque nequissimi illius in me denique malitia, et inebriata in caput meum viperæ virulentæ versutia, cœpi tum demum apud Bethlesdene et circiter partes illas diligentius inquirendo pleniorem notitiam ejusdem habere. Cum tamen longe satius fuisset prudentia prævia si fieri posset ac providentia læsionem vitasse, quam post vulnus acceptum remedia quærere.

---

[1] *Tullius*] Cf. Orat. ad Quirites, § 9.

Naturam itaque beluæ istius, mores et modos, quanquam sero nimis, demum agnitos tamen et exploratos, dum diligentius vobis evolvo, diffusioris paginæ quoniam dolor importune verba ministrat, et sermonis illoti pariter et inverecundi, quum absit reverentia veris, veniam peto. In primis igitur in domo sua et ejusdem vicinia, audivimus enim per venerabiles viros visitatores prædictos propter enormia multa a celleraria dejectum, præcipue vero propter cartas quasdam, quibus erga Aaron Judæum de Lincolnia domus sua obligata fuerat, quas ipse clam adquietatas, diu penes se detinuerat, et usuras currentes sub nomine Aaron, pejor ipse quam Aaron, longeque pejus et crudelius quod commune fuerat in proprietatem convertens, sub hujusmodi tam detestabili fraude domum suam miseram fere funditus et usque ad exterminium exhauserat. Qui ergo Deo et ordini suo domuique, cui ex professione addictus fuerat, fidem non portavit, homini quomodo fidelis existeret? Propter confusionem autem dejectionis illius, non a domo tantum sed ab officio, et fraudis detectæ in claustro inter fratres simpliciter sedere et delicta lugere recusans, ad girovagandum et discurrendum, seque curis sæcularibus et curiis ingerendum, monachi non animum sed tantum habitum gerens, cum ordinis sui dedecore et scandalo non modico, transtulit et transvexit. In cujus girovagationis tempore me contigit illum peccatis urgentibus in curia, sicut prædiximus, reperire.

Præterea audivi qualiter dum cellerarius extiterat, apud Northamptun, cum vidua quadam nocte inventus, turpiter tractatus fuerat, et ad redemptionem coarctatus. Qualiter etiam uxorem Roberti de Cheinneduit vicinam domui suæ, viro cum comite Johanne in Hybernia tunc militante, non absque dedecore domus et detrimento maximo, in tantum frequentavit, quod de Willielmo Wiberto, Willielmus de Chenneduit per totam

publice provinciam sit vocitatus, cognomine pristino eventus hujus occasione in tale agnomen jam converso. Quid de hospita ipsius Londoniæ dixerim, muliere petulantissima, et sicut platea tota prædicat, hujus pecunia turpi commercio sustentata; ad cujus semper hospitium solus et sine socio divertere consuevit; illud Salomonis[1] non advertens: "Ve soli quia si ceciderit "non inveniet sublevationem:" sciens quippe quia quotiens ibi ceciderit sublevantem habebit? Qualiter etenim clericum quendam juvenculum, sub obtentu cognationis secum versus Angliam a Wallia deductum, ad cumulum quoque confusionis suæ in comitatu dominæ de Brechena, Matildis scilicet de Sancto Walerico, mulieris mulierum perpaucarum, in camera ulteriori ad usus enormes vel potius abusus nocte invasit, hic prætereo. Qui cum ab ipso cum clamore ad aulam vix cursim evasit, et mane revertens licentia non quæsita discessit, et monachum illum graviter immo monasticum in illo ordinem totum, proclamando diffamavit, et hoc quoque noster explicare stylus abhorruit. Qualiter etiam in curia principis Resi pueros quosdam munerum oblatione ad turpitudinem invitavit, Wallia quidem testificando cum admiratione perplurima detestatur. Inauditum etenim in Walliæ finibus facinus istud hactenus extiterat[2] et præcipue ab ordinis illius viris nunquam credebatur attemptatum. Porro sicut ait magnus prætextatus in Paradoxis:[3] "Odio dignissimus "est qui libidine turpissima incensus duas res sanctissimas, religionem pariter et pudicitiam, suo scelere "violavit." Solet autem hæc bellua nostra, in quam ipsa se nobis invehendi materiam obtulit turpitudo,

[1] *Salomonis*] Eccle. iv. 10.

[2] *extiterat*] sic cor., G.; erat, erat, C.

[3] *Paradoxis*] Probably derived from Parad. iii.

aureos x. aut xv. inferiori semper portare crumena, quos pueris sive puellis, sicut oculis ipse quandoque conspexit, in palma positos et excussos, pravo quodam procandi genere ostendere solet et ostentare, dicens; "Talia dare possem, si vellem." Cæterum, quid moror exemplis quorum me turba fatigat? Ut summam negotii sub brevitate concludam, in veritate dixerim ordinem Cisterciensem, cis mare Gallicum, per hominem unum nostris diebus tantam maculam non incurrisse.

Et tamen vir moralitatis hujus et meriti tam boni, propter litterulas quasdam reginæ deprecatorias quas abbati matricis domus suæ vel portavit vel portari procuravit, in abbatem domus suæ subito creatus est. In qua promotione, ut salva pace vestra dixerim, duplex contra ordinem notatur excessus, tum quia de persona infami, et in eodem monasterio ab officio injuncto ob pravam administrationem paulo ante deposito, et etiam ad patrocinia convolante, major domus ejusdem suscitatus est. Cujusmodi etiam promotioni Tullius[1] in libro de Officiis obviat aperte, dicens: "De-"terioribus ac repulsis honos non augeatur; repulsos "autem non illos dicimus qui ad officia vocati non "sunt, sed eos quidem qui adeptis ab officiis male "administrando repelli meruerunt."

Sed videamus qualiter honor iste mores hominis immutaverit. Putabant aliqui quod adepta cursoris officio dignitate de cætero quiescere vellet, et a laboribus respirare, domusque suæ provectibus pastorali diligentia deservire. Porro ei longe aliter visum est. Quoniam enimvero ad honores hac via non alia virtutis vel religionis opera ex insperato conscendit, ausus est in eadem via longe majora sperare. Quoniam, ut ait Seneca in libro de Clementia ad Neronem:[2] "Facit "quidem avidos nimia felicitas, nec tam temperatæ

[1] *Tullius*] Cf. de Harusp. Res. c. 26. | [2] *ad Neronem*] i. 1.

" cupiditates unquam sunt, ut in eo quod contingit " desinant. Gradus a magnis ad majora fit, et spes " improbissimas amplectuntur insperata assecuti." Tunc igitur scurrilitati præcipue indulgendo, circumeundo, girovagando, conciliis omnibus, assisis, et conventiculis, non vocatus, non invitatus, interesse curabat. Quemcunque in Wallias mittendum audierat se comitatui illius statim ingerebat. Denarios quoque, cum aliis proficere non poterat suasionibus, his qui mittendi fuerant, ut facilius ab eis in societatem et colloquium admitteretur, mutuo concedebat. Sicut mihi aliquando marcas iiij^{or}, domino vero Menevensi episcopo, cui similiter discurrendo post modum adhæsit, vj. vel vij. Dicebat etiam confidenter si pignora bona ei ponerentur, de lx. marcis vel pluribus nos apud ipsum, cum opus fuerit recuperandis, securos existere posse.[1] Denarios quoque quos nobis vel aliis sic commodabat, non de communi seu fratrum assensu vel conscientia, sed de propriis quibusdam secretisque repositionibus, proprietatem non abhorrens, quasi de pleno hauriebat. Credo siquidem et vehementer opinor, quod de fenebri pecunia illa, olim ut diximus, sub prætextu Aaron, a domo propria tam fraudulenter extorta, ista congesserat. Sic igitur arte miranda, nemine vocante, sed ut officiosus esse videretur, et officiosos hujusmodi per discursus innatæ mentis levitati pariter et ambitioni morem gereret, se ipsum singulis ingerente, non subtilius in libro Metamorphoseos Naso de fabula transit ad fabulas, quam iste de legatione ad legationes.

Ad hoc etiam quod animo conceperat aviditatis pariter et garrulitatis vitio velare non prævalens, in locis multis per quæ transibat, nunc electum Landavensem, nunc vero Bangornensem, utraque tunc temporis sede vacante, se vocabat, cum tamen non magis

[1] *posse*] prius se, C.

de ipso super hoc quam de simia vilissima, unquam mentio facta fuisset. Quippe cum ipse vilissimus hominum a cunctis, ad quos vel in modico ejusdem pervenit notitia, proculdubio censeatur. Sed, sicut ait Seneca ad Neronem: "Insolentia dominatus effert animos et "incredibili armat audacia; præsertim cum is præest "qui docere incipit alios antequam ipse didicerit, qui-"que adeptus ea dinoscitur ad quæ nunquam ausus "ante fuerat aspirare."

Sic itaque delatore nostro vobis, opera nostra, etsi non ad plenum, tamen ex parte depicto, nostræ quidem assertiones aliorumque virorum illustrium, quorum etiam super his testimonia suscepistis, quamquam ad plenam minime probationem, ad vehementem tamen sufficere debent præsumptionem. Quapropter visitatoribus, viris bonis rigidis et discretis, quique pecunia præcipue corrumpi non possunt, illuc usque directis, rerum istarum veritas investiganda videtur; qui non solum in domo cui præest, verum etiam ex vicis castrisque vicinis et urbibus provinciaque circumjacente, cum diligentia notitiam hominis exculpere velint. Et si conversationem talem invenerint, dejectionem quoque et girovagationem, perque preces procuratam ac patrocinia promotionem, quid super his rigor ordinis electi statuere debeat, quatinus metum multis incutiat scelerati unius pœnalis ærumna, quia[1] cum feriant unum non unum fulmina terrent, vestræ discretionis examini relinquatur. Scio tamen scio quam defensionis artem prætendet versutus noster et versipellis. Ad patrocinium namque potentumque suffragia, ex causæ ipsius diffidentia, more solito convolabit. Sed talium olim ut nostis excursus, regula, quoniam videlicet a regendo regula non immerito nomen obtinuit, cum summo rigore cohibere solet, et arctior disciplina coercere. Per-

[1] *quia*] quod, G.

petravit hæc denique lupus iste sub agno latitans, et effectui in me perniciosa malitia mancipavit, ut ordinis illius in quo magis quiescebat animus meus, in quo mihi finali proposito tanquam e naufragio portum elegeram, quotiens jam viros intueor cum horrore spiritus et carnis non modico, tanquam excitato pariter et experrecto, hæc confestim et his similia mihi ethicorum dicta[1] subveniant:

"Fugite o pueri; latet anguis in herba."
"Occursare capro, cornu ferit ille, caveto."
"Ne te decipiant animi sub vulpe latentes."
"Pelliculam veterem retinens, ac voce politus,
"Astutam vapido portans sub pectore vulpem."
"Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.
"Impia sub dulci melle venena latent."

Et illud quoque Psalmistæ ilico ad animum revocatur: "Molliti sunt sermones ejus super oleum, et "ipsi sunt jacula [liv. 22]." Et illud Evangelicum,[2] in hoc præcipue et consimilibus aperte completum: "Attendite ab his qui veniunt ad vos in vestimentis "ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces." Et illud Jeronymi: "Multi qui sciunt religionis esse "vocabulum gloriosum, se ovium pellibus quasi lupos "tegunt, ut fœditatem vitæ falsi nominis honore "convestiant." Et illud Prudentii:[3]

"Latitat lupus ore cruento,
"Lacteolam mentitus ovem sub vellere molli,
"Cruda per agninos exercens funera rictus."

Delatori itaque, juxta scripturæ sententiam, aut lingua capuletur, aut caput amputetur. Et hoc vel

---

[1] *ethicorum dicta*] Virg. Ecl. iii. 93, ix. 25; Hor. A. P. 437; Pers. Sat. v. 116-7; Ovid. 1 Amor. viii. 108. Line 6th is quoted by John of Salisb. Pol. iii. 10.

[2] *Evangelicum*] Mat. vii. 15.

[3] *Prudentii*] Psych. 791.

jure siquidem humano ad litteram, vel saltem canonico ad allegoriam.

Præterea cuidam notario meo, qui bullam forte cujus auctoritate litteras citationis a judicibus delegatis impetrare debuit amiserat, et hoc mihi revelare ausus non fuerat, proditor hic noster, qui et tunc mecum Londoniis extiterat, litteris citatoriis quasi a judicibus emissis, quas ipse tamen sumpta mercede composuit, adulterina apponere sigilla, easque mihi tanquam veras præsentare prava suggestione persuasit. Porro citatione per litteras illas etsi non recte tamen rite peracta, adversario meo jam mecum ad nutum componere volenti, factum illud fraudemque propriam, non tamen ut propriam sed ut alienam, statuta similiter et data mercede detexit. Per quod falsissimus hominum et fraudulentissimus et partem adversam ad resistendum animavit, et mihi quidem innocuo prorsus et ignoranti, cum causæ pariter et famæ detrimento non modico, quia qui picem tangit coinquinabitur ab ea, falsarii quoque crimen imposuit.

Ob has igitur monachi istius, nec monachi tamen sed verius dæmoniaci, alteriusque cujusdam Cluniacensem cucullam præferentis, quamquam non tantas, maximas tamen et inopinatas, quas præter merita expertus sum nequitias, quotiens litanias repeto, quod quidem solito frequentius propter pravitates hujusmodi jam facere consuevi, etiam hanc inter cæteras devotissime deprecationem ingemino, cunctisque fidelibus et amicis præcipue ac familiaribus ingeminandam in fide consulo: "A monachorum malitia, libera nos, Domine." Nec mirum; quoniam ut ait Augustinus:[1] "Sicut "meliores non inveni quam qui in monasteriis "profecerunt, sic nec deteriores quam qui in eisdem "defecerunt."

---

[1] *Augustinus*] Epist. lxxviii. § 9.

Epist. II.

Responsio abbatis Gerondunicæ, cui litteræ similes directæ fuerant.[1]

The answer of the abbot of Garendon.

Venerabili viro et in Christo diligendo magistro Giraldo Menevensi archidiacono frater Willelmus dictus abbas Gerondun, salutem in Domino.

Visis tam litteris vestris quam cæterorum nostratum nobis directis, haud mediocri stuporis vehementia percussi sumus. Et tamen alia quædam ab aliis, nec multum ab his aliena ante sinistra, de eodem suscepimus. Unde ne industria nostra in necessariis segniter dormitante, et nomen periclitetur honestatis, et fama præter solitum laboret, juxta id quod ex officio nobis incumbit, partes nostras interponemus, quatinus a domo Dei sub celeritate quanta poterimus, infamia nobis significata, cum ipsius auctore scandali auferatur.

Epist. III.

Item archidiaconus abbati Gerondunensi quia promisso non steterat.[2]

To the abbot of Garendon, who had not kept the promise made in his previous letter.

Dilecto in Domino patri Willelmo Dei gratia abbati Gerondunensi Giraldus eadem gratia Menevensis archidiaconus, salutem in vero salutari.

Verba sacerdotis, ut nostis, vera debent esse vel sacrilega. Unde et quoniam verba promissionis vestræ, quam nobis sub celeritate complendam litterarum vestrarum, quas etiam vobis remittimus, testimonio significastis, nondum vera invenimus, absit ne sacrilega reperiamus.

---

[1] Gale, xvi. p. 585.

[2] Gale, xvi. p. ib.

Girovagus itaque noster proditor et delator, postquam litteras nostras primo suscepistis, penitimas Walliarum partes ad emendicanda in contrarium litterarum suffragia, quibus famam immo infamiam suam maximam utcumque sanare posset, jam ter vel quater transpenetravit. Quæ quidem licet tenui testimonio facilique excusatione apud vos forte sanari, vel potius ad utriusque tam vestram quam suam damnationem periculose ad tempus dissimulari possit, apud vulgus tamen populique murmur, apud principum quoque et pontificum primatumque patriæ virorum publicam in ordinis scandalum oblocutionem, nullis unquam litteris aboleri, nullis poterit omnino lituris obliterari. Nam ut ait poeta :[1]

"Læsa pudicitia est, deperit illa semel."

Et alibi :

"Pœna potest demi, culpa perennis erit."

Sed quoniam, ut pace vestra veritati non parcam, eadem pusillanimitate qua talem propter litterulas quasdam de curia tam provide, tam circumspecte, præfecistis, eundem quoque quanquam causis sufficienter cognitis et compertis, juxta regulam ordinis et rigorem dejicere non attemptastis ; nos, Deo annuente, ibi in proximo utriusque injuriæ remedium quæremus, ubi nec ejus excessibus nec vestris negligentiis vel in minimo deferetur. Ubi etiam, quod præmonitum vos esse volumus, non minus de vestra incuria, quam de ejus petulantia pariter et nequitia, nostræ querimoniæ deponentur ; ut autem assertiones nostras magnorum virorum testimonio fultas esse noveritis, litteras quoque domini Landavensis episcopi abbati super his Cisterciensi transmissas, vestræ ex abundanti notitiæ destinavimus.

---

[1] *poeta*] Ovid. Ep. v. 104, and below, 1 Pont. i. 64.

Epist. IV.

Abbati Cisterciensi, cui litteræ istæ una cum prioribus missæ fuerant.[1]

A list of the letters inclosed; and the effects produced by them.

Cum prioribus quoque litteris nostris misimus ei litteras Resi filii Griphini principis Sud-Walliæ, litteras domini Landavensis episcopi, decani quoque et archidiaconi Landavensis, abbatis de Neth, prioris de Kairdife, prioris de Brechene et decani Willielmi de Breusa, in ignominiosam conversationis ejusdem notam consonantes. In quarum susceptione tam abbas quam monachi Gerondunenses cuncti adeo intumuerunt, ut in dejectionem belluæ illius unanimiter omnes exardere viderentur. Sed postquam incantator ille vocatus aquam suam argenteam cum verbis incantationis per monasterium sparserat, statim tumor ille detumuit. Statim indignatio tota resedit, vos videritis. Sufficit nobis per visitatores electos, errata ex animo corrigere volentes, diligens veritatis inquisitio.

Epist. V.

Abbatis Cisterciensis responsio et causæ commissio.[2]

William abbot of the Cistercians to his fellow of Garendon, on the same subject.

Dilecto sibi in Christo coabbati suo de Gerondun frater Gulielmus dictus abbas Cisterciensis, salutem et dilectionem.

Noverit discretio vestra quod dominus archidiaconus Giraldus Menevensis querimoniam, quæ in hoc quaterno tenetur, de monacho nomine Willielmo Wiberto de Bethlesdene, ad nostram transmisit præsen-

[1] Gale, xvii. p. 586.

[2] Gale, xviii. p. 586.

tiam. Verum quia nimis longum esset, et prædictæ querimoniæ nobis tempore capituli præcipue non vacat intendere, mandamus vobis et nostra auctoritate præcipimus, ut assumpto vobiscum uno abbate de domibus nostris,[1] causam prædictæ querelæ diligentius inquiratis, et si culpabilem monachum prædictum inveneritis, secundum ordinis disciplinam atque rigorem eum corripite.

Epist. VI.

Item abbati Gerondoniæ, cui commissio facta fuerat.[2]

To the abbot of Garendon, on the same subject.

Audivimus per abbates partium vestrarum per vos Londoniam de capitulo revertentes, et id nobis referentes, quod ad querimonias nostras et litteras tam abbati Cisterciensi quam abbati de Eleemosina transmissas, ad communem capituli deliberationem, per litteras domini abbatis Cisterciensis, cognitio conversationis abbatis de Bethlesdene Willielmi Wiberti, vestræ discretioni sit commissa. Quod si verum est, sicut veracium virorum et fide dignorum de ordine vestro dictis asseritur, rogamus quatinus litterarum earundem, quibus jam facta est commissio, transcriptum per hunc clericum nostrum nobis mittere, et quid inde feceritis vel facturi fueritis rescribere velitis; haud enim facile credi poterit quod res, quæ ad tantam pervenit audientiam tantorumque notitiam, possit aliquatenus occultari, tantorum quoque et tot excessuum vobis commissa cognitio clausis valeat oculis sub dissimulatione transiri.

Quod actum est autem, et quod scriptum hactenus, non potest vel non actum vel non scriptum fuisse. Quicquid tamen in nos de cætero commissum fuerit,

---

[1] *nostris*] vestris, G.

[2] Gale, xix. p. 587.

absit ut plus livore vindictæ quam zelo justitiæ erga quempiam moveamur. Scriptum[1] est enim: "Lætabitur justus cum viderit vindictam." Ad hunc autem animi statum jam divino favore perducti sumus, ut sicut amicos propter se, sic et inimicos diligere velimus propter Deum. Quanquam tamen tam his quam illis, longe magis ut nostis expediat, et hoc eis sicut et nobis teneamur appetere, pro temporalibus delictis potius in tempore puniri, quam ad ignis purgatorii pœnam, cui nulla in hac vita comparari potest, vel ad gehennalem, quod absit, et perpetuam reservari.

Epist. VII.

P. Menevensi episcopo.[2]

To Peter de Leia, bishop of St. David's; against his maligners.

Abstinere non potui quin verbum sitientibus discordiam, vindicis animi et præpetis linguæ vitio, non minus forte intemperatæ quam intempestivæ, respondeam. Fateor insipientiam meam, et innatam Britonum intemperantiam. Tam memoralium itaque verborum auctores simul cum ipsis verbis, suo idiomate expressis, placuit ex nomine designare. Rogerus de Beche: *Bien set chat ki barbe il leche.* Jocelinus decanus: *Tant giwe li purcel, cume uolt li chael.* Quid sibi fingunt seminatores isti discordiæ? Putantne prælatis cuncta licere quæ libent? Putantne impune ad libitum et ad nutum suum desævire posse in subditos? Discant quod nondum didicerunt, legant quod nondum legerunt, capitulum scilicet Jeronymi ad Nepotianum xcv. Distinctione: "Esto subjectus pontifici tuo, et "quasi animæ parentem ama. Sed episcopi sacer-"dotes se sciant esse non dominos, honorent clericos

[1] *Scriptum*] Ps. lvii. 11.

[2] Gale, xx. p. 588.

"quasi clericos, ut ipsis episcopis a clericis quasi "episcopis honor deferatur. Scitum est illud oratoris "Domitii,"—sed non scitum ab illis—"Cur ego," inquit, "te habeam ut principem, cum tu me non "habeas ut senatorem?" Attendant illam apostoli sententiam xciv. Di. capitulo ultimo: "Episcopi non "debent esse dominantes in cleros, sed forma facti "gregis ex animo." Legant et illud Gregorii, Causa secunda, quæstione vij. [c. 57]: "Admonendi sunt sub-"diti ne plus quam expedit sint subjecti; ne cum "student plus quam necesse est hominibus subjici, "compellantur eorum vitia venerari." Et non tantum vitia non venerari, quinimmo vitiosos prælatos publice reos deferre sub interminatione, ibidem multis capitulis invitantur. Et si mihi non crediderint consulant capitula duo: *Sicut scilicet* et *Quapropter*.[1]

Si ergo ignorant quam proportionale quam connexum, immo ut expressius dicam, quam reciprocum sit inter fideles et dominos fidei vinculum et fidelitatis debitum, legant epistolam Phileberti episcopi, Ca. xxij., q. v. "De forma fidelitatis aliquid scribere monitus, "hæc vobis quæ consequuntur, breviter ex librorum "authoritate notavi. Qui domino suo fidelitatem jurat, "ista vj. in memoria semper habere debet, incolume, "tutum, honestum, utile, facile, possibile." Quibus sex per ordinem expositis et prosecutis, in fine subjungit: "Dominus quoque fideli suo in his omnibus vicem "reddere debet. Quod si non fecerit merito cense-"bitur malefidus; sicut ille si in eorum prævaricatione "deprehensus fuerit, perfidus et perjurus." Non aliam vero in his reperient diversitatem, nisi quod hic expressum est ibi annexum fore. Verum si tanta invenitur obnoxietatis parilitas ubi junctis manibus hominia fiunt, ita ut subjecta quodam modo videatur

---

[1] *Quapropter*] i. e. cap. 46 and 47.

prælatio et prælata subjectio, quid in his dicetur ubi nec dominia nec hominia nec etiam sacramenta interveniunt, nisi forte extorta, sed tantum administratio quædam et nuda prælatio. Sciant enim episcopi se rerum ecclesiasticarum non dominos esse sed ministros, nec ipsis tanquam propriis sed tanquam commendatis uti debere; juxta illud Leonis papæ, C. xii.[1] q. ij. c. *Sine exceptione;* ubi subjungit: "Episcopus re-"bus ecclesiæ tanquam commendatis non tanquam pro-"priis utatur." Unde nec etiam testamentum episcopi de rebus ecclesiæ condere possunt, sed tantum de his quæ patrimonialiter eos forte vel aliunde quam de ecclesiæ suæ jure contigerint, ut in canonibus apostolorum legitur, C. xij. q. i. [c. 21.] "Sint manifestæ res "propriæ episcopi, — si tamen habeat proprias, — et "manifestæ dominicæ," id est ecclesiasticæ; "ut po-"testatem habeat de propriis moriens episcopus, sicut "voluerit et quibus voluerit derelinquere, ne sub occa-"sione rerum ecclesiasticarum, ea quæ episcopi pro-"bantur esse interdicantur.[2] Fortassis enim aut uxorem "habet, aut filios, aut propinquos, aut servos; et "justum est hoc apud Deum et homines, ut nec ec-"clesia patiatur detrimentum ignorantia rerum pon-"tificis, nec episcopus vel ejus propinqui sub obtentu "ecclesiæ proscribantur." Similiter et ex concilio Ispalensi, eadem C. q. v. "Fixum abhinc et perpetuo "mansurum esse decrevimus, ut episcopus res sui juris, "quas aut ante episcopatum aut certe in episcopatu "sed hæreditaria successione adquisivit, secundum auc-"toritatem canonicam, cui vult conferat, et quicquid "de eis vult faciat. Postquam autem episcopus factus "est, quascunque res de facultatibus ecclesiæ, aut suo "aut alterius nomine comparaverit, decernimus ut non "in propinquorum suorum, sed ecclesiæ cui præest "jura deveniant."

---

[1] *c. xii.*] c. xxi., MS.

[2] *interdicantur*] intercidant, vulg.

Præterea sicut pro rebus ecclesiæ puta non propriis episcopi merito extolli non possunt, sic et nomine episcopali immo longe minus gloriari deberent, quo etiam presbyteros communiter noverint[1] insigniri; ut xciij. Dist. *Legimus in Esaia*, ubi multis exemplis docet Jeronimus presbyteros communiter ab apostolo episcopos vocari. Quid enim, excepta ordinatione, facit episcopus quod presbyter non facit? Omnia sacramenta omnibus presbyteris communia fuerant. Quod pauca quædam presbyteris subtracta episcopis sunt attributa, ad hoc tantum, ut aliqua essent episcopi specialia, factum est. Quid tamen in hoc nisi numerositas exonerata, paucitas vero onerata videtur? Nihil habet episcopus in se presbytero majus; nihil [non] æquale. In maximo sacramentorum et præcipuo pares sunt. Sed nunquid episcopos paucitas honorabiles, presbyteros turba contemptibiles facit, quia omne quod rarum est plus appetitur? Unde pulegium apud Indos pipere pretiosius est. Sententiæ sunt Jeronimi et verba capituli. Idem Jeronymus xcv. Dist. "Olim "idem presbyter qui et episcopus, et antequam dia- "boli instinctu studia in religione fierent et diceretur "in populis; 'Ego sum Pauli; ego sum Apollo; ego "'autem Cephæ,' communi presbyterorum consilio "ecclesiæ gubernabantur. Postquam autem unusquis- "que eos quos baptizaverat suos esse putabat non "Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de pres- "byteris supponeretur, et schismatum semina tolleren- "tur. Et paulo post: Sicut ergo presbyteri sciunt se "ex ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, "esse subjectos, ita episcopi noverint se magis con- "suetudine quam dispensationis dominicæ veritate pres- "byteris esse majores, et in commune debere ecclesiam "regere."

---

[1] *noverint*] noverunt, G.

Cum ergo juxta Jeronimum, episcopi sacerdotes sunt non domini, cum juxta Apostolum, "non debeant "esse dominantes in clero;" cum juxta Leonem, rebus ecclesiæ tanquam commendatis non tanquam propriis uti debeant, ex quibus juxta canones Apostolorum, nec etiam in ultima voluntate liberam habent arbitrii dispositionem; cum etiam juxta Jeronimum olim idem presbyter qui et episcopus, et in commune ecclesiam regere debeant; respondeant, quæso, adulatores episcoporum, unde supercilium episcopis tantum? Unde dominandi tanta libido? Cur tantum præesse cupiunt, et non prodesse? Cur potius tyrannidem exercent in clero, quam assumpti regiminis rationem? Ita ut illud Jeronimi, xciii.[1] Di. cap. *Diaconi;* quasi studio quodam adimplere curaverint. "Nunc autem ex quo in eccle-"siis sicut in Romano imperio crevit avaritia, periit "lex a sacerdote et visio de prophetia. Singuli "quoque per potentiam episcopalis nominis totum quod "Levitarum est in suos usus redigunt. Nec hoc solum "quod sibi ascriptum est vendicant, sed cunctis au-"ferunt universa. Mendicat infelix in plateis clerus, "et servili opere mancipatus publicam de quolibet "poscit eleemosynam. Solus episcopus incubat donis; "solus utitur ministeriis; solus universa sibi vindicat; "solus partes invadit alienas; solus occidit universos. "Hinc propter avaritiam episcoporum sæpe odia con-"surgunt; hinc episcopi accusantur a clericis; hinc "principium litis; hinc detractionis causa; hinc origo "fit criminis." Ex hoc ergo capitulo quid fiat, ex aliis colligant quid fieri debeat.

Jocelinus rebuked.

Item J. Decanus: *Grant eschar de ces arcediakenes qui dient que il deuient les deiens poser et deposer, e quil devient estre meimement a eals entendant.*

---

[1] *xciii.*] Cor. G. xxiii., MS.

Merueilles est que li euesques le sueffrent.[1] Quid aliud huic garrulo palponi nisi vulgare illud suo idiomate respondeam? *Ki si ueit si feit:* hoc est, sic deliberat qui ad oculum judicat. Haud enim sic sentiret si capitulum Isidori de singulis ecclesiasticorum officiorum ordinibus, xxv. Di. *S. perlectis,* intelligendo perlegisset. Ubi inter cætera archidiaconi privilegia subnectit: "Archipresbyter vero se esse sub archidiacono ejusque "præceptis sicut episcopi sui obedire se sciat; et quod "ad ejus specialiter pertinet ministerium, etc." Item et illud ejusdem, lxiij. Di.: "Si in plebibus archipresby-"teri obierint, aut pro reatu aliquo exinde ejecti fuerint, "archidiaconus quantocius proficiscatur illuc, et cum "clericis et populis ipsius plebis electionem faciat, qua-"tinus dignus pastor domui Dei constituatur, et dum "ordinatur ejus providentia ipsa plebs custodiatur."

Ut autem horrida vox præconis de cætero silescat, cujus tamen nequitia quiescere nequit, legat privilegium archidiaconi a beato Gregorio digestum,[2] quod in libro Brocardi continetur, et sic incipit: "Ministerium "archidiaconi constat esse in ecclesia ita ut quicquid "sub episcopo est illi videatur commissum, etc." Ubi omnia fere officia, quæ per diversos personatus in majoribus ecclesiis hodie sunt distributa, soli archidiacono inveniuntur assignata. Legat, inquam, et aliquo exponente intelligat, ut vel sic tandem cesset invidere præco præposito, bedellus magistro, minister domino, momentaneus perpetuo.

Galterius exmonachus; *Sire, ne creez vus unques*[3] *un sul de cel pais ne clerc ne lai. Ne ne suffrez vus unques danger del arcediakene Girold. Sujurnez en Engletere tant cum vus plerra. Entre mei e Jo-*

---

[1] "Great is the scorn of these archdeacons, who say they ought to appoint and depose the deans, and that they ought even to be amenable to them. It is a great wonder that the bishops suffer this."

[2] *digestum*] Cf. Greg. Dec. i. tit. 24.

[3] *unques*] unches, R.

ceaume le Deen guvernerum leuesche haltement e bien.[1]

" Quid feret hic tanto dignum promissor hiatu?"[2] Desertor proprii officii et impudens usurpator alieni, qui turpiter cecidit a contemplativa, stare se putat in activa? Qui monachus esse non novit, quod a pueritia jam didicit, tam subito vel clericis præesse vel clericum se fore qua ratione confidit? Legat illud Jeronimi ad Rusticum, Monachum C. xvj. q. [i.] "Si clericatus te titil-" lat desiderium, discas prius quod possis docere. Ne sis " miles antequam tyro; ne prius magister, quam dis-" cipulus." Sed forte, sicut vulgares dicunt malus choraula bonus symphoniacus est, sic putat malum monachum bonum clericum esse, juxta inventionem et irrisionem quam facit Augustinus in monachos hujus consimiles, eadem Causa, q. [i.] cap. *Legi epistolam*, dicens; " Nihil mihi occurrere aliud potuit nisi non esse viam " dandam servis Dei, ut facilius se putent eligi ad " aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Etenim " monachis facilior lapsus et ordini clericorum fit indig-" nissima injuria, si desertores monasteriorum ad mili-" tiam clericatus eligantur, cum ex his qui in monas-" terio permanent, non tamen nisi probatiores atque " meliores in clericum assumere soleamus. Nisi forte " sicut vulgares dicunt, *Malus choraula bonus sympho-* " *niacus est*, ita quidem ipsi vulgares de nobis joca-" buntur dicentes, *Malus monachus bonus clericus est.* " Nimis dolendum est si ad tam ruinosam superbiam " monachos erigimus, et clericos tam gravi contumelia " dignos putamus, in quorum numero sumus; cum ali-" quando etiam bonus monachus vix bonum clericum " faciat, si assit ei sufficiens continentia, et tamen desit " instructio necessaria aut personæ regularis integritas."

[1] "My liege, do not trust a single one of this country, clerical or lay. Yield none of your authority to archdeacon Girold. Stay in England as long as you please. Between us, we will govern the bishopric with a high and safe hand."

[2] *hiatu*] Hor. Ars P. 138.

Mirum ergo qua temeritate, qua fiducia monachus indiscretus, tam humani quam divini juris ignarus, clericorum officia tam impudenter et imprudenter adimplere præsumit. Audiat girovagus noster quid responderit Pelagius papa Antoniæ patriciæ supplicanti pro monacho quodam ad simile officium anhelante, eadem C. i. q. "De præsentium[1] portitore quod defensor non factus "est, nulla vobis animi molestia sit. Quia satis valde "amarissimum habeo de isto proposito ad illud offi- "cium homines deduci, in quo nullo modo, quæ a "monachis Deo permissa sunt, valeant adimpleri. "Omnimoda est enim illius habitus et istius officii "diversitas. Illic enim quies, oratio, labor manuum. "At hic causarum cognitio, conventiones, actus, pub- "lica litigia, et quæcumque vel ecclesiastica instituta, "vel supplicantium necessitas exposcit. Faciat autem "Deus ut tales sint hi qui vel a nobis in isto habitu "nutriuntur, vel in monasteriis crescunt, ut provecta "ætate et probata vita, non ad litigiorum officia, sed "ad sacerdotium valeant promoveri." Audiat etiam et attendat instructionem suam a qua longe recessit, eadem C. i. q. cap. Eugenii papæ.[2] "Placuit communi "nostro concilio ut nullus monachorum pro lucro "terreno de monasterio exire nefandissimo ausu præ- "sumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de "baptismo accipere, neque baptizare, neque infirmum "visitare, neque mortuum sepelire, neque ad ecclesiam "sæcularem transire, neque quibuslibetcumque negotiis "sese implicare, quæ omnia sibi a vobis iste jactat "indulta. Sit claustro suo contentus. Quia sicut "piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio mo- "nachus. Sedeat itaque solitarius et taceat, quia "mundo mortuus est, Deo vivit autem. Agnoscat "nomen suum. *Monos* enim Græce, Latine, unus. "*Acos* Græce, Latine tristis. Unde dicitur *monachus*,

---

[1] *De præsentium*] Decret. ii. c. xvi. q. i. c. 20.

[2] *papæ*] ibid. c. 7.

"unus tristis. Sedeat igitur tristis et taceat, et "officio suo vacet." Solitarius sedeat et taceat. Tacetne qui proximo detrahit, qui negotiis et nugis variis quotidie litigando desudat, neque solus, ut aiunt, sedet, neque solus jacet? Non enim tantum proprietate, quod hodie propter majorum turbam excessuum quasi pro minimo reputatur, sed etiam propria, monachis vero valde impropria, gaudet familia. Consulto tamen ut mihi videtur actum est. Cum enim usurpato sibi defensoris officio paucos in patria amicos inveniat, contra hostes ecclesiæ non improvide prolem suscitat, ut suis saltem confidere possit, qui minime confidere meruit alienis.

Tribus itaque discordiæ seminatoribus in commune repondeo illud Sallustii:[1] "Concordia parvæ res crescunt, discordia, maximæ dilabuntur." Et illud Tullianum: "Inter conjunctissimos facilius plerumque "suscitare discordiam, quam sedare suscitatam." Valeat in Domino paternitas vestra, et utinam advertere et firmiter[2] tenere velit illius capituli mentem C. ii. q. i. *Deus omnipotens;* ubi inter cætera subjungitur, "Mala audita nullum moveant, nec passim dicta absque "certa probatione quisquam credat. Sed ante audita "diligenter inquirat. Nec precipitanter quis aliquid "agat." Et illud Gregorii ad Johannem Episcopum, C. xv. q. vij. "Si quid de quocumque clerico ad "aures tuas pervenerit quod te juste possit offendere, "facile non credas, nec te ad vindictam res accendat "incognita; sed præsentibus ecclesiæ tuæ senioribus "diligens est perscrutanda veritas. Et tunc si qualitas "rei poposcerit, canonica districtio culpam feriat delin-"quentis." Item etiam illud Nicolai, ultimo capitulo xvæ C. in fine: "Priusquam audias ne judicaveris quen-"quam, atque ante probationem accusationis illatæ, nemi-"nem a tua communione suspendas. Quia non statim "qui accusatur reus, est sed qui convincitur, criminosus."

[1] *Sallustii*] Jug. 10.

[2] *firmiter*] fideliter, G.

Epist. VIII.

Ad eumdem.[1]

Si amicum, ut solet et benevolum me vestra vobis judicat discretio, amicum et forsitan expediens consilium, benigne suscipiat. Sin autem fortunæ mobilitate et rerum vicissitudine inter hostes potius et adversarios deputer, "Fas est et ab hoste doceri." Mihi siquidem singula diligentius consideranti pro rerum circumstantiis, ut nunc se habent, non inutile videtur, pro locorum etiam et temporum malitia, dies enim mali sunt et occasionem malignandi quotidie contrahunt quamplurimam, ut cum canonici vestri ad vos venerint, et vos ex parte capituli super injuriis sibi a vobis, ut aiunt, injuste illatis requisierint, eos benigne et patienter exaudiatis. Et si quid forte erga eos inconsulto calore et minus provide actum est, maturiori consilio corrigatur, nec aliunde remedium quam a vestra benignitate quæri permittatis.[2] Sed qui vulnus intulit, ipse sanet. Ignis dum adhuc in scintillis est facile opprimitur, cum flammis jam stridentibus in rogum et naturæ suæ robur excreverit, difficilius extinguitur. Nec admirari, si placet, nec indigne ferre debetis, si canonici vestri contra inopinata suspensionis seu depositionis jacula, clypeum appellationis apposuerint. Non enim est hoc debitam obedientiam subtrahere, injurias, injuste ut sibi videtur irrogatas, juris remedio populsare.

To Peter, bishop of St.David's, in behalf of the canons of that church.

Efficiat igitur vestra benignitas, ut post dies nubilos jocundius temporis serenitate delectemur, et discordiarum occasione contingat, ut plerumque fieri solet, et amicitias jungi firmiores.

[1] Gale, xxi. p. 594.

[2] *permittatis*] non permittatis, C.

Ut autem ad me specialius stylum vertam; hoc indubitata veritate noveritis, quod nulla simultate, nulla invidia, nulla malignitate erga vos excandui. Sed tantum sociorum et capituli injurias quasi proprias reputans, ab illis quibus fraterna societate junctus fueram me necessitatis tempore non sejunxi, Satyrici illius non immemor:

"Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet."[1]

Præsertim etiam quia et animum vestrum a me, licet immerito, alienatum insolita officialium vestrorum audacia declaravit. Jocelinus enim tunc Decanus vester statim in adventu meo ad dedecus, ut putavit, et confusionem meam, et magnæ potestatis suæ ostentationem, quendam capellanum meum citra omnem juris ordinem, non citatum, non convictum, antiquo sed et antiquato more, suspendit; adjiciens etiam se tempus expectasse et jam assecutum esse, quo mihi omnium injuriarum reddere posse talionem.

De litteris vero, quas vestri, ut dicitur, famosum libellum appellant, hoc respondeo; quod si de vestra, quod absit, persona quicquam in eis famose scriptum est, paratus sum vobis plene corrigere, aut pœnæ canonicæ subjaceri. Si vero discordiæ seminatores, dicentes quod volebant, audire meruerunt quod nolebant; juxta comicum illud:—

"Si pergis dicere quod vis, audies quod non vis:"[2]

sicut non ipsi mihi, ita nec ipsis ego ad aliquam obedientiam vel reverentiam teneor obligatus. Valeat in Domino paternitas vestra.

---

[1] *ardet*] Hor. i. Ep. xviii. 84. | [2] *non vis*] Terent. A. V. 4, 17.

Epist. IX.

Venerabili viro abbati de Evesham Adæ.[1]

Fructuosæ felicitatis signum immo felicissimi fructus indicium illius amicitiæ præstat origo, cujus in augmentum pullulat integritas, et in dierum longitudinem perennat constantia. Hinc est quod amicitiæ nostræ jam dudum inchoatæ primos affectus affectuose dum recolo, et initialia vernantis dilectionis semina mecum considero, incorruptibilem ejusdem integritatem et interminabilem integritatis constantiam, inter summa desideria tanquam summum et caput affecto.

To his friend Adam, the abbot of Evesham, in praise of friendship.

Numquid, mi dilecte, amicitias annuas vel quinquennes esse convenit, quemadmodum consulatus et dictaturas olim fuisse legimus? Negotia diversa tempus suum habent et temporibus intermittuntur. Amicitiæ contractus naturalis seu voluntarius temporum vicissitudine non distinguitur. Amicitiam quidem nonnunquam interrumpit amantium culpa, at culpæ causa non interveniente ipsa interminabilis perseverat. Amicitiæ quidem incrementum interdum impedit locorum distantia et negotiorum diversitas. Radix autem amicitiæ per hoc erui non potest, quia incorruptissimam in animis bene institutis servat placita virtutis conformitas. Nunquam igitur vere amavit, qui sine causa amare cessavit. Nescit quanti sint amicitiæ maturatæ fructus, qui eam virescentem commarcere permittit. Nescit quantæ sit efficaciæ illæ tam sapidi dulcoris, tam lætæ jocunditatis, tam grata suavitate conditus affectus, tam dulcis et saluber mentium nexus, tam fidelis et firma animorum confœderatio,

---

[1] Gale, ii. p. 553.

tam benigna et liberalis omnium bonorum communio, tam suavis et grata voluntatum conformitas, tam cara et sincera idem nolendi et volendi unanimitas. Nescit inquam quod amicus fidelis vitæ custos est, quod amicus prudens vitæ moderamen est, quod amicus unanimis vitæ dulcedo est. De tuæ tamen dilectionis sinceritate nullatenus diffidendum arbitror, quam auro quidem puriorem, adamante firmiorem, fiducialiter existimo; nec ista tuæ perfectioni tanquam instruens sed tanquam admonens adjicio, non tanquam pigrescenti stimulum sed tanquam admisso calcar adjungo. Tanta siquidem suavitate de tua dilectione securus efficior, quanta multum diligenti et maxime desideranti inesse potest. Sed hoc indubitata veritate cognosce, quod animo desideranti nihil satis certificatur, quod etiam desiderio timor est ipsa securitas.

Veruntamen in tanto tantillæ securitatis gaudio, in tam mellita mellifluæ dilectionis expressione, verborum flosculis paululum liceat lascivire, ut quod interius miro dulcore concipitur luculenti sermonis claritudine depromatur. Amicitiam corde tenus possidenti perfacile est amicitiam verbo tenus demonstrare. Loquitur namque quod sentit, et explicat quod affectat. Nihil aliunde corrogat, nihil mendose confingit. Quod enim de amicitia intrinsecus sentitur omni figmento et amplius et elegantius est. Amicitiam habenti non opus est ungues corrodere.[1] Non terram defixis oculis intueri. Ipsa non invita qualis est talem se exserit. Quid de amicitia dicat amantem instruit animus proprius, non epistola aliena. At qui purpureas verborum violas ex hortulis alienis excerpit, linguam non animum format ad oris non cordis instructionem. Laborat, laborat, inquam, non ut amicitia frui sed ut de ea loqui sciat; non ut amantium

---

[1] *corrodere*] R. adds, Non stylum aut calamum revolvere. G. in the margin.

affectum sentiat, sed ut verba cognoscat; non ut amicitiæ delicias proprias possideat, sed ut alienas furtiva explicatione enarret; non ut amicitiæ divitiis intrinsecus ditetur, sed ostentatione extrinsecus vane glorietur. Perfidum igitur est verbis exquisitis dilectionis speciem prætendere conari, ubi affectus non tantus exultat in animo, quantus resultat in sermone.

Cum autem ex abundantia cordis os loquitur, et dilectionis fecunditas in animo redundans sponte prorumpit in vocem, et verba secundum se format, non indecens est internas illas dilectionis delicias, lætabunda quadam verborum suavitate depromere, et verum illum amicitiæ vigorem seria explicationis integritate[1] demonstrare. Delector itaque dum dilectionis divitias verbis dilucido. Gaudeo dum benevolentiæ delicias voce declaro. Glorior dum amicitiæ thesauros sermone denuncio. Hæc est amicitia cujus memoria mihi jocunda est, quæ meos super omnia jocundissima jocundat affectus; qua nihil unquam aut majus judicavi, aut gratius suscepi. Hæc est amicitia quam nec nominare possum quin accendar, nec cogitare quin recreer; quæ mihi in mentem sine innata sibi dulcedine venire non potest. Hæc est, inquam, amicitia quam magis sentire quam eloqui possum; in cujus dulcedine intrinsecus liquescit animus, et dum in verba prorumpere conatur, minus est quicquid foris ostendit, quam quod intus intelligit et sentit; et dum quod desiderat nec eloqui nec tacere potest in ipsa conatus sui inefficacia condelectatur. Hæc est amicitia in qua vinci ignobile est, vincere gloriosum; in qua vinci tepiditatis est, vincere vigoris; in qua vinci pusillum[2] est et ignavum, vincere magnificum et liberale. Hæc est amicitia cujus simulator perfidus, neglector stolidus, contemptor inhumanus; cujus inventor felix, cultor operosus.

[1] *integritate*] incogitate, G. | [2] *pusillum*] pusillanimum, G.

Præterea dum amicitiæ naturam subtilius investigo, illud occurrit quod amantes sibi invicem debitores obligantur, et non tantum extrinseca fortunæ munera, sed corporis, sed animæ propriæ largitionem, et si quid utroque magis est, illud amicum amico debere amicitiæ lex est. Quod amo, debitorem mihi obligat. Quod amor, debitorem me facit. Quod amo, meum est. Quod amor, alienum. Quod amo, intrinsecus sentio. Quod amor, extrinsecus conjecto. Quod amo scio, et conscientiæ certæ congaudeo. Quod amor credo, et fidem certificari desidero. Dum amo, affectus cujusdam intimæ dulcescentis mihi conscius sum. Dum amor, alienæ virtuti materiam præbeo. Dum amo, propria benevolentiæ virtute erga alium utor.

Occurrit etiam quod illi maxume in amicitiam conciliari solent, quos virtutis aliqua similitudo in morum concordiam et voluntatis consensum naturali quadam connexione convocat et conjungit. Natura namque similibus et consentaneis gaudet, quemadmodum et contrariis irritatur; unde Symmachus :[1] "Semper natura "gaudet æqualibus, et familiare igitur est omne quod "simile est."

Hoc igitur in te mihi complacuit, hoc ad intima voluntatis accessit. In virilis ætatis viro grata quædam gravitas et jocunda; hoc, inquam, placuit; hoc scintillam favoris incussit; in senectutis confinio, amabilis et affabilis inventa severitas. Te namque juxta Tullianum illud, quod in libro de Senectute[2] legitur, informasti. "Sicut adolescentem in quo senile aliquid, ita senem "in quo adolescentis, probo." Nam sicut juventutis levitas interdum senili rigore compescitur, sic senectutis gravitas juvenili lætitia temperatur. Hinc est quod te tam oris quam pectoris ornamentis decenter insignitum mihi assidue, quasi speculum propono, ut ex te tanquam exemplari quodam tam loquendi

[1] *Symmachus*] Epist. i. 43. | [2] *De Senectute*] xi. 38.

modum, quam vivendi rationem assumam. Illum itaque suavissimum, illum floridum sermonis tui affatum imitari dum cupio, admirari non cesso. Nullo namque rerum eventu tantum amaricatus est animus meus, quin statim eloquii tui melle dulceretur; quia tam dulcia sunt faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo; desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Illum pretiosissimum, illum inexhaustum eruditi pectoris tui thesaurum commemorans, illam morum venustatem, illam omnium in te virtutum considerans perfectionem, singula imitari dum cupio, admirari non cesso. Illam amabilem, illam immutabilem vultus tui constantiam, illum universi corporis gestum, quanto magis recolo, tanto vehementius obstupesco. Ad hujus imitationis studium invitat illud Tullianum:[1] "Sicut adolescentibus bona indole præditis sapientes "senes delectantur, leviorque fit senectus eorum qui "a juventute coluntur, sic optimi adolescentes senum "vestigia sequuntur, et præceptis gaudent quibus "ad virtutum studia ducuntur." Et illud ejusdem: "Adolescentis sit officium majores natu vereri et ex "his diligere probatissimos, quorum consilio nitatur. "Ineuntis enim ætatis inscitia senum regenda est "prudentia." Invitat etiam illud Senecæ:[2] "Optimum "est majorum vestigia sequi, cum recta processerunt. "Eligendus est nobis vir bonus et semper ante oculos "habendus, ut sic tanquam illo spectante vivamus, "et omnia tanquam illo vidente faciamus."

Cum itaque veri solis irradiatione medullæ concaluerint, caveat amicitiæ prudentia ne malignus invidiæ spiritus febrilem rigorem subinducat. Caveat ne oblivionis contagio verus amicitiæ vigor emarceat, et vulgaris dilectionis succedat imperfectio. Caveat

---

[1] *Tullianum*] De Senect. viii. § 26, and De Offic. i. 34.

[2] *Senecæ*] Epist. xi.

ne purissimus ignis evanescat in fumum et aureæ scintillæ in cinerem. Caveat, inquam, dilectionis providentia ne ager inaratus in sterilitatem durescat, et vinea non putata silvescat in labruscam, ne oliva degenerans fiat oleaster, et olei lenitas vertatur in amurcam. Cæterum efficiat amicitiæ cultus ut principium illud et seminium dilectionis contingat in robur sinceræ integritatis consolidari, in spem perfectæ amicitiæ præformari, in lucem imitabilis exempli produci, in augmenti continui incrementum nutriri, in prudentiæ capacitatem adolescere, in virilis magnitudinis perfectionem consummari, in uberrimos et interminabiles fructus maturari. Vale, et hoc effice, ut amicitiam inchoatam cultus et cura non deserat.

Epist. X.

Ad eundem.[1]

To the same, expostulating for not writing. Describes his occupations.

Iteratas a me litteras petis, et cum dudum tibi de amicitia scripserim, vitæ modum et animi motum exprimere nuntio non scripto compellis. Sed nunquid aut stylum musa obtusior aut animum affectus impurior immutavit?[2] Nunquid tot emergunt occupationes, ut semel in anno litterarum officio nequeas indulgere? Veruntamen confidentiæ signum est quod tam largam sermonis mei poscis usuram, qui nihil litterati fœnoris credidisti.

Pareo siquidem et ad studium animum provoco; ad calamum manum invito, ut sicut affectu sincerior, ita et officio promptior inveniar. Amor enim nec

---

[1] Gale, iii. p. 557.

[2] *immutavit*] invitavit, G.

affectui modum nec officio terminum ponere consuevit. Status propositi continentiam quæris. Inter Amazones et Parthos vitam Atticam duco; undique nos arma circumsonant, undique curæ temporales exagitant, et tamen solus in patria inter tot tam temporis quam patriæ contumelias Minervam colo, et in Parnaso constitutus ad tripodes Apollinis victimas duco. Me vero desidiis et otio vacare jam forsitan in animo conjectas; quem dudum noveras, nunc Stoicam nunc Peripateticam sectam summopere coluisse, natalis soli dulcedinem (nativam dico non patriæ innatam) ad Epicureas delicias transtulisse, præsaga mente confirmas.

Hæc igitur et his similia etsi non scripto, non nuntio, mente tenus opponit muta dilectio. Ager inaratus in sterilitatem durescit. Vinea non putata in labruscam silvescit; vestes jacentes tinea demolitur. Aquas non fluentes immobilitas corrumpit. Diutinum otium et pugilum lacertos emollit et cursorum nervos indurat. Item et illud Senecæ: "Mollit viros otium, ferrum situ rubiginem ducit."

Et illud Ovidii: [1]

"Et vitium capiunt ni moveantur aquæ."

Et illud Boetii: "Animus quidem si remittitur amittitur."

Fateor siquidem vera esse quæ objicis, si veræ rationis intuitu advertantur. Otium namque continuum virtutibus nimirum novercatur, et diuturna quies vitiis alimenta ministrat. Otium vero alternatum ingenium acuit, vires roborat, et tam corporis quam animi dotes multipliciter augmentat. Unde Ovidius:

"Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis."

---

[1] *Ovidii*] i. Pont. v. 6; and below, ib. iv. 21.

Itaque otium continuare desidiæ est, alternare, prudentiæ. Quoniam ut ait Tullius: "Sapientis est inter summa negotia otium invenire." Unde Cato:

"Interpone tuis interdum gaudia curis."

Naso: [1]

"Quod caret alterna requie durabile non est.
"Hæc reparat vires fessaque membra levat."

Et idem:

"Arcum ni cesses tendere, lentus erit."

Seneca: "Prodest animum relaxare. Excitatur enim "otio vigor, et omnis tristitia quæ continuatione per-"tinacis studii adducitur feriarum hilaritate discutitur." Mihi vero alternis vicibus sic otium labor exsuscitat, sic studium quies exhilarat, ut utriusque beneficio utrumque juvetur, et facile fastidium varietate vitetur.

Præterea mentis arcana scire desideras. Sapientiæ rivulis insatiabiliter inhio; et quo plus potæ, plus sitiuntur aquæ. Ille rerum eventus nunquam eveniet, qui mihi a pectore hanc curam extorqueat. Idem mihi dies musas extinguet et spiritum adimet. Ut juxta Salomonem: "Litterarum eruditione senectuti "viaticum præparetur, et disciplinata juventus ætatem "conferat fructuosam." De cætero litterarum vicissitudinem non importunus efflagito, sed tamen sperans expecto. "Injurium namque est," ut ait Symmachus,[2] "summopere flagitare quod speres, ne quod est volun-"tarium videatur extortum." Prodeat itaque sponte amicitiæ sinceritas, nec postmodum elinguis et muta delitescat. An illud Isidori [3] non recolis? "Litteræ "sunt notæ rerum indices verborum, quibus tanta vis "est ut illis etiam absentibus sine voce loquamur." An illud Turpilii Comici legisse dissimulas? "Sola res

---

[1] *Naso*] E. iv. 89; and below, ib. iv. 92.

[2] *Symmachus*] Epist. i. 36.

[3] *Isidori*] Etym. i. 3, not *ad verbum*.

"est," inquit, "vicissitudo litterarum quæ absentes "præsentes facit." Impendas igitur opere diligentiam, ut bina jam citatione provocatus, tertiam[1] spontaneus prævenias, et amantis animum ex parte læsum litterata salutatione refocilles. Amicitia namque cito sanatur officio, et obsequentis gratiæ beneficio in majoris integritatis robur excrescit.

Epist. XI.

Priori Malverniæ.[2]

Desiring the prior to send his book of Decretals.

Miramur quod decretales nostras nec nobis misistis, nec domino Menevensi episcopo juxta mandatum nostrum, tradidistis. Excusationem vos habere non videmus, nisi forte ut aliquod memoriale nostri[3] penes vos repositum haberetis. Veruntamen vera dilectio memoria non indiget artificiali. Naturaliter enim et quasi inseparabiliter inest, nec ullo rerum eventu facile potest excidere. Visis itaque litterulis istis per hunc latorem presentium eas nobis mittere non differatis. Nondum enim redintegrandæ amicitiæ gratia[4] amicum offendere opus[5] est. Nova namque et quoad nos plena pullulat integritate. Cum vero longa temporis diuturnitate languere ceperit dilectio, tum demum mutuis et officiosis opus est offensis, ut sic quasi a somno excitari et resuscitari queat et ad pristini status integritatem artificiose revocari. Juxta illud Sapientis:

"Ira quidem prodest, quia corda reformat amantum
"Cum nimia languet pace sepultus amor."

---

[1] *tertiam*] etiam, G.
[2] Gale, iv. p. 559.
[3] *nostri*] vestri, G.
[4] *gratia*] om. C.
[5] *opus*] non opus, G.

EPIST. XII.

Ad eundem.[1]

Repeating his request, to the same.

ITERARE querelam iterata nos injuria immo continuata compellit. Facit enim affectus tenerior ut sit querela proclivior. Mollis est animus diligentis et ad omnem sensum doloris arguitur.

Rogamus igitur quod semel hoc iterum, quatinus decretales nostras per hunc præsentium portitorem, clericum nostrum, nobis mittere non differatis, et vulneri dilectionis nostræ, quod incuria vestra jam inflixit, cicatricem obducere studeatis; amicitia namque cito sanabitur officio, et obsequentis gratiæ beneficio in majoris integritatis robur excrescet.

EPIST. XIII.

Cuidam nobili viro et sibi sanguine conjuncto.[2]

To a relative.

DUM mortalium studia et rerum humanarum oblectamina oculo mentis inspicio, maximum video vitæ solatium in amicitia consistere. Hujus nimirum beneficio floret concordia, pax revirescit et firma societas, nutritur identitas affectuum et unanimitas. Ejusdem gratia languet discordia, cessat inimicitia, et omnium malorum mater, extinguitur invidia. Hujus autem naturam Tullius[3] investigans ait: "Amicitia quidem "nihil aliud est nisi omnium divinarum et humanarum "rerum cum benevolentia et caritate consensio." Et

---

[1] Gale, v. p. 560.
[2] Gale, vi. p. 560.
[3] *Tullius*] De Amic. vi. § 20.

iterum de eadem: "Qua quidem haud scio an, ex-"cepta sapientia, quicquam melius sit homini a diis "immortalibus datum." Tanta quippe diligenter inquirenti facile patebit amicitiæ commoditas, quantum ex ejus contrario hominum cohabitationi imminere videmus impedimentum. "Concordia namque," ut ait Sallustius,[1] "parvæ res crescunt, discordia maximæ "dilabuntur." Magnum itaque humanæ societatis vinculum maximum in amicitia divinæ bonitatis exemplum. Præterea quid pretiosius amicitia, quæ nec timorem admittit, nec mortis pœnam reformidat? Hujus enim instinctu Tydeus munitissimam suscepit legionem. Ejus ductu Theseus ad ima descendens Cerbereos latratus non formidavit. Ejusdem impulsu Nisus mortem amici mortis periculo vindicavit.

Dum igitur plus uno duo[2] poterunt, dum hominum pectora Tartareos horrebunt accessus, dum mortis pœnam mortalia corda timebunt, istorum memoria cum laude frequens et celebris pullulabit. Tanta quippe vis, tantus est vigor amicitiæ, quod non tantum vivos delectat homines, sed etiam mortuos reddit laudabiles, et bona memoria prælucet in posterum.

Dum hæc igitur altiori mente propensius agito, et unum inter multos studiosius eligo, cujus spiritus mea regat pectora, cui dimidium animæ meæ justo concedam proportionis examine, tu mihi præ cæteris procul occurris, tanquam ultroneæ voluntatis affectu maximam amicitiæ meæ vindices portionem. Nihil igitur est quod magis desideret animus meus, quam quod sibi consociat animus tuus, ut et uno ferantur motu, et uno ferveant desiderio. Hæc est itaque summa desiderii mei, et hic tenor voluntatis meæ, ut veræ fidei fœdere constringamur, et veræ dilectionis vinculo vinciamur. Cæterum tanto nobis studiosius hoc fervendum studio, quanto nos propinquius naturalis jungit annexio, ut sic

---

[1] *Sallustius*] Jug. 10.

[2] *uno duo*] uno b. C. corrected.

naturæ pariter et benevolentiæ vinculis, inextricabili quodam et indissolubili nodo, constringamur. Ad hoc etiam non mediocriter illud invitat, quod uterque nostrum intelligit, quam commoda et quam jucunda sit amicitia. Quid enim dulcius est quam aliquem habere cum quo omnia sic audeas loqui ut tecum, cui omnia mentis arcana æque proponas ut tibi? Ut quod longæ deliberationis merito in mente latuit, aut interpres lingua reseret, aut ministra manus litteris alliget; ut ita aut officio linguæ auribus amici præsentis instillet quod latuit, aut scripturæ beneficio oculis absentis subjiciatur. Et iterum quid jocundius amicitia, cujus merito et prospera sumunt incrementum, et adversa detrimentum patiuntur? Sicut enim in jocundis major est jocunditas, quæ multorum lætitia comprobatur, sic et prospera fiunt prosperiora, cum eorum eventu multi simul gaudeant et exultent. Quoniam ut ait Tullius:[1] "Quis esset fructus tantus in prosperis nisi "haberes qui eis æque ac tu ipse gauderet?" In adversis etiam minor est adversitas, cum amici a se invicem mutua suscipiunt dolorum solatia; et quod stupore dignum est, ipsum quodammodo dolorem inter se in æquales dividunt portiones.

Adde etiam quod amicum qui intuetur tanquam exemplar, aliquid intuetur sui. Et quotiens naturæ dotes aut fortunæ munera in amico considerat, non minori exultat gaudio quam si singula sibi ipsi videret attributa. Te itaque non temere, non casualiter,[2] sed consulto, et quodam rationis ductu præ cæteris elegit animus meus, ut quæcunque sibi elegantiora studio et industria comparaverit, tibi proponi et communicari gaudeat, quatinus eadem te comite et judice in publicum prodeant et dilucidius suscipiant incrementum. In hoc igitur summam desiderii et votorum plenitudinem uterque nostrum constituat, ut amicitia nostra

---

[1] *Tullius*] De Amic. vi. § 22. | [2] *casualiter*] causaliter, C. cor.

non sit palliata, non fuco simulationis obfuscata, sed vera sit et perfecta, qualis eorum fuit qui pauci prænominati sunt.

EPIST. XIV.

Abbati de Cumhir Canauco.[1]

QUOTIENS amicitiæ nostræ vernantis initia memori mente recordor, utriusque nostrum non immerito commendo diligentiam. Cum autem ad ejusdem incrementa et quasi fructiferam ut fieri solet maturitatem recurro, eandem vestro, ut videtur, neglectu in flore prius emarcuisse, quam ad fructum pervenisse reperio. Transiens enim per monasterium de Troscoit,[2] et audiens nos apud Landu fuisse, amicum cujus præsentia tanto tempore carueratis, videre et ad januam fere constitutus intrare postposuistis. Item in partibus vestris apud Landegleu capitulum nobis generaliter occurrerat, ubi nec amicum vidistis, nec etiam brevi salutatione dignatus fuistis. Sed nunquid vulgare proverbium illud, " honores mutant vel potius monstrant, mores," in vestram cadit constantiam? Absit. Veruntamen quicquid de morum mutatione contingat, honori vestro congaudeo, eumque de die in diem cumulatius augeri desidero. Itaque vulneri dilectionis nostræ per vestram incuriam jam infixo, cicatricem obducere maturetis, et eandem ex parte læsam litterata saltem salutatione refocilletis. Valeat in Domino cara mihi paternitas vestra.

Remonstrating with the abbot for not paying him a visit, and neglecting his friendship.

---

[1] Gale, vii. p. 562.

[2] *Troscoit*] C. al. m. " Olim monasterium ordinis Cisterciensis."

Epist. XV.

Anglorum regi Ricardo.[1]

On sending his book, *De Hibernica Historia.*

Adventus[2] vestri fama in extremis jam Walliarum finibus audita, vos statim adire, vestræque serenitatis vultum videre, devota voluntate spiritus quidem promptus erat, sed caro infirma. Quoniam autem crucis Christi condolens ærumnis inter Cisalpinos principes egregium nobilis ausus exemplum perpetuaque memoria et laude dignissimum primus aliis exhibuisti, tantæ congratulans animositatis gloriæ, quod potui feci, modico forsan effectu magnum declarans affectum, commonitorium tibi donariumque transmissi, libellum scilicet Hybernicæ historiæ patri vestro nuper exaratum, et tam ejus in fine titulos, quam fratrum vestrorum mores et modos, vestrique naturam et virtutes varias, exprimentem. Ubi tam nobilissimum patrem quam fratres illustres, nec non et ipsum te tibi, tamquam in speculo considerandum per diligentem interpretem represento.

Sed utinam interprete non indigeres, vir inclite, vir insignis, vir virorum perpaucorum, vir, inquam, in quem fere, præter litteras, quicquid principem decet, tam industria quam natura congessit. O utinam, sicut universis fere naturæ dotibus, sic quoque nec hoc industriæ dono caruisses, novus musarum factus incentor, et carminum incitator, diuque sepulta, defectu principum, tam litteratura quam largitate carentium, suscitans poemata, et antiqua tam studia renovans, quam tempora. Non enim desunt litteræ, sed principes litterati. Non desunt artes, sed artium honores,

[1] Gale, i. p. 550, b.

[2] *adventus*] al. m. "Excitat re-" gem ad amorem litterarum et a "vitio juramenti se præcavere, se-" que bene regere."

nec hodie destitissent scriptores optimi, si non desiissent imperatores electi.

Et quanquam aliis plurimum longe tamen plus sibi, litterarum in principe confert eruditio. "Quæ profecto," ut ait Cassiodorus, "naturam in se laudabilem, "egregie quoque reddit ornatam." Hic prudens invenit, unde sapientior fiat. Hic bellator reperit, unde animi virtute roboretur. Hic princeps accipit quemadmodum populos sub æquitate componat. Nec aliqua potest esse fortuna, quam litterarum non augeat gloriosa notitia. Quid autem Julio, quid Augusto, quid Macedoni Alexandro litteræ contulerunt, eorum notissimæ declarant historiæ, quibus et præ cæteris amplissima regna, et triumphalibus dilatata virtutibus urbis et orbis imperia? Quid denique nostro Carolo cui usque ad extremam litteris inbui senectutem desiderabile fuerat et percarum? Qui etiam Alcuino testante inter universas theologicas scripturas Augustini opera, et inter ea librum *De Civitate Dei* longe libentius et diligentius audiebat.

Hunc itaque defectum quem tibi non propria sed parentum contulit incuria tali redimas et releves virtutum incitamento,[1] ut litteratis viris latera semper ambias, et bonum quod fortunæ non naturæ injuria in te non repperis, in aliis amplectendo diligas et venereris. Virtus enim est virtutem diligere vel in alio, et magnum innatæ bonitatis judicium ipsa quæ necdum vitaveris vitia, animi judicio devovere. Ad hoc autem est etiam aliud quod splendidissimæ gloriæ vestræ quasi maculam infundit, enormium videlicet usus juramentorum. Quid enim absurdius, quam ipsa quæ propter nostram salutem sponte suscepit, tanquam in injuriam et contumeliam Redemptoris ex consuetudine membra jurare; eaque præsertim quæ ipso auditu et fidelibus horrorem et inimicis fidei scandalum generant opprobriosum?

[1] *incitamento*] invitamento, MSS.

In eminenti specula cuncta principum ponuntur exempla; ideoque in maxima fortuna minima est licentia. Unde et quoniam excusationi obnoxia sunt illa ad quæ naturæ impetus et juvenilis calor impellit, nostra parvitate commonitus, id efficias ut magni principis de cætero maturitatem induens, incomparabili strenuitate cætera qui vincis, pravam vel in verbo consuetudinem vincas, et nitidissimæ famæ vestræ candori omnem omnino nævum abstergas.

Item pacis et justitiæ zelo defervens, gentem hactenus indomitam in tenera ætate viriliter edomuisti, et in rabiem effrænam juris rigore desæviens, inter nocentes strenua virtute tutam innocentiam reddidisti. Veruntamen sicut nisibus totis reprimi debet rebellis audacia, sic subditis jam et servire paratis modus est regiminis cum mansuetudine mitigandus. Quemadmodum enim fulmina paucorum periculo cadunt, sed omnium metu, sic magnæ potestatis animadversio latius terrere debet quam terere, et potius conversione quam eversione gaudere. Unde nec plectendi sunt miseri quotiens mærentur, nec quantum. Nam ut ait poeta:[1]

"Si quotiens peccant homines sua fulmina mittat
"Jupiter, exiguo tempore inermis erit."

Citra quoque delicti meritum, subsistere debet animadversio; clementiæ namque proprium est aliquid ultrici detrahere sententiæ. Qui enim nihil reatus impunitum relinquit, delinquit. Gloriosa virtus est citra punire quam liceat. Inter tepidum igitur et tumidum, inter rigidum et remissum, aureum illud medium tenens, sic vindicem iram modus et mansuetudo compescat. Sic denique timor in populo cum dilectione temperetur, nec remissa liberalitas lentescat in teporem, et insolenti rigore violenter extortus, timor in tyrannidem convertatur.

---

[1] *poeta*] Ovid. T. ii. 33.

Præterea nec adversis frangi, nec prosperis extolli, vestram, Deo dante, non diffido constantiam. Unde et quicquid tibi prosperum in hoc tam ausu nobili sors obtulerit, non illud humanæ, sed divinæ potentiæ cum gratiarum actione semper attribuas. Adversa vero juxta fortunæ vices si quandoque contigerint, equanimiter feras, et tanquam e naufragio ad portum constanti fiducia tendas; illud Gregorii ad animum revocans: "Adversitas quæ bonis votis obicitur, probatio virtutis "est, non indicium reprobationis." Quis enim nesciat quam prosperum fuit quod Paulus ad Italias vergebat, et tamen vehemens naufragium pertulit; sed navis cordis in maris fluctibus integra stetit. Aurum enim igne probatur, et virtus in adversitate perficitur.

Ad hoc autem memento rex, quoniam a regendo rex vocaris, quia primo teipsum, deinde populum tibi subditum, regere debes. Juxta illud Claudiani:[1] "Tunc "omnia jure tenebis, cum poteris rex esse tui." Et illud Senecæ:[2] "Si vis omnia tibi subjicere, te subjice "rationi, multos enim reges si ratio te rexerit." Nihil est homini bonum, sine se bono. Princeps ergo donec de se ipso triumphet obscure de hostibus triumphabit. Nihil est enim unde non triumphet, animi triumphator. Vis itaque magnum imperium, do tibi, impera tibi.

Epist. XVI.

Priori de Lantonei Rogero.[3]

Describing the obstacles which had prevented Giraldus from paying him

Desiderio desideravi videre vos, et in tribulatione spiritus constitutus dulcis alloquii vestri solatio refocillari. Conscientiæ namque telis graviter sauciatus ad medicinæ vestræ curam toto mentis affectu pro-

[1] *Claudiani*] viii. 261.
[2] *Senecæ*] Epist. xxxvii.
[3] Gale, viii. p. 563.

the expected visit, and receiving the spiritual advice he desired.

peravi, ut vulnerum meorum scissuræ seu novæ quidem et nuper inflictæ, seu veteres et dudum curatæ, sed medici non bene curantis inscitia, vel potius ipsius languentis intemperantia iterum ruptæ et in putredinem conversæ, vino purgationis vestræ lotæ, et oleo mulcedinis fotæ, solidas tandem cicatrices obducerent.

Proponens igitur in solitudine nostra medico lanquens occurrere, et vulnera palpanti denudare, ad locum accessi, quem præ cæteris in mundi naufragio periclitando laborans animi secreto quasi portum mihi salutis elegi. Accessi quidem nondum tamen ut transfuga sed tanquam explorator. Sicut providus nauta, qui, tempore sereno et tranquillo, maris sinum et portum undique remigando scrutatur; introitus et exitus, saxa et offendicula in omne latus sollerter observat; quo, imminente periculo et tempestatis incommodo, tanquam ad asylum secure refugiat. Sicut pugnaturus in palæstra gymnasiorum prædiscit nodos et nexus, et arte magistra brachiis et pedibus[1] exercitatus, serie præludendo, ad futurum discrimen agilem se reddit et instructum. Sicut avicula non bene firma primo nidum egredi vix ausa, ad proximos tandem ramos saltu magis quam volatu timide se confert, et sic paulatim alarum experiendo subsidia, prius quidem volitat quam volet.

Cum hoc itaque mentis conceptu ad locum accessi, sui quidem natura et situ inaccessibilem, mihi vero longe plus solito tunc accessu difficilem. Hostis enim nostri antiqui qui semper bonis et honestis invidet initiis, versuta malitia, a semita satis antea trita et cognita, per nemoris deserta et montium abrupta cum ducibus indigenis exorbitavi, et non sine tædio magno et periculo usque ad conticinium[2] immo mediam fere

[1] *pedibus*] passibus, C. cor.

[2] *conticinium*] continicium, C. cor.

noctis partem in invio fui, et non in via. Eadem nocte in confusionem adventus mei eadem malitia horreis et tectis ignes immisit. Desideratam mihi præsentiam vestram et bis quæsitam, semel et iterum elongavit. Efficiat igitur quæso orationum vestrarum et confratrum vestrorum instantia, ut qui nihil nisi permissus potest, languores adhuc sanabiles, per incuriam atque periculum ad se trahere solet longam moram, reddere nequeat incurabiles. Efficiat, inquam, ut qui potens fuit differre præludium impotens sit auferre propositum. Valeat sanctitas vestra.

Epist. XVII.

Responsio prioris.[1]

Rogerus prior Lantoniæ suo archidiacono spiritu consilii et fortitudinis roborari. The Prior's reply.

Benedictus Deus qui tribulationum pondere pressos non usquequam ad terram humiliat, sed aliquatinus sinit cœlum videre, et undecunque auxiliantis manum advocare. Porro severissimæ animadversionis vulnera pius pater sæpe infligit ut curationis beneficio amplius innotescat. Beatus sane quem ille impræsentiarum flagellis erudierit, ut mitiget ei dies malos. Beatus, inquam, qui dum ab eo arguitur, non fatigatur, et vapulare se intelligit ut hæreditatem capiat salutis. Omnes animæ corporisque passiones tunc perniciosas esse didici, cum simulata sanitate subsidunt, quia nullus insanabilior eo qui sibi sanus videtur. Rursus tunc morbi ad sanitatem inclinant, cum ex abditis erumpunt et languentem in vocem compellunt ut dicat: "Putruerunt corruptæ "cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ."[2]

[1] Gale, ix. p. 564.

[2] *meæ*] Ps. xxxvii. 6.

Desiderio itaque videndi nos ad solitudinem nostram nondum transfugæ sed exploratoris animo scribis te accessisse; quia ut video Ægyptiæ dominæ non solum pallium non dereliquisti, sed et te ipse totum ei dedicasti, quem amplectitur et fovet, deliciarumque cassibus involvit, civemque non inquilinum habet Babylonia. Sed revera qui in maculis ambulat tenebrarum planta ejus non cum voluerit se expediet. Præterea adjungens locum inaccessibilem causaris, quia de vitiis ad virtutes difficilis sit ascensus, cum e contrario de virtutibus proclivus sit decursus in errores. Filii enim Israel paucorum dierum viam commeatu explicabilem peccatis exigentibus xl. annis longis protraxere dispendiis. Sed et venientem te a via sæpe trita et nota exorbitasse, et votis tuis non successisse significas; juste quidem hoc evenisse conjicio, quia forsitan hoc extra agebatur in corpore, quod intus versabatur in mente. Periculum quoque nox et a via declinatio tædium magnum generavere ut audio; sed adversitas quæ bonis votis objicitur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis.

Jam vero hortor caritatem tuam et sub divini judicii timore contestor, quatinus spiritum gratiæ contumeliam non facias ne[1] scilicet extinctus a te recedat, omnique gratia vacuum derelinquat. Ignem divini amoris quantulumcunque faculis sacræ Scripturæ admotis in te succensum omni diligentia foveas. Confido enim in Domino eum caminum futurum ire in proximo. Itaque diem præscribe, locum statue, ut invicem nobis occurrentes mutua consolatione gaudeamus.

---

[1] *ne*] ut, C. cor.

Epist. XVIII.

Willelmo Herefordensi episcopo.[1]

In recommendation of Robert Grosseteste.

"Pro bonis viris," ut ait Symmachus,[2] "quisquis intervenit non magis eorum videtur juvare commodum, quam suum commendare judicium." Hinc est quod pro magistro Roberto Grosseteste, quem nuper, sicut audivi et gratanter accepi, in familiam et familiaritatem suscepistis, vestram id solum efflagito discretionem, ut viri merita æquiparent præmia. Scio quippe quod ejus opera tam in negotiis vestris variis, et causarum decisionibus, quam in corporis vestri conferendæ sanitatis et conservandæ curis, cum in horum peritia fideliter præstet, vobis dupliciter fiet immo multipliciter pernecessaria. Præcipue quidem cum facultates illas, quæ his nostris diebus fructuosæ præ cæteris in temporalibus esse solent, super liberalium artium et litteraturæ copiosæ fundamenta stabiliter erectas, egregii mores adjuncti laudabiliter illuminent et exornent. Cum enim prædictarum facultatum artifices fide plerumque vacillare soleant, præter cæteras virtutes et animi dotes quibus excellit, fide noveritis ipsum et fidelitate conspicuum. Et ut brevi eloquio ad cumulum commendationis multa concludam, talis hunc naturæ pariter et industriæ novi,[3] quod virum in eo juxta cor vestrum, si non fallor, et in quo plurimum quiescet spiritus vester invenietis.

---

[1] Gale, x. p. 565.
[2] *Symmachus*] Ep. ii. 29.
[3] *novi*] noveritis R. al. man.

Epist. XIX.

Petro Menevensi episcopo.[1]

Congratulates him on the success of his labours in behalf of the church of St. David's, and solicits reconciliation.

Audivi quidem[2] et valde gratanter accepi, vos a transmarinis jam reversum, labore corporis vestri magno laboranti ecclesiæ vestræ per litteras domini regis prohibitorias pacem ad præsens obtinuisse, quanquam tamen processus causæ ob manifestam litterarum falsitatem minime fuerit formidandus. Certitudinem autem rei istius, et utrum dominus rex rerum vestrarum perditarum et terrarum hostiliter destructarum aliquam vobis compensationem fecerit, hoc nobis si placet scire cupientibus rescribere velitis.

Quicquid autem alterius nostrum in alterum, vel invidiæ stimulis vel vindicis animi vitio commissum hactenus fuerit, meum proculdubio desiderium esse noveritis, ut qui vitalis cursus ad metas de die in diem longe solito sensibilius anhelamus, antiqui hostis malitiæ locum penitus abnegantes, ad ea quæ retro sunt minime respiciamus, sed ad anteriora totis nisibus, puris siquidem et sinceris de cætero mentibus, nos extendamus. Et juxta illud apostoli ad Hebræos: [x. 24.] "Consideremus invicem in provocationem caritatis "et bonorum operum, non deserentes eam quæ est in "Domino dilectionem, sed consolantes alterutrum, et "tanto magis quanto viderimus appropinquantem "diem." Pro me loquor; ita mihi Deus gratiam suam, quam præ rebus omnibus appeto, conferat et conservet, ut ego longam vobis vitam desidero, et quæ suo in tempore felici fine concludatur.

---

[1] Gale, xi. p. 566. | [2] *quidem*] quod, G.

Epist. XX.

Officialibus suis.[1]

Specialiter vobis super negotiis meis præ cæteris scribo, quia specialius vobis earundem præ cæteris curam commisi. In primis itaque vos obtestor, et per fidem ac sacramenta mihi a vobis exhibita, firmiter adjuro, quatinus in his quæ Dei sunt, et quæ ad officium meum spectant, me fideliter erga Deum adquietetis, nulli justitiam ecclesiasticam denegantes, nihil cuiquam seu clerico seu laico per injuriam aut cupiditatem extorquentes, omnia ex caritate proveniant et ad correctionem, non autem ex cupiditate ad exactionem. Nihil unquam simoniace, nihil turpiter et illicite ad opus meum accipiatis. Quod si feceritis, anathematis sententiam in simoniacos et Giezitos datam, hoc est in emptores spiritualium et venditores, non mihi sed vobis adquiretis. Unde et justitiam quæ Deus est, ac judicium, propter quæ gratis exhibenda fungimur officio, nemini vendatis, nihil omnino quod simoniam redoleat pro talibus accipientes. Domino tamen Willelmo de Breusa et dominæ multum in omnibus deferatis, qui si in aliquo circa ecclesiam Dei manifeste deliquerint, juxta formam quam vobis in discessu viva voce præscripsimus, monitionibus utendum crebris ad emendationem, non interdictis generalibus aut sententiis ad exasperandum. Sed si forte, quod absit, incorrigibiles extiterint in aliquo ad dominum episcopum, ut manum adhibeat vel correptionis vel coercionis deferatis.

Directions to his officials for their visitation.

---

[1] *officialibus suis*] Gale, xii. p. 567. P. Menevensi Episcopo, C.

Singulis annis singulas ecclesias vice nostra visitetis, et nunc infra quadragesimam incipiatis, inquirentes utrum in eis divina rite celebrentur; utrum calices habeant idoneos, libros, vasa et ornamenta sicut nostis. Hos autem defectus ubi inveneritis, quia multotiens præmoniti et præmuniti sunt, acrius vindicare debetis. Similiter et si inobedientes fuerint, [1] aut in aliquo crimine seu crimininali notabiles et incorrigibiles. Nihil enim ob levem causam et negligentiam, dummodo frequens non fuerit, in clericos vel laicos vindicetur. Cum tribus autem equis vel quatuor solum hospitia sumatis, ut non ad gravamen alicujus sed ad officii scrutamen ire videamini. Istud autem, quocumque per capitula ire poteritis, in propriis personis faciatis. Alias autem decanis locorum et fidelibus personis eis adjunctis, super eorundum sacramenta, id faciendum injungatis. Præterea per vos in singulis capitulis presbyteros rogo, quatinus pro carissimo socio nostro magistro Petro de Leche, archidiacono Wigorniensi, viro bono et benigno nuper defuncto, quilibet eorum missam unam pro fidelibus caritatis intuitu, et precum vestrarum obtentu, celebrare velit. Mihi quoque missam unam de Spiritu Sancto oro similiter, ut singuli indulgeant, si placet, et orent ut mihi Deus sacram suam Scripturam non solum ad intelligendum, verum etiam ad custodiendum et servandum, aperiat ; et in hoc studii statu, usque ad plenam scientiæ suæ perceptionem, gratia sua me conservet. Nec ullo me casu seu propter rerum temporalium et reddituum admissionem, sive novorum adjectionem per magnam suam misericordiam, abduci permittat. Valete et anachoritis per archidiaconatum meum constitutis, quæ vobis alias injunxeram, et ampliora cum opus esse videritis inpendatis.

---

[1] *fuerint*] fiunt, G.

XXI.

Sermo in synodo Menevensi.[1]

Sermon before the Synod of St. David's.

"LABIA sacerdotis custodiunt scientiam et legem "requirunt de ore ejus, quia angelus Domini exerci-"tuum est." Verba sunt hæc Malachiæ prophetæ [ii. 7.] ad sacerdotes et prælatos pertinentia. Cuilibet enim sacerdoti vel prælato duo sunt necessaria; scientia, scilicet, et conscientia. Scientia bona et conscientia boni. Scientia propter alios, conscientia propter se. Scientia ex doctrina, ex bonis operibus bona surgit conscientia. Quisquis ergo sacerdos bona quæ facienda docet facere studet, vel potius bona quæ facit illa docet, hic bonæ scientiæ bonam copulat conscientiam. Ad exemplum enim Christi Jesu facere tenemur et docere, et primo facere post docere. Juxta illud in Actibus Apostolorum in vertice voluminis: "Primum quidem sermonem feci de "omnibus, O Theophile, quæ cœpit Jesus facere et "docere." Alioquin illud Gregorii nobis improperari poterit: "Cujus vita despicitur, consequens est ut et ejus "quoque prædicatio contemnatur." Unde et improperium hujusmodi vitandum dicens apostolus ait; "Castigo "corpus meum et in servitutem redigo, ne cum aliis "prædicaverim ipse reprobus inveniar." [1 Cor. ix. 27.]

Est itaque prædicatio duplex. Est enim operis prædicatio, est et oris. Quisquis in eminenti loco constitutus, quisquis in potestate positus, bonus operator est, hic et bonus quoque prædicator est. Melius enimvero et fructuosius prædicat vir bonus opere quam ore; efficacius ædificat exemplo quam verbo. Quoniam juxta illud Sapientis:[2] "Componitur orbis

---

[1] om. Gale. In the text of C. this sermon stands immediately after Epist. xvii., but it is placed xxi st in the list prefixed. See p. 201.

[2] *Sapientis*] Claudian, viii. 299. Quoted at length by John of Salisb. Polyc. iv. 4.

"Regis ad exemplum." Sic et rectoris cujusque ; unde et per contrarium sensum satyricus[1] clamat :

"Omne animi vitium tanto conspectius in se
"Crimen habet, quanto major qui peccat habetur."

Semper enim contagiosa sunt vitia, et de facili a majoribus descendunt in minores. Quia, ut ait Gelasius papa : "Proclivus est cursus ad voluptates, et "imitatrix natura vitiorum." Unde et in maxima fortuna minima est licentia. Et itaque bonum docere, sed melius est facere. Optimum vero, facere simul et docere.

Istud autem postremum positione et potissimum electione solum competit sacerdoti. Sicut enim sacerdoti docere non convenit nisi et faciat, sic neque facere sufficit nisi et doceat, ad docendum namque et instruendum verbo gregem commissum ex officio debito sacerdos tenetur. Quod bene per principium prophetiæ præmissæ declaratur cum dicitur. "La. sa. "custo. sci. et le. re. de. o. ej." Ac si aperte dicat : In labiis debet scientiam habere sacerdos et in ore legem, quasi promptam ad pronuntiandum et paratam. Hoc etiam bene designabant tintinnabula indumentis sacerdotum ingredientium tabernaculum cohærentia, per indumenta namque sacerdotis bona ejus opera, per tintinnabula vero, bona verba dantur intelligi. Per indumenta sacerdotis bona ejus opera, juxta illud psalmistæ : [cxxxi. 9.] "Sacerdotes t. ind. jus." Et illud apostoli : [Eph. vi. 11.] "Induite vos armaturam "Dei." Et illud ejusdem : [Rom. xiii. 12.] "Induamus "arma lucis ; sicut in die honeste ambulemus." Per tintinnabula, bona verba. Quia sicut tintinnabula, ingrediente tabernaculum sacerdote et egrediente, continue resonabant, sic et in ore sacerdotis vox prædicationis assidue resonare debet. Facit ad idem et

[1] *satyricus*] Juv. Sat. viii. 140.

illud quod in Actibus Apostolorum igneis linguis Spiritus Sanctus in primos ecclesiæ pastores legitur insedisse, ut protinus scilicet quos impleverat de se loqui faceret. Facit et illud Isaiæ: [lviii. 1.] "Clama, "ne cesses, tanquam tuba exalta vocem tuam." Et illud apostoli ad Timotheum: [II. iv. 2.] "Prædica "verbum; insta opportune, importune." Facit et illud Gregorii: "Præconis officium suscipit quisquis ad sacer-"dotii gradum ascendit." Sacerdos ergo, si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est præco mutus? Canes quoque mutos non valentes latrare, fatuos et elingues prælatos alibi Isaias vocat; per canes enim in Sacra Scriptura ecclesiastici plerumque doctores, per latratum canis vox prædicationis datur intelligi.

Habeat ergo sacerdos scientiam in propatulo, non in abscondito, quia scientiæ absconditæ et thesauri absconditi quæ utilitas in utrisque? Sed juxta Salomonem [Prov. v. 16]: "Deriventur fontes tui foras et "in plateis aquas divide." "Et legem re. de. o. ejus." Sed quæ est lex ista? Hæc est de qua scriptum est [Ps. xviii. 8]. "Lex Domini immaculata convertens "animas." Immaculata dicitur ab effectu, quia immaculatos reddit. Convertens animas ad animantem, seu vegetantem et vivificantem omnia creatorem. Hæc est lex quæ semper est exquirenda. Juxta illud [Ps. cxviii. 33]: "Legem pone mihi d. vi. i. et. e. e. s." Hæc est lex quæ die ac nocte est meditanda, et sic semper in mente habenda; juxta illud ejusdem [Ps. i. 2]: "Et in lege ejus med. d. ac nocte." Sicut autem semper habenda est in mente, sic quoque semper habenda est et in ore. Juxta illud [Exod. xiii. 9]: "Introduxit vos Dominus in terram fluentem lac et "mel, ut lex ejus sit semper in ore vestro." Hæc est lex quæ in toto corde est custodienda, juxta illud iterum Psalmistæ [cxviii. 34]: "Da mihi intelle. et sc. "leg. t. c. il. i. t. c. m." Ecce legem Domini in toto

corde custodiendam, non in angulo scilicet cordis, sed in toto corde; unde et alibi [ib. 145]: "Clamavi in "toto corde, exaudi me, Domine, ut just. tu. re." Qui ex toto corde clamat ad Dominum, hic exauditur hic justificationes consequitur, quæ habentur ex lege.

Sequitur, quia angelus Domini exercituum est. Sicut præcedentia duo ad bona sacerdotis verba, sic etiam istud quod subjungitur ad bona ejus opera pertinere potest. Tam mundos quippe et immaculatos, tam bonis operibus fulgidos se exhibere debent qui ferunt vasa Domini; juxta illud: [Is. lii. 11.] "Mundi "estote qui fertis vasa Domini;" ut virtutum meritis interdum angeli, interdum etiam dii digne dici comprobentur. Hic angeli, alibi vero dii dicuntur. Dicitur enim in Exodo de quodam juraturo [xxii. 8.] "Applica "eum ad deos," hoc est ad sacerdotes. Et in eodem: [28.] "Diis ne detrahas." i. sacerdotibus. Debent enim angelos, debent et deos puritate quadam et sinceritate mentis et corporis imitari. Unde et virgines esse tenentur, vel saltem continentes. Cum enim tantum tres sint ordines, ut nostis, salvandorum, virginum scilicet, continentium et conjugatorum, quia sacerdotes in occidentali ecclesia propter voti emissionem conjugati esse non possunt, restat ut in ordine virginum vel ordine saltem continentium, qui salvandi fuerint, reperiantur. Qui enim in uno istorum ordinum sacerdos non invenitur, procul extra semitam salutis exorbitat, longe a via veritatis aberrat. Sicut enim sacerdos angelus dicitur comparative, sic et angelus dici potest nuncupative. Est etenim angelus, id est nuntius, quia nuntiat. Et quid nuntiat? nuntium bonum, id est evangelium. Potest enim angelus dici quia missus. Sicut enim apostoli et septuaginta discipuli missi fuerint, juxta illud: [Mat. x. 16.] "Ecce ego mitto vos "sicut o. i. m. lu." sic sacerdotes hodie, tam majores scilicet episcopi qui typum apostolorum gerunt, quam

minores qui LXX. discipulos representant, missi intelliguntur. Sed illi missi fuerunt ad fundandam Christi fidem et plantandam, excolendum pariter et regendum. Solus autem qui confirmat et incrementum dat Deus.

Sicut autem sacerdos nuntiat, sic etiam annuntiat; habet enim sacerdos gregi commisso excessus suos annuntiare, et primo per secretas admonitiones corripere deinde per publicas, si opus fuerit, increpationes arguere; demum vero per ecclesiasticas censuras et districtiones coercere. Sed hoc ubi multitudo forte in causa non fuerit, vel is qui sociam habet multitudinem. In his enim casibus admonitionibus utendum potius et increpationibus. Rigore vero censuræ, quæ de stricto jure procedit, et præcipue præcisionis sententia, supersedendum. Quoniam, ut ait Augustinus: "Ubi non "hujus vel illius hominis, sed totius populi strages "jacet, detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus "malis sanandis charitas sincera subveniat; ubi ergo vel "plures in causa sunt vel potentes, illud apostoli locum "habet: Argue, obsecra, increpa, opportune, importune." Et illud ejusdem: "Prædica verbum, insta opportune, "importune." Sunt enim illis peccata sua sæpius ostendenda et quasi ante oculos frequentius ponenda, ut sicut saltem in continuo peccandi tam timore sint quam horrore. Quoniam si sub dissimulatione penitus et taciturnitate, quod absit, seu timore, seu favore, seu animi tepore quocunque vel torpore hæc præterimus, eo ipso auctoritatem quodammodo peccandi et quasi licentiam eis periculose præstamus, et terribilem illam Domini comminationem per Isaiam[1] factam damnabiliter incurrimus: "Si non annunciaveris, inquit, populo "meo, scelera eorum, sanguinem ejus de manu tua re"quiram." Ecce qualiter sacerdos annunciare debet. Quia autem aperienda sint populis peccata eorum, ut vel sic ad pœnitentiam revocentur, declarat etiam illud

[1] *Isaiam*] Ez. iii. 18.

Jeremiæ ad populum delinquentem et per negligentes prælatos non correptum. [Th. ii. 14.] "Prophetæ," inquit, "viderunt tibi stulta et falsa, et non aperiebant "iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam revocarent." Nomine namque prophetæ prælatos intelligi dedit et sacerdotes. Ubi ergo dispensationis intuitu gravius ad præsens animadvertere et sententiare non possumus, arguere saltem obsecrare et increpare debemus.

Sicut autem nuntiat sacerdos et annuntiat sic etiam renuntiat. Debet enim sacerdos omni sæculari non solum pompæ, verum etiam possessioni renuntiare, juxta illud: "Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, "non potest meus esse discipulus." [Lu. xiv. 33.] Sacerdos igitur omni sæculari possessioni renuntiare tenetur, sed quoad delectationem dico, non quoad sustentationem. Potest enim sacerdos non ad delicias uti terrenis istis, sed ut his solum ad divina valeat obsequia vel tenuiter sustentari, sicut et illud evangelicum intelligi debet: "Nolite cogitare de crastino." Non enim prohibet providentiam, quæ in omnibus est laudabilis, sed sollicitudinem nimiam, qualem plerosque habere videmus; qui adeo in terrenis adquirendis et congerendis sollicitantur, ut ad superna nequaquam valeant lumina mentis erigere. Sic ergo sacerdos angelus dicitur, quoniam, nuntiat, annuntiat, et renuntiat.

Ex ipsa quoque vocabulorum impositione majestas dignitatis hujus etiam ordinis declaratur. Dicitur enim sacerdos, quasi sacra dans, vel sacra ministrans. Presbiter, quasi aliis præbens iter. Antistes, ante alios stans. Pontifex, pontem faciens. Episcopus, quasi supra intendens vel speculator. Et dicitur speculator, eo quod e specula vitas subditorum prospicere debeat, vitia corripere, corrigere pariter et emendare. Vel potius passive speculator dici potest, eo quod quasi in specula positus, ab omnibus undique conspiciatur, quatinus ad ejus exemplar vitæ normam universi contrahant et doctrinam. Quoniam, ut ait Jeronimus:

"Vilissimus reputandus est episcopus, nisi præcellat "scientia et sanctitate qui est honore præstantior."

Tales itaque vos et nos efficiat sacerdotes quales ex nomine dicimur, et quales ex primæva dignitatis et ordinis institutione esse tenemur, Ille qui solus verus Rex est atque sacerdos, ut sic labia nostra custodiant scientiam ejus, et de ore nostro requiratur lex ipsius, ut et angeli vel dii digne dici mereamur. Efficiat, inquam, ut et sic tintinnabula indumentis nostris adhæreant, quatinus vitæ viam cum linguæ sonitu bona quoque opera nostra conclament. Ad quam vitæ viam, vel potius viæ vitam, nos una cum grege commisso perducere, dignetur Ille, qui solus via, veritas, et vita; via sine offendiculo, veritas sine ambiguo, vita sine fine. Amen.

Epist. XXII.

Hugoni Lincolniensi episcopo.[1]

Complaining of the treatment his proctor had received from the bishop's officials in the matter of the vicar of Chesterton.

Ad diem mihi peremptorium contra vicarium meum de Cestreton, cujus vix etiam nomen agnovi, in crastino Sancti Jacobi apud Dorchecestriam a vobis constitutum, misimus quidem procuratorem nostrum sufficienter instructum. Sed ibi nec vos nec aliquem vestrorum nec ullum etiam qui pro parte adversa, si opus fuisset, compareret, quanquam tamen citationem inde legitimam habuisset, invenit. Transiens autem inde ad dominum decanum Lincolniensem apud Aeilesbury, qui vices vestras in causarum cognitionibus tunc gerebat, ab ipso litteras impetravit quibus secundo peremptorio ad synodum Oxoniensem, octavo Sancti Michaelis die futuram, pars adversa citaretur. Unde si vicarius noster vel

[1] Gale, xiii. p. 568.

tunc in presentia vestra seu vestrorum juri pariturus comparuerit, judiciali synodi sanctæ sententia contenti erimus. Sin autem per litteras domini archiepiscopi vel etiam domini regis, quas ad justitiam declinandam facilem, ut nostis, est impetrare tergiversationem, ut solet, adhuc quæsierit, cum per procuratorem res expediri possit, minime debet excusari. Quia si hoc omnibus qui se curiæ sequelas vel mediate vel immediate faciunt, seu majoribus sive minoribus impune liceret, quid restaret nisi ut bona clericorum curiales undique raperent et occuparent, et per litteras hujusmodi quæ citra conscientiam tam regis quam archiepiscopi frequenter emanant, tempus in longum aut etiam in infinitum protelare, et justitiam ecclesiasticam impune cum scandalo laicorum magno declinare? Quis autem hodie enormes curialium excursus cohibebit? Quis contra regni fastus et consuetudines, quas avitas vocant, tam veteres quam de novo pullulantes, pro quibus beatus Thomas glorioso certamine multis ante allegatis, demum caput allegavit, sacerdotum jura tuendo pro Christi ecclesia dimicabit, si Lincolniensis episcopus, de quo solo in insula spes habebatur, ab ejusdem, quod absit, defensione tepescat? "Quoniam," ut ait Cyprianus: "Clericus vel laicus "si timet, vicinus est veniæ. Episcopus autem si timet, "actum est de eo." Curiales quippe pontifices, qui fiscalia longe propensius quam episcopalia negotia curant, et omni vento desuper flante moventur; qui, inquam, curiæ creationes sunt, et sicut nil nisi terram sapiunt, sic nil nisi curiam terrenam aut reverentur aut verentur, curiam vel in minimo non offendunt. Si enim curia in seipsam divisa esset, quomodo staret regnum ejus?

Sed forte pro Willielmo de Sanctæ Mariæ Ecclesia ei deferendum esse videtur. Satis autem hactenus illi pro Willielmo et plusquam satis actum est, cum in ecclesia quam canonice adeptus fueram tam pinguem ei favore

Willielmi vicariam constituistis; decimas enim anni præteriti solas xxij. marcis vendidisti, et credo quod hujus anni non minori. Verumtamen si de mera æquitate rerum merita pensata fuissent, et justitia juste librata, si quemadmodum non est apud Deum sic nec apud Dei ministros esset personarum acceptio, mihi quidem propter Willielmum nihil omnino fuisset ablatum. "Quoniam," ut ait Jeronimus, super hunc locum Malachiæ [ii. 9]: "Non servastis vias meas et "accepistis faciem in lege, etc.;" inter omnia peccata sacerdotum quasi maximum notatur, quod non causas sed personas considerant, et despecta justitia pauperis divites injustos honorant.

Sed dicat aliquis canonicus Lincolniæ est. Quid inde? Propter hoc quidem in suo jure facilius, non autem aliorum injuriis et jacturis esset promovendus. Dicat alius: Curiæ sequela est et domini regis familiaris; nec ob id etiam ecclesiastica censura erga quempiam enervari deberet. Alioquin occupent curiales, ut diximus, quæ voluerint, et non sit prælatus qui corrigat, nec omnino quispiam qui resistat. Super his autem quæ nunc scribo novit Deus, quia non adeo propter me moveor, cum de his quæ in ecclesia præscripta mihi nunc relicta sunt, in modicum de cætero quicquid accidat vel damnum vergere possit vel emolumentum, quantum propter exempli perniciem, quod si forte trahi contigerit in consequentiam, universis diocesis vestræ, quinimmo et Angliæ totius clericis; quod si vestris, multo fortius et aliis in similibus temporalis jacturæ casibus timor imminere poterit et trepidatio.

Qualiter autem mecum ab initio et usque in finem actum sit in hoc negotio, paucis explicare et ad memoriam revocare non indignum reputavi. Audiat hoc igitur et patienter ferat dominus meus, quia "ponam coram eo judicium et os meum replebo in-"crepationibus, ut sciam verba quæ mihi respondeat

"et intelligam quid loquatur mihi. Nolo multa fortitudine contendat mecum nec magnitudinis suæ mole premat; ponat æquitatem contra me, perveniet ad victoriam judicium meum.[1] Plenus sum enim sermonibus, et coarctat me spiritus uteri mei. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas disrumpit; loquar et respirabo paululum; aperiam labia mea et respondebo. Non accipiam personam viri et Deum homini non æquabo.[2] Sed nunquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, et implebit ardore stomachum suum. Arguit verbis illum qui non est æqualis ei, et loquitur quod sibi non expedit." Gerardus itaque de Cauvilla qui custodiam de Cestreton tunc habebat, me vobis ad ecclesiam loci ejusdem vacantem circa Nativitatem Sancti Johannis Baptistæ semel et iterum immo multotiens præsentavit. Vos autem ob favorem Willielmi de Sanctæ Mariæ Ecclesia et petitiones ejusdem crebras vobis et vestris inde porrectas, quoniam Gerardum de custodia terræ prædictæ supplantare parabat, sicut et postea fecit, ut ecclesiam una cum terra tanquam ambidexter lucrari possit, institutionem meam usque post Natale sequens, et sic per dimidium annum et amplius, ut in casum impedimenti res devenire posset, distulistis; nullam aliam causam assignantes, nisi quod Gerardum jus præsentandi personam ad prædictam ecclesiam habere non novistis; nobis tamen regni consuetudinem talem esse, quod custodes donec ad annos legitimos pueri pervenerint, ecclesias interim vacantes personis conferunt non collegiis, satis vobis proponentibus. Post Natale vero litteras domini Cantuariæ archiepiscopi, primum deprecatorias, domini vero Roffensis episcopi et abbatis de Waltham, archidiaconi Herefordensis canonici vestri, aliarumque per-

---

[1] *meum*] Job xxiii. 4, *sq.* | [2] *æquabo*] Job xxxii. 18, xv. 2.

sonarum quamplurium, qui in festo Natalis apud Windesoram ad archiepiscopum convenerant, litteras in Lincolniæ finibus apud Stowe vobis attuli, deprecatorias simul et in unum regni consuetudinem talem esse protestantes. Responsum autem a vobis hoc accepi; quod litteras domini archiepiscopi regni consuetudinem talem esse vobis declarantes tanquam Minervam vestram et vestrorum in hoc instruere posset; nec non et Stephani Ridelli tunc comitis Johannis de cujus feodo terra illa fuerat cancellarii litteras, nullum contra Gerardum in prædictæ terræ custodia jus habere protestantes vobis deferrem, et has quoque patentes, ut bene onorerer in perquirendo, vel potius omnino deficerem. Quatinus vel sic pauper ille clericus qui ecclesiarum suarum et canoniarum vix numerum novit, cum nostra jactura ditari posset. Londinum itaque regiravi, et inde Mærleburgum usque transivi, et sic inde nec temporis asperitate, nec vice longioris tædio retardatus, ad vos cum litteris utrisque in partibus Sancti Neothi incunctanter accessi, ubi visis litteris et auditis tunc demum gratiam inveniens susceptus sum et institutus. Novit Deus quod pro duabus ecclesiis æquivalentibus non tempus hodie tanto labore consumerem, et tunc quidem, non tam pro ecclesia obtinenda quam ne deses et ignavus jurisque mei contemptor esse viderer, tantopere laboravi.

Circa Purificationem igitur ecclesiam adeptus, fere usque ad festum Sancti Michaelis sequens in pace possedi, nihil extraordinarium sub tanto pontifice verens. Quia tamen sæpe dictus Willielmus, cito post institutionem meam, Gerardum per litteras domini regis, ad quem in Alemanniam transcurrerat, de terra de Cestreton jam supplantaverat, dolens plurimum et plangens quod ambitionem suam juxta spem conceptam et in ecclesiæ quoque perceptione non satiaverat, in synodo Paschali apud Oxoniam, me et possessiones meas, præcipue vero ecclesiam illam sub protectione domini papæ constituens,

præsentiam ejusdem ad cautelam contra futura gravamina, et nequid in juris mei præjudicium extraordinarie statueretur, sub synodi totius testimonio appellavi. Quibus ita gestis, cum apud Oxoniam constitutus in synodo sequente post festum Sancti Michaelis audissem me a vobis destitutum, primus statim post synodalem sermonem vestrum rite præmissum, surgens et occasionem a verbo sumens, quo justitiam cuilibet exhibere nullique vos in hoc deesse velle publice promisistis, ostendi coram omnibus quam brevius potui, nullo tamen articulo prætermisso, qualiter et quamdiu de voluntate magis quam ratione mea dilata fuerat institutio, qualiter deinde per litteras domini archiepiscopi institutus, qualiter in synodo præcedente appellavi; et quia super hæc omnia me destitutum audivi, petii restitutionem, cum citra vocationem et omnem juris ordinem facta fuerit hæc destitutio, vel saltem judicium synodi, si mihi restitutio fieri deberet, postulavi. Cautionem etiam obtuli ex abundanti, quod restutione recuperata, si quis in institutionem meam loqui, vel aliunde me impetere voluerit, coram vobis citra appellationem omnem ad superiorem judicem faciendam, responderem; tantum de æquitate curiæ vestræ confidebam.

His autem dictis, litteras quasdam domini archiepiscopi quarum auctoritate id fecisse videbamini, legi fecistis, quarum hæc summa fuit. Quoniam ecclesia de Cestreton ad donationem domini regis dicitur pertinere, si in ea personam ad alterius cujuslibet præsentationem instituistis, monemus quatinus ecclesiam eandem in manu vestra capiatis et teneatis, donec discussum fuerit apud barones scaccarii ad cujus præsentationem, domini regis an alterius, ecclesia pertineat. Tales enim et tam egregiæ formæ totiens dictus et adhuc forte dicendus perquisierat Willielmus, ut scilicet in alienos labores et decimas bene collectas irrumpere posset absque labore. Quibus auditis, in audientia synodi respondi, exilem valde et insufficientem hanc esse

causam destitutionis meæ, si alia non fuerit, citra vocationem omnem et juris ordinem factam, in qua nec appellationi, nec æquitati, nec ulli penitus juri vel scripto vel etiam consuetudinario, delatum fuerat. Ubi enim dominus archiepiscopus tam temperate scripsit, nec verbum præcepti nec etiam mandati ponens, sed tantum commonitionis, transcriptum quippe litterarum penes me reservavi, tanquam innuens aperte injustum esse quod petebatur, sed per improbitatem extortum, vestræ locum reliqui deliberationi. Quod si etiam sub præsciso mandato præcepisset, non esset tamen nisi causa cognita et juris ordine faciendum; sicut habetur in decretali Cantuariæ archiepiscopo scripta; quæ sic incipit: "Ex parte venerabilis fratris "nostri Covetrensis episcopi, etc." Ubi hæc verba reperiuntur: "Unde quoniam non credimus nos ita "præcise scripsisse, et si taliter scripsimus, hoc ex "nimia contigit occupatione. In his litteris intel-"ligenda est conditio, si preces veritate nitantur." Consonat autem decretalis in hoc legi illi vi. Codic. C.[1] *De diversis rescriptis et pragmaticis sanctionibus. Universa.* Et illi, "Plerumque inverecundia petentium "inhiatione constringimur, ut etiam non concedenda "tribuamus, etc." Allegavi quoque totius synodi hanc esse causam communem, omniumque hoc facto in vos jam oculos esse conversos; absit enim, absit hoc in exemplum et consequentiam trahi, si quis curiæ sequela clericus in aliquam ecclesiarum nostrarum oculos injecerit, quod per litteras de curia commonitorias vel etiam præceptorias, statim non vocati, non citati destituamur. Episcopus enim solus et subito honores dare potest, datos autem subito et absque juris ordine et causæ cognitione auferre non potest. Cum igitur, his auditis, quia vestræ satis, ut arbitror, per-

[1] *C.*] Cod. i. tit. xxiii. 7.

suasum fuerat discretioni, super hoc corrigendo consilium haberetis, consiliarii vestri, qui utinam plus famæ vestræ et honori, quam familiarium suorum commodis et favori consuluissent, neutram mihi bicipitis petitionis partem, cum tamen judicium nemini synodus sancta negare soleat, concedere permiserunt. Plures autem de synodo plurimum admirantes quia nil hactenus tale de vobis viderant vel audierant, suaserunt mihi nec persuaserunt, ut ad præsentiam domini papæ appellarem, et ad curiam mitterem. Ego autem accepta injuria tam manifesta nec appellavi, nec verbum aliquod asperum emisi, sed patienter omnia sustinui. Nec in lingua mea inventa est inquitas, nec in faucibus meis stultitia personabat. Adeo ut plurimi simplicitati nimiæ vel etiam ignaviæ illud attribuissent. Id solum autem excitantibus et irritantibus me dicebam: "Si primus "sum qui tantam injuriam a domino episcopo suscepit, "utinam et ultimus fiam." Mecum autem una cum Job dicebam, vel dicendum esse cogitabam, "Dominus dedit, "Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum "est" [Job i. 21]. Nonne dissimulavi, nonne silui, nonne quievi, et tamen venit super me indignatio tua? Cum expleverit in me voluntatem suam, et alia multa similia præsto sum ei. "Etsi millies occiderit me, in "ipso sperabo" [Job xiii. 15].

In crastino vero cum apud Dorchecestriam ad vos venirem, dixistis mihi secreto quod propter exactionem pallii inventoris, cujus ossa ultrix flamma perurat, oportebat vos infra xv. dies Londinum ire, et finem inde utcumque facere; unde non erat vobis tutum in hoc articulo de curialibus quenquam offendere. Quapropter ut interim sustinerem et ut tunc etiam Londini adessem commonuistis, promittens quia peracto proprio negotio meo postmodum cum effectu libenter intenderetis. Quo concesso circiter festum Omnium Sanctorum, depilato pallio, quod Deus et industria vestra delevit, inter me et partem adversam

nec recte oblatum est nec recte divisum. Cuidam enim clerico Willelmo, cujus nec usque in hodiernum faciem novi, xx. marcæ vel pluries, nomine vicariæ, sunt assignatæ; mihi vero nomine personæ vix iiij^or^ et dimidia sunt relictæ, quas nec unquam integre suscepi, nec eas etiam a quo petere vel suscipere debeam scire adhuc potui. Igitur in pallii prædicti deletione non penitus immunis fui, qui primum ex duabus ecclesiis meis in diocesi Lincolniensi constitutis, xx. ad hoc solidos dederam, deinde xx. marcatas redditus ut efficacius et absque impedimento deleretur, adjeci.

Sed quorsum hæc? "Quantus sum ego qui respon-"deam ei, et loquar verbis meis cum eo? Qui etiam "si habuero quippiam justum non respondebo, sed "judicem meum deprecabor. Nam si fortitudo quæri-"tur, robustissimus est, si æquitas judicii, nemo pro me "audet testimonium dicere. Si justificare me voluero, "os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, "pravum me comprobabit."[1] Unica est autem quæ nos pascit et fovet patientia. Omnes enim nobis temporaliter adversantes coadjutores nostros existimare debemus, et omnia mundanæ prosperitatis impedimenta nostra quasi ad æternam felicitatem adjumenta sperare. Aut igitur id tantillum quod mihi in ecclesia prædicta relictum est debito cum honore et securitate per vos si placet possideam, ut scilicet pensionarium meum agnoscam et a quo pensionem meam exigere debeam intelligam; et etiam vicarium meum quis sit, et an idoneus cui cura animarum sub me commissa sit, attendere valeam. Aut si minus tutum forte videtur quod tantus curiæ postis, tantaque coronæ columna ad comparendum ob[2] hoc legitime compellatur et offendatur,[3] significetur ei quod ecclesiam integre suscipere

[1] *comprobabit*] Job ix. 15, *sq.*
[2] *ob*] ab, G.
[3] *offendatur*] offendat, G.

veniat, personatum scilicet una cum vicaria, quam ei ad nutum vestrum cedere proculdubio paratus sum, et in manu vestra resignare. Et sic forsan, ob commodum suum, absque molestia et mora comparebit. Et tamen cum tantæ mihi injuriæ et totiens ob partis adversæ favorem factæ fuerint, si æquitas hic æque librari posset, pro me vel semel et sero modicum id quod efflagito juris et justitiæ fieri non esset absurdum. Aut igitur cum honore debito et securitate reservatum mihi qualem qualem honorem illum habeam, aut honorem pariter recipiat qui emolumentum obtinuit. Valeat in Domino sanctitas vestra.

Epist. XXIII.

Willielmo Herefordensis ecclesiæ præcentori. [1]

A letter of condolence on the death of his brother.

Quantum mihi mœrorem, quantasque doloris angustias, quantum etiam mundi contemptum et rerum temporalium quamquam arridentium diffidentiam, inopinatus optimi fratris tui et amici nostri præcipui casus incusserit, solus Ille novit qui scrutator est cordium, et interiorum conscius secretorum. Dolor enim iste non domesticos solum, non sanguine propinquos, non familiares et obsequiorum fœdere junctos, verum etiam universos, ad quos vel in modico notitia ipsius aut etiam fama pervenerat, dolore compellit. Virum enimvero tam gratiosum, tam dilectum a multis et magnis, tam subito raptum, tam præpropere (proh dolor!) et intempestive rebus humanis exemptum, necesse est ut multorum lamenta prosequantur. Fateor equidem quod mihi scribenti lacrimæ lumen, singultus et suspiria pectus obducunt, et scribendi officium

[1] Gale, xxii. p. 596. The omissions in R. show that this MS. represents an earlier edition of this letter.

interrumpunt diutius et præcludunt: "Non est tamen "optimus," ut ait Jeronymus,[1] "quem propriæ "vincunt lacrimæ, consolator; cujus mollitis visceri"bus fracta in lacrimas verba desudant." Verumtamen quis tam duri pectoris, qui dum egregiam juventutis ejus indolem recolat, discretionem, literaturam, liberalitatem ad omnes, promotionem in præsentiarum magnam et longe majoris in futuro spem certissimam; et quoniam principibus placuisse viris non ultima laus est, ne quid ei temporalis deesse videretur felicitatis, tantam principis et principalium in regno virorum, tam in clero quam populo, familiaritatem; et quod majus his omnibus erat, tantam ut diximus in terris gratiam a Deo datam, et omnium amicitiam:—Quis, inquam, hæc recolens singula, temperet a lacrimis? Nam sicut in vita sancti cujusdam legitur: "Necesse fuerat ut quem "gratia perfuderat ab omnibus diligeretur." Erat enim Deo acceptus et hominibus, proinde et raptus est de medio, ne malignitas ex mundi contagio mutaret intellectum ejus, et fictio deciperet animam ejus.[2]

Ut tuos autem præcipue solarer gemitus scribere proposui. Sed dum alienos curare volui, proprios jam ex parte sopitos iterum mœrores ad cumulum resuscitavi. Vulnus enim animi quod tempore et ratione curatum est commemoratio rursus exulcerat. Tuos etiam forsan renovando dolores, timeo, quod absit, ne potius augeam quam abstergam, medico similis, qui dum ad medendum importunus accedit, contagio statim ipse inficitur, et etiam ægroto medicina quam præstat morbus augetur. Solet autem animi languores interdum ratio mitigare. Sed scio fortunæ tuæ tantum vulnus extare, ut nec mea quidem, nec quantumlibet eloquentis, delinifica et suada facundia,

---

[1] *Jeron.*] Ad Paulam. Ep. xxxix. | [2] *erat—ejus*] om. R.

cicatricem possit obducere; fors fiet ut dies longa quandoque hebetet laxatum dolorem. Siquidem malis fere cunctis finis de tempore venit. Semper enim remedium oblivio doloris est, quia quod ratione non possumus, temporis prolixitate sepelimus, et omnis diuturnitate senescit afflictio. Interim frigent verba solantium, nec aures applicat consiliis etiam bonis surdus ex injuria animus.

Secundus autem hic mihi post discessum meum[1] de optimis fratribus luctus est, dum gemma cleri gemina, vir lenitate et liberalitate conspicuus, Petrus anno præterito Wigorniensis, nunc vero vir præclarus,[2] vir insignis, vir virorum perpaucorum, Radulfus Foliot Herefordensis archilevita decessit. Jam et illa crudescunt quibus quasi cicatricem diuturnitas fecerat. Ictus enim novissimus et veteres plagas dolore rescindit. Vides qui mihi sit annus et tamen vita ducenda est. Amor enim lucis a natura datus fulcit ægritudinem doloris. Quoniam igitur ad præsens solatia nec efficaciter præbeo, nec suscipio, quod potui feci; per singula jurisdictionis meæ capitula, ad quod et litteræ jam emanarunt, in missis et orationibus defunctorum spiritibus, et præcipue dilectorum fieri suffragia procuravi. "Multi enim minimi," ut ait Ambrosius super epistolam ad Romanos,[3] "dum congregantur unanimes, fiunt "magni, et multorum preces cum devotione porrectæ "vix evenire potest, ut non impetrent." Humanum igitur est amicos lugere. Humanius autem et longe sanius defunctos orationum prosecutione juvare. Illud enim sensualitatis est, hoc rationis. Illud pusillanimitatis est et defectus; hoc animi constantis et virtutis.

Præterea capitulo nostro Herefordensi *Symbolum Electorum,* quasi canistrum flosculorum varietate refertum, opus, sicut ex titulo patet et procemio,

---

[1] *post—meum.*] om. R. and below vir—perpaucorum.

[2] *præclarus*] præclius, C.

[3] *Rom.*] xv. ad fin.

delectabile misi. In brevi quidem Deo duce vitaque comite, laborem nostrum autumnalem, quoniam:

"Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,"[1]

opus accommodum, *De Sacramentali* sc. libellum *Instructione* missurus. Licet autem in Angliæ finibus tempore messium vacent a lectione magistri, non vacant tamen a studio discipuli boni. Nec solum hæc opuscula nostra, versum universa quæ vel fecimus, vel Deo dante facturi sumus, dilectis in Domino fratribus et ecclesiæ vestræ, tanquam intimi affectus et dilectionis nostræ pignus et arram, daturi sumus.

Valeat cor vestrum et confortetur in Domino. Et inter varia mundi ludibria, non variabile, biformes fortunæ discat eventus uniformi constantia superare.

Epist. XXIV.

Waltero Mapo Oxoniensi archidiacono.[2]

On the superiority of theology to all other studies.

Familiare est sapienti tolerare nescientem, præsertim ubi mentis conceptum prodit affectio, et intimæ vis dilectionis emergens, per litteras aut voces ad exteriora prorumpit. "Correptiones enim," ut ait Ambrosius,[3] "in amicitia gratæ sunt;" aculeos habent, dolores non habent. Correptionibus tamen non utor, sed commonitionibus, sed consiliis, sed calcaribus, quæ non inutiliter equis interdum addi solent, jam admissis. Equus etiam bene currens, vocibus ad cursum acclamatoriis non mediocriter adjuvatur.

Egregium olim sacris apicibus pretiosum et Pariis lapidibus artificiose constructum, solidum et incolvul-

[1] *dulci*] Hor. Ars P. 343.

[2] Gale, xxiii. p. 598, omitted by R and all that follow to No. xxix.

[3] *Ambrosius*] De Officiis, iii. 16, not *ad verbum*.

sum litteraturæ fundamentum posuisti. Scalam eburneam firmis gradibus ordinate distinctam, qua divinæ Scripturæ turrim excelsam omni Babylonia longe celsiorem expedite scanderes, multo labore fabricasti, et erectam in altum ad propugnacula coaptasti. Verumtamen quid prodest fundamentum licet eximium nisi superstruas ædificium? Quid etiam scala confert, quanquam erecta, nisi scandas; frivolum est fundamentum et infructuosum, pluviis pervium et humore noxio de facili dissolvendum, nisi parietum et tecti structura roboretur. Alioquin a transeuntibus forte dicetur: "Hic homo cœpit ædificare, sed non potuit consum-" mare [Luc. xiv. 30]. Item; scala nisi scandas, nisi cum effectu sursum erigas, jacens in terra peribit et putredinem trahet. Sed si efficaciter erecta fuerit, omni scala Jacob dignior et sublimior erit. Illius namque summitas cœlum tetigit; hujus autem sublimitas cœlos transcendens omnes, usque in empyreum et ultra transpenetrabit. Illa angelos ascendentes habuit et descendentes; hæc si recte directa fuerit et erecta, non solum angelos, verum etiam curiam cœlestem totam, nec non et curiæ totius principem Christum jugiter in se portabit, ornatu vario, niveis hinc confessorum liliis, rubicundis illinc martyrum rosis, inde odoriferis virginum violis, tanquam vernis undique sertis ad delicias purpurata.

Ut igitur felix hoc ædificium feliciter construas, ut scalam audacius erigas et turrim ascendas, ista virorum magnorum testimonia tibi ad hoc conscripta, te utinam ad plenum movere valeant, sicut eadem me proculdubio movisse profiteor et promovisse. Gregorius Nazianzenus:[1] "Hæc est," inquit, "ars artium, scientia "scientiarum, quæ sola scit scire, sola scientes facere, "hominem tam regere quam imbuere," qui certe inter omnia animantia est et moribus varius et voluntate diversus. Aliæ nimirum facultates quamquam

[1] *Nazianzenus*] Orat. ii. 16.

mentes ad subtilitatem erudiant, nihil tamen mores ad salutem informant. Item, Gregorius papa in Moralibus:[1] "Quamvis omnem scientiam atque doctrinam Scrip-"tura sacra sine aliqua comparatione transcendat, ut "taceam quod vera prædicat, quod ad cœlestem pa-"triam vocat, quod a terrenis desideriis ad superna "amplectenda cor legentis invitat, quod dictis obscu-"rioribus exercet fortes, et parvulis humili sermone "blanditur; quod nec sic clausa est ut pavesci debeat, "nec sic patet ut vilescat; quod usu fastidium tollit, "et tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur; "quod legentis animum humilibus verbis adjuvat sub-"limibus sensibus levat; quod aliquo modo cum "legentibus crescit, et quod a rudibus lectoribus "quasi recognoscitur, et tamen doctis semper nova "reperitur;—ut ergo de rerum pondere taceam, scien-"tias tamen omnes atque doctrinas ipso etiam locu-"tionis suæ more transcendit, quia uno eodemque "sermone dum narrat textum prodit mysterium, et "sic scit præterita dicere, ut eo ipso noverit futura "prædicare, et non immutato dicendi ordine eisdem "ipsis sermonibus novit et acta describere et agenda "nuntiare. Sicut hæc eadem beati Job verba sunt, "qui dum sua dicit, nostra prædicit; dumque lamenta "propria per sermonem indicat, causas sanctæ ecclesiæ "per intellectum sonat."

Cui et illud Augustini super Genesim[2] consonare videtur: "Scriptura enim divina altitudine superbos "irridet, profunditate attentos tenet, magnos veritate, "parvulos nutrit affabilitate." De qua et Jeronymus in prologo super Job: "Ubi camelus natat, et agnus "vadat." Item et Isaiam[3] audi dicentem: "Et erit "vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem

---

[1] *Moralibus*] In Job xxix.
[2] *Genesim*] v. § 6.
[3] *Isaiam*] xxix. 11, et inf. xxxiii. 18.

"cum dederint scienti litteras dicent, 'Lege istum,' "et respondebit, 'Non possum: signatus est enim.' Et "dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei, 'Lege:' "et respondebit, 'Nescio litteras.'" Super hunc locum dicit Jeronymus, "Litteras nescit qui sacras litteras "ignorat?" Et alibi Isaias: "Ubi est doctor parvu-"lorum? Populum imprudentem non videbis, populum "alti sermonis, ita ut non possis intelligere diserti-"tudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia." Super "populum imprudentem," glosat Hieronymus, *gregem philosophorum.* Super "non videbis," *in ecclesia Sanctorum.* Super "populum alti sermonis," sicut Platonis, Aristotelis, Tullii facundiam et subtilitatem, quam pauci intelligunt; in quo populo scilicet nulla est sapientia quantum ad Deum, qui per prophetam ait: "Perdam sapientiam sapientum, etc." Item et illud Lucæ [xxiv. 25] in fine fere evangelii, ubi Dominus duos in via discipulos increpat dicens: "O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus "quæ locuti sunt prophetæ. Nonne oportuit pati "Christum et ita intrare in gloriam suam? Et inci-"piens a Moyse et prophetis omnibus interpretabatur "illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant." Super hunc locum dicit Jeronymus: "Hinc gemina "nobis humiliandi necessitas incumbit, qui nec in "Scripturis quantum oportet edocti; nec adimplenda "quæ novimus quantum decet, fuimus intenti. Nam "si Moses et prophetæ de Christo locuti sunt et eum "per passionem in gloriam intraturum prædixerunt, "quomodo se gloriatur esse Christianum, qui neque in "Scripturis qualiter ad Christum pertineat investigat, "neque ad gloriam quam cum Christo habere cupit, "per passionem contingere desiderat?"

Ad hæc etiam Apostolus in Epistola ad Hebræos: [vi. 8] "Terra enim super se venientem bibens imbrem et "generans herbam opportunam illis a quibus colitur, ac-"cipit benedictionem a Domino; proferens autem spinas

"ac tribulos, reproba est et maledicto proxima, cujus "consummatio in combustionem." Qualiter autem per imbrem sacra doctrina, qua terra cordis nostri arida tanquam rore cœlesti riganda est, intelligi debet, quæ quidem si rara est, non sufficit, si assidua vilescit, expositorum turba declarat. Item David in Psalmis:[1] "Declaratio sermonum tuorum illuminat et intellectum "dat parvulis. Lex Domini immaculata convertens "animas, test. do. fi. sa. præst. p. Justitiæ Domini rectæ "lætificantes corda, præceptum Domini lu. illu. oculos. "Eloquia Domini, eloquia casta, arg. ig. ex. ter. pu. "sep." Super quem versum expositor: "Argento autem "comparatur divinum eloquium, quia sicut inter "omnia metalla nihil est quod dulcius tinniat argento, "ita inter omnia eloquia sermo divinus[2] dulcius insonat "menti." Item Origenes super Exodum[3] de manna loquens, ait: "Habet hoc candoris et dulcedinis "plurimum. Quid enim candidius, quid splendidius "eruditione divina?" Quid dulcius, quid suavius eloquiis Dei, quæ sunt super mel et favum? Juxta illud:[4] "Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super "mel ori meo. Desiderabilia super aurum et lapidem "pretiosum mul. et dul. super mel et favum." Item Psalmista: [xciii. 12] "Beatus homo quem tu erudieris, "Domine, et de le. tu. do. eum." Super hoc Augustinus: "Nota quod eruditio dupliciter fit, scilicet, per disci- "plinam tribulationum. Unde ait, quem tu erudieris; "et per doctrinam legis." Unde ait: "Et de lege tua "docueris eum." Hi autem qui erudiuntur sic sunt quasi luminaria in cœlo. Lex enim Dei cœlum est, in quo sunt luminaria fixa; id est sancti meditando in lege ne moveri queant, qui lucent in medio hujus nationis

---

[1] *Psalmis*] cxviii. 130, xviii. 8, xi. 7.
[2] *divinus*] Dei nimis, G.
[3] *Exodum*] Hom. vii.
[4] *illud*] Ps. xviii. 1.

pravæ et perversæ, sine querela, fixi in cœlo. Quibus dicit Apostolus:[1] "Omnia facite sine murmuratione "positi in medio nationis pravæ, ut luceatis tanquam "luminaria in mundo." De quibus et Daniel: [xii. 3] "Qui docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firma- "menti, et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi "stellæ in perpetuas æternitates." Item et in evangelio:[2] "Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris "eorum." Horum autem conversatio in cœlis est. Unde despiciunt quæ in terra fuerint, quasi non curent quæ hic gerantur; sicut luminaria placide peragunt cursus suos, quicquid in terris agatur. De hoc autem cœlo alibi dicitur: "Extendens cœlum sicut pellem" [Ps. ciii. 2]. Hic enim extenditur liber Dei ut pellis, ut in eo legatur quod modo necesse est. Cum autem in futuro omnes scient Dominum, cœlum sicut liber plicabitur.

Si ergo lex Domini immaculata, si sapientiam parvulis præstat et intellectum, si præceptum lucidum convertens animas et oculos illuminans, si eloquia Domini eloquia casta, si nunc cœlum a sanctis merito censetur, nunc regni cœlestis habitaculum; si beati qui in hac lege erudiuntur, adeo ut quasi luminaria fulgeant in cœlo fixa, et quasi stellæ in perpetuas æternitates; cum mundi esse videantur qui ferunt vasa Domini, quanto magis mundi esse tenentur qui verba Domini vel docendo ferunt vel discendo. Sicut ex illo Jeronymi super Ezechielem aperte colligi potest: "Sanctificetur, "inquit, populus, qui scilicet sanctificationi non fuerat "præparatus, ne facile non sanctificatis sancta tribua- "mus, ne margaritas ante porcos mittamus, ne canibus "sanctum demus. Unde Moses tribus diebus ab omni "immunditia et ab uxorum complexu populum vult "sanctificari, ut accedat ad montem Sina et sanctifica-

---

[1] *Apostolus*] Philip. ii. 14. | [2] *evangelio*] Mat. xiii. 43.

"tus sancta suscipiat, quoniam est tempus amplexandi, "est tempus longe fieri ab amplexibus." Super hunc autem eundem locum Exodi Origenes:[1] "Qui vult 'venire ad verbum Dei audiat quod præcipit Deus: "'Sanctificatus venire debet et lotis vestibus.' Si "enim sordida attuleris vestimenta, dicetur tibi: "'Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem "'nuptialem.' Nemo ergo potest audire verbum Dei, "nisi prius sit sanctificatus, id est, sanctus corpore "et spiritu et lotis vestibus. Ingressurus est enim "paulo post cœnam nuptialem, manducaturus de "carnibus Agni, et potaturus poculum salutis. Nemo "intret in hanc cœnam sordidis vestibus. Unde "in omni tempore sint vestimenta tua munda; lota "enim sunt semel vestimenta tua gratia baptismi, "purificatus es corpore, mundatus ab omni inqui- "namento carnis et spiritus. Quod ergo Deus mun- "davit, tu immundum ne feceris. Audi sanctificationis "genus: 'Ne accesseris,' inquit, 'ad mulierem hodie "'et crastino, ut die tertio audias verbum Dei.' "Hoc est quod apostolus ait: 'Bonum est homini "'mulierem non tangere,' salvo tamen infirmis re- "medio nuptiali. 'Sed quia tempus breve est, super- "'est ut qui habent uxores, sint tanquam non "'habentes.'"

Si ergo accessuri ad audienda verba Dei et suscipienda sanctificari jubentur ab uxoribus, manifestum est et in lege illud apostolicum[2] contineri: "Nolite "fraudare invicem nisi forte ex consensu ut vacetis "orationi." Quoniam ex consensu abstinendum ab uxoribus, ut vacemus orationi. Ex quibus aperte datur intelligi, quod si ab uxoris amplexu audituri verba Domini ex præcepto legis abstinere tenentur, multo fortius divinis apicibus indulgentes et verbum

---

[1] *Origenes*] Hom. Ex. xi. § 7. | [2] *apostolicum*] 1 Cor. vii. 5.

Domini quotidie audientes et avide suscipientes, a fornicariis amplexibus et immunditiis cunctis abstinere tenentur. Et si illi de quibus apostolus a legitimis ut digne vacent orationi, quanto magis isti ab illicitis ut sacræ vacare valeant lectioni? "Eloquia[1] nempe "Domini eloquia casta;" ab effectu sic dicta quia castos efficientia. Debent enim sine macula, debent et sine nequitia, pie ac pure incedere, qui in lege Domini volunt ambulare. Juxta prophetam dicentem: "Beati "immaculati in via qui am. i. le. Do. Beati qui "scrutantur testimonia ejus, in toto cor. ex. eum." Quasi dicat: Beati sunt qui scrutantur si tamen exquirunt eum, non aliud propter hoc enim scrutanda sunt testimonia, ut Deus inveniatur. Intellectus enim bonus omnibus facientibus eum. Aliter inanis est labor qui volunt esse docti, non justi. Unde gloria sit illis apud homines, non apud Deum. Item: "Non enim "qui operantur iniquitatem in viis ejus am." Sed ille potius qui hunc dicere potest: "Iniquitatem odio "habui et abho. le. autem tu. di." Et illud: "Ab omni "via mala prohibui pe. me. ut cus. verba tua." Unde et zelo sancto dictum est illud: "Declinate a me ma- "ligni, et scru. ma. Dei mei." Qui enim in Christum sperat a perfidorum consortio se separare debet, quia ubi est malignitas non est mandatorum cœlestium custodia. In malivolam enim animam non introibit sapientia. Unde alibi: "Quærent me mali et non "invenient." Simplicem mentem et defæcatum animum diligit Christus. Non potest immaculatæ virtuti ullum cum maculosis contubernium esse flagitiis. Item:[2] "Confitebor tibi in directione cordis, in eo "quod di. jud. just. tu." Hoc est laudabo te, in eo quod didici judicia justitiæ tuæ, si tamen in direc-

---

[1] *Eloquia*] Ps. xi. 7, cxviii. 1, 163, 101, 115.

[2] *Item*] Ps. cxviii. 7, 140.

tione cordis; i. e. si dirigitur cor ad custodiendum, quia aliter non inde lætarer, sed accusarer. Nam quid mihi proderit quod ea didicerim, si corde perverso vias pravas habuero. Lotis quippe manibus accedendum est ad mensam sacræ Scripturæ, quia qui non ardet non incendit. Pectus enim frigidum non capit ignitum eloquium. Unde et illud: "Ignitum "eloquium tuum vehementer et servus tuus di. "illud:" Ignitum intellige Spiritu Sancto, purgat enim, ut ait expositor, corda, ut fornax aurum. Accendit ad amorem Dei, et contra impios illuminat etiam audientes. Hunc ignem venit Dominus mittere in terram. Hoc igne calefactus, Jeremias dicit [xx. 9]: "Erat ignis flammigerans in ossibus meis." Et in Lamentationibus [i. 13]: "De excelso misit ignem in "ossibus et erudivit me." Hoc igne urebatur rubus quem vidit Moses, et non exurebatur. Urit enim sermo divinus ut corrigat conscientiam peccatoris. Sed non exurit ut perdat. Hoc igne vaporati Cleophas et alius discipulus, dicebant: "Nonne cor nostrum ardens erat "in nobis." Hic ignis super apostolos die Pentecostes cœlitus descendit, quia hoc igne exardere debent qui eloquia Dei annuntiant. Unde et illud:[1] "Surrexit Elias "propheta quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula "ardebat." Et illud Psalmistæ [xxxviii. 4]: "Concaluit "cor meum intra me, et cætera." Inde est quod fila rubea dependent ex duobus lingulis mitræ pontificalis. Sicut enim per duas lingulas signatur quod nova et vetera de thesauro cordis sui proferre debet, ita in rubeo colore filorum signatur ignis caritatis quem in se habere, et in aliis accendere debet. Unde Petro post trinam Dominicæ dilectionis professionem pastoralis cura creditur. Inde etiam est quod Romanus pontifex capa rubra induitur, quia totus igne caritatis accendi

---

[1] *illud*] Eccles. xlviii. 1.

debet et omnia ex caritate facere, animo quoque martyrio non deesse, gerens Christi personam cujus vestimentum est sicut calcantium in torculari, qui ait: "Tor-" cular calcavi solus."[1] Item Job [xxxi. 24]: "Si putavi " aurum robur meum, et obrizo dixi, fiducia mea, etc." Super quem locum Gregorius: "Aurum ingenium præ-" clari intellectus, obrizum mens, quæ dum igne amoris " coquitur, semper servat claritatem." Et est sensus: Nec ingenio tribui si qua veraciter intellexi, nec menti si qua bona egi. Multas ergo divitias reperit, qui inquirendo sacra eloquia abundantem intelligentiam percipit. Non est autem secura lætitia ea cognoscere et custodire, quia cui multum committitur plus ab eo exigitur, et dum ad usuram datur amittitur, nisi caute tribuatur, quia intellectus plerumque vel otio torpet vel elatione vanescit. Et paulo post Job iterum: "Quis mihi tribuat adjutorem ut " desiderium meum Omnipotens audiat, et librum " scribat ipse qui judicat, ut in humero meo portem " illum, et circumdem illum quasi coronam mihi." Super quod Gregorius: "Librum in humero portare " est Scripturam sacram operando perficere. Prius " autem describitur in humero portari, et postmodum " sicut corona circumdari, quia sacri eloquii mandata si " modo bene portantur in opere post nobis victoriæ " coronam exhibent in retributione." Item Jeronymus super Matthæum:[2] "Non scientia Scripturarum " notum Deo facit, quem operum iniquitas indignum " ostendit."

Item audi et gentilium testimonia quasi ad idem consonantia. Plinius[3] Secundus: "Strepitum inanem-" que discursum et ineptos labores, ut primum occasio " fuerit, relinque; teque studiis trade," quia dulce honestumque otium, ac pene omni negotio pulcrius

[1] *solus*] Is. lxiii. 3.
[2] *Matthæum*] viii. 21. ?
[3] *Plinius*] Ep. i. 9.

est, studere. Et illud ejusdem: "Nulla tibi temporis asperitas studii tempus eripiat. Nam perit omne tempus quod studiis non impertitur." Item: "Satius est, ut Attilius[1] eruditissime et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere." Et illud Ciceronis:[2] "Nihil est dulcius litterato otio." Item Seneca de Moribus:[3] "Otium sine litteris mors est, et hominis vivi sepultura." Cui et illud Sidonii[4] concordare videtur: "Turba quamlibet magna litteratoriæ artis expers maxima solitudo appellanda est." Unde et ex contrario Socrates[5] sensu, se nunquam minus solum, quam cum solus extiterat, esse dicebat. Item Plinius:[6] "Humiles et sordidas curas aliis manda, ipse te in arduo sublimique secessu studiis afferas." Officialibus igitur causarum strepitus inanesque discursus et ineptos labores, humilesque curas et sordidas ministralibus manda, teque in arduo sublimique secessu studiis addicas. Ad hoc etiam illud apostoli in prima ad Corinthios epistola consonare videtur: [vi. 4.] "Secularia judicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia constituite ad judicandum." Super hunc locum dicit Augustinus: "Christum enim testem invoco quoniam mallem per singulos dies certis horis aliquid operari manibus, et cæteras horas habere liberas ad legendum et orandum, vel ad agendum aliquid de divinis litteris, quam tumultuosas perplexitates causarum pati de negotiis sæcularibus, vel judicando dirimendis, vel interveniendo præscidendis." Item apostolus ibidem: "Jam quidem omnino delictum est in vobis quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accepistis? Quare non magis fraudem patimini?" De quo Augustinus: "Ex hoc apparet quia peccatum est judicium habere contra aliquem." Quia et Dominus ait: "Si quis voluerit tunicam tuam

[1] *Attilius*] In Pliny. Ep. i. 9.
[2] *Ciceronis*] Tusc. v. § 105.
[3] *De Moribus*] But see epist. lxxxii.
[4] *Sidonii*] Epist. vii. 14.
[5] *Socrates*] Cic. de Offic. iii. 1.
[6] *Plinius*] Ep. i. 3.

" tollere et judicio tecum contendere, dimitte illi " etiam pallium."[1] " Qui abstulerit tua, noli repetere." Quinimmo et eodem dicente didicimus : " Qui te per- " cusserit in unam maxillam, præbe ei et alteram." Item Augustinus : " Terrenas causas examinent, " qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt. Qui " autem spiritualibus donis ditati sunt, terrenis non " debent negotiis implicari, ut dum non coguntur " inferiora bona disponere, valeant bonis superioribus " deservire." Juxta illud apostoli : " Nemo militans " Deo implicat se sæcularibus negotiis." Sed tamen curandum magnopere est, ut ii qui donis spiritualibus emicant nequaquam proximorum infirmantium negotia funditus deserant. Sed hæc aliis quibus dignum est tractanda committant, vel etiam priusquam periclitentur per se gerant. Ut autem tam illud apostoli : " Delictum est in vobis qui judicia habetis inter vos," quam illud Augustini : " Peccatum est judicium habere " contra aliquem, " sane intelligantur, breviter advertendum, quid perfectis circa hujusmodi conveniat, quid infirmis. Perfectis igitur licet repetere sua simpliciter, scilicet, sine causa, sine lite, sine judicio, sed non convenit eis inde coram judice litigare. Infirmis vero licet repetere sua movendo causam ante judicem, et judicium habendo contra fratrem, sed non contentiose, non fraudulenter.

Præmissis etiam concordare videtur hoc quod in Exodo legitur [xviii.13] : " Altera die sedit Moses, ut judicaret " populum qui assistebant ei de mane usque ad ves- " peram. Quod attendens Jethro ait, Stulto labore " consumeris, ultra vires tuas est negotium, sed audi " verba mea et erit Dominus tecum. Esto populo in " his quæ Dei sunt ad Dominum, et cerimonias et " viam morum vel itineris ostendas eis; ad decisionem

[1] *pallium*] Mat. v. 40, Luc. vi. 29.

"vero causarum elige viros potentes et timentes "Dominum, et amantes veritatem, detestantes avari-"tiam." Adquievit Moses, nec erubuit vir Deo plenus consilium gentilis. Unde Augustinus super hunc locum: "Quoniam[1] sit observandum quod alibi Scriptura dicit, "'Fili, ne in multis sint actus tui,' satis hic apparet. "Verba quoque Jethro consideranda sunt. Dicit enim: "'Nunc itaque audi consilium quod dabo tibi et erit "'Deus tecum.' Ubi videtur mihi significare nimis "intentum humanis actionibus animum Deo quodam-"modo vacuari, quo fit tanto plenior, quanto in superna "et æterna liberius extenditur." Nec alienum etiam ab his esse videtur quod in Actibus Apostolorum legitur, apostolos vii. diaconos ad mensarum officia constituisse, ut ipsi orationi et ministerio verbi instantes esse valerent. Super quod Rabanus: "Ostendunt apostoli "episcopos et doctores ecclesiæ non debere implicari "rebus corporalibus:" et subsequenter: "Meliora sunt "fercula mentis quam dapes corporis."

Hæc igitur et his similia illis obviare perspicue patet, qui clamosa legum humanarum exercitia legis divinæ studiis anteponunt, illisque dati nimis et delectati, quorum momentaneus usus, vix istis ullo vel saltem tempore serotino quorum fructus æternus, animi vires applicabunt.

Ut autem ad priora revertamur, a poetarum carminibus et philosophicis gentilium scriptis animus tuus efficacius ut revocetur, audi Originem[2] super hunc locum Exodi: "'Et educ ranas, etc.' Ranæ significant "carmina poetarum, quæ inani et inflata modulatione "velut ranarum sonis et cantibus mundo deceptionis "fabulas intulerunt. Ad nihil enim animal illud utile "est, nisi quod sonum vocis improbis et importunis "clamoribus reddit."

---

[1] *Quoniam*] quam, G.

[2] *Originem*] In Exod. Hom. iv. § 6.

Item audi et philosophum gentilem Senecam :[1] "Studia "liberalia meritoria artificia sunt, hactenus utilia si "præparent ingenium non detineant. Tamdiu enim "istis immorandum est, quamdiu nihil agere animus[2] "potest. Rudimenta sunt nostra non opera. Liberalia "dicta quia homine libero digna sunt. Cæterum unum "studium vere liberale est quod liberum facit. Hoc "est sapientiæ. Cætera pusilla et puerilia sunt." Et infra : "Non discere debemus ista, sed didicisse." Et infra : "Plus scire velle quam satis sit, intemperantiæ "genus est." Item : "Multa sunt si quæ scires etiam "dediscenda erant." Item : "Non cogitas quantum "temporis tibi auferat mala valetudo, quantum occu- "patio publica, quantum occupatio privata, quantum "occupatio quotidiana, quantum somnus. Metire "ætatem tuam ; tam multa non capit. Ideoque sa- "nioribus eisque quibus vitam potius quam linguam "erudias animum applices. Philosophi namque dili- "gentius ut loqui scirent quam vivere studuerunt." Item audi et Origenem[3] super Numeros : "Qui sub dia- "bolo agunt tantum loqui norunt, sed inania loquuntur, "utpote astrologi et aliqui philosophi ; fidelium autem "regnum, quod a Deo est, non in sermone sed in "virtute est." Audi et Rabanum ibidem : "Qui "confidunt in eloquentia vel sapientia humana, quæ "filiis tenebrarum videtur lucida, corruunt et consu- "muntur." Unde et os tuum, quod ad humanas de- mulcendum aures tam facetum hactenus fuerat et facundum, divinis de cætero laudibus frequens fiat et fœcundum. Sicque residuo tempore divinas vox tua mulceat aures, ut os olim propter humanos in tot solutum otiosa favores, nunc salubri remedio propter Deum solum, jugiter in præconia sacra re-

---

[1] *Senecam*] Ep. lxxxviii. init.
[2] *animus*] magis, G.
[3] *Origenem*] In Num. Hom. xiii. § 4.

solvas. Præterea in legenda beati Jeronymi reperies quod raptus fuit in spiritu ad tribunal judicis Christi, et cum ab eo quæsitum fuisset cujus professionis esset et respondisset, "Christi," dictum est ei, "Immo[1] Ciceronianus es, non "Christianus;" et vapulavit ibidem gravissime, donec in hæc verba prorupit: "Si libros gentilium legero "te negabo." Utinam et tu, frater carissime, ad tribunal Christi cum Jeronymo raptus fueris, et usque ad similium adjurationem vapulatione coarctatus; ea sunt enim quæ non discere debemus, sed didicisse, quorum ex primævo studio usu quondam et arte firmato memoriam cum opus fuerit habere debemus, non renovato, non continuo. Sed quoniam juxta philosophi sententiam nulla ad perdiscendum ætas sera videri debet, transcursis et tritis juvenilibus annis gentilium libris, maturioribus studiis et præcipue sacris Scripturis, quarum majestati et profunditati vix humanum toto tempore sufficit ingenium, annos applicemus maturiores. Audiant et illi qui logicæ meandris nimis delectantur et immorantur illud Origenis[2] in Exodo similiter, super hunc locum: "'Et sint ciniphes, etc.' "Hoc animal pennis suspenditur super aera volitans, "sed ita subtile et minutum, ut oculi visum nisi acute "videntis effugiat. Corpus tamen cui insederit acer- "bissimo terebrat stimulo, ut quem volantem videre "quis non valet sentiat stimulantem. Hoc ergo animal "arti dialecticæ comparatur, quæ minutis et subtilibus "verborum stimulis animas terebrat, et tanta calliditate "circumvenit, ut deceptus nec videat nec intelligat "unde decipiatur." Item Ambrosius[3] in primo libro de Trinitate: "Aufer argumenta, ubi fides quæritur. In "ipsis gymnasiis suis jam dialectica taceat. Piscatori-

---

[1] *Immo*] nimio, C.
[2] *Origenis*] In Exod. Hom. iv. § 6.
[3] *Ambrosius*] De Fide, i. 5.

"bus creditur, non dialecticis." Item audi et A. Gellium:[1] "Dialecticæ disciplinæ cognitio in principiis "quidem insuavis, aspernabilisque et inutilis videri "solet. Sed ubi aliquantulum processeris, tunc ejus "emolumentum animo tuo dilucebit; sequiturque "discendi[2] quædam voluptas insatiabilis, ac nisi mo-"dum feceris, periculum erit non mediocre. Ne ut "alii plerique, tu quoque in illis dialecticæ giris atque "meandris, tanquam apud Sirenos scopulos conse-"nescas."

Marcum igitur amodo, mi charissime, manu teneas, non Martialem; non Martianum, non Maronem; nec Marcum solum, sed et Matthæum, sed et Lucam, sed Johannem. Hæc te quatuor animalia circumstent. Hæc te circumvolent. Prophetas quoque sæpe manu teneas, et evangelia semper ad manum habeas. Crebri utriusque instrumenti codices cameræ tuæ cortinæ sint. Bibliotheca præcipue stratum tuum ornet, stratorem honoret. Jeronymus ad omnes quæstiones Damasi papæ sola adjutus bibliotheca sufficienter respondit. Non igitur vanis in hac ætate sed sanis, non supervacaneis studeamus cum vix necessariis sufficiamus. Quoniam, ut ait philosophus: "Multa invenissemus ne-"cessaria si non quæsissemus superflua." Unde Jeronymus ad fratrem Ambrosium in prologo bibliothecæ, enumeratis utriusque tam Veteris quam Novi Testamenti libris: "Oro te, frater charissime, inter hæc "vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quæ-"rere; nonne tibi videtur jam hic in terris regni "cœlestis habitaculum?" Pudeat igitur quod in re tam sacra, tam salubri, tam seria, senes lusimus; pudeat quod temporis jacturam omnium gravissimam, per incuriæ morbum et negligentiæ tantam incurri-"mus. Quoniam," ut ait Jeronymus: "etsi multum

[1] *Gellium*] N. A. xvi. 8.

[2] *discendi*] dicendi, G.

"superesset ætatis, parce tamen dispensandum esset, "ut sufficeret necessariis. Magna enim dementia est "superfluis intendere in tanta temporis egestate." Eodem quoque docente didicimus, quod sæpe etiam utilia et necessaria prætermittenda sunt, ne multitudine utilium prægravemur. Quoniam ut ait poeta:[1]

"Imponit finem sapiens et rebus honestis."

Itaque cum breve sit tempus, cum punctum et etiam minus puncto sit quo vivimus, cum retroacta tempora mors jam teneat, finalem hanc saltem Domino per horam serviamus. Eoque remedio præterita utcumque delicta sanemus, et derelicta compensemus, ut dicta poetarum moralia et philosophorum quibus tantopere olim indulsimus, elegantiora quæque ad memoriam revocata, quasi gemmas auro, laudibus divinis inseramus. Et sic spoliando Ægyptios et ditando Hebræos, vasa aurea et argentea mutuo accepta, in tabernaculi structuram congeramus. Quicquid enim ubicunque benedictum est meum est, inquit theologus, licitum enim et liberum est undecumque proficere.

Unde Origenes[2] super Exodum, "Sicut scriptum est: "'Non satiabitur oculus visu, nec auris auditu,' "nec nos satiari possumus considerando quæ scripta "sunt, quibus nos ædificent, quantis nos modis in"struant. Cum enim conspicio, quod Moses propheta "Deo plenus, cui Deus facie ad faciem loquebatur, "consilium accepit a Jethro socero suo sacerdote "Midian, admiratione nimia obstupesco. Audivit enim "Moses vocem soceri sui, et fecit quæcunque dixit "ei. Non dixit quia Deus loquitur mihi quid agere "debeam, quomodo consilium ab homine gentili alieno "a populo Dei accipiam? Et non quis dicat, sed quid "dicat, auscultat. Nos ergo si inveniamus sapienter

---

[1] *poeta*] Juv. Sat. v. 444. | [2] *Origenes*] In Exod. Hom. xi. § 6.

"a gentilibus dictum, non cum auctoris nomine spernamus et dicta, neque quia legem Dei tenemus, convenit nobis tumere superbia et spernere prudentium verba. Sed omnia probantes, quod bonum est teneamus." Metricis autem et lyricis vel de novo cudendis vel crebro legendis, absit ut hac ætate delectemur. Juvenilis enim nondum exutæ ad plenum levitatis indicia sunt hæc, et decoctæ maturitatis argumenta non ad perfectum indutæ. Non ergo studia nostra sint hæc, sed remedia quædam et recreationis subsidia, ut tum demum scilicet ad hæc respiciamus cum a majoribus respiramus. Tullius ait: "Si mihi etiam duplicaretur ætas, nunquam lyrica legerem." Raro tamen ad hæc quasi[1] nunquam, respiciendum satius duxi, ne per incuriam scilicet et insolentiam, ad mentem moralia non reducantur, ne dulcia interdum tempora et antiqua studia non recolantur, ne quasi per desidiam et desuetudinem nimiam primævi ex toto labores elabantur. Modum enim in his servandum atque modestiam sicut et in cæteris cunctis, poeta declarat, dicens:

"Non ludisse pudet, sed non incidere ludum."[2]

Lusimus ergo dum fuit ætas, ludis ponant tempora metas. Juvenilis enim excusabilis est levitas, cum laudabilis fuerit ipsa maturitas. Tunc prima est inculpabilis ætas, cum ludis ponunt tempora metas.

Ad hæc etiam illud Exodi de manna dictum facere videtur [xxi. 19]: "Dixitque Moses ad eos, Nullus relinquat eo in mane." Quod Origenes[3] de pabulo verbi Dei exponens, ait: "Nullus, etc. Quia in præsenti vita quilibet discere debet quantum potest, ne quid indiscussum relinquat, ne cum discere non poterit incipiat. In hac enim vita locus est discendi, sicut

---

[1] *quasi*] quam, G.
[2] *ludum*] Hor. 1 Epist. xiv. 36.
[3] *Origenes*] In Exod. Hom. vii. § 6–8. Not *ad verbum*.

" et merendi, non in futura. Item "in mane," i.e., in " principium alterius vitæ, in qua non licebit vacare " doctrinæ. Sed mane computrescit, et vermibus " scatebit, et pœnam eis æternam generabit. Malum " quoque avaritiæ per hoc notatur, cui qui studet ver- " mibus tradetur consumendus."

Locum ergo statue, tempus præfige quo vel sero seriis intendere et sobrie consenescere satagamus, quo sacris apicibus et salutiferæ scientiæ saltem dies extremos applicemus. In aliis quippe facultatibus quæ pedissequæ sunt hujus, moram diuturnam fecimus, sed tunc utilem quidem si propter istam. In hac vero non solum morari verum etiam salubriter mori, desiderabile valde et percarum habeamus.

Epist. XXV.

Domino Cantuariensi.[1]

Reverendo domino et patri carissimo Huberto, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ primati, Giraldus archidiaconus de Sancto David salutem, in Auctore salutis.

Benedictus Dominus qui docuit manus vestras ad prœlium, et digitos vestros ad bellum, &c.

Epist. XXVI.

Ad eundem.[2]

Quoniam morbo diutino et gravi nuper afflictus et recidivum iterato jam passus, nondum plenæ sanitatis vigore convalui, ad diem nobis in præsentia vestra comparendi præfixum venire non potui. Verum ne

[1] Printed in De Gestis suis, iii. 5. Gale, xxiv. p. 613.

[2] Printed in De Gestis, iii. 7. Gale, xxv. p. 617.

unius absentia tantam utilitatem, et ecclesiæ nostræ vacantis necessitatem impedire prævaleat, in quamcunque personam idoneam, assensu domini regis et nostro capitulum nostrum Menevense canonica electione consenserit, me proculdubio ratum et gratum vestra noverit sanctitas habiturum, &c.

Epist. XXVII.

Archiepiscopi responsio.[1]

Hubertus Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, totius Angliæ primas, dilecto filio magistro Giraldo archidiacono de Sancto David salutem et benedictionem.

Adscripsisti nobis destructionem Walensium, qui die altera per suam superbiam ceciderunt, cum non nobis sed Deo potius, qui superbos dejicit et humiliat, eorum sit destructio adscribenda, &c.

Epist. XXVIII.

Archidiaconi responsio.[2]

In answer to the above, and in defence of his conduct in the affair of William, ex-abbot of Betlesden.

Litteris domini mei responsalibus ad præmissas in duobus articulis quasi offensam redolentibus, denuo scribendo respondere dignum duxi. In primis igitur quod non de manibus Domino consecratis, vel digitis manualibus illud in capite litterarum positum vel intellexerim vel intelligendum dederim, satis ex subsequentibus et hoc præcipue de libro Sapientiæ sumpto: [vi. 1.] "Melior est sapientia quam vires, et "vir prudens melior quam fortis clarescere potuit." Quod enim non manus hominum nedum hominis

[1] Gale, xxvi. p. 617. Printed in De Gestis, iii. 6.

[2] Gale, xxvii. p. 618.

nec digiti virorum etiam bellatorum ista compleverint, sed solius Dei digitus qui frangere superba novit et humilia magnificare, sicut litteræ nostræ dilucidant, ex hoc patet, quia cum Walliæ totius electa juventus tanquam ad virium suarum experientiam illuc concurrerit, totaque superbia ibi conflata fuerit, totusque gentis inimicæ tumor tanquam ex condicto contumuerit, facto ibidem hostili congressu, in loco inæquali satis et sylvestri sicut gens illa desiderat, citra lethalem alicujus nostrorum læsionem, tanta cecidit illorum multitudo, quantam sub certo difficile est numero comprehendi. Notum est autem et nemini fere partium illarum dubium, sed omnibus indubitata veritate compertum, per xxx. fere passuum millia tunc dominum meum abinde distare, ubi et eadem hora cum viris aliquot finium illorum bonis et religiosis ad hoc vocatis, ad orationes devotissimas in ecclesia procumbebant, tanquam una cum Mose manus ad Dominum elevantes et orantes, quatinus citra stragem et sanguinis effusionem barbaræ nationis feritatem emolliret, eorumque corda ad pacem et concordiam inclinaret; aut juxta bene placitum suum, et quæ falli non potest dispositionis arbitrium, a finium regni demolitione misericorditer revocaret. Credibile quoque quia clementer cum his qui ceciderunt, sicut et cum illis quos ad preces Heliæ ignis de cœlo descendens in momento consumpsit, actum est. Quoniam hi forte sicut et illi deteriores de die in diem essent futuri, et sic gravioribus pœnis deputandi. Nam si in illo eis successisset aggressu, et in oppidi illius expugnatione insolentiæ suæ vota complessent, ulteriores proculdubio regni fines occupare et Anglorum populum exterminare, donec convocatis regni totius viribus bellico conflictu repellerentur, non cessarent. Quoniam ergo vim vi repellere et injurias incontinenti propulsare leges et jura permittunt, benedictus Deus qui per industriam viri desuper datam et merita bona, tam

potenter patriam liberavit, regnique honorem et integritatem ac pacem cum tanti triumphi palma conservavit. Quia revera sicut de Judith loquitur [xiii. 22.]: "Benedixit eum Dominus in virtute sua, quoniam "per ipsum ad nihilum reduxit inimicos nostros." Cujus ergo apud Accharonem olim, sicut totus fere novit fidelium orbis, incomparabiliter animi virtus emicuit, quæque vires omnes vincit et armorum robur exsuperat, consilium pariens, consiliique parens sapientia præradiavit, et ab oriente in occidentem longe lateque nunc jubar emittens, innatum vel hic occultare fulgorem non prævaluit.

Præterea ad hoc quod in fine litterarum offensam redolet, opus est etiam responsione; et quoniam ab illa materia ex dicto quidem et dicendi modo, totius fons indignationis erupisse videtur, diffusioris paginæ, quoniam dolor importune verba ministrat, et sermonis aspersi magis et blandi minus quam absit reverentia veris, veniam peto.

Audiat hæc igitur et patienter ferat dominus meus quia ut verbis ad hæc authenticis utar,[1] "Ponam coram "eo judicium et os meum replebo increpationibus, ut "sciam quæ mihi respondeat, et intelligam quid "loquatur mihi. Nolo multa fortitudine contendat "mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat. "Ponat æquitatem contra me; perveniet ad victoriam "judicium meum. Plenus sum enim sermonibus, et "coarctat me spiritus uteri mei. En venter meus "quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas "novas disrumpit. Loquar et respirabo paululum, "aperiam labia mea et respondebo. Non accipiam "personam viri, et Deum homini non æquabo. Sed "nunquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens "et implebit ardore stomachum suum. Arguet verbis "illum qui non est æqualis ei et loquetur quod sibi non

---

[1] *utar*] Job xxiii. 4. See p. 262.

"expedit." Philosophus ait: "Colere oportet officiis, "non exasperare verbis potestatem." Et illud comicum:

"Obsequium amicos, veritas odium parit."

Unicum est autem solatium quod animi fiduciam præstat et securitatem, quoniam expellit omnem spes eliminata tumorem. Unde quidam:

"Cum timor et spes sint contraria, cumque repugnent,
"Nec timor est sine spe, nec spes est absque timore."

Item Boethius:[1]

"Gaudia pelle,
"Pelle timorem,
"Spemque fugato,
"Nec dolor absit,
"Nubila mens est,
"Vinctaque frænis,
"Hæc ubi regnant."

De spe temporalium atque timore loquimur hic, non autem de molis geminis quæ quidem necessariæ sunt ad salutem.

Scripseram me in hoc biennio, quo studiis addictus fueram, neminem dicto vel facto vel etiam scripto læsisse. Cui respondens notarius vester, scripsit me bene nosse utrum aliquem aliquando dicto vel facto vel scripto læserim; cum tamen incivile sit, ut nostis, parte sermonis non inspecta vel subtracta de parte judicare. Non enim me neminem unquam læsisse vel dixi vel dico, quoniam "in multis et multos offendi-"mus omnes." Cogitet autem quivis utrum hoc sibi vere possit ascribere, mihi revera fateor, quia non possum. Hoc autem confidenter assero, quod nemini gravem in hoc biennio dicto vel facto vel etiam scripto ex animo molestiam intuli. Scriptum enim quod contra delatorem meum Willielmum Wibertum exabbatem de Bethlesden, qui se quondam non solum curiæ vestræ sed etiam familiaritati tam impudenter

---

[1] *Boethius*] See Cons. i. met. 7.

ingesserat, Cistercium misi, elapsum est quadriennium et plus temporis quod emanavit.

Postquam enim apud Oxoniam in curia vestra transacto biennio, scilicet in ipso veniendi Lincolniam procinctu, intervenientibus et operam adhibentibus monachis vestris cubiculariis, domino Alexandro Fordensi et alio quodam, cujus non mihi nomen occurrit, Cantuariæ concordati fuimus; ad quod inclinari quidem facilius potui, tum quia discordiam illam vobis displicere videbam, tum etiam quia nullum ex tunc erga aliquem animi rancorem habere volebam, nullum ei prorsus, Deum testem invoco, malum quæsivi. Quinimmo quam citius audivi commissionem cognitionis eorum quæ mandaveram abbati Gerudoniæ per litteras abbatis Cisterciensis factam fuisse, litteris meis apud Bethlesden cum festinatione directis, præmuniens ipsum monui et consului quatinus Lincolniam veniens, litteras a me retractationis præmissarum et excusationis acciperet; quod ipse de propria nimis sicut ex post facto claruit defensione præsumens, quasi falsa vel frivola, quæ tamen ex fide mandaveram reputans, facere recusavit.

Anno itaque sequente per abbatem de Eleemosyna depositus fuit, sicut accepimus, licet se tamen depositum non gesserit. Hac autem æstate, immo autumno imminente, a quatuor visitatoribus ad hoc transmissis, vitam ejusdem et conversationem districte discutientibus, apud Waverlegam depositus est iterum et cum confusione dejectus. Poterant ergo litteræ vestræ quondam missæ occasionem forsan hinc præstitisse dejectioni. Causam autem prava proculdubio dedit ejusdem conversatio. Mirum autem quod malitiam hominis, toti fere regno cognitam, tanta viri discretissimi potuit prudentia non advertere. Mirus incantator qui quasi magicis in sui cognitione præstigiis tantæ discretionis aciem hebetare prævaluit. Proinde nisi majores totius Angliæ ordinis illius viri, sicut abbates de Fontanis de Rivaus, de Wardun, de Waverlega attestati super

hoc et adjudicati[1] dignissimum illum fuisse depositione publice protestati fuerint, me quidem domino meo de scripti illius editione culpabilem reddo.

Si moveat aliquem quare in monachum scripserim, et virum ut videbatur religiosum, audiat et caveat qualiter tantæ discordiæ fomes emerserit.

Anno quo dominus rex in Alemannia detentus[2] fuerat, me contingit monachum illum a celleraria domus suæ per visitatores quosdam paulo ante depositum, et ob hoc girovagationi datum, in curia dominæ reginæ matris domini regis Alienoræ invenisse. Quem ad instantiam ipsius magnam et importunam valde, mecum in Walliam, quo tunc a domina regina dominoque Rothomagensi, qui tunc Angliæ præerat, propter regni negotia crebro mittebar, sumptibus meis eundo et redeundo facile nimis ne dicam fatue habitum, non animum videns, semel, secundo et tertio duxi, ipsumque per hoc reginæ notum et curiæ feci. Satius enim fuisset prudentia prævia, si fieri posset, ac providentia læsionem vitasse, quam post vulnus acceptum remedia quærere. Nam sicut in jure scriptum est: "Qui minus diligentem socium sibi elegerit, de se "queri debet." Et Tullius:[3] "Tales socios habēas, "quorum consortio non infameris. Inimici nimirum "pessimi sunt, qui per simulationem amicitiæ alios "nefarie produnt." Et alibi: "Perfidos amicos devita, "nihil eis credendo, sed vitando per omnia." Item Micheas[4] et Dominus eisdem verbis in Evangelio: "Inimici hominis domestici sunt." Unde Jeremias: "[ix. 4.] Unusquisque se a proximo suo custodiat, et "in omni fratre suo non habeat fiduciam, quia omnis "frater supplantans supplantabit, et omnis amicus "fraudulenter incedet, et vir fratrem deridebit, et "veritatem non loquitur. Docuerunt enim linguam

[1] *adjudicati*] advitati, C.

[2] *detentus*] al. m. Captio regis Ricardi a duce Austriæ.

[3] *Tullius*] p. 206.

[4] *Micheas*] vii. 6.

" suam loqui mendacium, ut inique agerent, labora-" verunt." Ipse nimirum innata malitia pro bonis mala retribuens, majoribus curiæ sicut ab eisdem non tunc quidem sed postea cognovi clam suggerebat, me nullatenus ad Wallias absque aliquo prudenti mecum, a latere ipsorum directo, de cætero mittendum fore. Eram enim de partibus illis oriundus et principibus quoque terræ illius consanguinitate conjunctus, cunctaque nobis injuncta nisi me arctius observasset me pervertisse dicebat; cum tamen non amplius ipse quam aries unus mecum ad aliqua negotia proficeret. Tantum etenim mutus et elinguis a latere religionem habitu præferens stabat, nec linguæ notitiam habens, nec patriæ vel gentis mores agnoscens. Ad cumulum etiam malitiæ suæ mihi crimen denique proditionis imposuit. Et quoniam amicos in hunc modum beare noverat, totum in meam perniciem et perditionem nequitiæ suæ virus evomuit. Nihil enim facilius inficit quam familiaritas, nec efficacius quam sub officii specie quisquam officere potest. Castellum itaque quod Walenses obsederant, mea obsessum asseruit machinatione, et quicquid mali in marchia acciderat me fuisse instigante pertractum. Et sic veneni sui infectione, sumptuosos septennalis obsequii in curia cum temporis quoque jactura omnium gravissima labores, quorum mihi jam tunc in januis fore credebatur rememoratio, penitus evacuavit. Et quod longe deterius erat incomparabili damno famam meam et opinionem eatenus illæsam, adeo apud multos vulneravit, ut vix ei ad integrum ullo cicatrix tempore possit obduci.

Ad hoc etiam quod magis omnibus animum movet, meque ad ulciscendum et scribendum fortius exasperavit, audiat auris amica vel æqua, et facinus admirans inauditum caveat, vel in damno alieno cautior existat. Cuidam notario meo qui bullam forte, cujus auctoritate litteras citationis a judicibus delegatis

impetrare debuit, amiserat, et hoc mihi revelare ausus non fuerat, proditor hic noster, qui et tunc mecum Londini extiterat, litteris citatoriis quasi a judicibus emissis, quas ipse tamen sumpta mercede composuit, adulterina apponere sigilla, easque mihi tanquam veras præsentare, prava suggestione persuasit. Porro citatione per litteras illas etsi non recte rite tamen peracta, adversario meo jam mecum ad nutum componere volenti, factum illud fraudemque propriam, non tamen ut propriam sed ut alienam, tanquam ambidexter, immo verius ambisinister, statuta similiter et data mercede detexit. Per quod falsissimus hominum et fraudulentissimus, et partem adversam ad resistendum animavit et mihi quidem innocuo prorsus et ignoranti, cum causæ pariter et famæ detrimento non modico, quia qui picem tangit conquinabitur ab ea, falsarii quoque crimen imposuit. Sed nonne Deus requirit ista etsi ab homine transirent inpunita ?

Perpetravit hoc denique lupus iste sub agno latitans, et effectui in me perniciosa malitia mancipavit, ut ordinis illius in quo magis quiescebat animus meus, in quo mihi finali proposito tanquam e naufragio portum elegeram, quotiens jam viros intueor, cum horrore spiritus et carnis non modico tanquam excitato et exporrecto, hæc confestim et his similia mihi ethnicorum et ethicorum subveniant :[1]

"Fugite O pueri ; latet anguis in herba."

"Occursare capro, cornu ferit ille, caveto."

"Ne te decipiant animi sub vulpe latentes."

"Pelliculam veterem retinens a fronte politus,
"Astutam vapido portans sub pectore vulpem."

"Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.
"Impia sub dulci melle venena latent."

"Sermones blandos blesos vitare memento."

---

[1] *subveniant*] See these quotations, p. 212.

Et illud quoque Psalmistæ ilico ad animum revocatur: "Molliti sunt sermones ejus super oleum, et "ipsi sunt jacula." Et illud ad Romanos:[1] "Ut per "suos dulces sermones ad benedictiones seducant corda "innocentium." Et illud Evangelii[2] in hoc præcipue et consimilibus aperte completum: "Attendite ab his "qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus "autem sunt lupi rapaces." Et illud Jeronymi: "Multi qui sciunt religionis esse vocabulum gloriosum, "se ovium pellibus quasi lupos tegunt, ut fœditatem "vitæ falsi nominis honore convestiant." Et illud Prudentii:

"Latitat lupus ore cruento;
"Lacteolam mentitus ovem sub vellere molli,
"Cruda per agninos exercens funera rictus."

Abbas igitur monachi istius nec monachi tamen sed verius demonachi, alteriusque cujusdam Cluniacensem cucullam præferentis, quanquam non tantas maximas tamen et inopinatas, quas præter merita expertus sum nequitias, quotiens letanias repeto, quod quidem solito frequentius propter pravitates hujusmodi jam facere consuevi, et hanc inter cæteras devotissime deprecationem ingemino, cunctisque fidelibus et amicis præcipue ac familiaribus ingeminandam in fide consulo: "A monachorum malitia, libera nos, Domine." Nec mirum. Quoniam ut ait Augustinus:[3] "Sicut meliores "non inveni quam qui in monasteriis profecerunt, sic "nec deteriores quam qui in eisdem defecerunt."
Judicet ergo Dominus meus, judicent et sui, si me tantis motum nequitiis, si usque ad invectiones etiam scribendum exasperatum, tantopere sit admirandum. Nondum enim tantæ perfectionis iter arripui, ut possim tantis injuriis non moveri. Utinam enim cum

[1] *Romanos*] xvi. 18.
[2] *Evangelii*] Mat. vii. 15.
[3] *Augustinus*] See p. 213.

Jeronymo dicere possemus: "Nec affectamus laudes "hominum, nec vituperationes expavescimus, apostoli "doctrinam sequentes et patientiam præferentes, per "infamiam et bonam famam, tanquam seductores et "veraces, in testimonio conscientiæ nostræ gloriam "nostram constituentes." Si ergo falsis et fictitiis in me verbis arma exacuit, et clam jacula toxicata contorsit, et me quoque vindicis animi vitio vexatum, scriptis in ipsum minime a vero deviis, non inermem, invenit. Pergens quippe dicere quod volebat, audire meruit quod nolebat. Utrique tamen hinc verbis factam, hinc scriptis, valuisse credibile est contentionem. Illi enim ad citiorem conversionem et delictorum recognitionem sua forte valuit confusio, mihique famæ et opinionis denigratio ad spiritum humilitatis obtinendum, omnemque tumorem animi explodendum pariter et expellendum, ad curiæ quoque detestationem simul et desertionem, bonique quod nunc amplector adeptionem plurimum profuit.

Præterea si moveat aliquem, quod et me quoque plurimum movisse profiteor, unde et segnius amicorum monitis hunc mihi prodentibus fidem adhibui, segnius quoque contra delatoris jacula clypeum opposui. Cujus spe questus hoc fecerit, quare in hominem innocuum et erga eundem nil unquam nisi bene meritum ista confinxerit, nihil aliud præter comicum respondebo: "Mala mens, malus animus." Nisi ex hoc forsan, quod ex mei infamia cui antea fides habebatur, sibi famam et familiaritatem curiæ adquirere credebat, ut ex infidelitate mihi per ipsum imposita tanquam curiæ fidelis haberetur; me quoque per ejus malitiam sic in suspicionem adducto, qui vix antea cognitus se negotiis ingesserat non vocatus, jam quasi principalis inter terras nuntiis assumeretur. Erat et aliud propter quod præcipue in meam grassari statuit et studuit delationem. Circiter id ipsum temporis, quo cursoris officio persona primum abbatis assumpta, se curiæ

familiarissimum remotioribus gessit, promiserat episcopo Menevensi Petro, qui vir credulus erat ad promotiones, et semper anhelans ad translationes, quod ipsum ad sedem Wigorniensem unde originem traxit, tunc forte vacantem, transferri persuaderet, et ipse episcopus in suam scilicet cathedram succederet Menevensem.

Hac igitur inter illos quasi collusione facta atque firmata, nullum promotionis Wiberti, sicut a quodam conflationis ejusdem conscio postea didici, præter me solum vel obstaculum, ut ipsis videbatur, inveniebant vel impedimentum ; unde ut nomen meum opprimerent et famam in ignominiam verterent, quia magis aliis partium illarum forte notus extiteram, modis omnibus elaborabant. Tunc ergo in ore ipsorum proditor eram. Tunc Walensis regi ac regno inutilis et infidelis. Tunc falsarius faber egregius et omnium sigillorum adulterator expeditus. Et quicquid in me pejus, quicquid inhonestius et indecentius excogitare poterant, totum inculcando divulgabant. Sed supremum Illum fabrum testor et fabri filium quoniam ista non novi crimina, quæ monachorum in me prava et ambitiosa malignitas tanta confinxit. Det itaque Deus quatinus ad plenam mihi illorum quæ perpetravi purgationem, tam ærumnosa et confusibilis istorum quæ non novi facinorum valeat impositio.

In principalem autem totius malitiæ machinatorem illum, et verissimum revera plus factis quam fama fabricatorem, et sicut dictum est et depictum impostorem, quia nullum malum transibit impunitum, jam divinitus ex parte est vindicatum ; et utinam ad plenum adhuc vindicetur, nihilque ad ignem vel purgatorium cui nulla pœna temporalis æquiparari potest vel perpetuum reservetur. Hoc enim singuli singulis optare debemus, tam inimicis quam domesticis. Impleatur igitur hic facies ejus ignominia, ut quærat nomen tuum, Domine. Si quis autem, quia malum vitari non potest nisi cognitum, belluæ istius naturam,

mores et modos plenius agnoscere voluerit, epistolam olim domino abbati Cisterciensi missam requirat; ubi perpendere poterit et manifeste dignoscere quantum inter habitum distet et actum, qualiter quod exterius cucullati præferunt intus non perferunt. Qualiter angeli Sathanæ in angelos lucis sese transformant. Parietes dealbati, quos ne decipiant ultra vel destruat Deus vel emendet. Unde Samuel in libro Regum,[1] humanam considerans imperfectionem, ait: "Homo "videt ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor." Cui et illud evangelii Lucæ[2] concordat: "Vos estis qui "justificatis vos coram hominibus, Deus autem novit "corda vestra. Quia quod altum est hominibus, "abominatio est apud Deum. Pravum enim cor "hominis profundum et inscrutabile."

In eadem quoque me nunc experientia video tanquam inter malleum positum et incudem. Quotiens enim misera sedes Menevensis vel vacat, ut nunc, vel ut tunc in brevi vacare speratur, omnium illorum qui miseriam vel sibi vel suis ambiunt illam, statim morsibus pateo, tanquam unica patriæ extincta lucerna, secure in tenebris ambulare et ad nutum ibidem disponere cuncta valerent. Nunquam autem fuisset cathedra, nunquam sedes illa, vel potius nunquam in finibus ejus natus fuissem, propter quam a me sicut nunc est videre concupitam, tantis detractionibus et æmulorum dentibus totiens rodendus exponor. Nam quotiens illam fortuna lacessit, hac iter est bellis. Illud autem Augustini in monachos similes istis malitiosos pariter et ambitiosos ironice et irrisorie dictum, et hic adaptari potest: "Sicut malus choraula, bonus "symphoniacus est, sic forte malus monachus, bonus "clericus; sic quoque malus Anglicus, bonus Wallicus; "sic vilis et abjectus in Anglia, quia boni se ad hæc "non vigerunt cathedra digni in Wallia." Ad quæ

---

[1] *Regum*] Reg. xvi. 7.

[2] *Lucæ* xvi. 15.

cum Augustino respondemus: "Nimis dolendum est si "ad tam ruinosam superbiam monachos erigimus, et "clericos tam gravi contumelia dignos putamus, in quo "numero simus. Cum aliquando etiam bonus mona- "chus vix bonum clericum faciat, si assit ei sufficiens "continentia, et tamen desit instructio necessaria aut "personæ regularis integritas." Si hoc autem Augustinus de primitivis temporis illius monachis qui ferventes adhuc extiterant, quid de modernis dicemus monachis, quorum revera plerique plus hodie vinis indulgent quam divinis, plus potioni quam devotioni, plus ventri quam menti, plus vorationi quam orationi, plus cupiditati quam charitati. Tanquam etiam in tanto Walliarum spatio, nemine cathedra digno reperto, inter Anglos minus in partibus suis ad hoc idoneos, tam morum patriæ quam etiam linguæ prorsus ignaros, boni prædicatores quæri debeant et confessores. Mihi vero visum est et indubitata veritate compertum, quod sicut nonnullos regio composita malos educat et incompositos, sic aliquem interdum regio barbara bonum producere possit et eruditum, et quia non tam locus personam, quam persona laudabilis locum illustrat; quoniam, ut ait Jeronymus: "Non filii "sanctorum sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui "exercent opera illorum." Præterea quod absque molestia plurima ferre non possum, audio me quoque in curia Domini mei jam plusquam alibi lacerari. Adeo nempe malitiose illius venenum olim ex contagio etiam bonos infecit, quod contractam ex picis illius attactu conquinationem vix ad plenum eluere possint vel exuere. Jeronymo, Socrati, et Lælio suam excutere potuit gravitatem dissimilis adjuncta societas, ex convictu nempe mores formantur. Unde ad filium Cato: "Ambula cum bonis." Facit igitur hominum malitia, quia vere mundus in maligno positus, quod mali memoria tam tenax est et bonorum obliviosa. Ex quo provenit quod plus mendax mali unius fama

nocere solet, quam certissima multarum virtutum præconia promovere. "Mali enim," ut ait Gregorius Nazianzenus, "vis magna est. Melli namque plurimo "parum absinthii injectum velocem amaritudinem "reddit. Mel quoque vero duplum si injiciatur "absinthio nequit ejus obtineri dulcedo." Jeronymus tamen in libro epistolari solatium his præstare videtur, dicens: "Si fama anno præterito de te mentita fuit, "vel certe si verum dixit, cesset vitium cessabit et "rumor." Quod utinam adeo generaliter verum esset, sicut sub quadam generalitate proponitur. Hæc etenim fama quanquam ab initio mendacissima, et semper solo mendacio fulta, tamen cessare nescia, per lividorum ora jugiter volans, masticata semel et trajecta ad ruminum, assidue sumi non desistit. Sed hoc etiam hominum malitia facit, quæ sicut bona supprimere prompta, sic mala libenter recolere et publicare semper ac propalare parata.

Quod autem majus his omnibus animo meo vulnus inflixit, ut non de membris solum jam queri debeam, ipsum etiam curiæ caput Dominum meum ausu tam presumptuoso quam temerario, vipera virulenta veneni sui infectione non reliquit intactum. Quinimmo etiam ori sacro, ad meum plenius et penitus extinguendum nomen et omen, verba detractionis, immo quod absit damnationis, inseruit. "Quoniam," ut ait Jeronymus: "sæpe candido et simplici animo affricuit rubiginem "suam malignus comes." Cum tamen ad Colossenses scribat apostolus: [iv. 6.] "Sit sermo vester sale "conditus." Et ad Ephesios: [iv. 29] "Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis "bonus est ad ædificationem fidei, ut det gratiam "audientibus." Et paulo post: "Omnis amaritudo "et ira et indignatio tollatur a vobis, cum omni "malo. Estote autem invicem benigni, misericordes, "donantes invicem, sicut et Deus in Christo dona-"vit vobis." Super quod Ambrosius: "Si alter in

" alterum peccet, condonate. Alioquin Deus repetet " remissa." Mecum autem acceptis tot contumeliis una cum Job[1] vel dicebam vel dicendum esse cogitabam: " Sicut Domino placuit ita factum et ita dictum est. " Sed nec in lingua mea inventa est iniquitas, nec in " faucibus meis stultitia personabat, cum expleverit " in me voluntatem suam et alia multa similia præsto " sint ei, quia etiam etsi milies occiderit me, in " ipso sperabo." Parcat tamen potius verbis amaris et improperis, et honesta solum tantamque decentia ac redolentia dignitatem, sacrum os in verba resolvat. Et quem sibi a majoribus suis in dictis aut factis exhiberi vellet, subditis suis honorem impendat, illud Jeronymi ad Nepotianum ad mentem revocans: [7.] " Esto subjectus pontifici tuo et quasi animæ paren- " tem ama. Sed et Episcopi sacerdotes se sciant " esse non dominos; honorent clericos quasi clericos " ut ipsis episcopis a clericis quasi episcopis honor " deferatur. Scitum est illud oratoris Domitii: 'Cur " 'ego,' inquit, 'te habeam ut principem, si tu " 'me non habes ut senatorem.'" Et illud Petri[2] in epistola canonica: " Episcopi non debent esse domi- " nantes in clero, sed forma facti gregi. exanimo." Et illud Pauli ad Ephesios: [v. 21.] " Subjecti in- " vicem in timore Christi." Super quod Ambrosius: " Non solum minores prelatis, sed etiam prelati sub- " ditis, in caritate eis serviendo, et humiliter curam " gerendo. Nam etsi dignitas major est, administra- " toria tamen est." Unde apostolus:[3] " Omnium me " servum feci." Est ergo majorum salva tamen dignitate servire, sicut et minorum est obedire. Proinde et summus pontifex se servum vocat servorum Dei. Sciant ergo prelati se magis servos esse quam dominos, magisque ministros quam magistros; verbi illius

---

[1] *Job*] vi. 30.
[2] *Petri*] I. v. 3.
[3] *apostolus*] 1 Cor. ix. 19.

Dominici non immemores: "Filius hominis non venit "ministrari sed ministrare." Unde Jeronymus super illud ad Timotheum:[1] "Qui episcopatum desiderat "bonum opus desiderat." Opus vere non dignitatem, laborem non divitias, non crescere fastigio, sed humilitate decrescere, ut fiat servus et minister hominum propter Christum. Si cogitaret tumor humanus qualis in brevi sit caro futura, cum solo spiritu exhalato vermium esca cadaver efficietur, ex ipsa forte memoria, detumesceret. Item si qualis hinc spiritus, in quantas miserias et quam miser si non mitescat exibit, forsan mitescere poterit, si mente revolvat. Unde Augustinus super hunc locum Epistolæ ad Philippenses [ii. 8:] "Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad "mortem, etc." "Ecce habemus humilitatis exemplum, "superbiæ medicamentum. Quid ergo intumescis, O "homo? O pellis morticina quid tenderis? O sanies "fœtida, corruptio fœda, quid insanis? Anhelo "spiritu vix flatum emittis et inflaris? Princeps "tuus humilis est, et tu superbus? Caput humillimum, et membrum elatum?" Unde Gregorius: "Prælati qui in suos tyrannice desæviendum ducunt "inferiores, sciant se superiores habere quibus in "ipsos totum licet, quicquid sibi in subditos suos licere "videtur." Unde Tullius: "Ita cum inferiore vivas, "quemadmodum superiorem tecum vivere velis." Timeant ergo majores suos qui se tantopere a suis minoribus timeri cupiunt. Et si non alium vel illum timeant supremum judicem, qui cuncta cernit acute et discernit, qui personas hominum non accipit, qui districte examinat et recte judicat, dicens et docens, "Quia qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis."[3] Unde apostolus ad Thessalonicenses:[4] "Qui enim in-"juriam facit, recipiet id quodcumque gessit. Et non

[1] *ministrare*] Mat. xx. 28.
[2] *Timotheum*] 1 Tim. iii. 1.
[3] *vobis*] Mat. vii. 2.
[4] *Thess.*] Coloss. iii. 25. iv. 1.

"est acceptio personarum apud Deum. Quoniam quod "justum est et æquum servis præstate, scientes quod et "vos Dominum habetis in cœlo." Unde illud: "Pa-"tere legem quam ipse tuleris." Et illud: "Hoc facias "alii quod tibi vis fieri." Et quasi per contrarium: "Quod tibi non fieri vis, hoc ne feceris ulli."

Sed quorsum hæc? "Quantus sum ego," ut verbis adhuc autenticis utar, "qui respondeam ei, et loquar verbis "meis cum eo? Qui etiam si habuero quippiam justum, "non respondebo, sed judicem meum deprecabor. Nam "si fortitudo quæritur, robustissimus est, si æquitas "judicii, nemo pro me audet testimonium dicere. Si "justificare me voluero, os meum condemnabit me. Si "innocentem ostendero, pravum me comprobabit."[1] Unica est autem quæ nos pascit et confovet patientia. Omnes enim nobis temporaliter adversantes coadjutores nostros existimare debemus. Et omnia mundanæ prosperitatis impedimenta nostra quasi ad æternam felicitatem adjumenta sperare. Rapiant igitur, rodant et ilia rumpant, æmuli mei. Ego via virtutum et doctrinæ qua cœpi, Deo duce, viæque comite, incedere non desistam. Laniant, lacerent, lapident, si velint. In monachum aut medicum linguæ populi nostri prorsus ignarum, qui nec prædicare nec confessiones nisi per interpretem suscipere possit. Capitulum Menevense non consentiet. Medicum enim animarum quærimus, non effunerarium, nec canem mutum habere volumus, nec pastorem elinguem. Satis olim, et plusquam satis pastoris umbratilis ineptias experti sumus. Verumtamen si de Anglia oriundus nobis urgenter præfici debet antistes, in duorum alterutrum, ut capiat contentio finem, vel archidiaconum scilicet Wigorniensem, virum eruditissimum et vas omnis fere doctrinæ capax, linguæ nostræ non inscium, vel in archidiaconum[2] Oxoni-

[1] *comprobabit*] Job ix. 14, 19.
[2] al. m. i.e. Walter Mape rectorem in Wesbery.

ensem, virum liberalitate conspicuum, copiosa litteratura, et urbana eloquentia præditum, morumque gentis utriusque terræ tam ex vicinitate locorum quam frequentia non ignarum, prompta voluntate consentiam, Capitulumque nostrum totis nisibus ut ipsum velit inducam. Valeat in Domino paternitas vestra.

Epist. XXIX.

Iterum Herefordensi episcopo.[1]

Sending an account of the wrongs he had received from the bishop of St. David's.

Injurias mihi a domino Menevensi episcopo præter merita nuper irrogatas, per magistrum Robertum in scedula conscriptas, destinando vestræ discretioni significare curavi; quatinus quicquid inter nos ob hæc emergere forte postmodum audieritis, me non sine causa nec ex ira, reposita simultate sive malitia, motum esse noveritis. Nondum enim ad tantæ perfectionis culmen evasi, quod possim injuriis non moveri. Mirum autem quod quando juniores fuimus, plus mihi soli quam cunctis fere diocesis suæ clericis, in omnibus agendis deferre consueverat. Nunc vero cum magis aptus esset uterque quieti, nec etiam in minimo mihi vel meis, qui tamen non modici sunt, in partibus suis deferendum esse decrevit. Quinimmo, quasi renovata juventutis insolentia, licet extraneus in finibus illis et fere solus, contra multos tamen de nostris et patriæ majores, in me quoque præcipue et imprimis, tanquam pœnali, quod absit, unius ærumna metum incutere cupiens universis, resumptas de novo vires fortiter experiri dignum et laudabile duxit. Novit autem dominus quoniam ex quo divinis apicibus per Dei gratiam animum applicui, sabbatum sereni pectoris erga

[1] R. xxii. Gale, xxviii. p. 632; evidently derived from R.; not found in C.

ipsum ex toto indui; sicut etiam erga cunctos, nedum prælatos, Deo inspirante, habere proposui. Ita mihi gratia divina non solum sabbatum temporis, verum etiam quod super omnia plus appeto sabbatum conferat æternitatis.

Valeat in Domino cara mihi paternitas vestra.

Epist. XXX.

Domino primicerio et curiæ Romanæ cancellario.

To the chancellor of the Roman Court on the same subject; and enumerating certain presents sent by him the previous year.

Ad illum tutum habet accessum justa petitio, cujus non ignoratur animi liberalitas et discretio. Hinc est quod vestræ paternitati nostra devotio preces porrigit affectuosas, rogans et supplicans quatinus negotiis nostris, quæ præsentium lator R. clericus noster vobis ostendet, et illi præcipue contra Menevensem, episcopum scilicet vere barbarum, barbaræ regionis antistitem, et barbaris moribus more solito utentem, cum affectu intendere velitis; similiter et negotiis præsentium latoris hujus, clerici et familiaris nostri ecclesiis suis, sicut vobis intimabit, injuste nimis et injuriose spoliati, pietatis intuitu et precum nostrarum interventu libentius intendatis: His intersignis, quod vobis transacto jam triennio per J. clericum nostrum duos libellos nostros, viz., *Hibernicam Topographiam* et *Cambriæ Descriptionem*, cum duobus unciis auri quibus deaurari possent, tanquam dilectionis immo subjectionis nostræ pignora transmisimus. Misimus etiam vobis anno præterito, per quemdam Eustathium clericum, una cum negotiis nostris, zonam pulcherrimam auro et argento egregie distinctam. Sed quia falsarius fuit ille, sicut ex post facto claruit, socius quippe Ricardi de Bristollo, qui anno præterito damnatus fuit in curia et cauteriatus, falsas quoque litteras Eustathius nobis et aliis quasi

[1] R. xxiii. Gale xxix., p. 632, evidently from the same. Not in C.

de curia manantes reportavit. Credimus quod sicut in aliis falsus inventus est sic et in zonæ, quæ non vilis erat pretii, delatione se falsum exhibuit. Nunc autem zonam iterum membris argenteis sed deauratis non indecenter ornatam, cum cnipulo duobus circulis argenteis ad capita manubrii eburnei signato, vestræ celsitudini, munuscula quidem non tam effectu pensanda quam affectu, destinavimus.

Valeat in Domino multis in ævum valitura, cara nobis paternitas vestra.

Epist. XXXI.

Capitulo Menevensi.[1]

A long and bitter remonstrance on their siding with the bishop of St. David's in depriving the writer of a part of his preferments. Takes the opportunity of exposing the fatuity, injustice, and ignorance of the bishop and his archdeacon Osbert.

Tria litterarum paria de una fabrica manantia, quasi tria jacula de una pharetra, fratri meo missa, et ab ipso mihi transmissa, vobis quoque cum mea responsione remisi. Testatur episcopus in principio quod bene warantizat Osberto archidiacono prebendam de Lanrian, quam ei dedit, ut asserit, adeo plenarie sicut unquam Richerius eam plenius et melius possedit et unquam habuit. Cui respondeo quod prebendam vacantem dare quidem potuit sed non cum omni integritate quam unquam Richerius habuit; quia quandam partem jam amiserat, et hoc non per violentiam et rapinam, sicut dictus Osbertus possessionem acquirit, sed judicio potius et juris ordine. Potuisset autem rectius et discretius ei warantizare adeo plenarie sicut decessor suus melius tenuit die quo decessit, quia non ipse episcopatum adeo plenarie suscepit sicut aliquis decessorum suorum, vel ultimus vel alius unquam melius tenuit; quia tunc Oisterlaph, ut nostis, habuisset, Leurenni, Ucketune, Lanstadhewal, Lanrian, Kanaith-Maur, Lananeueu, et alia multa, nec ille qui episcopatum post ipsum obtinebit,

---

[1] R. xxv. Not found in any other MS.

quisquis futurus sit ille. Sed quæcumque nobis belua detur a monachis, cunctis meritis Sti. Andreæ Sanctique David ecclesiam nostram in perpetuum amodo defendat Deus! cum ea integritate recipiet, quam ipse recepit. Quas potuit enim fecit alienationes; quia nequivit magnas, fecit multas; sicut apud Brechene cuidam J. marescallo suo, Roberto Wintberie apud Lanwhadein pro servitiis suis, Willelmo filio Swein apud Lantefei pro denariis. Apud Pepidiauc autem et inter Walenses, quot terras, quot præposituras in dominia transeuntes, pro bobus et vaccis et equis vendiderit, quæ ad successorem suum vix redibunt, ipse viderit; quia sic dispersa revocavit; id tantillum quod invenit et ipse dispersit. Et ut ante decessum suum nihil invenditum relinqueretur, id modicum etiam dominici, quod ad mensam episcoporum, cum ecclesiam suam visitarent, reservatum uerat apud Bertune, filio Elidir pro auro Hybernico vendidit, et residuum illius Mauricius asportavit. Pereat nisi Lanwhadein quam ante destruxerat, priusquam moriatur, et etiam Lantefei, si emptorem invenerit, vendat. Et vos ei in his omnibus consentientes, et tantam bonorum ecclesiæ vestræ dilapidationem non reclamando videntes, et præcipue ultimum hoc facinus tam turpe etiam carta vestra confirmantes, qualiter a perjurio contra ecclesiam vestram vos salvabitis? Rationem etiam validam, scilicet ad commodum partis suæ magister ejus, qui ipsum male magistrat, excogitavit. Subjungit dicens, quia hoc potuimus et debuimus facere. Cum enim Richerius ante annum peractum post factam executionem cessaret vivere, non potuit annua fuisse contumacia, quoniam per mortem illius erat præcisa.

Videte quam subtiliter se putabat incedere! Sed ecce quam plane subtilitas hæc, vel potius exilitas, jam erit explosa. Non enim a tempore corporalis primum habitæ possessionis, quod fuit in crastino Sti. David, sicut nostis, sed a tempore latæ sententiæ, quod fuit in crastino Assumptionis Beatæ Virginis apud Radinge

annus currere cœpit, sicut Decretales exprimunt, et Anglicanæ quinetiam Romanæ ecclesiæ obtinet consuetudo; et sic in festo Assumptionis obitum Richerii proximo præcedente, annus erat completus, et ego jam verus possessor effectus. Istud obtinet ubique; ubivis scriptum vigorem habet.

Sed esto quod ab executione debeat annus computari: litteras judicum executorias susceperat episcopus ad festum Sti. Michaelis proxime subsequens post sententiam latam, sed ea qua solet benignitate nostra expedire negotia et istud explevit; quoniam se id facturum penitus recusavit, sicut et alias quasdam executiones contra Radulphum de Briodun, contra personam de Lampeter, contra Willielmum de Briodun, contra Willielmum filium Swein et filium ejus, et alias quasdam ei tunc tanquam diocesiano episcopo similiter demandatas; quas omnes simul facere supersedit, non solum judices sed dominum papam contemptui ducens. Unde forte si vixerit rumores adhuc audire poterit: "Nonne magnus est hic prelati "defectus, quod oportet ob ejus defectum extraordi-"narios et remotos in Anglia, cum sumptibus magnis "et labore, judices quærere? Et cum sententiæ demum "datæ fuerint non tanti vigoris est ut injunctas "etiam executiones, quod facillimum est, aut velit aut "valeat explere. Nonne vere immunis hic residens "aliena ad pabula fucus? Utquid ergo terra occupat? "Nonne arbor evangelica infructuosa succidi jubetur "et in ignem mitti?"

Unde, ut ad rem revertamur, a susceptionis tempore litterarum quibus executio ei commissa fuerat, etsi non ante annus possessionis currere debuit, quia ex tunc saltem de jure possessor fui, quoniam episcopi malitia et negligentia mihi nocere non debuit. Et ergo ad festum Sti. Michaelis ante obitum Richerii annus erat completus. Ut omnem medullitus scrupulum abstergamus, esto quod ex tunc primo, quando corporalem per

executores alios obtinui possessionem, sc. in crastino Sti. David, sicut pars adversa fingit et falso proponit, annus currere cœpisset, licet Richerius per duos menses vel tres, si voluerit, ante anni fictitii illius completionem obierit, in possessione fui per judices a summo pontifice delegatos, et decimas atque obventiones quas ministri mei collegerant in pace possedi. Debuine ergo citra judicum meorum conscientiam, non vocatus non citatus, propter mortem Richerii, per Osbertum si illud jus deceret, aut per episcopum qui nullas in causa illa contra judices delegatas partes habuit, statim destitui? Excellentius portionem illam tenui, et de jure tenere debui, per dominum papam et judices ejus auctoritate fungentes adeptam, quam ecclesiam de Martru et residuum prebendæ quam antiquitus per episcopum loci obtinui. Cum ergo de prebenda citra juris ordinem destitui non debuerim, multo minus ex hoc quod majori auctoritate possedi; et sicut Richerius si vixisset non potuisset me destituisse, citra judicum nostrorum auctoritatem, similiter nec Osbertus quia non majus habet iste jus in prebenda de Lanrian quam habuit ille.

Circumspectius autem egisset Osbertus si statim cum prebendam adeptus erat iter ad judices arripuisset; et negotio toto seriatim eis exposito, si annum a corporali possessione computassent, tunc data cautione possessionem per ipsos recuperasset. Si autem ab illis acciperet, sicut et postea accepit, potius a sententia lata annum cucurrisse, et me jam verum possessorem continuatione temporis effectum esse, si de jure suo confideret, de proprietate nobiscum juris contendisset. Hoc autem ordine non processit, quia præcipitantius ipsum agere coegit aviditas, per quam de jure suo si quid habuit injuriam suam fecit. Cum enim me statim destituerit, ut episcopum liberaret a culpa, cursim ad judices properavit, temptans an eorum auctoritate possessionem habere posset. Et cum eorum conscientiam circumvenire non potuit, transivit ad

dominum archiepiscopum, quem quia ignarus erat negotii decipere putabat. Quod quia non potuit vacuus rediit. Sed tamen ne primus conatus suus, postquam archidiaconus fuerat, frustratorius et inanis fuisse videretur, ad famam suam extollendam et episcopum excusandum, se auctoritate domini archiepiscopi possessionem ipsam recuperasse publice prædicabat, unde et mei mihi litteris primo mandaverunt quod non per episcopum fui destitutus, quoniam ipsum super hoc convenerant et ipse per eum id factum esse negavit. Sed Osbertus propter cautionem offerendam judices adesse respondit. Quamobrem ego statim ad judices misi; et cum aliis postea litteris acceperint quod per archiepiscopum possessionem recuperaret, sicut ex jactantia ipsius mei collegerant, statim ad archiepiscopum mittens, et ipsi rei veritatem ac seriem negotii cum indicassem, respondit quod Osbertus litteras quidem ab ipso quæsiverat sed nullas inde habere potuerat; sed tamen ad judices meos ipsum remisit. Cum igitur Osbertus in curia tunc fuerit, cujus se jam scurram ingerit, et cognoverit versutias suas detectas esse, reversus ut fortiorem adversarium mihi constitueret, persuasit episcopo, quia ad nutum ejus omnia facit, ut ipse illius meæ destitutionis se faceret auctorem, ut ita se quasi inculpabilem redderet et ipsum in culpa poneret.

Ecce qualiter honori domini providet, qui ipsum de nihilo creavit, qui propter commodum suum facit eum, non solum contra justitiam et æquitatem, sed etiam contra verbum suum, quoniam ante negaverat, per ipsum hoc factum venire, et probos patriæ viros in hoc facto offendere, qui in mea molestantur injuria, et me quoque si quid possum in corpore quiescere volentem, et animi vires in divinis apicibus exercere, in lites magnas et jurgia licet invitum provocare. Unde O. in litteris, quasi ex magna cautela sub umbra episcopi latere volens, scripsit fratri meo in hunc modum: "Modo videre poteris qualem warentiam habeo," etc.

Scilicet ex litteris domini episcopi. Et, "ego domino G. "nihil abstuli;" ac si diceret episcopo id imputare debetis et non mihi vos et vestri. Quam stultum hominem abusotare putabat Philippum de Barri; quando ipse fuit ad pontem Wiscardi tunc Philippus fuit ultra. Nonne quod factum est et per ipsum et propter ipsum factum est? Et si ita incantari ab eo et infatuari posset episcopus, ut ei vel alii residuum prebendæ de Martru daret, me non vocato neque citato, illi qui eam in hunc modum susciperet et contra me teneret, nonne amici mei imputare deberent? Si juris ordine et justitia mediante mihi sublata fuisset nullum esset dedecus mihi vel meis; quod enim justitia facit homini non est imputandum. Sed si homo alienigena, qui nec unum habet cognatum in Wallia tota, generosis et probis patriæ viris sua per violentiam auferre præsumit, hoc equidem dedecus non in personam tantum unius sed in genus totum redundat. Ego autem injuriam meam more quo me decet, Deo mihi vitam et gratiam præstante, vindicabo. Mei autem suam quam in me susceperunt vindicent si velint, quia credo quod possunt si volunt. Nam per me nec ad hoc excitabuntur nec revocabuntur.

Item subjungit episcopus: "Multum mirati sumus "quod vos, vir sc. tantæ mensuræ, permisistis ves- "tros quos castigare potestis minari nostris, sicut fideli- "tatem nobis debetis." Sed magnum esset mirandum si pro terra de Langan de qua, quando unquam meliori pace plus suscepit, non ultra dimidiam inde marcam per annum habuerat, permitteret episcopum et suos sibi et suis tam manifeste injuriari non offensus. Sed revera de mensura ipsius multum confidit, quia Roberto filio Ricardi et Flandrensibus, quia vindices sunt et minaces, et etiam Walensibus quia non Wugano Stake et filiis suis, qui semitis ejus versus Albam Domum, quam frequenter visitat, vel Kairmardhin observarent, similem ausi essent injuriam irrogare.

Et tamen addit episcopus in fine litterarum: "Sicut " numquam vobis in aliquo de recto defecimus." Sed mirum qualiter hoc unquam ausus scribere fuerit, cum non sit miles in patria, nec minor nec major, cujus homines facilius interdicat et excommunicet nec difficilius absolvat quam ipsius, tam propter mensuram illius de qua nimis confidit, quia nil valet in Wallia vel Hybernia nimia mensura, quam etiam propter invidiam et malitiam quam erga me pro posse semper exercet eamque in meos cum occasionem viderit libenter extendit.

Nonne transacto jam triennio ecclesiam de Mainaurbir per xv. dies ultimos in Quadragesima et etiam die Paschæ propter tallias ecclesiarum quas tunc fecerat interdixit? Quid ad fratrem meum hoc attigit quod servitium suum amittere debuerit? Si quid enim de ecclesia extorquere voluisset, circumspectius egisset si ecclesiæ obventiones sibi retinuisset, et servitium probo viro præcipueque in tali tempore non interdixisset. Samsoni namque de Karreu et similibus, quos cotidie ad libitum excoriat, me libenter si posset æquipararet. Sed scire eum volo quia plus vigilavi, plus lucubravi, plus ut excellerem elaboravi. Robertum autem filium Ricardi qui monasterium de Alba Landa totiens deprædatus est, ut de Pepidiauc et aliis taceam, non ausus fuit interdicere vel excommunicare; filium ejus quinquennem in ecclesiis de Haverfordia non ausus fuit non instituere. Wuganum Stake et filios suos, qui cimiterium Sti. Michaelis de Talachar deprædati fuerant, et cc. oves sub parietibus ecclesiæ abductas apud Wilfrei tam prope secum in ovilibus suis palam coram omnibus tenuerunt, ad instantiam meam, qui multotiens tunc temporis eum inde conveni, et litteras etiam domini archiepiscopi ei super hoc quamquam portavi, nunquam vel semel ausus fuit excommunicare vel interdicere, ne sc. suis vel suorum calcaneis in via versus Kairmerdhin insidiarentur. Tantum ab eo quandoque extorsi quod dicebat:

"Habeo eos pro excommunicatis." Respondebam autem, hoc nihil valere, nisi publice candelis accensis eos in ecclesia Menevensi vel saltem in alia, cum debita solemnitate excommunicaret, et postea excommunicatos per capitula denuntiari faceret, et usque ad restitutionem et condignam satisfactionem in eadem sententia firmiter teneret. Unde cum hoc modo pro parrochianis meis et pauperibus deprædatis sæpius instarem aliquando respondit pro eo magister ejus et walerandus ejus Osbertus: "Si hoc faceret dominus "meus quod vos quæritis non remaneret ei una "cauda de vaccis suis et animalibus apud St. Keuen." Cui statim coram episcopo respondi: "Pro vaccis ergo "suis nemini ausus erit justitiam facere? Removeat "potius vaccas suas ad locum tutiorem, aut vendat, "et justitiam ecclesiasticam propter quam faciendam "in cathedra locatus est pontificaliter exerceat." Sed nil valuit, nec capere potuit in ipsos sermo meus, quia vivacitatem quæ non erat insita ex natura, non poterant ei mea verba conferre; præcipue cum ille consiliarius ejus et magister ad pusillanimitatem ipsum, ad quam proclivior erat, inclinaret. Nihil enim quærit ille et alii miseri cognati sui qui de ipso vivunt, nisi ut in pace sedeant et ovibus in perditionem prostitutis lac et lanam devorent, eosque quasi nutritor eorum, ne dicam nutrix, pascat et exhibeat. In viros autem quos pacificos putant et mensuræ magnæ, sicut ipsi scribunt, inconsiderate interdum, ut aliquid facere videantur potentiam immo tyrannidem suam interdum exercent.

Nunc autem litteris vestris tempus est ut respondeam, de quibus magis dolendum putavi, quod tantillus homo, ne dicam homuncio, licet episcopi magister, vos etiam omnes tam male magistrat, quod quicquid dictare voluerit vos statim ad nutum ipsius sigillatis, et pro ipso scribendo eum in errore suo fovetis, qui potius ipsum corripere deberetis et aperte resistere, si sacramenti vestri pro capitulo et prebendis dati memores esse velletis. Quum vultis autem memores estis, et

quum vultis dissimulatis. Nam ubi scripsistis fratri meo pro eo quod ipse juratus fuit prebendæ meæ sicut suæ et ego suæ sicut meæ, et ideo consilium vestrum esse ut in capitulo vestro jus meum caperem sine labore, etc., ibi bene memores fuistis pro ipso. Sed hic respondeo: si juratus est prebendæ meæ, ergo manifeste perjurus, cum prebendam illam quadam portione sui dudum alienata, quam juris ordine recuperavi, citra jus omne et juris ordinem spoliavit. Eo enim modo quo quid colligatum est dissolvi debet. Cum ergo justitia mediante et per judicum sententiam res evicta fuerit, similiter et judicio nec aliter revocari debuisset. Sed si per violentiam ac rapinam, non mirum fuisset si violentia violentiæ opponeretur. Sicut ergo si ecclesia ipsa de Martru per violentiam vel episcopi vel suam, quoniam idem est, occupasset perjurus esset, sic et pro parte prebendæ, quæ jam sententia judicum in corpus prebendæ transierat occupata perjurus est; unde et vos eum qui jurati estis prebendis statim acriter in communi corripuisse deberetis, et non solum ipsum recipientem sed et episcopum ipsi tam indiscrete conferentem, et me sine judicio de portione quæ jam prebendæ accesserat destituentem. Episcopum enim jam bis ecclesiæ suæ sacramento fidelitatem fecisse vidimus; in principio susceptionis et incathedrationis suæ, et in ultima synodo, ubi non solum ecclesiæ Menevensi sed et prebendis atque capitulo fidelitatem juravit.

Sed forte salvare se putat, quia quod uni prebendæ subtraxit in aliam contulit. Carnalis autem fuit hæc transpositio non judicialis, quia in odium unius et favorem alterius, cognati sc. et Walerandi sui. Videte si ita licet prælato per se sine juris ordine unam prebendam depilare et alteram palliare, sicut si unum altare denudaverit et alterum vestierit. Absit ut tanta licentia vel potius amentia detur episcopis et præsertim indiscretis. Pro ipso ergo sacramenti vestri memores fuistis; pro me autem non fuistis vel potius fuisse dissimulavistis;

et ideo apud vos jus meum capere nolo, qui de fide vestra et justitia, quos ipse sic justificat, ad libitum suum et magistrat. Et cum ipse penes vos et prope sit, et singulos apud episcopum utpote magister in familiaribus negotiis juvare possit vel gravare, et ego remotus, nec statum meum, quicquid accidat, per Dei gratiam nunc mutare velim.

Sunt et alia quæ a vestro me retrahunt examine. Anno præterito quum etiam præsens apud vos eram treugas accepistis terræ Sti. David, et omnibus prebendis excepta sola prebenda de Martru, tanquam toti corpori præter membrum unum quasi abjectum inter cætera et repudiatum. Item per litteras archiepiscopi, quasi de curia, quas falsas esse comperimus, partem prebendæ ejusdem in laicali episcopi curia paulo ante, me absente, disratiocinari et evinci vidistis, nullo vestrum obloquente, nec etiam verbum unum in tanta prebendæ demembratione faciente. Ecce sacramentum episcopi, pro canonicorum indemnitate factum, mihi etiam postea specialiter exhibitum, qui ab initio spoliationi consensit et adhuc etiam detecta falsitate consentit, bene servatum! Ecce sacramentum etiam vestrum, unde plus admiror, qui interfuistis et qui vidistis hæc et audistis, egregie servatum, qui nec tunc pro prebenda quicquam locuti fuistis nec adhuc etiam loquimini! Sed forte falsarius ille aliquibus vestrum carnaliter astrictus erat. Esto. Debuitne aliquis vestrum pro temporali et transitorio carnis suæ commodo perpetuo ecclesiæ matricis et matris in capite vel prebendæ detrimento consentire? Quinimmo pro modici temporis lucro sibi vel suis faciendo perjurii crimen incurrere, et gehennales procul dubio pœnas sibi comparare? Satis vidistis quam carnaliter assensi filio filiæ patrui mei hæredi sc. Appelgardi qui prebendam de Martru decurtare valebat. Deum testem invoco si frater meus, quem unicum habeo, prebendam ecclesiæ Menevensis mutilare quamcumque pro commodo suo et injuste diminuere vellet, etiam prebendam Osberti, qui se mihi jam adver-

sarium immo inimicum publice constituit—quia qui nostra tollit inimicus est—quod ei pro posse resisterem, et contra eumdem pro prebenda totis viribus starem.

Item Osbertus quasi extracto gladio mihi pacem per vos et coram vobis concordiam offert, dum rem meam detinet occupatam; et tamen quasi pacifico sermone blanditur. Hoc enim ab initio, re adhuc integra, priusquam me destituisset fecisse deberet. Offert etiam in litteris suis quod se super curiam archiepiscopi ponet si voluero. Sed in nullius curiæ judicio me ponam destitutus; pudor enim esset, et meticulositas videretur ac diffidentia. Super curiam quoque domini archiepiscopi, cui tantum olim familiaris fueram, vix me nunc interponere auderem, quam ipse jam sibi sicut audivi ita muneribus allexit, janitoribus, ostiariis et camerariis dando, ut omnes ei aditus tanquam personæ gravi et grandi pateant accessus. Caute tamen in hoc fecit, ut personæ venerationem quam habere non potest de natura sibi saltem comparet ex crumena. Nec mirum si dat in curia, vel si dare potest, qui semper de alieno vivere, alteriusque mensæ pedes supponere consueverit, et per totum etiam episcopatum tanquam episcopus alter, vel plusquam episcopus, mercedes et dona suscipiat, præter proprios etiam redditus, quos jam assecutus est insperatos: juxta comicum illud:

"En! otium et cibus quod facit alienus.[1]"

Ad majoris etiam arrogantiæ pariter et jactantiæ signum archidiaconus de Kairmerdhin vocari dedignans, potius archidiaconum de Sto. David se facit in Anglia ubique vocari, dignus aliquando forte invitus rem amittere, cui non dignatur nomen habere. In decessorem autem ejus qui longe fuerat personalitate pariter ac generositate præstantior, nunquam cecidit hæc indignatio. Caveat sibi nunc Pontius quoniam ad ejus archidiaconatum, cujus sibi indebite nomen usurpat

---

[1] *alienus*] Ter. Eun. ii. 3, 34.

aspirare videtur. Nam ut ait Seneca:[1] "Facit quidem "avidos nimia felicitas. Spes improbissimas assequuntur "insperata assecuti." Et Ovidius: [Art. Am. ii. 437]

"Luxuriant animi rebus plerumque secundis
"Nec facile est æqua commoda mente pati."

Et Salomon,[2] "Prosperitas stultorum perdet illos." Numquam tamen hoc nobis Deus excambium donet.

Ut iterum autem ad vos revertar. Nonne anno præterito prebenda de Martru bis vel ter deprædata fuit et propositus meus in cimiterio captus et ad redemptionem coartatus? Et quis vestrum propter hæc omnia trans limen etiam ostii sui laboravit? quia nec etiam in minimo corpus membro compassum est. Quinimmo cum malefactores illos et prædones sacrilegos in ecclesia Sti. David, et etiam in festo ipsius, publice sicut decebat excommunicari fecerim, vix consentire voluistis. Dominus autem et beatus David in quosdam ipsorum et magis etiam principales infra tertium vel quartum diem bene vindictam exercuit; sicut in Willielmum Abwurwaret qui auctor fuit et alios misit, et David ab Ithiel.

Item, cum S. clericus meus altera die in ecclesia Menevensi litteras domini archiepiscopi super terra illa de Martru episcopo porrexit, et episcopus eum excommunicatum vocavit, ut ita vocem ejus quasi funestam faceret, dicens quod pro domino suo et ipso non daret caudam canis, non fuit unus vestrum qui super mitigando verbo et a turpibus temperando ipsum, vel etiam in privato, corriperet. Peream si in præsentia mea etiam minimum de capitulo sic ad caudam canis comparando vilificaret, si non acriter inde statim in publico argueretur. Sed quare tam meticulosi estis? Revereri debetis eum dum recte incesserit, sed vereri nec in minimo, præsertim ubi male incesserit, et vos bene; sicut ait episcopus quidam, qui cor habuit, summo pontifici: "Ubi non delinquimus pares sumus." Unde

---

[1] *Seneca*] cf. p. 210.

[2] *Salomon*] Prov. i. 32.

super hoc versum psalterii [lxv. 11.]: "Induxisti nos in "laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro, im-"posuisti homines super capita nostra;" dicit expositor; "Patimur enim superiores quos scimus esse pejores."

Quid ergo timetis? Corporis ejus aut animi vivacitatem? Num litteraturam magnam? Num divini vel humani juris peritiam? Sed dicetis: "Bene est cum "domino rege; bonam ei terram dedit, et bene ei "fecit." O, est hinc tanta sua et suorum et tam insolens audacia pariter et jactantia! Credebam quod ex vitæ potius et virtutum meritis hæc provenissent. Sed ecce quam acu modica hujus exploditur tumida vesicæ ventositas! Litteras domini archiepiscopi et domini Willielmi de Brausa secum portavit, testificantes domino regi Resum excommunicatum esse et totam terram ipsius sub interdicto conclusam, quare de episcopatu suo unde viveret non habebat. Unde consuluerunt domino regi ut aliquam interim ei provideret sustentationem. Hæc fuit causa facti illius et regiæ munificentiæ. Hæc fuit tota familiaritas. Putabat etenim dominus rex qui situm Walliæ et statum non novit, extra terram Resi et Walensium nullam episcopum habere sustentationem; sed cessante jam excommunicationis et interdicti sententia quamdiu terra illa penes ipsum manebit satis videbitis; quia cessante causa cessare solebat quod fuerat ex causa consecutum. Vidistis enim aliquando tempore regis H. habere Covintreo, aliquando Teokesbiry, aliquando Evesham; sed mane ei datum fuit et vespere sublatum. Unde et ei illud Tullianum de consule quodam dictum, qui mane creatus fuit in consulem et vespere depositus, adaptari posse videtur: "Vigilantissimus est consul noster qui in con-"sulatu suo somnum non vidit:" et alia monasteria et terras alternatim multas quas eadem facilitate, qua recuperavit, amisit. Verisimile namque videbatur, quoniam de Anglia oriundus erat et modo quasi Walensibus exosus et etiam in paupere provincia, quod opus haberet sustentatione.

Dicebat etiam quod pax Walliæ in manu ejus erat; quando claudebat manum pax erat; quando aperiebat werra fuit. Et ideo imprimis quamdiu fides ei super his habebatur, nunc abbatiæ illi nunc terræ dabantur. Sed quam cito per aliquem veritas postea claruit et simulatio detecta fuit, majori cum dedecore sunt illi sublata quam ante fuissent honore collata. Apud regem autem Henricum circa ultima sui tempora adeo notus erat, quod nihil ab ipso præter quod habebat, etsi usque in hodiernum viveret, accepisset. Sic et isti in brevi procul dubio notus erit. Ecquem autem hominum illa vultuositatis ejusdem simulata simplicitas, et senilis illa cum personalitate canities, interioris ignarum habitus, inter initia non deciperet? Quia

"Dum latet ars prodest, affert deprensa pudorem."[1]

Sed quando abbatias illas et terras adjectas habebat in quo statum ejus et continentiam quæso meliorata vidistis? et præcipue cum abbatiam de Teokesbiry, quam per triennium tenuit, de qua sola abbas, qui ei hodie præsidet, tam egregie et abunde se continet. Certe si episcopatus Herefordiæ sibi cum suo pariter adjectus esset, pristinum continentiæ suæ, de manu sc. in gulam, statum non mutaret; rerum quippe suarum providam dispositionem et discretam gubernationem nec habet ex se nec ex suis. Et tamen in illa pontificalis viri descriptione canonica inter cæteras proprietates et hanc invenietis: "Domui suæ bene præpositum." Sunt enim hæ, ut ait apostolus:[2] "Oportet episcopum irreprehensibilem esse et sine crimine," quod idem est: "sobrium, prudentem, ornatum moribus pudicis, doctorem, domui suæ bene præpositum, non cupidum, non negligentem," &c. Videte ergo quot istorum in istum concurrant episcopum.

Sed qua fronte me caudæ canis æquiparavit? Vivacior episcopus eo, litteratior, generosior, magis opu-

---

[1] *pudorem*] Ovid. Ars A. ii. 313. | [2] *apostolus*] 1 Tim. iii. 2.

lentus, majorique consilio fultus, plus quam canis caudam pro me dedit, etiam mihi. Absit enim ut ex abundantia cordis ore locutus, de caudis adhuc cogitet in hac ætate! Sed quando compos erat magis et corporis et mentis, quam nunc sit, retroactis diebus et verbis et factis plus mihi longe aliisque personis et canonicis suis deferre consueverat. Unde compatiendum potius et miserendum esse videtur senili fatuitati et sensuum defectui; quoniam ut ait poeta,[1]

"Omnia fert ætas, animum quoque;"

et Seneca in Causis, de memoria loquens, "Hoc est," inquit, "in quam senectus primum incurrit."

Potest autem et allegorice dictum intelligi. Cum enim pontifex esset anni illius forte aliquid mysticum in verbis dedit intelligi. Canes enim in sacra Scriptura prælati plerumque dicuntur. Canes enim latrando circa ovilia lupos fugant et arcent. Medicinam quoque in linguis habent. Sic prælati ecclesiastici contra lupos invisibiles gregem tuendo latrare debent; hoc est, prædicationis officio insistere; et nunc commonendo leniter, nunc autem subditos acriter arguendo medicinam in lingua portare. Sic egregie facere solet prælatus iste; quia canes mutos non valentes latrare elingues prælatos et negligentes Scriptura vocat. Dicens igitur se caudam canis pro me non daturum, hoc forte dedit intelligi, se ultima tempora sua pastoralia pro me non daturum; id est, se mihi in ultimis diebus suis minime sicut in primis solebat delaturum.

Item clericum meum bajulum litterarum domini archiepiscopi coram omnibus excommunicatum vocavit. Sed in concilio Lateranensi ubi ipse interfuit, his intersignis quod ibi Keri amisit, quam tamen postea per Dei gratiam et industriam nostram non absque difficultate recuperavimus, prohibitum fuit decretis datis, et excommunicationis sententia ab ipso papa et

[1] *poeta*] Virg. Ecl. ix. 51.

patriarchis, archiepiscopis, episcopis, et abbatibus quingentis et pluribus in transgressores publice lata, ne episcopi exactiones et tallias, quas palliato vocabulo auxilia vocant, nisi in certis casibus qui ibi exprimuntur, de cætero facerent. Iste vero quolibet altero vel anno tertio nihilominus in reditu suo tallias fecit et facit, sententiæ tantæ et tam solemniter datæ, quam et ipsemet cum aliis stans mitratus et pontificalibus indutus verba proferens dedit, immemor prorsus vel contemptor.

Item prohibitum quoque fuit decreto dato, ne clerici suspenderentur aut laici excommunicarentur vel interdicerentur, nisi ordine judiciario. Hodie vero tam facile, ut nostis, et citra omnem juris ordinem, tam clerici ab ipso suspenduntur, quam laici, ubi non veretur, excommunicantur et interdicuntur; et iterum eadem facilitate citra satisfactionem omnem absolvuntur; ut excommunicationis et interdicti sententiæ, quas Walenses retroacto tempore plus aliis gentibus revereri solent et vereri, hodie parvipendant et pro minimo ducant.

Item prohibitum ibidem fuit ne monachi soli in cellulis essent et decretum super hoc datum, quoniam, "Ve soli, nam si ceciderit non habet sublevantem." Ubi enim quatuor vel quinque cohabitant interdum enormiter cadunt. Apud Abertewi tamen et Sanctum Clarum, apud Goer et Caldei, monachos solos et solitarios nihilominus postea videre solemus. Si bene sibi cavet a tanta sententia ipse viderit, et aliis improperare turpia parcius agat.

Præterea, quare me inter vos tam abjectum habeatis, ut nec pro persona mea nec prebenda, cui jurati estis, læsa loqui velitis, satis admirari non possum. Numquid hoc merui? Numquid in corpus capituli vel etiam membrum aliquod de capitulo, in tantum commisi, ut in odium mei prebendam spoliatam totiens et deprædatam, et etiam undique dilaceratam omnino deserere, et perjurii tam manifeste discrimen incurrere debeatis? Si offensam ostenditis, quia nil mihi conscius sum, plene corrigere paratus sum. Sed

forte hoc apud vos merui; quando majores de corpore capituli vestri, ab episcopo tunc temporis apud Covintreo moram faciente, citra omnem, ut solet, vocationem et juris ordinem omni beneficio suspensi sunt et officio,—viz. dominus P. archidiaconus Menevensis, qui quivit decani in ecclesia nostra vices gerere, et dominus Robertus filius Ionæ, et dominus Samuel, et alii quidam de fratribus nostris;—quia tunc vices ejus per episcopatum totum generaliter gerens, potestatem illam ob injuriam prædictam omnino reliqui, et fratribus meis ac capitulo vivaciter ac fideliter adhæsi. Unde quid Richerio tunc episcopo contra capitulum suum adhærenti, quid priori de Pembroc Willielmo de Cuchi partes episcopi tunc foventi, quid Jocelino decano, immo Diaboli filio, quem ibi in perpetuum deposuimus, in capitulo apud Karreu actum est, satis auditum fuit; quid etiam apud Herefordiam, ubi per Dei gratiam, sicut et ubique, honor ecclesiæ nostræ, capituli et fratrum, cum omni integritate retentus est. Numquid etiam hæc apud vos merui, ubi in ultima synodo apud Meneviam proprias injurias meas super terris quibusdam apud Brechenieu tunc occupatas, sicut et nunc occupat apud Martru, et aliis quibusdam familiaribus offensis nihil capitulum contingentibus, in commune capituli commodum in satisfactione suscipienda converti; nec ipsam etiam satisfactionem nisi apud vos et per vos, consilioque vestro suscipere volui? Ubi etiam quantum ad honorem capituli et proficuum ecclesiæ nostræ totis nisibus elaboraverim non credo quod obliti sitis, etsi ignari.

Quemcumque vero animum erga me habueritis, Deum testem invoco, cui nuda et aperta sunt omnia, quod ecclesiam meam, capitulum et fratres affectuosissime diligo. Prædictum etiam illum, qui mihi injuriatur tam manifeste et dedecus mihi ac meis plus quam damnum facit, in Domino diligo, vitium detestans hominis non personam.

Quia etsi scriptum sit, "Qui nostra tollit inimicus "est;" scriptum est quoque: "Odio habenda sunt 'vitia non homines." Unde si statim citra destitutionem mihi factam et dedecus tantum, cum litteris capituli deprecatoriis ad me humiliter venisset vel misisset, credo quod in pace omnis controversia cum utriusque partis honore conquievisset. Sed ilico me destituens, et episcopalem potentiam suam grandem ostendens, transiliens quoque montes et colles ad archiepiscopum et judices festinavit, non ut ordine judiciario procederet, sed ut eosdem circumveniendo per ipsos, si posset, rem occupatam quocumque modo detineret. Sed quoniam eos decipere non prævaluit domum audacter rediit, dominumque suum quoniam alios non potuit, ad factum suum warantizandum, more solito circumvenit. Simplicibus autem et indiscretis facinus illud pallians et quasi rationem assignans, dicit hostis regni tunc erat Richerius et excommunicatus, ideoque ad defensionem prebendæ comparere non potuit. Cui respondeat discretus: "Per procuratorem autem agere "potuisset." Sed destitutus fuerat a prebenda per dominum archiepiscopum ante primam citationem; immo duas vel tres ante habuerat. Et dominus archiepiscopus præceperat litteris suis, quas et Osbertus ipse episcopo portavit, quod nihilominus propter illam destitutionem sententia judicum manciparetur effectu. Et tamen bene scimus, et vos omnes scitis, qualis fuit illa destitutio per episcopum facta, quam umbratilis tantum, sicut et de prebenda archidiaconi de Kerdigan; creditores enim eorum singulis annis totum in solutionem, ut nostis, sed quasi per manum episcopi acceperunt. Mira cautela et fides archiepiscopo bene servata! Sed utrum amore magno vel timore hoc eis factum fuerit vos dijudicate.

Talibus itaque verbis facinus illud dealbat et colorat cum simplices reperit et circumstantiarum negotii prorsus ignaros. Discretos autem per frivola hujus-

modi decipere non potest, quia frustra rete jacitur ante oculos pennatorum. De Osberto autem hæc est summa. Si rem occupatam integre cum ablatis restituerit, expensas quoque quas propter hoc feci, sicut vere et rationabiliter ostendere potero, mihi reddiderit, judicio capituli Herefordensis vel Lincolniæ, vel etiam si mavult curiæ domini archiepiscopi, de qua tantum confidit, me supponam; utrum sc. de possessione prædicta me, in hunc modum, vel per se, vel per episcopum loci, de jure destituere potuisset. Et si pro ipso data fuerit sententia in pace ad ipsum redeat possessio cum fructibus etiam cunctis et expensis ob hoc factis. Et si pro me etiam lata fuerit, in veritate, quæ Deus est, firmiter promitto, quam cito me Dominus ad partes illas adduxerit, quod arbitrio vestro, cum in præsentia vestra ambo de pari stare et rationes nostras allegare potuerimus, si contra æquitatem licet ordine juris, illa portio vel ex parte vel tota prebendæ de Martru accesserit, de temperamento inter prebendas per vos juste providendo, et a nobis suscipiendo, adquiescam. Hoc enim pro certo scitote quod plus me dedecus in hoc casu ad indignationem et offensam, quam damnum movet aut jactura.

Nec subito Richerium aut per violentiam destitui, nec etiam subito ei controversiam movi. A primis enim annis quibus prebendam adeptus fui, statim super hoc coram capitulo meo et per capitulum, a quo etiam jus meum didiceram, non semel ut nostis sed multotiens ipsum conveni. Aliquando etiam per litteras domini Cantuariensis archiepiscopi Ricardum in jus traxi. Ad ultimum autem transacto quasi triennio, vel potius quadriennio, apud S. Dogmaelem, quo tunc forte propter negotia quædam cum episcopo conveneramus, per majores capituli nostri, dominum P. archidiaconum, Robertum filium Jonæ, et fratrem suum magistrum M., dominum Meilerium et alios quosdam, super hoc ipsum

coram episcopo conveni, dicens ei palam et affirmans quod nisi se super hoc per capitulum nostrum vel tunc corrigeret, mihi proculdubio per superiores judices id perquirerem. Novit autem Deus quod non tam pro lucro captando quam pro pudore et peccato vitando, si sic prebendam meam mutilatam esse permitterem, hanc illi controversiam movi.

Vos igitur obtestor et adjuro per sacramentum quod invicem fecimus, quatinus si Osbertus possessionem occupatam, quæ prebendæ meæ per juris ordinem jam accessit, mihi per vestram commonitionem cum fructibus perceptis restituere noluerit, ipsum de cætero extra synagogam facientes et tanquam ethnicum et publicanum habentes, mihi ad jus prebendæ perquirendum consilium vestrum et auxilium juxta sacramenti tenorem non subtrahatis. Quicquid autem ad vestram commonitionem facere voluerit super terra de Cruclas, de qua totiens tempore Richerii conqueri vos audivi, ipsum communiter conveniatis: et si sacramentum suum non in hoc sicut nec in aliis resipiscere voluerit, tunc ipsum hostem capituli manifestum habentes, petitionem vestram jus capituli et quos judices habere volueritis declarantem, mihi per hunc præsentium latorem remittatis. Et per Dei gratiam cum perjurii nota faciet invitus, quod facere recusat requisitus. Episcopus etiam qualiter sacramentum suum in terræ illius alienatione, qui totiens jus vestrum audierat, erga vos servat et salvat. Sed sicut in aliis sic et in hoc.

Præterea per sacramentum quod inter nos est, vos obtestor et adjuro, quatinus visis litteris istis episcopum communiter si apud Meneviam fuerit, sin autem alibi, quatuor ex vobis aut quinque de potioribus et magis authenticis, cum litteris capituli ipsum quam citius adeundo conveniatis, ut duos excessus prebendæ de Martru factos, sicut sacramentum suum quod ecclesiæ Menevensi et capitulo fecit salvare voluerit, corrigere satagat; super illa sc. destitutione qua prebendam de

portione, quam per judices adeptam jure possidebat, citra juris ordinem destituit, et de carucata terræ in prebendam ab episcopo collata; quia contra sacramentum suum veniens, prebendam eamdem falsitate detecta, contemptis domini archiepiscopi mandatis, quinimmo sacramenti sui religione contempta, jam demembrare contendit. De terra quoque de Cruclas et Rossan ut similiter se corrigat admoneatis. Et si forte vos super his corrigendis exaudire noluerit, dicatis ei manifeste quod contra capitulum et sacramentum suum aperte delinquit, et quia vos capitulo vestro et fratribus in jure tam capituli quam prebendarum perquirendo non deeritis; appelletis etiam super his injuriis et aliis etiam, siquas prebendis vel capitulo fecit summi pontificis præsentiam, terminum appellationi festum Sti. Hilarii constituentes. Quicquid autem super his fecerit, quia credo quod parum faciet nisi coactus, si vos tantum unanimes esse et sicut jurati sumus stare simul viderit, faceret certe quicquid facere de jure deberet; sicut in ultima synodo quando simul stetimus fecit. Si tamen tantæ discretionis nunc esset ut tunc fuerat, nec unam ex discordia inter ipsum et capitulum jurgiosam in foro judiciali contentionem, aut ante judices superiores et delegatos cum scandali nota altercatione si sapit ut solet expectaret, super correctione propria ipsum secretius in privato tam ex parte vestra quam nostra conveniatis; præcipue vero super hæresi symoniaca quam ab initio promotionis suæ usque in hodiernum diem nimis impudenter et irreverenter exercuit. De illo namque crimine unum tantum apud omnes scandalum esse solet; credo quia per Dei gratiam se jam ætatis beneficio temperavit. Et si secus esse noveritis super hoc ipso præcipue corrigendo filialiter eum corripiatis.

De priori autem crimine sciatis, quia quando in Hybernia cum filio regis fui, inveni monachum quemdam in Media, priorem cellulæ cuidam de Normannia

oriundum, qui cum me archidiaconum de Walliarum partibus et Meneviæ finibus audiret, inter cætera dixit mihi: "Episcopus vester aliquando sperabat archie-"piscopum esse Cantuariæ. Sed nolit unquam Deus "talem Anglicanæ ecclesiæ præstitutum esse pastorem." Et cum dicti illius rationem inquirerem, respondit quod cum apud Goer aliquando in cellula quadam prior existerit, audivit in capitulo quodam, cui coram episcopo tunc interfuit, rumores allatos episcopo de una personarum ecclesiæ de Langeuelach jam defúncta. Quo audito, in audientia totius capituli respondit episcopus: "Deo gratias. Hic crescit lucrum meum. "Qui enim plus mihi dederit obtinebit." Et ita factum est; quia nocte eadem clericus quidam pro portione illa episcopo xii. boves pepigit; qui cum cartam episcopi inde deferret, obviavit ei archidiaconus cartamque a manu ejus rapuit, nec restituit donec et ipsi sex animalia se daturum esse pepigisset. Ecce quam malum est viro magno male agere et præcipue in manifesto, quia quod etiam se putant magni secretius agere palam erumpit; juxta illud:

"O! Corydon, Corydon, secretum divitis ullum
"Esse putas, taceant homines, jumenta loquentur."

Quod autem pejus est, adhuc non cesset, quia post discessum meum in archidiaconatu meo pro institutionibus solum x. millia marcarum vel xv. millia valentia in animalibus et equis suscepit.

Super hoc etiam quod nunquam aliquos canonicos suos cubicularios, vel in curia sua et testes conversationis suæ sicut canones jubent habere volebat, sed monachos solum, quales et quam honestos Wallia satis et plusquam satis agnovit. Sed quando quæso decessorem ejus sine canonico ecclesiæ suæ vidistis vel canonicis? In omnibus autem ecclesiæ suæ negotiis plures secum habebat, et semper magis authenticos ut nostis et discretos.

Corripiatis igitur eum et consulatis ut saltem in his ultimis diebus resipiscat et animæ suæ misereatur placens Deo. Tenemur enim eum corripere ubi manifeste et usque ad scandalum delinquit; et si monitis salubribus adquiescere noluerit, publice coram primatibus et prælatis superioribus reum deferre, sicut in decretis habetur C. ii. quæst. vii. multis capitulis quorum quæ expressius inde loquuntur hic duo opposui; unum Gregorii, alium Gelasii. Cap. enim xlvi. "Sicut inquit "laudabile discretumque est reverentiam et honorem "exhibere prioribus, ita rectitudinis et Dei timoris est, "si qua in eis indigent correctione, nulla dissimulatione "postponere, ne totum quod absit corpus invadat morbus, si languor non fuerit curatus in capite. Quæ"dam enim de primate vestro Clementino ad nos "perlata sunt, quæ quoniam ita gravia sunt, ut transiri "indiscussa nullo modo debeant, fraternitatem vestram "hortamur ut cum omni sollicitudine ac vivacitate "mentis indagare multis modis debeatis illata; et si "sunt, ut audita sunt, ultione canonica vobis nostra "auctoritate resecentur. Admonemus autem ut non "cujuscumque personæ gratia, non favor, non quodlibet "blandimentum quemquam vestrum ab his quæ nun"tiata sunt nobis molliat vel a veritate excutiat; sed "sacerdotaliter ad investigandam veritatem vos propter "Deum accingite. Nam si quis in hoc piger aut neg"ligens esse præsumpserit, dictis criminibus apud Deum "se noverit esse participem, cujus zelo ad perscrutan"das subtiliter nefandi facinoris causas non movetur."

Sed si quis specialia hæc esse, et ex his generalem regulam colligi non oportere contendat, audiat quid Gelasius capit. xlvii. dicat, omnibus clericis cujuscumque ordinis ita scribens: "Quapropter nec cleri"corum quisquam apostolicæ sedis offensæ se confidat "futurum immunem si in his quæ salubriter sequenda "apostolica depromsit auctoritas, sive episcopum, sive "prælatum quemlibet, sive diaconum viderit exceden-

"tem, et non protinus ad aures Romani pontificis
"deferre curaverit, probationibus dumtaxat compe-
"tenter exhibitis, ut transgressionis ultio fiat, et
"cæteris interdictio delinquendi. Sin vero aliter,
"modis omnibus erit unusquisque pontificii ordinis
"et honoris sui elisor, si cuiquam clericorum, vel
"auditui ecclesiæ totius, hæc putaverit supprimenda."

Audistis igitur auctoritates expressas quod vitiosi prelati corripiendi sunt a subditis, et etiam rei ubi incorrigibiles fuerint deferendi. Scire vos itaque pro certo volo, quod has correptiones ultimas magis ut ipsum corrigam et etiam me salvem facio ac fieri volo, quam indignationis odio vel vindicta. Et si accusandus forte in publico fuerit, non tam zelo vindictæ et animi rancore, licet hæc forte occasionem præstiterint. Multotiens enim malum boni occasio fuit, quam amor justitiæ et correctionis ipsius per privatas admonitiones aut publicas etiam vexationes. Scio tamen pro certo quod erga regem Henricum promotionem meam pro posse dissuasionibus impedivit, imponens mihi turpia, quia Walensis eram ut dicebat et Resi cognatus; sicut et erga archiepiscopos duos, qui justiciarii fuerant; et Willelmum de Breusa quemdam in capitulo vestro anno præterito vobis exposui; quod quicquid inficiando dixerit, verissimum hoc erat. Reso vero et filiis ejus per se ac suos intimavit, quod per me et ad suggestionem meam excommunicati fuerint. Unde Resus et filii sui tanto me sunt odio prosecuti, quod prebendam meam de Martru extra treugas suas, toti terræ reliquæ Sti. David præter quam illi soli et terris Flandrensium datas, ut nostis, posuerunt, eamque destrui et deprædari fecerunt.

Sic igitur ambidexter erat in mei persecutionem, ubi tamen amicitiam fictis vultu ac verbis simulabat. Francis enim me Walensem et hostem regni faciebat, Walensibus vero Francum eisque per omnia inimicissimum asserebat, et apud utrosque verba episcopi cani

ac personalis viri pondus habuisse ac fide digna fuisse videbantur. Condonet autem hæc ei Deus, et qui impune tanta malitia transire non potest concedat, ut potius ei pœna in tempore quam æternitate retribuatur. Omnes enim nobis temporaliter adversantes adjutores nostros existimare debemus, et omnia terrenæ prosperitatis impedimenta nostra tanquam ad æternæ salutis beatitudinem adjumenta sperare.

Sed numquid hæc apud ipsum merui, quum a crucis onere quod humeris suis incaute assumpserat et assuerat, ac peregrinatione Jerosolimitana, quam explere longe insufficiens erat, non requisitus ab eo, non præmonitus, sed imbecillitatis ejus et impotentiæ filialiter revera misertus patrique compassus, in absentia ipsius nec minus ignarum quam ingratum absolvi feci? In quo facto, quemadmodum ad cathedram quam inutiliter et inefficaciter intrusus detinet aspiraverit, clarescere potuit. Miserendum est autem animæ ipsius miserrimæ, quoniam etiam præter debita cætera, quibus enormiter opprimitur, fraterno quoque finaliter odio dejicit et demergit in ima malitiam et invidiam, quam a primis promotionis suæ diebus adversus me præter merita concepit, et usque in hodiernum continue fovit, —finalem, ut videtur, in foveam secum tanquam non aliis satis onustus excessibus, ut bene demergatur, portare proponit. Deum autem testem invoco, quod ex quo divinis litteris animum applicui, dissimulatis vel etiam dimissis ab animo, cum rancore omni et odio, injuriis cunctis tam ab ipso illatis quam ab aliis, cum omnibus hominibus pacem habere desiderans, in Sacræ Scripturæ studiis consenescere vitamque in illis per Dei gratiam feliciter terminare proposui. In aliis enim facultatibus morari possumus, in hac vero non solum morari verum etiam mori desiderabile. Veruntamen quum detestanda malitia studium meum tam laudabile turbare nititur, et pro posse quod Deo volente modicum erit mutilare molitur, nondum in tantæ perfec-

tionis culmen evasi ut tantis possim injuriis non moveri.

Quicquid autem de vestris et capituli offensis facere volueritis, irrogatas mihi molestias, Deo opitulante, vindicare curabo. Hoc etiam vobis in veritate protestor, quia si in hoc articulo ecclesiæ vestræ, capitulo et prebendis, quinimmo vobismet ipsis et honori vestro deesse volueritis, quamcumque injuriam vel episcopus iste vel aliquis ei succedens vobis in posterum inferre præsumpserit, nullum a me de cætero prorsus auxilium expectetis.

Epist. XXXII.

Capitulis et clericis suis.

Cautions to his officials and others. Begs their prayers for Ralph Foliot.

Sciatis quia dedimus in mandatis officialibus et decanis nostris, non semel sed pluries, ut nihil a quoquam vel clerico vel laico per cupiditatem et extortionem aut improbitatem accipiant. Caveatis igitur ne inobedientes, ne contumaces, ne in criminali quolibet usque ad scandalum notabiles sitis, ne ecclesias nostras sine ornatu debito et obsequio divino, assiduo et devoto, sicut formam a nobis multotiens accepistis, relinquatis. Hæc enim ea sunt quæ absque dissimulatione animadversionem expetunt et correctionem. Siquis autem ex nostris non ex caritate ad correctionem sed ex cupiditate magis ad exactionem et gravamen vos molestare præsumpserit nostra id auctoritate aut voluntate minime factum esse noveritis. Unde si illata cuiquam per vos injuria ad nos forte relata fuerit, celerem pro posse correctionem consequatur.

Præterea dilectus et specialis amicus noster et vicinus Herefordensis archidiaconus, Radulphus Foliot

[1] R. xxvii. Not found elsewhere.

vir egregius, sicut satis audistis, jam decessit, unde fraternitatem vestram diligenter expostulo, quatinus quilibet sacerdos unam pro anima ipsius missam celebrandam caritative concedat. Mei quoque in orationibus vestris et missis precor ut in absentia mea memores esse velitis. Hoc etiam moneo, rogo, et in fide consulo, quatinus quilibet sacerdotum unam singulis ebdomadis, quando vacare poterit, missam pro fidelibus, alteram vero pro vivis amicis, scilicet benefactoribus et benevolis suis, de quorum etiam me numero ex nomine constituat, celebrare non postponat. Sibi enim ipsi congregat quod in alios transferre caritate largiflua curat. Scriptum est enim: "Qui pro "aliis orat pro se ipso laborat." Et Ambrosius ait: "Multi inimici dum congregantur unanimes fiunt "magni." Et multorum preces cum devotione porrectæ vix evenire potest ut non impetrent. Multum ergo multorum in unum oratio valet, præcipue quidem ubi assidua fuerit et devota.

Explicit Distinctio prima.

SYMBOLUM ELECTORUM.

PARS SECUNDA.

SYMBOLUM ELECTORUM.

PARS SECUNDA.

INCIPIT DISTINCTIO SECUNDA.

Tituli in Cosmographiam et Metra sequentia.

I. De mundi creatione et contentis ejusdem.
II. Descriptio cujusdam puellæ.
III. De subito amore et inopinato.
IV. Versus excepti de Hibernica Topographia.
V. De eadem iterum.
VI. De eadem tertio.
VII. Versus puerilis ætatis ejusdem, et primo discipuli ad magistrum.
VIII. Ad quandam puellam litteratam nomen habentem *Lætitiæ* sed non omen, sub amatoris sui specie.
IX. Descriptio Famæ.
X. Ad monachum qui versus ei scripserat in quibus *beneficia* posuerat antepenultima producta; *infelicitior* pro infelicior, et *comitatus* in uno versu et *sociatus* in alio pro societas, et *nequius* prima correpta, et *compar* ultima correpta, et hunc versum inter alios:

Ut duo qui fuerant amodo, simus idem.

XI. Excusatio cujusdam qui posuit *utraque* penultima producta in nominativo, et sic quodammodo ablativum posuit pro nominativo.

XII. Invectio in quendam trinomium.

XIII. Ad Anglorum regem Henricum Secundum.

XIV. De baculo cui caput natura curvaverat, pedem ars armaverat.

XV. Responsio.

XVI. Consolatio missa dolenti.

XVII. Solatia renuentis responsio.

XVIII. Ad quendam antiquorum non moribus sed sermonibus uti nitentem.

XIX. Versus stallo cujusdam regularis superscripti.

XX. Duelli descriptio.

I.

De mundi creatione et contentis ejusdem.

(Trin. Coll. MS. & Gale, p. 635.)

INSTAURARE solent solatia sera dolorem,
  Et renovare magis quam removere malum.
Contractum vulnus jam cœperat esse cicatrix
  Et mihi languorem sera medela novat.
Quid mundus, quis vultus yles, quæ causa creantis,
  Quæ series rebus, quis sit in orbe status,
Quo studio cum mente caro, cum corpore pugnet
  Spiritus, et curas musa memento meas.

A tenebris tristique chao, cum cæca teneret
  Congeries rerum semina cuncta simul,
Naturæ genitor generum concepit ydeas,
  Et sic disposuit singula, sicut habent.
Non elementorum distinctio clara nitebat,
  Nondum sidereum lumen in orbe fuit.
Non aqua non tellus gravitate resedit ad ima,
  Cætera nec levitas traxit ad alta duo.
Non veteris fuit ulla globi divisio, nondum
  Flos operum mundus laus operantis erat.
Massa rudis, glomerata strues, confusus acervus,
  Hic status, hæc rerum forma tenorque fuit.
Sed tandem pietas mota est pietate, nec ultra
  Res tantas et opes pertulit esse rudes.

Nec sibi thesauros recludere censuit uni,
  Sed dare cuncta suis, sed retinere sua.
Cuncta sibi sed cuncta suis livore remoto
  In se largiri, gaudia cuncta suis.
Res igitur reserans in lucem cuncta redegit,
  Et scidit in partes materiale chaos.
Incultis cultum, formas informibus addens,
  In varias species particulavit ylen.
Denique quod ratio, quod mens conceperat alta,
  Duxit ad effectum mens ratioque potens.
Ille potens, pius ille pater princepsque deorum,
  Mentis conceptum sensile fecit opus.
Non mora, non illum anxietas torquebat agendo,
  Cui mora mens tantum, nec nisi velle labor.
Quatuor ex nihilo produxit semina primo
  Materiam mundo dans elementa suo.
Hinc opus, hinc operis insignia cuncta diebus
  Sex consummavit, et requievit abhinc.

Prodiit imprimis cœlum, cœlique minister
  Angelus, hoc ignis, spiritus ille sacer.
Purius hoc auro est, aura subtilior ille,
  Stellatum hoc solium, nuncius ille Dei.
Arida fundata est in aquis, secessit ab undis
  Aer, evasit ignis ad alta lucis.
A tenebris lucem divisit luminis Auctor
  Et tenebræ noctem, lux dedit orta diem.
Ergo divitias et quas involverat olim
  Explicuit merces exposuitque suas.
Innata gravitate fretum tellusque premuntur,
  Terra tamen gravior inferiorque sedet.
Summa petit levitas aliis adjuncta duobus,
  Altior et levior aere flamma volat.
Ignis in extremis totum circumvolat orbem
  Aeris inferior ambitus atque via.
Circuit et scindit et terram temperat humor,
  In medio residet ipsa coacta tribus.

Undique fulta levi natura pondera pendent,
  Contrahit et levitas ex gravitate statum.
Pondere compescunt, levitatem sustinet illa
  Temperat et cohibet, quæ gravitate vigent.
Semina sic rerum jungit concordia discors,
  Dissona sic fiunt consona lege nova.
Singula naturis substant elementa duabus,
  Unaque proprietas temperat, una ligat.
Terra, fretum, frigent; aer ignisque calescunt;
  Aer, unda, madet; flamma solumque sitit.
Aer in flammam, tellus tenuatur in undam,
  Fitque aer ignis; densior unda solum.
Terra pecus, pisces pelagus, volucres habet aer,
  Fulgent æthereo sidera clara polo.
Diversi generis replent animantia terras,
  Pars sylvas habitant, pars juga montis amant.
Squamosumque genus cognatas innatat undas,
  Pars fluviis insunt, parsque marina colunt.
Quod volat aereum volucrum genus occupat orbem,
  Et sursum levitas quod creat unda trahit.
Pingitur in stellis sublimis et igneus orbis,
  Aeris alta tamen lumina magna tenent.
Astra sedent infixa polo, septemque planetæ
  Inferius pendent, mobilitate vagi.
Quod fulgent stellæ, quod fervent, quodque planetis,
  Est cœlo et splendor, fons utriusque facit.
Sidera considunt, stant stellæ, errantque planetæ,
  Frenaque stelliferi motibus orbis agunt.[1]
Cursibus adversis mundanis motibus usi
  Temperiem tantis raptibus orbis agunt.

Stella nociva senis supremum circuit orbem,
  Jupiter arridens regna secunda tenet.

---

[1] *agunt*] And written over it in the original hand, "ct habent."

Hinc rubet exitium regibus Mars, in medio sol
  Undique largitur luminis ille jubar.
Seminibus Venus alma fovet, solemque secuta
  Præminet ambigui limitis illa Deo.
Mercurium sequitur postrema sede locata
  Ut regat humores humida luna suos.
Sol et luna duo radiant quasi lumina mundi
  Hic annos, mensis computat illa dies.
Sol speculum mundi, lux atque lucerna diei,
  Dux nautæ, noctis menstrua luna decus.
Splendoris fons est sol aureus atque caloris,
  Humorum solis sola magistra soror.
Sol ex se lucet, lunæ lux advena, nam quo
  Fungitur ex solis lumine lumen habet.
Æmula splendoris solis vestigia carpens,
  Participat fratris luna nitore sui.
Hinc totiens perdit, totiensque recolligit ignes,
  Ut sibi respondet solis in orbe situs.
Sol annum variat, varios mutando meatus,
  Dum per zodiacum sæpe retorquet iter.
Itque reditque frequens sol ordine signa subintrans,
  Sidera dum cursu[m] per duodena regit.
Nunc Aries, nunc Libra vagi calet hospitis igne,
  Nunc illum Cancer, nunc Capricornus habet.
Hinc calor æstatis, rigor hinc hiemalis et algor,
  Auctumni fructus, veris amœna dies.
Hinc mora brumalis noctis, brevitasque diei,
  Nox brevis æstivo tempore, longa dies.
Hinc tanquam trutinando pares veris tepor horas
  Auctumni squalor nocte dieque tenent.
Sol iterum nostro cum sublimatur in orbe,
  Lux datur et tenebras noctis ad ima fugat.
Sed sub orizontem cum mergitur, umbra subintrat
  Noctis et antipodes gaudia lucis habent.
Luce diem, tenebris noctem, variare vicissim
  Tempora sol errans, ornat, obumbrat, amat.

Sic ergo ut recreet rerum variatio mentes,
Tempora multiplici sunt variata modo.

Quinque parallelis medius distinguitur orbis,
Ultimus hinc illinc extat uterque polus.
Nix tenet extremos, medios calor, inter utrosque
Temperiem reddit hic calor, inde rigor.
Signifer obliquus visus finitor orizon,
Lacteus a lactis nomine nomen habens.
In quadras orbem scindunt cinguntque coluri;
Sic mundana decem cingula mundus habet.
Quatuor oppositæ mundi dant flamina partes,
Quatuor oppositis motibus acta maris.
Arthous, Boreas, Boreæ contrarius Auster,
Sol oriens Eurum, vespera dat Zephyrum.
Constringit Boreas, pluvias fert humidus Auster,
Clara dies Euro, flos alitur Zephyro.
Auctumno Boreas, æstati convenit Eurus;
Auster hyemsque madent; ver Zephyrusque tepent.

Cum mundo pariter rerum mutatio, tempus
Prodit et in sola mobilitate manet.
Ver, æstas, auctumnus, hyems, hæc quatuor annum
Tempora componunt, compositumque movent.
Ver tepor, æstatem calor, auctumnum tenet algor
Desiccans hiemem frigidus humor habet.
Vernaque temperies quæ parturit educat æstas,
Perficit auctumnus, sæva resolvit hiems.
Materiam mundo perfectam dant elementa
Ad cumulum formæ spherica forma data est.
Cui nihil est extra, nec formæ terminus extat,
Dupliciter plenum constat habere statum.
Est igitur mundus rerum concretio concors,
Consona congeries, cunctitenensque locus.
Massa nitens, stellata strues, digestus acervus,
Mobilitas stabilis, officiosa quies.

Nobilitas operis auctori gloria magna est,
  Plus auctore tamen glorificatur opus.

Tempore quo mundum mundo produxit origo,
  Et tener in tenero claruit orbe dies,
Ver erat, et veris clementia rebus amica,
  Rebus adhuc teneris dux novitatis erat.
Cum primo carpi cœpit spirabilis aer,
  Cum lux hauriri, cum levis aura trahi,
Temperies vernalis erat, mixtusque calori
  Humor, et in rebus vis genitiva tepor.
Montibus ignotis errant animalia passim
  Cum pare par coeunt continuatque genus.
Nunc fugiunt, nunc respiciunt mirantia solis
  Lumen, et horrorem nox habet atra suum.
Assuescunt tandem silvis et agrestibus herbis
  Et discunt varias temporis esse vices.
Sic rerum novitas, tenerique infantia mundi
  Crevit, et in verno prodiit aucta die.
Ver fontes musco, ver silvas frondibus ornat,
  Flore tegit ramos, gramine vestit humum.
Ver pictor terræ, renovator temporis, anni
  Temperies, avium gaudia, cantus, amor.
Ver zephyrum mittit, ver ventum vertit in auram,
  Vere latet Boreas, et maris unda jacet.
Ætheris igne calet aer, Junonis ab alto
  Labitur in gremium captus amore Tonans.
Laxat terra sinum mixtumque madore calorem
  Accipit, et vario germine plena tumet.
Humor humum prægnat, humus herbam parturit, herba
  Florem, flos fructum, semina fructus habet.
Tunc Jovis egreditur reserato carcere risus,
  Et vario pingit schemate Flora Ream.
Tunc gemmas trudit, tunc flores explicat arbor,
  Tunc vernant violæ, lilia, spina, rosæ.
Tunc foliis arbor vestitur, tunc renovatur
  Floribus, et tegitur nobiliore coma.

Pro Borea Zephyrus, pro vento ventilat aura,
Irradiatque diem sol sine nube micans.
Tunc invitat aves quos bruma fugaverat olim,
Et revocat volucres mitior aura suas.
Tunc redit et tecto nidum suspendit hirundo
Garrula, nec cantu plangere cessat Ytim.
Tunc redit et querulo retractat Terea cantu
Solaturque suo se Phylomela sono.
Tunc redit, inque rudes prorumpunt gaudia voces,
Altrici volucris insidiosa suæ.
Emergit gelidisque diu sopitus in undis
Oblitusque sui candidus ales adest.
Mens igitur mira capitur dulcedine, et in se
Nescio quo trahitur exhilarata modo.

Perfecto plus quam nihil est perfectius orbe,
Herba viret, tellus germinat, unda fluit.
Mons pecudes, et silva feras, et sidera cœlum,
Aer quod volitat, quod natat unda tenet.
Succedit microcosmus homo, formatio rerum
Ultima, mente tamen et ratione prior.[1]
Quatuor humores hic contrahit ex elementis
Quorum quisque sui proprietatis habet.
Aeris est sanguis, terræ niger humor amicus,
Ignis inest coleræ, fleugma redundat aqua.
Ex terra corpus, ex aere spiritus, humor
Ex humore datur, prodit ab igne calor.
Aer ut puero, sic consonat ignis adulto,
Terra seni similis, decrepitoque latex.
Ver puer est, æstas puber, fructusque senectus
Fertilis, in senio frigida sævit hiems.
De cœlo trahit ingenium mentemque profundam,
Hinc homo discernit, cogitat, alta sapit.
Ingenio pollet, animo pollet, ratione
Pollet divini numinis intus habens.

---

[1] *prior*] And written over it in the same hand, "fruens."

Præterea proprii factoris imagine pollet
 Instar non vultus sed rationis habens.
Cernua deiciunt animalia cætera vultus
 Et pronos oculos semper in ima tenent.
Os sublimat homo, vultumque ad sidera tollit,
 Et propriam sedem regna superna videt.
Colligit ergo duplex, unum natura fatetur,
 Corpus humum spondet, mens ratioque polum.

Extulit in tantum favor hunc auctoris ut illi
 Subjiceret cunctas quas habet orbis opes.
Condidit huic squamosa maris terræque pilosa
 Pennatas volucres sidereumque polum.
Huic pecus in terra graditur, natat æquora piscis,
 Aere penna volat, æthere stella micat.
Huic arbusta virent, huic arbutus arbuta profert,
 Castaneas, glandes, coctana, pruna, nuces.
Tripliciter confert triplex partitio terræ,
 Fruges arva, pecus mons, nemorosa feras.
Nec tantum pars illa favet, quæ surgit in auras,
 Dant et divitias interiora suas.
Naturæ secreta videt, rerumque tenores
 Cogitat et causas, ingeniosus homo.
Astrorum cursus solis lunæque stupendos
 Defectus, Phœbes ignibus unde vices.
Fulmina quid pariat, quæ causa tonitrua gignat,
 Unde vigor penetrans tantus, et unde fragor.
Cur fluat oceanus et refluat, unde colore
 Tam vario pluvias Iris in orbe notet.
Unde tremat tellus, quis motus in aere ventum
 Procreet, et variæ temporis unde vices.
Sic terras habitat, sic cœlum pectore gestat,
 Incola terrarum corpore, mente poli.
Quod trahit[1] ex terra corruptio terminat, et quod
 Contrahit a cœli parte perenne manet.

---

[1] *quod trahit*] trahat, sic MS. et infra, *contrahat.*

Vertitur in terram quod terræ est, spirat ad astra
  Spiritus et propriam quærit utrumque suam.

II.

Descriptio cujusdam puellæ.

(Trin. Coll. MS. & Gale, p. 640.)

MUNDUS ut insignis cunctis ornatibus exstat
  Tempora labuntur, prætereuntque dies.
Fatali serie nunc res ducuntur ad esse
  Nunc pereunt ortæ conditione gravi.
Femineum decus et specimen, natura puellam
  Edidit, egregiæ nobilitatis opus.
Invigilavit ei desudans cura creatrix,
  Et quia posse probans experiendo suum.
Vix affectari sic possent singula sicut
  Omnia complentur[1] omnicreante manu.
Aurea cesaries, frons libera, prodit in arcum
  Forma supercilii, res sine voce loquens.
Lucida sidereas prætendunt lumina gemmas
  Et gena purpureas[2] dat rubicunda rosas.
Naris naturæ vultum supereminet arte,
  Nec trahit hanc modicam, nec nimis in vitium.
Lilia puniceo vernant comitata rubore,
  Cum niveo roseus certat in ore color.
Mollia labra rubent, os ornat eburneus ordo,
  Oscula mel sapiunt, nectaris exit odor.
Dens ebur, os roseum, labra mollia, succus in illis
  Dulce sapit, sapiunt oscula pressa favum.
Terminus inferior capitis producitur apte
  Mentum, concludens omnia fine bono.

---

[1] *complentur*] complevit, Gale.
[2] *purpureas*] And written over it in the same hand, "vel puniceas."

Colli forma teres et longa decenter et ampla
  Sustinet hoc tanquam fida columna caput.
Demissi pendent humeri, custodia cordis
  Quadratur pectus; parva mamilla tumet.
Parturiunt humeri proceræ brachia formæ,
  Producunt niveas brachia longa manus.
Plana superficies ventris succingitur, et nec
  Contrahitur macie, nec sine lege tumet.
Subsistunt renes, et se moderamine quodam
  Amplificant, subeunt ilia pube tenus.
Plena pudore latent Veneris regione pudenda,
  Munere naturæ digna favore suæ.
Invitat femorum caro lactea, lubrica, mollis,
  Lumina, lac, glacies, mollitiesque manus.
Corporis egregii gemmæ stant crura columnæ,
  Mobile fundamen pes brevis ima tenet.
Staturæ modus hic, major mediocribus exstat
  Et minor elatis inter utrumque placet.
Sic hanc excoluit, sic hanc natura beavit,
  Ut pariter livor laudet et hostis amet,
Nam quæ natura est naturæ gratia parca
  Istius in dotes prodiga pene fuit.
Si semel hanc Paridis vidissent lumina starent
  Pergama, nec tanti Tyndaris esset ei.
Cognita majori si forte fuisset Atridæ,
  Æacidæ ut fuerat Briseis esset amor.
Si semel hanc Zeusis vidisses quinque relictis,
  Esset ad exemplar hæc tibi sola satis.
Præterea tanto pollet virtutis honore,
  Et dotes animæ tot cumulavit ei,
Quod fortes animos, et pectora dura movere
  In turpi posset corpore tantus honor.
Fortis in adversis, prudens et justa secundis,
  Fræna voluptati dat probitatis amor.
Dapsilis et comes, affabilis atque modesta,
  Invidiam virtus invidiosa creat.

Si caput et morum cupias cognoscere summam,
Pulcra pudicitiam res nova servat, amat.
Græcia Penelope se jactat, Trojaque laudat
Andromacham, tamen hac utraque laude minor.
Respectus, risus, incessus, famina, cantus,
Et cunctos gestus gratia summa juvat.
Luminis intuitus regitur moderamine tanto
Ut gravis hanc minime flectere possit amor.
Cum locus est risus non detrahit ora cachinnus,
Ridet, ut in risu gratior esse queat.
In passu modus est, humeros non torquet eundo,
Immo verecunda simplicitate regit.
Vox lenis, sermo suavis, facundia mira,
Junctura pariter verba sonoque placent.
Si jocus est jocundus ei sermoque jocosus,
Seria si tractes seria verba placent.
Plus Marco eloquio, plus hæc Demosthene floret,
Hunc licet extollat Græcia, Roma suum.
Quod dedit ars illis, naturæ contulit isti
Plenus et in cunctis immoderatus amor.
Ergo favor tantus verbisque facetia tanta est,
Ut quamvis rigidos flectere sola queat.
Vox dulcis, vox flexibilis, jocunda, sonora,
Gratia cantandi non mediocris adest.
In cantu resonant lyra, tibia, tympana, plusquam
Sirenum modulos organa vocis habent.
Orpheus inferior, nec cantu tantus Orion,
Iste licet silvis maximus, ille freto.
Ille canens quercus, delphinas moverat iste,
Hæc secat et cantu ferrea corda domat.
Musica non modicum dant instrumenta furorem
Cognita, nec pectus ars latet ulla suum.
Nobilitat genus hunc, locupletat copia rerum,
Ne vel fortunæ possit abe favor.
Insita sed virtus animum sic temperat, ut nec
Sanguine nec rebus luxuriare queat.

Et genus et species et opes famulantur et augent,
  Res nova, virtutem copia, forma, genus.

III.

De subito amore.

(Trin. Coll. MS., & Gale, p. 641.)

Fons erat irriguus cui fecerat arbutus umbram,
  Florens fronde, virens cespite, clarus aquis.
Venerat huc virgo viridi sub tegmine sola,
  Ingenuum tepida tinguere corpus aqua.
Nam sol æstivus terras torrebat, et unda
  Naturam poterat dedidicisse suam.
Fors assum cupiens æstum vitare sub umbra,
  Et delectari murmure dulcis aquæ.
Lumina paulatim virides penetrantia frondes
  Quo cecidi casus in mea damna tulit.
Hanc video visamque noto, collaudo notatam,
  Judicioque placent singula quæque meo.
Nuda sedet, niveusque nitor radiosus in undis
  Fulget, et umbrosum non sinit esse locum.
Non aliter Cypris, non luderet ipsa Diana,
  Non Naïs sacri fontis amœna colens.
Surgit ut Eois cum sol emergit ab undis,
  Ut premit astra dies, sic premit illa diem.
Vestibus ornatur sed plus ornatibus addit,
  Ornatus ornat portio magna sui.
Interulæ fluxus moderatur zona ligatrix
  Ut sic liberius carpere possit iter.
Purpuream stricto pallam sibi fibulat auro
  Perque humeros flavas projicit illa comas.
Gemma manus ornat, ornantur inauribus aures,
  Torquis colla, caput aurea fila tenent.

Colligit et claudit munitque monile monetque
  Pectus in insigni corpore signa gerens.
Procedit plus natura minus arte polita,
  Naturam quamvis ars bona sæpe juvet.
Plus artem natura juvat, minus arte juvatur,
  Sed pariter junctis gratia major inest.

Continuo novus ossa calor nova flamma medullas
  Occupat et penetrat pectoris ima mei.
Virginis et vultu cor palpitat, hæret ocellus,
  Et pergunt una mens oculusque via.
Mira quidem novitas vultus et pectora mutat,
  Cor stupet et facies hinc calet inde riget.
Pingitur in vultu pallor ruborque vicissim,
  Et timet et sperat mens in utroque levis.
Nulla fides animo, constantia nulla colori;
  Mens sibi mentitur et male fida gena est.
Erumpunt subito tenui suspiria tractu,
  Et licet ore parum pectore multa loquor.
Deserto juvat ire loco longeque remoto,
  Ut sibi mens soli tota vacare queat.
Illius ergo mihi semper succurrit imago,
  Et quasi præsentem lumina mentis habent.
Sic sedit, sic nuda fuit, sic lusit in undis,
  Sic niveo nitidis corpore fulsit aquis.
Sic vultu præclara nitens, sic nobilis omni
  Gratia naturæ clarior arte fuit.
Ha! quotiens vigilem fallunt insomnia mentem,
  Et procera mihi brachia colla premunt!
Vix sibi vel minimam dant lumina nocte quietem,
  Est illis requiem non habuisse quies.
Surripit si quando sopor, sopor omnis in illa est,
  Quæ mihi non soli sola placere potest.
Nox tenebrosa die jam gratior et quia vera
  Me semper fugiunt gaudia falsa juvant.
Ad studium ratio si quando revertitur, hæc se
  Ingerit, et toto pectore sola sedet.

Jamque ori vix ulla placent alimenta superbo,
  Est illi sapidus absque sapore cibus.
Insomnes oculi, mens pervigil, arcta dieta
  Attenuant corpus annihilantque ferė.
Crispatur cutis in rugas, formæque novercans
  Jam mihi perpetuus pallor in ore sedet.
Hæc decor, hæc studium, cibus et sopor omnia sola est,
  Qua sine nil animus nil sibi corpus amat.
Quam male nota lues, quam pectoris intimus hostis!
  Pœna pudicitiæ, prædo pudoris amor!
Vincitur et semper graviter vincitur amator
  Semper amans amens, semper amarus amor.

IV.

Versus excepti de Hibernica Topographia.

(Trin. Coll. MS. & Gale, p. 643.)

Omnia jam novitate juvant, nova grata voluptas,
  Et naturalis inveterata Venus.
Arte minus natura placet, consumitur usus
  In reprobos ratio jam ratione carens.
Vis genitiva gemit violata Cupidinis arte,
  Et violans vindex publicat ira scelus.
Pandit enim natura nephas proditque pudorem
  Criminis infandi prodigiosa creans.

V.

Planctus humanæ miseriæ.[1]
De eadem.

(Trin. Coll. MS. Lamb. 164, b. Gale, ib. Vitel. E.V. Wart. 444.)

Semper adest homini quo pectoris ima gemiscant
  Ne possit plena prosperitate frui.

---

[1] *miseriæ*] Trin. Coll. MS. omits the title.

Gaudia nunc luctu, nunc mutat amara secundis,
  Versans[1] humanas sors inopina vices.
Sola venire solent et vix et sero secunda,
  Et simul et subito semper amara fluunt.
Ergo ubi nil varium, nil vanum, nilve nocivum,
  Sint ibi fixa tibi spes, amor atque fides.[2]

VI.

De eadem.

(Trin. Coll. MS. & Gale, ib.)

Omnis honoris honos, decoris decus, orbis et urbis,
  Militiæ splendor, gloria, lumen, apex.
Julius ingenio, virtutibus Hector, Achilles
  Viribus, Augustus moribus, ore Paris.

VII.

Versus puerilis ætatis ejusdem et primo discipuli ad magistrum.

(Trin. Coll. MS. & Gale, ibid.)

Quid titulis titulos, quid laudibus addere laudes
  Tot cupit innumeris mens nova, musa rudis?
Si Maro nunc manu describeret hujus honores
  Non essent tanto carmina digna viro.
Addere pauca tamen compellor et addere plura
  Conabor, si quis addere plura potest.
Hunc Marcum, Paridem probat hunc, probat esse Maronem,
  Sensus, forma, manus, arte, decore, stylo;

[1] *versans*] versans, Trin. Coll. Then corrected to "versat et."

[2] *fides*] The last two lines are omitted in Trin. MS.

Facundo, placido, subtili, creditur iste
  Tullius ore, Paris corpore, mente Maro.
Os Ciceronis ei, Paridis decor, arsque Maronis,
  Lingua probat, probat id forma, sophia probat.
Marcus, Alexander, Maro, lingua, corpore, sensu.
  Tres ornant unum munere quisque suo.
Marcus inest Paridi, Marco Paris atque Maroni
  Cum Cicerone Paris, est in utroque Maro.
His tribus unus inest, et in uno corpore tres sunt,
  Quilibet hoc horum, quodlibet iste trium.
Ergo nihil Cicero, nihil est Paris aut Maro, ni sit
  Iste, sed hoc qui stant stante, ruente ruent.
Ergo plebs pulcher clerus, ne jus, decor omnis,
  Ne ruat ars, orent duret ut iste diu.

VIII.

Ad quandam puellam litteratam nomen habentem Lætitiæ sed non omen, sub amatoris sui specie.

(Trin. Coll. MS. & Gale, p. 646.)

Quicquid amor jussit non est contemnere tutum,
  Me tibi quæ scribo scribere jussit amor.
Lætitiam sine lætitia dolet esse Dovinus,
  Lætitiæque dolor causa doloris ei.
Languet amans quotiens audit languere quod optat,
  Si fugiunt quod amat gaudia languet amans.
Parcius ergo dole, pariter tibi parce tuoque,
  Et tibi si non vis parcere parce tuo.
Cum tibi Lætitiæ sit nomen lætior esto,
  Lætitiæque simul nomen et omen habe.
Re sine nomen habent, et rem sine nomine multi,
  Fac per se neutrum, sed sit utrumque tuum.
Si tamen alterutrum tibi quæris abesse duorum,
  Utilius quam rem nomen abesse puto.

Tristitiam vultus spondet tibi gaudia nomen,
  Quæ vultus prohibet gaudia nomen habet.
Quam bene Lætitia posset res læta vocari
  Tam male vox tristi convenit ista rei.
Quod commune fuit proprium sit nomen amanti;
  Res utinam votis appropriata foret.
Si te verus amor vero conjungit amanti
  Percipies animo gaudia vera tuo.
Pectore verus amor quo regnat vix habet illo
  Vel dolor hospitium vel gravis ira locum.
Si cupias igitur cum re tibi nomen adesse
  Elige quem cupias quem tuus urat amor.
Sum tibi verus amans, verum si quæris amantem,
  Si quæris quis amet, sum tibi verus amans.
Ecce recedit amans sed non ab amore recedit
  Pectoris in thalamo fortius ille furit.

IX.

Descriptio Famæ.

(Trin. Coll. MS. & Gale, ib.)

Invida cum toties pervertat fœdus amoris
  Nuntia cum pravi fama frequenter eat.
Succinctis elegis succincte profero, fama
  Quid sit, de fama quæ sit habenda fides.
Fama quid est? quiddam cui vires verba ministrant,
  A fando fama nomen habere potest.
Nil levius fama citius nil pervolat orbem,
  Nil videt aut audit clarius aut melius.
Quotquot habet plumas tot lumina, lumina quot sunt,
  Tot sibi sunt aures, tot simul ora gerit.
Rarius est veri quam falsi nuntia fama,
  Vera docet parce falsa referre nimis.
Fama fidem quam dat aliam dat cum sit amici,
  Cumque sit alterius sic erit inde fides.

Forte tibi si fama tui crebrescat amici
  Si bona sit placeat, si mala sit dubia.
Si bona sit, si fama decens det gaudia, si non
  Mente geras donec exitus acta probet.
At si fama tibi surrepat nec sit amici
  Nec sit inepta gravis nec gravis apta tibi.

X.

Ad monachum qui versus ei scripserat in quibus beneficia *posuerat antepenultima producta, in*felicitior *pro infelicior, et* comitatus *in uno versu et* sociatus *in alio pro societas, et* nequius *prima correpta, et* compar *ultima correpta; et hunc versum inter alios:*

" Ut duo qui fuerant amodo, simus idem."

(Trin. Coll. MS. & Gale, ib.)

Dum tua care mihi per carmina lumina duco
  Luminis officium lumina nostra negant.
Aspectum, lumen, animum, cor, lingua legenti
  Abstrahit, abducit, abnegat oris opus.
Obliquat lumen aciem, meminisse negat mens,
  Sermonem cohibet nescia lingua loqui.
Vix tamen inspicio, considero, perlego carmen,
  Officio cogens quodlibet ire suo.
Dum lego, dum relego, carmen mihi displicet; et te
  Dum colo, dum sensum colligo, carmen amo.
Pro sensu poterunt pro te tua scripta placere,
  In verbis nihil est unde placere queat.
Scribentis persona placet, placet ipsa voluntas
  Carminis, et pro se scripta placere jubent.
Sensum commemoro, confert mihi gaudia sensus,
  Sermonem recolo, sermo placere nequit.
Plus sensus sermone placet, dilectio plusquam
  Carmen, plus signis significata suis.

Te dum mente gero cupiunt mea lumina carmen,
  Intuitum quoties verba revolvo negant.
Scribentis persona facit laudabile carmen,
  Quod sua junctura laude carere jubet.
Plus verbis persona placet, plus carmine scriptor,
  Plus mittens missis, plus dator ipse datis.
Non tamen ignorans sed mittit talia temptans,
  Hoc scio, quod temptans talia mittit amans.
Ergo temptatus quæ corripienda videntur
  Corripit, et quæ scit solvere solvit amans.
Corripit et solvit ne credas arte carere,
  Corripit et solvit ut videatur amans.
Si bene tum facio quod tu *beneficia* ponis,
  Componunt nomen, dictio tota brevis.
Ex tot correptis cum constat dictio poni,
  Ut queat in versu longa fit una brevis?
In Juvenale legis, *contracta cuticula solem*,
  A cute sumpta tamen dictio tota brevis.
A felix *felicior*, *infelicior* est ab
  Infelix, neutrum *ci* geminare solet.
Tu semel hanc ponis sel epentesis addit eamdem,
  Quæ metro medias addere sæpe solet.
Nascitur a *comite* nomen quod terminat *atus*,
  Quod venit a *socio* terminat illud *etas*.
Ut Venusinus ait, licuit semperque licebit
  Nomina præsenti fingere nota nota.
Nequius a nequam descendit, tempus ab illo
  Contrahit ista procul ducitur illa procul.
Italiam Maro producit, favet ectasis illi,
  Tu *nequius* brevias sys- mediante -tole.
A *par* composita tempus retinere videntur,
  Simplicis hæc dubia pluribus esse solent.
Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli
  Tres sumus, ecce sumus et fueramus ait.
Personam fas est postremam jungere primæ,
  Ut duo qui fuerant amodo simus idem.

Forte per antitosim tuus excusabitur error ;
  Sed tuus errat amans, dum tuus error ait.
Temptati temptatus amans fruitur vice, nec non
  Verus amans veri supplet amantis opus.
Fictos ficta decent, et veris carmina vera,
  Amodo verus amans carmina vera cupit.

XI.

Excusatio cujusdam qui posuit utraque *penultima producta in nominativo, et sic quodammodo ablativum posuit pro nominativo.*

(Ibid.)

Qui reus *utraque* posuit pro nomine nomen,
  Pro casu casum sic posuisse dolet.
Amodo sit vitium pro casu ponere casum,
  Et proprium teneat amodo quisque locum.
Antitosis pereat, penitusque recedat ab usu,
  Decidat, et vitium sit ratione carens.
Utraque non meminit cum sic posuisset *utraque*
  Utraque cum videat plangit *utraque* videns.
Mens secura sui vitii fuit hujus origo,
  Si duo communes quæ nocuere simul.
Accentus primi casus et tempora sexti,
  Hæc tria tres causæ criminis hujus erant.

XII.

Invectio in quendam trinomium.

(Trin. Coll. MS. & Gale.)

Proh scelus ! ecce scelus plus quam scelus ! ex scelerosis
  Natum, naturam donat uterque parens.
Nomina dant illi mater, correctio, mores
  Resus, Richerius Tritheriusque, tria.

Dat quasi cognatum primo deceptio nomen,
  Declarat proprium forma secunda genus.
Forma secunda patris tanquam prognostica veri
  Commutat nomen nomine, patre patrem.
Ut patris hic nomen immitatur nomine, vultu
  Indicat expressa patris imago patrem.
Cui meretrix mater, populus pater, excipit unum
  Ex multis verum quem probet ore patrem.
Ex patre Flandrensi, Walensi matre; quid unquam
  Ni scelus esse potest, quod scelerosa creant?
Wallia fraude replet, et Flandria proditione,
  Et pariunt monstrum crimine conspicuum.
Tertia vox restat quæ rem sibi vindicat istam,
  Et tanquam propriam indicat esse suam.
Wallia dat Resus, dat Flandria Richerius, dat
  Mens mala Tritherius, frausque dolusque frequens.
Et pater et nomen et mens variabilis et cor
  Tam varium merito tot variata creant.

XIII.

Ad Anglorum regem Henricum Secundum.

(Trin. Coll. MS. & Gale, p. 647.)

Mens tibi scribendo desudat, corpus agendo,
  Certant obsequiis illud et illa suis.
Sed neque discursus varios neque carmina curas,
  Hinc opus, hinc operæ cura laborque perit.
Res pereunt abeuntque dies, tu damna dierum
  Non reparas quamquam res reparare queas.
Sed quia nec rerum nec te jactura dierum
  Movit, me gravius hoc movet ac removet.
Servivit tibi totus homo, cui sola laboris
  Crux pretium, fateor præmia magna crucem.
Serviat ergo cruci cruce vir signatus eique,
  Reddere qui solus resque diesque potest.

Cujus nec claudi scit janua nec reserari
  Indigne lucri nescia sed meriti.
Cui nihil extorsit aut improbus aut simulator,
  Cui virtus minime vel tacitura vacat.
Cui neque palpo procax nec vir linguosus adhæsit,
  Cui neque vir duplex displicuisse nequit.
Cui nil detraxit virtuti livor, apud quem
  Quilibet ex merito statve caditve suo.
Qui meritum pensat, qui dignis digna rependit,
  Librans et moderans pondere cuncta suo.
Qui cum spondet adest, qui cum largitur abunde
  Dat sine defectu rem, sine nocte diem.

XIV.

De baculo cui caput natura curvaverat, pedem ars armaverat, Mapo transmissus.

(Trin. Coll. MS. & Gale, ibid.)

VERSIBUS ornatum bis senis accipe munus,
  Et de tot gemmis elige, Mape, duos.
Dat camurum natura caput, finemque fabrilis
  Ars facit armatum, fabrica fessa levat.
Ars nodum, natura modum firmans in acumen
  Ferri descendit, fessaque membra regunt;
Artis figmentum firmans natura recurvum
  Apponit recto, dat faber arma pedi.
Artis opus geminat, juvit natura, senique
  Prodiit hinc podium fessa focosque juvans.
Me duo componunt ars et natura, seniles
  Artus sustineo, fessa focosque rego.
Pes ego decrepitis, offensis virga, levamen
  Fessis, obscuris orbita, furca focis.

XV.

Responsio.

(Trin. Coll. MS. & Gale, p. 648.)

VERSIBUS imparibus respondet amicus amico,
  Bis senis totidem reddit agitque vices.
Munus amicus amat, et munera laudat amici,
  Muneris at laudes laudat amatque magis.
Quælibet ergo probans baculi plus approbo laudes,
  Et versus laudo versibus arte minor.
Hos dum specto places, illos dum specto places bis,
  Specto hos atque illos terque quaterque places.
Præcipui primi sunt, præcipuique secundi,
  Sic qui præcedunt, quique sequuntur, erunt.
Eligo sic igitur cunctos et præfero nullos,
  Extollens titulis singula quæque suis.

XVI.

Consolatio missa dolenti.

(Trin. Coll. MS. & Gale, ib.)

TRISTIBUS adde modum tandem dedisce dolere,
  Finis erit lacrimis dedoluisse semel.

XVII.

Solatia renuentis responsio.

(Trin. Coll. MS. & Gale, ib.)

TRISTIBUS adde modum dictu leve, sed leve non est:
  Quod male prædidici dedidicisse malum.
Finis erit lacrimis dictu leve, sed leve non est,
  Cum semel indolui dedoluisse semel.

XVIII.

Ad quemdam antiquorum non moribus sed sermonibus uti nitentem.[1]

(Trin. Coll. MS. Lamb. f. 165. Gale, ib.)

Verba minus memores veterum magis exprime mores
Quorum si memores diligis et memor es.

XIX.

Versus stallo suo suprascripti et ab ipso compositi.[2]

(Trin. Coll. MS. Lamb. 164 b. Gale, ib.)

Vive Deo, tibi mors requies, tibi vita labori;
Vive Deo; mors est vivere, vita mori.

XX.

Duelli descriptio.

(Trin. Coll. MS. & Gale, ib.)

Armat amor juvenes, pretium stat virgo, minantur
Crux et aves, merces unica, pœna duplex.

Explicit libri pars secunda.

---

[1] The title as given in the Lambeth MS.: *Cuidam verbis veterum utenti mores eorum non præferenti.*

[2] Headed in Trin. Coll. MS. *Versus stallo cujusdam regularis suprascripti.*

JUVENILIA.

The poems which follow are not found in the second part of the Symbolum Electorum. They have been collected from various sources, and are added here to preserve the unity of the series.

Tituli in Carmina Sequentia.

XXI.

In canes et æmulos suos morem Jeronymo Giraldus gerens ad renovata convicia iterata responsione remordet.

(Lamb. MS. f. 164, b.)

Elegi rudibus elegis non carmine picto
  Versibus insipidis suppeditare vices.
Rodere Giraldum qui tentas dente canino
  Latras non mordes, velle nocere doces.
Corriperis sed te non corrigis, immo medentis
  Et tua curantis, vulnera spernis opem.
Non detractoris vitio sed commonitoris
  Officio condi carmina nostra scias.
Livide delator tua fundis toxica; sed dum
  Quæris obesse mihi plus tibi livor obest.
Zelo consimili vitiis virtute rebellem
  Jeronymum rodas, atra venena vomens
Temporis ille sui quia mores arguit exul
  Pulsus ab urbe fuit, regna remota petens.
Si potes ostendas Giraldum Jeronimumve
  Falsigraphum; veris aut adhibeto fidem,
Et potius mores emendes; inque monentem
  Plenius ut sapias ne maledicta feras.
Evome quicquid habes, quia te tua putrida tabes
  Torquet, nec propriæ verba salutis ames.
O mendice miser monachari qui properasti
  Ut ventrem pascas, pabula mentis ama.
Æmule detractor, quia pergis dicere quid vis
  Audis quod non vis; ergo quiesce, sile.

XXII.

Versus Giraldi in laudem Papæ Innocentii III. cum primo Romam advenit emissi.

(Lamb. MS. f. 164.)

Par jubar in terris stellæ mirantur et ima
  Sol novus irridiat sole stupente poli.
Urbis et orbis apex animarum rector habenas
  Hujus et hujus habens rex in utroque potens.
Imperiale decus et cleri culmen adeptus
  Mitior ad Christum cuncta referre cupit.
Sicut Alexander sic tempora nostra beavit
  Tertius innocuus, laudis honore pares.
Omnia cum possit qui præminet omnibus Inno-
  Centius, innocuus est tamen atque pius.
Ergo Petri navem rector non sorte sed arte,
  Et vigil et validus protegit atque regit.
Concutitur sed non quatitur rectore sub isto;
  Navigat in portu; navita Christus adest.

XXIII.

Versus epitaphii Magistri Giraldi.

(Lamb. MS. f. 164, b.)

Quis fuerit quem petra tegit quantumque futuris
  Pervigilans studiis edita scripta docent.
Quod dedit hic aufert, hic tollit terra quod affert;
  Omnis in hac vita gloria transit ita.
Quod fugit ut fumus, perit ut ros, præterit ut flos,
  Felix qui spernit, quodque perenne petit.
Ergo ubi nil varium, nil vanum, qui legit ista
  Sint ibi fixa tibi spes, amor atque fides.
Hoc petit hic positus quisquis loca permeat ista
  Fundens dona precum se probet esse pium.

XXIV.

Versus armariolo librorum Giraldi quo composuit suprascripti.

(Lamb. MS. ib.)

Carmina Giraldi si mens studiosa requirit
  Quæ legat et laudet hic reperire valet;
A sacro tamen ipso loco sine pignore nemo
  Tollat ut excepti mens memor esse queat.

XXV.

De cura carni quam spiritui propensius impensa.

(Lamb. MS. f. 164 b.)

Ha! quam sollicito quisque timore,
Occursat medico carnis amore;
De morbis animæ nulla querela,
Egressam sequitur tarda medela.

XXVI.

Ad mitigandam correptionem pinguitivam[1] et asperam H. Cantuariensi archiepiscopo causa præmunitionis et dilectionis factam mitigativa Giraldi responsio.

(Lamb. f. 165.)

Ambrosius ait: correptiones in amicitia gratæ sunt; aculeos habent, dolores non habent. Cujus verbi sententia quatuor his versibus non incompetenter exprimitur.

Dulcis amicitiæ correptio mulcet et urit
  Vulnerat et sanat, absque dolore gravat.

---

[1] *pinguitivam*] sic; quære, *pungitivam?*

Excitat et placat, movet iram, mitigat illam;
Asperat et planat; pungit et ungit amor.

XXVII.

Baculus in capite cameratus ferroque finali in pede furcatus, et tanquam loquens introductus, baculique virtutes varias et proprietates breviter et efficaciter exsecutus.

(Lamb. MS. f. 165.)

Pes ego decrepitis, offensis virga, levamen
Fessis, obscuris orbita, furca focis.

XXVIII.

Planctus pœnitentis.

(Lamb. MS. f. 164 b.)

Me miserum quid agam, porto sub pectore plagam,
Plagam peccati fœtentis et inveterati.
Ha! quotiens lavi, quotiens emplastra ligavi!
Mille ligaturas admovi nil valituras.
A corruptela totiens violata medela;
Semper rupta cutis, semper via nulla salutis.
Hinc totis horis est mens mea plena timoris,
Nam formidat ita subito discedere vita.

XXIX.

De excidio urbis Romuleæ versus eximii.

(Lamb. MS. f. 165.)

Par tibi Roma nihil cum sis prope tota ruina;
Quam magni fueras integra fracta doces.

Longa tuos fastus ætas destruxit, et artes
  Cæsaris, et superum templa palude jacent.
Ille labor, labor ille ruit quem dirus Araxes
  Et stantem timuit et cecidisse dolet;
Quem gladii regum, quem provida cura senatus,
  Quem superi rerum constituere caput;
Quem magis optavit cum crimine solus habere
  Cæsar, quam sociis, et pius esse socer.
In quem dum fieret vigilavit cura piorum,
  Limit opus pietas hospitis, unda locum.
Materiem, fabros, expensas, axis uterque
  Misit, se muris obtulit ipse locus.
Expendere duces thesauros, fata favorem,
  Artifices studium, totus et orbis opes.
Cura hominum potuit tantam componere Romam,
  Quantam non potuit solvere cura Deum.
Hic superum formas superi mirantur et ipsi,
  Et cupiunt fictis vultibus esse pares.
Vultus adest his numinibus, potiusque coluntur
  Artificum studio quam deitate sua.
Urbs cecidit, de qua si quicquam dicere dignum
  Moliar, hoc potero dicere, Roma fuit.
Urbs felix si vel dominis urbs ille careret,
  Vel dominis esset turpe carere fide.

XXX.

De miseria conditionis consilioque remediabili data.

(Lambeth MS. f. 1.)

UNDE superbit homo cujus conceptio culpa;
  Nasci pœna, labor vita, necesse mori?
Principium spuma, medium vas sorde refertum,
  Finis ei vermes vile cadaver alens.
Turpibus ex membris generatio, turpis origo,
  Sordida compago, fœda putredo sequens.

Vilius humano nil corpore mente remota,
  Quæ perit ergo caro sit tibi cara minus.
Utque vigere queat pars quæ pretiosior in te
  Fine caret partem quæ perit arte regas.
Altera tam fragilis ideo pars altera fortis
  Hanc ut ames illam suppeditando domes.
Et ne præcipitet preciosam vilis habenis[1]
  Fortibus hanc stringas et dominando premas.
Quatinus in pugna quæ jugiter instat et urget
  Vincat pars potior, vincat et astra petat.
Sic quoque compositum quod tam contraria jungunt
  Gratia cum meritis ducat ad alta bonis.
Mens hominis decepta dolo peccare coegit
  Carnem, contaminat hinc caro semper eam.
Et tanquam dicat malesuasæ talio judex,
  Qualia fecisti talia sume tibi.
Sicut enim moles descendere semper ad ima
  Sic leve quo regimur scandere summa cupit.
Ad centrum semper tendunt onerosa, sed omnis
  Sursum se levitas tollit et alta petit.
Ergo mole sua ne terrea detrahat ad se
  Cœlica te sursum pars pretiosa ferat.
Ardua res hæc est,—sed nulla nisi ardua virtus—
  Ut rapiatur onus per levitatis opus.
Non etenim virtus hominis non ulla potestas
  Hoc faciet nisi te gratia summa juvet.
Tam male depressit totum transgressio prima
  Surgere quod nequeat ni pietate Dei.
Labi namque potest homo per se, sed relevare
  Per se nemo nisi propitiante Deo.
Sic corrupta caro mentem corrumpit ut ex se
  Sit neutri virtus ulla vel ulla salus.

---

[1] *habenis*] Unde propheta: *Cum separaveris pretiosum a vili*, &c. Super quod expositor, "id est spiritum "a carne." Note in the original hand.

Hoc igitur bello virtus pietasque superna
  Plus intestino sola juvare potest.
Non etenim Moyses, non lex data, non Helisei
  Virgula, sed Christi gratia sola juvat.
Ergo tibi Christus spes unica, palma, corona,
  Ipse tibi virtus et via, vita, salus.
Viribus hunc totis, sine quo via nulla salutis,
  Cor cupiat meritis, mensque manusque probet.
Mens veneretur eum meditando, dextera dando,
  Linguaque laudando nocte dieque sonet.
Hic tibi rex, tibi lex, tibi dux, tibi lux, tibi judex.
  Hic tibi vita, vigor, laus, honor atque decor.
Morte triumphata vectes qui fregit Averni
  Victor ubique potens regnaque summa tegens.
Hic tibi sit cordi super omnia, munere cujus
  Spiras et speras scandere celsa poli.
Qui te plasmavit, qui te moriendo redemit,
  Mortis et imperium spernere posse dedit.
Te sic ergo regas ut felix fine beato,
  Cum Christo regnes et super astra voles.
Imperiumque poli penetres ubi sedis amœnæ
  Gaudia perpetuo continuare queas.
Quæ mens nulla capit nisi regnans atque triumphans
  Et quæ gustavit dulcia dona Dei.
Mellis dulcorem descriptio nulla docebit,
  In linguam veluti gutta minuta cadens.
Ergo quod ingenio complecti non potes illud
  Dent tibi cum meritis spes, amor atque fides.

XXXI.

De tribus mortuis a Christo suscitatis.

(Lambeth MS. f. 1.)

Mens mala mors intus, malus actus mors foris, usus
  Tumba, puella, puer, Lazarus ista notant.

XXXII.

Jocatur Giraldus in censuras Romani Pontificis.

(Lelandi Coll. iv. 114. Wharton, A. S. ii. 434.)

Mirum quæ Romæ modicas sententia Papæ
  Non movet hic subito[1] sceptra movere facit.
Quæ minimos minime censura coercet in urbe
  Sævit in orbe fremens celsaque colla premens.
Cui male sublatus Romæ non cederet hortus
  Nititur ad nutum flectere regna suum.[2]

XXXIII.

. . . . *carmen incipiens.*

(Cotton. Vitell. E. v. 37–40.)

[Nocte] pluit tota redeunt spectacula mane :
  Nubes et nebulas nescit amœna dies.
Diffugiunt tenebræ, tenebrosi temporis author
  Dum fugit, et rutilat lux nova sole novo.
Servilis rabies jam cessat libera dantur
  Tempora, solvuntur Anglica colla jugo.
Gaudeat Anglorum gens quam sub fine dierum
  Gratia respexit summa favore pio.
Gaudeat et pronis semper cervicibus illi
  Serviat, ex cujus gaudia sumpsit ope.

XXXIV.

(Ibid.)

Prodiit ex L. P. sed et L. post prodiit ex P.
  Inclyta dum gratos dat genitura gradus.
. . . .
Germine felici tres triplicante gradus.

[1] *subito*] regum.

[2] *suum*] Quoted by Leland and Wharton as a distinct epigram; but the same lines occur in xxxiv. p. 377.

Utque bono melior sic ex meliore virescens
  Optimus et florens fructificansque magis.
Tempora sic prolis fecundant facta parentis
  Ut prosit meritis ad potiora bonis.
Pax datur hinc profugis, timor hinc terrorque tyrannis,
  Juris libra viget, religioque viret.
Morum nobilitas ac morum gloria, cervix
  Libera, cœna sub his sobria, recta fides.
Sensit Otho tumidus, Patheri sensere, duoque
  Reges, Arragonus, Anglicus, arma ducum.
Hyspani paveant paveatque incredulus Affer,
  Damascus paveat ense domanda ducum.
Sobria strenuitas Francorum, classis abundans,
  Anglica gaza reis causa pavoris erunt.
Urbs igitur cesset animos turbare feroces
  Prona quibus quondam colla subacta dedit.
Illa laborat ad hoc ut Christi sponsa tyrannis
  Serviat, et servi libera colla premant.
Hi vero ut cleri lacrymas . . . .
  Francia flos orbis laude . . . .
Absit ut ecclesiæ princeps aversus ab illis
  Esse velit per quos erigit ipsa caput.
Hic etenim populus hic gaudet clerus honore,
  Hic studium Martis hicque Minerva viget.
Leges hic justæ, princeps pius inque regendo,
  Vix punire volens, et ferus esse dolens.
Per Francos fiet Petri quod cymba resurget,
  Gaudia quod redeant pristina monte Syon.
Roma memor recolat privati lumine papæ
  Digna quod a Francis ultio sumpta fuit.
Hoc quoque quod terræ cunctæ sublataque Petri
  Prædia per Francos sunt revocata Petro.
Gratus ad hæc igitur Petri successor habenas
  Justitiæ leni sub pietate regat.
Sic papæ pietas, modus atque modestia mulcens,
  Sic pater ipse pius triste, rigor nimius.
Membra suo capiti male jam præcisa coherent :
  Triste, rigor nimius sic pater ergo pius.

Saucia sanantur sed sunt præcisa; resectus
  Palmes non reviret, sic pius ergo pater.
Judicio præstat clementia, mitigat iras
  Mens pia, mens lenis, sic modus ergo patri.
Lene fluit ab his, Syloe fluit unda silenter,
  Lenis alit flammas, grandior aura necat.
Tempore mitescunt posita feritate leones,
  Tempore leniri tigris et ursa solent.
Mitior in multos sententia danda rebelles;
  Asperitas animos immoderata facit.
Det Pater Omnipotens ut sub moderamine justo
  Anglia servili gaudeat absque jugo.
Ille Gubernator summus, de munere cujus
  Quicquid in orbe pium, quicquid ubique bonum,
Det duo; quod capiti sua sint conformia membra,
  Et gens Anglorum principe tuta bono.
Felices oculi, felicia tempora tandem
  Post mala tanta quibus ista videre . . .
. . . . . . chanat . . . . . .
  . . . .
. . . .
  . . . hoc Pharao, flet sua damna Sathan.
. . . x ille locus cujus se littore primum
  Suscepit tanti lator ubique boni.
Liberat hic animas hic corpora gratus uterque
  Sit grex Anglorum liber utroque jugo.
Exilio rediens insignis martyr ibidem
  Applicuit proprium morte sacrando locum.
Sic igitur fundans sic formans sic et adorans
  Hic Christi sponsam lycus adivit idem.
Non ergo exigua est non est exilis habenda[1]
  Insula tam claris præradians titulis.

---

[1] *habenda*] This and the next line have been quoted by Leland in his Collectanea (iv. 114) as a distinct epigram, with the following remark: *In fine veteris codicis erant pauca epigrammata Giraldi.* It is possible that the Cotton MS., from which the whole poem is taken, may have been the MS. to which Leland alludes.

Mirum quæ Roma modicos sententia papæ
  Non movet, hic regum sceptra movere potest.
Quæ minimos minime censura coercet in urbe
  Sævit in orbe fremens celsaque colla premens.
Cui male sublatus Romæ non cederet hortus
  Nititur ad nutum flectere regna suum.

XXXV.

Epigramma Philippicum.

(Vitellius, E. v. f. 38.)

Luxuriant animi quæ non sperantur adepti,
  Nec facile est æqua commoda mente pati.
Dum macra transfertur ad pinguia turget avena
  Et male grossessit quæ levis ante fuit.
Servili rabie non belua tetrior ulla est,
  Dum furibunda fremit libera colla premit.
Asperiusque nihil humili cum surgit ab imo,
  Hoc solum cupiens ut queat esse nocens.
Actu cum nequeat lingua desævit iniqua,
  Lampadis os nequam torva venena vomens.
Mordet enim magnos ut sic queat ipse videri
  Magnus, qui modicus et miser esse solet.
Totus in hoc ardens ut præsit et ore vel actu,
  Qui fuit esuriens, pareat esse potens.
Qui non lædentes sic lædet lædere læsus.
  Quam foret hic præceps instar habere potes!
Gurgulio vermis substans in gutture totus
  Belua nostra simul gutture . . . . .
. . . .
  Quem voco res gestas . . . .
Detrahat ergo bonis nec cesset lividus et nos
  Dicere qui properat, scribere nosse sciat.

XXXVI.

Carmen tanquam epithalamicum.

(Lamb. MS. f. 165 b. Vitell. E. V.)

Ut lux post tenebras, post luctum gaudia, pax post
  Prœlia, sic et onus post grave grata quies.
Ut pulsis nebulis jocundior aura serena,
  Ut sine nube dies, post onerosa quies.
Unde planeta diu jam factus stella quietis,
  Elegi thalamum lætitiæque locum,
Inter philosophos quos luna scolastica claros
  Reddidit, et dignos laudis honore viros.
Martyr Ethelbertus animos allexit, amorque
  Præsulis exemplar ad decus omne dati.
Cujus vel maculam promotio, vitave mendam
  Nescit, nec potuit nosse Minerva parem.

Hic mihi nunc requies hic longi meta laboris,
  Excitet hic studium lectio, corda preces.
Vitam distinguant oratio, lectio, totam,
  Quatinus hæc clerum comparet, illa Deum.

O utinam quanto mens prompsit opuscula voto
  Tanto nunc opera promat amore bona.
Det favor ergo pius sicut per carmina clerum
  Sic peragenda queant consiliare Deum.
Utque mihi tragicos stirps Dardana dempsit honores
  Scandere det summos gratia summa gradus.

Audiat elatus sciat et privatus honoris
  Est tenuisse minus quam meruisse locum.
Hoc etenim parce sed passim competit illud,
  Hoc virtus illud sors dare cæca solet.

Sorte sit ergo sua contentus quisque sibique
  Vivat nec cupiat exoneratus onus.
Sed citra meritum qui punit præmiat ultra ;
  Illi flectatur jugiter omne genu.
Quatinus ad solum mens illum spiret honorem,
  Qui non novit onus, nec grave sensit opus.
Qui tantum dignis dare se dignatur et ipsis
  Gaudia continuat, perpetuatque sua.

Incipe perge via vitæ et virtutis eamque
  Jucundam reddet, mosque modusque decens.
Nil adeo mentem juvat aut jucundat honestam
  Ut pietas, bonitas, terror, amorque Dei.
Et quod nullius maculæ sit conscia quam non
  Aut lacrymis plene laverit, aut meritis.

Felix quod sors fert animo qui pertulit æquo,
  Cui neque fracta malis mens nec adaucta bonis.
Cui stetit in modico, cui mens fœcunda modesta
  Nil cupit aut ambit præter amare Deum.
Qui mundi vanas reputans ut frivola pompas
  Solum perpetui fervet amore boni.

Prospera qui vitæ concludit fine beato
  Hic vere felix hicque beatus erit.
Pax et prosperitas felicia sæcula præbent,
  Gaudia post vitam vera beare solent.
Tempora felicem reddunt æterna beatum,
  Omne tulit punctum quisquis utrumque tulit.

Nos Pater ergo potens dono dignetur utroque,
  Uberiusque juvet gratia grata duplex.
Sed quod perpaucos geminata corona venustat
  Ultima sit saltem plena salute dies.
Finalemque diu sibi provida cura salutem
  Præparet hanc meritis obsequiisque bonis.

Nec sibi præsumat finem sperare beatum
  Quis nisi de meritis et pietate Dei.
Gratia dat vitam, dat præmia, datque coronam;
  Gratia dat totum, qua sine nil meritum.
Gratia cum meritis dat vita vivere vera,
  Cernere sicut dant lux oculique diem.
Nec sine luce vident oculi, nec si caret illis
  Cernere quis poterit sole micante diem.

Conjurant adeo res istæ quod vigor ut sit
  Illis alterius altera poscit opem.
Copula sic felix dat vivere datque videre,
  Vivere dat verum, datque videre Deum.
Solem dat stabilem nebulis et nube carentem,
  Dat jubar æternum, dat sine nocte diem.
Perpetuæ lucis dat gaudia perpetuamque
  Lætitiam, Christo dat sine fine frui.
Propositum mutare dedit patris ira flagellans;
  Sed pia sed parcens, sed potiora parans.
Urbis et orbis opes eremo pro paupere mutans
  Spernere vana monens, ad bona certa vocans.

XXXVII.

Carmen quasi comœdicum.

(Vitell. E. v. f. 39.)[1]

Cum non sis albus Albinus . . . .

. . . . .

Innocuum vocat ergo viru[m] . . . .
  Signaque candoris interioris habet.
Dulcis amicitiæ correptio mulcet et urit
  Vulnerat et sanat absque dolore gravat.
Excitat et placat, movet iram, mitigat illam
  Asperat et planat, pungit et ungit amor.

[1] This MS. has been much mutilated by fire. Hence the omissions.

XXXVIII.

Carmen Epitaphicum.

(Vitell. E. V. f. 39 b.)

Clauditur hoc tumulo, cui tempore vix fuit illo
Vel sine mens studio vel manus absque stylo.
Continuis penetrare solent præcordia curis
Posteritatis amor desidiæque pudor.
Florebunt igitur mentisque manusque labores
Cum suus ex merito quemque sequatur honos.

XXXIX.

Aliud ejusdem.

(Vitell. E. V. f. 39 b.)

Kambria Giraldum genuit, sic Cambria mentem
Erudiit, cineres cui lapis iste tegit.
Crux lapidem signat signo munitus eodem
Vir Christique fide noxia nulla timet.
Vas vacuum sed signatum, si indemne relictum
Tutus erit quisquis gaudet utroque frui.
Dum tandem illa simul opus et dilectio firment
Fultaque sic junctis cruxque fidesque bonis.

XL.

Amicabilis excusatio.

(Vitell. E. V. f. 39 b.)

Incurrit culpam sine culpa sorte sinistra
Et re destructa, cui manus ampla minus.
Sed cum prosperitas et posse redibit opimum
Tum sit opima domus tunc quoque larg . . .
Tunc famam plene redimat fortuna secunda

. . . .

. . . .

XLI.

. . . . *sepulturam parato et*
. . *quotidie inspecto.*

(Vitell. E. V. f. 40.)

Tu recolas lapidem quotiens hunc cernis hiantem
  Quod tibi de multis ista suprema domus.
Effice sic ergo nunc mente manuque merendo
  Hoc ut de loculo surgat ad astra caro.
Vive Deo, tibi mors requies, tibi vita labori
  Vive Deo, mors est vivere, vita mori.

XLII.

Carmen Magistri Symonis de Fraxino Herefordensis Canonici, Magistro Giraldo transmissum.

(Lambeth f. 166.)

Fons sine fine fluens, flos cleri, gemma sophiæ;
  Wallia cui debet quicquid honoris habet.
Cum meritis operum magno sis major Homero;
  Fert animus tanto mittere metra viro,
Vult amor ut mittam, prohibet timor, urget uterque,
  Pronus utrique volo mittere, nolo volens:
Nec licet ut nolim, nec possum velle, voluntas
  Vix ab utroque volans inter utrumque volat.
Quod volo nolo, volo quod nolo, volensque voluntas
  Fit nolens, nolens incipit esse volens.
Sic mihi dissideo, sic pectore pugnat in imo
  Qui vult qui prohibet, hinc amor inde timor.
Mitto tamen veniamque peto, si musa senilis,
  Si moveat risum cornea fibra tibi.
Mitto tibi paleam, pro granis mitto papaver,
  Ut sic solvatur res preciosa, piper.

Sume tamen mea scripta libens; quia cum tibi scribo,
  Sis licet absque pari, par tibi scribit amans.
Mente pia zeloque bono peto, consulo, ne sis
  Mente vagus, ne plus esse planeta velis.
Ut sopor insomni, sitienti potus, egeno
  Victus, ut est ægro sola petenda salus;
Sic tibi currenti per septem climata mundi,
  Grata fatigatis est cupienda quies.
Linque tuum natale solum: dolet Anglia dives,
  Quod speculum mundi Wallia pauper habet.
Sol apud antipodes si lucet, quid juvat? et quid
  Wallia si fuerit lucida luce tua?
Sol aliquid juvat, illa nihil: sol sæpe relucet,
  Lux tua te solo prætereunte perit.
Flos et honor cleri, nostram te transfer ad urbem,
  Sunt ubi philosophi, summus habendus ibi.
Urbs Herefordensis multum tibi competit, in qua
  Proprius est trivii quadriviique locus.
Floruit et floret, et in hac specialiter urbe
  Artis septenæ prædominatur honos.
Hunc, ubi tot radiant artes, de jure teneris,
  Cum sis artis honos, artis amare locum.
Huc ergo venias; toti dominaberis urbi;
  Serviet urbs flexo poplite tota tibi.
Philosophi sunt hic; quorum tu gloria solus,
  Solus et urbigenæ gloria gentis eris.
Forsitan eveniet quod honorem pontificalem,
  Qui tibi raptus erat, conferet hora brevis.
Sed quid honor prodest, cui cum sis nomen honoris,
  Non honor est sed onus, re sine nomen habens.
Non super hoc te cura premat, non excitet ira;
  Quærere non debet exoneratus onus.
Si tibi pontificis nondum datur infula; non est
  Hanc meruisse minus quam tenuisse decus.
Si nondum tibi mitra datur; tibi maxima laus est
  Hanc meruisse, nec est hac caruisse pudor.

Si variat fortuna vices sit mens tua talis
  Ut neque læta bonis sit neque læsa malis.
Hic igitur vivas, sic vitans gaudia vitæ,
  Mortuus ut possis vivere morte carens.
Hic poteris servire Deo regnumque mereri,
  Quo sine defectu gloria semper erit.

XLIII.

Brevis Giraldi responsio.

(Lamb. MS. 166 b.)

Florida fructifera Symonis nos musa beavit
Et sonus et sensus afflictos lætificavit.
Musica languores lenit leviatque labores;
Musaque mœrores mulcet deletque dolores.
Non elegis tibi scribo, Symon, noncarmine claudo,
Sed magis hexametro tua carmina carmine laudo.
Longe dissimili calamo, fragilique cicuta,
Meldontis musam Corydonis musa secuta,
Disparitate styli morbi redolentis odorem.
Nec mirum si musa gerit mihi morbida morem.
Hoc podagro solamen erit, sine fine poetor.
Quod duo delectant oratio, lectio, lætor.
Fons et origo boni stirps annuat inclyta Jesse
Vota salutis habens cupiam quodcunque necesse.
Ergo necessarium quod solum est, vita beata,
Christicolis detur ob origine sede parata;
Perque flagella patris pia quæ dilectio præbet
Scandere summa poli patiens devotio debet
Carmina cum nequeam subtilia perfero picta
Ut color exornet furans exilia electa.

XLIV.

Magistri Simonis de Fraxino Canonici Herefordensis, pro amico læso tam metrica quam ridmica facta conquestio et tanquam candelis cordis accensis promulgata palam excommunicatio.

(Lambeth f. 166 b.)

Magistrorum omnium flos archilevita,
Cui nullus hominum par est in hac vita,
Qui famoso carmine te damnavit ita,
Precor ut letifera bibat aconita.

Te perstrinxit monachus oculo liventi.
Nec ob hoc sis anxius, perflant alta venti.
Illi precor accidat turpia scribenti,
Parvo quod juraverat rustica deflenti.
Tale qui cor habuit pravum et rebelle
Nunquam gustet pocula dulcorata melle,
Plenus omni scelere, plenus atro felle.

Pungitivam monachus secum gerens acum,
A quo nunquam exeat incidat in lacum ;
Exul inops fugiat apud Eboracum,
Ubi nunquam videat Cererem vel Bacchum.

Semper sit esuriens nec sit ei panis
Summum qui philosophum mordet quasi canis.
Hic si vellet canere carmina quæ canis
Credo quod vix redderet paleam pro granis.

Unicum a monachis munus tibi pete,
Ut vel tecum disputet vel sit in quiete ;
Istud si concesserit lites erunt spretæ
Donec currat septies sol in ariete.

Tu qui scribis dulcia super mel et favum
Tolle nunc dulcedinem, scribe contra Davum
Merito retundere clavi debes clavum
Et æqua confundere pravitate pravum.

Contra turpiloquium turpe si quid audis,
Dedecus est maximum aures si tu claudis,
Sed ut crescat plenius fama tuæ laudis
Nulla sit invectio posita, subaudis.

Est furor, est facinus, est fraus, est virus iniquum,
  Non æquum reprobum te reprobare virum.
Nescio quis monachus furtivo lædere morsu
  Et te mordaci carpere dente studet.
Hostis honestatis, sceleris fons, criminis auctor,
  Non poterit laudes obtenebrare tuas.
Nulla potest labes solem privare nitore,
  Invida nec poterit lingua nocere tibi.
Vix referam monachi mores ; est ambitiosus,
  Est et avarus, et est fictus, et absque fide ;
Subdolus, astutus, detractor et invidus in quo
  Fictitia tegitur simplicitate scelus.
Simplicitas vultus, canum caput, hispida barba,
  Interius clausi sunt tria signa doli.
Fixerat hic quod petra tegit te frivola flantem,
  Sed prius hanc flantem frivola petra tegat.
A baratro Barri qui te vocat, igne perenni,
  Puniat in baratro pæna perennis eum !
Est homicida volens, qui te vivum sepelire,
  Qui voluit mortis anticipare diem.
Tu juvenis, tu mente senex, quem Nestoris annos
  Ante diem virtus præripuisse probat.
Cum sis sol mundi, fieret sors invida mundo,
  Si sineret mundum sole carere suo.
Sit, precor illius monachi mens plena dolore,
  Gaudeat atque malis fœda virusque suis.

Terra, latex, aer, nemus et sol astraque cœli
  Semper ei noceant, et sua dona negent.
Terra neget fruges, aqua pisces, quod volat aer,
  Ligna nemus, lumen Phœbus, et astra jubar.
Sit precor hic Tityus cujus perit atque renasci
  Incipit, ut possit sæpe perire, jecur.
Sit miser Ixion, qui sursum, quique deorsum,
  Defertur rapidæ mobilitate rotæ.
Hic lapidem volvat, ut Sisyphus, atque revolvat,
  Volventisque caput obruat ipse lapis.
Sit precor in mediis sitiens ut Tantalus undis;
  Qui careat semper semper abundet aqua.

Explicit Magistri Symonis pro amico conviciis offenso quasi querulo carmine protestata compassio et in signum amicitiæ vere devotæ in conviciantem facta devocatio pariter et detestatio.

SYMBOLUM ELECTORUM.

PARS TERTIA.

PART III.

*** As these prefaces will be found in their proper places, it has not been considered expedient to print more than the headings and initial words of them. They are important as affording an authentic list of the author's acknowledged works at the time the Symbolum Electorum was composed.

TITULI IN TITULOS SICUT IN FINE TOPOGRAPHIÆ, ORATIONES ET DESCRIPTIONES SICUT IN VATICINALI HISTORIA REPERIUNTUR.

I. *De victoriis Anglorum regis Henrici II.* "Gens "igitur Hibernica," &c.

II. *De titulis et triumphis ejusdem, &c.* "Qualiter "igitur titulis vestris," &c.

III. *De titulis filiorum et primo de Anglorum rege Henrico III.* "Sed quum semper adest homini quo "pectoris," &c.

IV. *De titulis Pictavensis.* "Sequens vero cujus digna," &c.

V. *De diversitate duorum.* "Diversis igitur tam mori-"bus," &c.

VI. *De Britone et Hybernico.* "Dignas quoque duorum "sequentium," &c.

VII. *De fratrum inter se et cum patre discordia.* "Dii "boni si tanquam fratres," &c.

VIII. *Oratio Rotherici Connactensium principis.* " Rothericus autem missis ad Stephanidem nunciis," &c.

IX. *Oratio Dermitii.* " Murchardides vero suos magna ex parte," &c.

X. *Oratio Stephanidæ natione Kambrensis.* " Finito " itaque Dermitii," &c.

XI. *Oratio Remundi.* " Cum enim completa victoria " lxx. cives," &c.

XII. *Oratio Hervei De Monte Maurisco.* " Finito Rei- " mundi sermone," &c.

XIII. *Oratio Mauricii filii Giraldi Stephanidæ fratris.* " Cum itaque duobus jam fere mensibus," &c.

XIV. *Oratio Reimundi pro nepote.* " Interea Luverin- " censium princeps Duvenaldus," &c.

XV. *Oratio Duvenaldi principis Ossiriæ.* " Separato " itaque in tres turmas," &c.

XVI. *Descriptio Dermicii.* " Volvit interea fortunæ " rota," &c.

XVII. *Descriptio Stephanidæ.* " Incertum autem for- " tuna variante," &c.

XVIII. *Descriptio Comitis Ricardi Strigulensis.* " In- " terea comite Gueisefordiam," &c.

XIX. *Descriptio Mauricii filii Giraldi.* " Erat itaque " Mauricius vir," &c.

XX. *Descriptio Remundi tam Stephanidæ nepotis quam Mauricii.* " Erat itaque Reimundus," &c.

XXI. *Descriptio Meilerii nepotis similiter tam Stephanidæ quam Mauricii.* " Meilerius vero vir " fuscus," &c.

XXII. *Descriptio Herveii de Monte Maurisco.* " Cum " itaque Reimundus super urbis statu," &c.

XXIII. *Descriptio Willielmi filii Aldelmi.* " Igitur " Aldelmi filio maritimos," &c.

XXIV. *Descriptio Johannis de Curci.* " Videns autem " Johannes de Curci ab A.," &c.

XXV. *Descriptio Hugonis de Laci.* "Elapsa vero "hyemis parte majore," &c.

XXVI. *Descriptio martirii Thomæ Cantuariensis arch.* "Ea tempestate Reimundo curiam sequente," &c.

XXVII. *Descriptio visionis cum expositionibus.* "Utinam igitur cum favore plebeio," &c.

XXVIII. *Descriptio Anglorum regis Henrici II.* "Rex vero tam in Anglicanis," &c.

XXIX. *Descriptio eventuum nostri temporis in Anglia notabilium.* "Notabilis igitur nostri temporis in "Anglia adventus," &c.

XXX. *Descriptio beluæ multiformis.* "Porro quoniam "non principaliter sed quasi per excursum," &c.

Explicit libri pars tertia incipit quarta.

Tituli in Præfationes per Opera varia Dispersas.

I. *Topographiæ præfatio prima.* "Consideranti mihi "quam brevis," &c.

II. *Topographiæ præfatio secunda.* "Placuit excellen-"tiæ vestræ," &c.

III. *Topographiæ præfatio tertia.* "Nunc ad ea quæ "contra naturæ," &c.

IV. *Topographiæ præfatio quarta.* "De cætero tem-"pus esse videtur," &c.

V. *In Vaticinalem historiam præfatio prima.* "Quo-"niam de insulæ Hybernicæ," &c.

VI. *In Vaticinalem historiam præfatio secunda.* "A "multis requisitus et multociens," &c.

VII. *In Vaticinalem historiam præfatio tertia.* "Hac-"tenus historiam pleno perfectoque," &c.

VIII. *In Vaticinalem historiam præfatio quarta.* "Quoniam in prioribus libris," &c.

IX. *Itinerarii præfatio prima.* "Sicut variis rerum "motibus," &c.

X. *Itinerarii præfatio secunda.* "Quoniam ea quæ "laudabili devotione," &c.

XI. *Itinerarii præfatio tertia.* "Quoniam igitur caput "est Kambriæ," &c.

XII. *In Kambriæ descriptionem præfatio prima.* "Ille ego qui quondam," &c.

XIII. *In Kambriæ descriptionem præfatio secunda.* "Cum inter varia litterarum," &c.

XIV. *In Kambriæ descriptionem præfatio tertia.* "Quoniam in priori libro gentis," &c.

XV. *In librum apocriphum præfatio prima.* "Varias "rerum humanarum vices, motus incertos et muta-"tiones dum oculo mentis diligentius inspicio illa "mihi quæ plerosque movere solet in mentem ob-"repit ambiguitas, utrum sc. res hominum cæca vagis "volitans pennis fortuna regat, an pro meritis cuique "reddente prudentia potius et ratione gubernentur,"[1] &c.

XVI. *In librum apocriphum præfatio secunda.* "Mos erat antiquis majorum,"[2] &c.

XVII. *In librum apocriphum præfatio tertia.* "Sed "quoniam ut metricis," &c.

XVIII. *In librum de principis instructione.* "Inter "varia vitæ istius ludibria," &c.

XIX. *In librum de principis instructione præfatio secunda.* "De principis instructione tractatum "edere," &c.

XX. *In librum de principis instructione præfatio tertia.* "Quoniam juxta varia fortunæ," &c.

XXI. *In librum de principis instructione præfatio quarta.* "Hactenus ad summas rotæ," &c.

---

[1] *gubernentur*] This is the preface to the life of Geoffry archbishop of York, published in the Anglia Sacra, ii. p. 375.

[2] Anglia Sacra, ii. 377.

XXII. *Præfatio in vitam regis et martyris Ethelberti.* "Si quis vero deliciarum," &c.

XXIII. *Præfatio in vitam Sti. David archiepiscopi.* "Vitam Sti. David," &c.

XXIV. *Præfatio in vitam Sti. Karadoci.* "Vitas "virorum virtute præditas," &c.

XXV. *Præfatio in vitam Sti. Remigii Lincolniensis Episcopi.* "Beati Remigii non Remensis," &c.

XXVI. *Præfatio in Sacramentalem instructionem.*[1] "Quoniam contra hostis antiqui," &c.

[1] Otherwise called the *Gemma Ecclesiastica.* *See* this volume, p. 415.

DE GIRALDO ARCHIDIACONO MENEVENSI.

VIR quidam magnus in Anglia dixit et asseruit laborem magistri Giraldi multis de causis commendabilem esse, quarum quinque proposuit et assignavit. Primo, quod renovata est causa dignitatis ecclesiæ Sancti David per ipsum egregie, et per tres commissiones diversis judicibus factas et partis adversæ citationes interrupta præscriptio. Secundo, quod tam vivaciter et audacter tantam controversiam et tam arduam movit, et persequendo sustinuit jam per quinquennium contra regem et archiepiscopum et Angliam totam ; nec propter minas et persecutiones magnas rerumque suarum atque suorum amissiones et spoliationes crebras unquam cessavit, nec ecclesiæ suæ defecit, donec de Roma corrupta deficeret. Tertio, quod cum de curia Romana defecisset et capitulum Menevense non solum ei sed et ipsis et ecclesiæ suæ dignitati ex toto simili corruptione deficeret et exorbitaret omnes adversarios suos tam de ipsa ecclesia quam extra a promotione removit. Quarto, quod licet ei tam ecclesia sua tota quam curia Romana deesset, et sic quasi solus contra tot hostes et tantos ad arma procederet, tamen a rege et archiepiscopo ut cessaret ad præsens ab eorum vexatione, amplos in Anglia redditus obtinuit, et sic ut quiesceret tanquam

[1] This is written on a fly-leaf of the Trin. Coll. MS. in a hand of the 14th or 15th century. It is evidently the work of Giraldus, though professing to be the composition of another hand. Another copy is among the Harl. MSS. No. 359.

tributum accepit. Quinto, quod nepotem suum quicquid sibi humanitus accideret de archidiaconatu suo et canonia, ne de illa societate perversa et fraternitate falsissima ipsemet amplius esset, investiri laudabiliter procuravit.

Præterea tribus ex causis aliis et magis efficacibus magister Giraldus laborem suum utilem et commendabilem esse probare solet; primo, quod in curia Romana quando nullatenus impetrare potuit ut archiepiscopus Cantuariensis citaretur super tam ardua causa, videlicet, super dignitate Menevensis ecclesiæ, propter vocem suam solam, cum nulla prætenderet privilegia seu munimenta, unicum remedium quærens, registrum sc. Eugenii papæ invenit, in qualibet causa quæ ventilata fuerat coram Eugenio super eadem dignitate, inter Bernardum Menevensem episcopum et Theobaldum archiepiscopum. Quo invento et domino papæ ac cardinalibus ostenso, quæ prius eidem negata fuerant statim commissio concessa fuit et citatio. Istud ergo magnum fuerat in libris eorum invenisse quod ignoraverant ipsi; et quod antea tam obscurum fuerat de jure ecclesiæ suæ tam manifeste declarasse. Secundo, quod tres litteras commissorias tribus vicibus quibus Romam adivit impetrans, in registro papæ illius Innocentii, scilicet ad perpetuam rei memoriam poni fecit; quatinus sicut super fundamentum Bernardi episcopi ipse laboravit, sic super fundamentum sui laboris alius in posterum istius Innocentii registrum inspiciens laborare posset. Registrum autem facit papa quilibet, hoc est, librum ubi transcripta privilegiorum omnium et litterarum suarum super arduis causis continentur. Magnum est ergo, fundamentum stabile, super quod ædificari poterit, stravisse, et scalam per quam ascendi posset erexisse. Tertio, quod sacramentum illud perniciosum, quod extorquere solent archiepiscopi Cantuarienses a Meneviæ episcopis, in consecrationibus suis, super abjuratione juris ecclesiæ suæ, et quod nunquam contro-

versia de dignitate ecclesiæ suæ contra Cantuariæ ecclesiam moveretur, per ejus operam et diligentiam, a domino papa perpetuo prohibitum est et deletum. Quartum etiam adjici potest, quod vitam Sancti Caradoci nobilis eremitæ et confessoris scriptam, cujus corpus quiescit in ecclesia Sancti David, Romam primo itinere suo portavit, eamque domino papæ legens et ut canonizaretur et consortio sanctorum annunciaretur operam adhibens, litteras domini papæ super inquisitione facienda conversationis ipsius dum viveret et miraculorum per mortem, tribus abbatibus, de Alba Landa, scilicet Domino P., et Sanctæ Domaelæ, et Stratafloridæ reportavit. Quorum duo, scilicet de Alba Landa dominus Petrus, et de Sancto Domaele Walterus, quum adversarii ejus fuerant, occulte tamen, et ad cathedram Menevensem anhelabant, perquisitionis ejusmodi gloriam ei invidentes, litteras domini papæ suppresserunt, et rem tam utilem totique patriæ tam honorabilem impedientes, lucernam Walliæ quam vir bonus ac probus ad honorem ecclesiæ suæ terræque totius laudem et gloriam accendere, et super montem ut cunctis luceret ponere volebat, per malitiam extinxerunt. Unde divinam ultionem Sanctique David indignationem merito postmodum meruerunt.

Cessent igitur æmuli obstrepere de cætero; cessent et oblatrare mentientes et dicentes inutilem fuisse Giraldi laborem. Non enim parum profecit, qui solus existens hæc omnia fecit, et in nullo prorsus articulo ecclesiæ suæ pro posse defecit.

GIRALDI CAMBRENSIS

EPISTOLA AD STEPHANUM LANGTON, ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM.[1]

Dissuades the archbishop from fulfilling his intention of resigning his see, and entering some religious order.

POSTQUAM apud Gildefordiam dulci colloquio vestro nos ultimo refocillati plurimum fuimus; in via versus Cantuariam auribus nostris rumor insonuit, qui spiritum nostrum valde conturbavit et contristavit. Relationibus namque quamplurium accepimus, vos circa Festum S. Michaelis proximo futurum versus curiam Romanam iter arrepturum, et incunctanter apostolorum limina visitaturum; quatinus resignata dignitate, quod absit, qua præeminetis tam utiliter et præsidetis, tamque multorum profectibus incomparabili pastoralis sollicitudinis vigilantia providetis anachoriticam solitudinem aut heremeticam, aut Cartusiensis etiam carceris austeritatem, vobis finaliter eligeretis. Verum quia notum est satis, quod ad ecclesiam, cui felici regimine præesse noscimini, diutius male tractatam et tyrannicis oppressionibus graviter afflictam, quatinus per vos demum vestramque prudentiam et inflexibilem pontificalis curæ diligentiam respirare possit debitaque libertate gaudere, divinæ miserationis et dispositionis gratia vocati fuistis; nonne sic illam nunc tam subito deserere, denuoque pristinæ desolationi dare, iterumque luporum dentibus gregem Anglicanum, quod Deus avertat, exponere; nonne magis accediæ vel etiam ignaviæ detestabilis, quam bonæ prudentiæ vel laudabilis industriæ, quia revera

---

[1] From the Lambeth MS. f. 157 b.

non dextræ Excelsi facta mutatione, signum foret evidentissimum? Nonne laborem tam utilem fugere, tantoque animarum lucro, per quod prælatis egregiis centesimus fructus accrescit, duplexque corona, tam aurea sc. quam aureola, pro communi commodo simul ac proprio feliciter acquiritur, vitam otiosam, sibique solum proficuam et non aliis, anteponere? Si quid enim in statu vestro quod vobis displiceat, quodve gloriam vestram et dignitatis apicem in aliquo minuat, nuper emersit, æquanimiter illud sustinendum; et donec aura flante purgaminis et prosperitatis, expulsis nubibus adversitatis et nebulis, dies illucescant sereniores, patientibus animis expectandum. Illud quoque poeticum ad mentem vestrum revocandum:

"Quod male fers, assuesce, feres: mala cuncta vetustas
"Lenit."

Et illud quoque moralis philosophi: "Fors fiet ut "dies longa quandoque hebetet laxatum dolorem; "siquidem malis fere cunctis finis de tempore venit."

Interim autem dum recens est anxietas frigent forte verba solantium; nec aures applicat consiliis etiam bonis surdus ex multis injuriis animus. Unde poeta:

"Dum furor[1] in cursu est; currenti cede furori.
"Quis matrem nisi mentis inops in funere nati
"Flere vetet? Non hoc illa monenda loco est.
"Accedes melius tunc cum sua vulnera tangi
"Jam sinet, et veris vocibus aptus eris."

Sane si tam clero Anglicano quam populo gravamen indebitum et onus insolitum vestris sors inopina diebus adjecit, non hoc vestræ quidem innocentiæ, sed potius principis ignaviæ, et principali curiæ

[1] *Dum furor*] Ovid. Rem. Am. 119.

oblatum honorem non recusanti, est imputandum. "Quod itaque sors fert, æquo," ut ait philosophus, "ferendum est animo." Nulla nimirum in terris, ubi semper prosperis adversa, dulcibus amara miscentur, absoluta felicitas. Non enim viæ sed patriæ, non viatoribus sed perfunctoribus, et in aula cœlesti triumphatoribus, plenæ beatitudinis omni ex parte perfectionem ordinatio divina reservavit; quatinus non habentes hic stabilem felicitatem, solidamque prosperitatem aut mansionem permanentem, futuram totis nisibus inquiramus et æternam. Poterit quoque versibus his pentametris non incompetenter eadem sententia sic declarari.

Semper adest[1] homini, quo pectoris ima gemiscat;
Ne possit plena prosperitate frui.
Gaudia nunc luctu, nunc mutat amara secundis,
Versans humanas sors inopina vices.
Sola venire solent, et vix, et sero, secunda;
Sed simul et subito, et semper, amara fluunt.
Ergo ubi nil varium, nil vanum, nilve nocivum,
Sint ibi fixa tibi spes, amor, atque fides.

Novit enim ad unguem prudens et pia discretio vestra, utrum cariores sint Christo prælati egregii, an heremitæ solivagi, aut anachoritæ conclusi. Illi namque regunt, isti reguntur; illi pascunt, isti pascuntur. Sunt etiam isti respectu illorum, tanquam grex respectu pastorum. Illi nempe talenta commissa Domino cum fenore multo restituunt, et lucrum animarum, pro quibus lucrandis animam suam posuit Christus, multum facere non desistunt. Isti vero quodammodo talentum commissum abscondunt, dum suæ saluti propriæ solum intendunt. Illi tanquam grana

[1] *semper adest*] Giraldum authorem habent isti versus, in libro Epigrammatum ipsius reperti, W. See p. 354.

tritici vera non paleæ, multum in horrea Domini fructum afferunt; isti vero sicut solitarii sic et soli sine fructu multiplicando subsistunt. Nonne plus igitur in excolenda Christi vinea, longeque plus profecit Basilius episcopus, quam heremita Macharius? Nonne plus etiam papa Gregorius, doctor eximius et Anglorum apostolus, quam vel heremita primus Paulus vel Anthonius; quanquam tamen uterque vita fuerit et sanctitate conspicuus? Licet ergo securior existat, ut nostis, multoque tranquillior vita contemplativa, longe tamen utilior, quia multos ad salutem perficit multumque lucrum Christo facit, ideoque longe strenuior et gloriosior, est activa.

Non itaque gloriam vestram alii dare, nec opus et honorem pontificalem, tam bene et tam commode, vobisque divina dispositione commissum, alii minus ad hoc idoneo, Deoque minus accepto, et minus forsan in litteris proficuo vel in commune bono, cedere velle præsumatis. Male namque dolorem suum vindicat, qui recenti dolore superaddito, tanquam vulnera vulneribus adjiciendo, priorem augmentat. Sed dignitate metropolitica, primaque regni Anglicani et primatiali cathedra vobis a Deo data, cum lucro animarum multo, tam ore quam opere, tam verbis sc. quam vitæ meritis faciendo, fructuque centesimo, sicut martiribus et virginibus, sic et prælatis electis et bonis, indulto divinitus et approbato, finaliter atque feliciter uti satagatis. Interque patronos ecclesiæ vestræ gloriosissimos, tam confessores sc. quam martirio coronatos, coronam per Dei gratiam similiter adepturus immarcescibilem, liliis nempe sive rosis delectabiliter atque decenter ornatam, et non solum vernis, verum etiam floribus et fructibus æternis, inenarrabili tam decore quam suavitatis odore consertam et venustatam, cum aliis virtuosissimis ecclesiæ Dorobernicæ, quibus miro fulgore præradiat gemmis et orbem illustrat, et vos eidem loco sanctissimo cui

præsidetis, tam in morte quam in vita preciosum ac perpetuum præstare patrocinium non desistatis.

Ad hæc etiam quatinus in epistolaris tanquam calce sermonis, salva monachorum pace, vestraque potissimum venia petita, pauca loquamur; quia monachus vester cubicularius pariter et commensalis, exteriore nigredine fucatus, et utinam non interiore contaminatus, nos cum libro nostro vobis[1] præsentato, tanquam scripto famoso, pravo judicio, quia sicut veritatis sic et caritatis expertissimo, dignos incendio multis audientibus asseveraverit. Necnon et librum eundem supercilio Pharisaico fastuque Dorobernico se propriis in ignem manibus in brevi missurum minis acerrimis oculisque torvis et verbis non minus vultuosis quam tumultuosis constanter affirmavit: piæ paternitati vestræ preces porrigere dignum duximus, rogantes quatinus comminator ille, plus acerbitatis in se quam humilitatis vel caritatis habens, dicti libri vestri et nostri, ne vel nostrum abradendo, vel suum nequiter inserendo, scripta corrumpat, copiam nullatenus habeat aut custodiam. Nihil enim, ut nostis, tam bene dictum aut scriptum est, quod non possit malignitas depravare. Veruntamen lectas ab alio libri sententias audire si velit, non prohibeatur; quatinus justas audiendo sibi similium correptiones, zelo revera rectitudinis ad corrigendum et non amaritudinis ad rodendum emissas, ipse corrigatur; aut si forte incorrigibilis auditor inventus fuerit, tetro livore tabescat. Discat et hoc quoque, quod nondum didicisse videtur; quia scripta famosa dicuntur, quibus viri probi ac virtuosi prava falsaque delatione diffamantur. Cujusmodi delatoribus linguam capulandam aut caput amputandum lex imperialis digne decrevit. Non illa vero famosa

[1] *libro nostro*] Vult Librum contra Ordines Monasticos, *Speculum Ecclesiæ* dictum, W.

reputanda sunt, sed verius officiosa, quæ causa correctionis et emendationis amici vel proximi sunt emissa. De quibus et illud Ambrosianum[1] audiatur elogium: "Correptiones quidem in amicitia gratæ "sunt; aculeos habent, dolores non habent." Unde Jeronimus: "Multotiens bona parantur invitis; dum "eorum potius utilitati consulitur quam voluntati. "Nam et qui freneticum ligat, et qui letargicum "excitat, ambobus molestus, ambos amat. Haud dis-"similiter ad ægroti vulnera sanandum cirurgicus "accedit, et calibata manu nunc carnes putridas re-"secat, nunc vulnera ligat et fomenta coaptat, nunc "ossa incidit et separat; crudelisque simul ac cle-"mens, non parcit medicus, ut parcat; et sævit, ut "misereatur."

Noscat igitur delator ille, quod notum est satis, et supercilium Dorobernicum quandoque deponat; quia sunt plerique, quos adeo vicia sua delectant, quod ea malint finaliter atque pœnaliter occultari, quam remediabili confessione propria, vel correptione aliena, feliciter atque salubriter propalari.

Ut autem paulisper ad priora revertamur, et dicti delatoris nostri cornua plenius adhuc retundamus, dentesque caninos tanquam martulo ferreo sive malleo confringamus; si dicta quælibet aut scripta mordacia, quanquam zelo caritatis et pietatis emissa (quoniam ingenua ingenia magis revera verba timent aspera quam verbera dura, propter quod plerosque quos non corrigit timor emendat pudor), censet esse famosa; Epistolas quoque Pauli, quibus insensatos Galathas vocat, et quibus etiam masculos cum masculis et mulieres cum mulieribus turpitudinem agentes palam enarrat, ut corrigat;—quoniam fas est interdum, ut materiæ verba sint cognata, scriptaque Jeronimi fere

[1] *Ambrosianum*] cf. p. 369.

cuncta caritativa quidem et correctiva reprehensione repleta, — temeraria censura condemnet; necnon et verba Christi scriptaque, quibus Judæos hypocritas vocat ut corrigat dicens: "Quid me tentatis, hypo-"critæ?"[1] et alibi de eisdem: "Generatio prava "signum quærit,"[2] &c. item et archisynagogum, indignantem quod paraliticum Sabbato curasset, coram omnibus hypocritam vocat;[3] incendio digna, non minus fatuo judicio quam falso, confirmet. Nec mirum quod sic decernit, qui sic cernit; sic quoque deliberat, qui ad oculum judicat. Utinam igitur illi, qui verba vitiorum reprehensiva tantis detestantur nisibus et abhorrent, non minus ipsa vitiosa facinora tam publicis actibus quam secretis abhorrerent.

Valeat in Domino multis profutura per ævum, gregemque commissum nullatenus desertura, quinimmo lupis rapacibus fiducialiter, fortiter atque finaliter baculo pastoris vocibusque clamosis occursura, prudens et pia Paternitas vestra.

Explicit epistola a Giraldo digesta.

---

[1] *hypocritæ*] Matth. xxii. 18.
[2] *quærit*] Mat. xvi. 4.
[3] *vocat*] Luc. xiii. 18.

GIRALDI CAMBRENSIS

EPISTOLA AD CAPITULUM HEREFORDENSE DE LIBRIS A SE SCRIPTIS.[1]

In answer to his maligners, with a history of his several works, and the periods at which they were composed and published.

Ad illos tutum habet accessum justa petitio, quorum non ignoratur discretio pariter et eruditio. Rogo itaque quatinus librum nostrum, sc. *Ecclesiæ Speculum,* beato[2] Æthelberto anno jam fere præterito datum, mihi per hunc clericum præsentium latorem, ad corrigendum adhuc plenius et utilia quædam locis competentibus adjiciendum, remittere velitis. Memorialem enim interim vobis *Topographiam Hibernicam,* et *Vaticinalem Hybernicæ expugnationis Historiam,* opera duo sc. et diversa, sed uno volumine conserta, per eundem destinavi; quem cum melioratum susceperitis, quod in proximo fiet, et emendatum, alium, si placet, remittetis. Peto similiter et illud, quatinus in *Topographia* nunc missa, in Distinctione prima, quasi juxta principia, tractatum de avibus earumque naturis et allegoriis etiam adaptatis, percurrere legendo non postponatis. Pretium namque laboris et præmium fore mihi noveritis, quotiens eruditis oculis, aut auribus se forte subjicere scripta nostra contigerit. Nosse vos enim pro certo volui, quod transactis annorum curriculis triginta vel pluribus, cum circiter

---

[1] From Lambeth MS., f. 160.

[2] *beato*] Sc. Ecclesiæ Herefordensi.

editionem dictæ *Topographiæ* primam, et libri recitationem, in publica cleri audientia per triduum solemniter Oxoniæ factam, cum archipiscopus Cantuariensis Baldewinus, vir quidem valde litteratus et in Sacris Scripturis affatim eruditus, dictum de avibus earumque naturis et allegoriis assignatis tractatum coram se lectum quandoque relectumque diligenter audisset; quæsivit, utrum evidentiam aliquam ad allegorias illas sic assignandum ab agiographis et expositoribus nostris habuissem. Cumque responsum accepisset, quod revera penitus nullam nisi quod solum gratia divina concessit; subjecit vir ille bonus atque benignus: "Nec mirum, quia certe eodem spiritu, quo "et ipsi."

Scire vos etiam et hoc cupio, quoniam juvenili tempore, cum per lustra fere sex artibus indulserim, triviisque præcipue studiis vehementer animum applicuerim, Parisiusque tum propter exercitium, tum propter etiam laudationis[1] humanæ titulum, scholas aliquamdiu publice rexerim; tandem maturiori consilio magistrorum limina theologicorum auditor et amator avidus per triennium integrum et amplius terere cœpi nec cessavi; et super artium ac litteraturæ fundamenta superædificare stabiliter, per Dei gratiam, tam theologicas quam canonicas statui disciplinas. Egressus itaque tenore sub isto de scholarum tunc gymnasio, demum reversus in patriam, sciensque quoniam juxta philosophi sententiam, "animus si re- "mittitur, amittitur;" ne forte quiete torpescerem aut desidia, dictam *Hiberniæ Topographiam* cum abditis suis et arcanis, aliisque regnis per orbem universis, valde diversis et prorsus alienis, opus ab alio non attemptatum, ad tractandum aggressus fui.

[1] *laudationis*] lauonis, MS., mendose; *rationis humanæ utilitatem*, W., conj.

Postmodum autem aliquot annis evolutis theologica repetens studia, per quinquennium spatium et ultra litteris sacris animum incunctanter et incessanter applicui. Præter hæc etiam non minus in hospitiis alibi, quam scholarum exercitiis otiisque litteralibus, quoniam, ut ait philosophus,—"Otium sine litteris mors "est, et tanquam hominis vivi sepultura;"—tam luculentis studiis diurnis, quam lucubrationibus quoque nocturnis, studiosum continuare laborem, et mentis aciem vel legendo vel scribendo jugiter exercere constitui. Consideret itaque ratio provida mensque discreta, cum vir ille tam eruditione quam dignitatis honore præditus et præclarus, primos labores nostros et quasi præludia quædam, ad experiendum ingenii vires et exercendum attemptata, tanta commendatione digna censuerit, ut dictum est supra; utrum commendari debeant et digne laudari, quæ provectior ætas et eruditior emiserit, an malicioso lividorum judicio reprobari?

Illud quoque palam et in propatulo cunctis esse desidero; qualiter vir ille magnus et merito magnificandus completa legatione sua tam devota per horridos et hispidos Walliæ fines in Crucis obsequium et Crucifixi negotium, quia tunc forte cum dictæ *Topographiæ* sibi præsentatæ lectio, quam libenter audiebat, a nobis coram ipso cotidie facta completa similiter erat; sermonem ad me dirigens et os sacrum in verba resolvens, ait: "Opus tuum, archidiacone, "quod jam perlectum audivimus, quoniam uniformiter "tam verborum flosculis quam sententiarum medullulis "adeo convenienter et competenter cunctis ex partibus "exornatur, quod nec primum medio, medium nec dis-"crepet imo, dignum commendatione plurima judicamus. "gratiamque stili talem tibi collatam a Domino, quam "plus opibus cunctis terrenis et transitoriis proculdubio "diligere debes et approbare, nullo vacare tempore sinas "aut permittas; tibique in fide consulimus, et tanquam

"nostræ prælationis officio firmiter injungimus, quatinus "litterati ingenii tui gloriam, gratiamque stili tam "egregii desuper datam, in aliquo litterali studio, quod "multis in posterum proficere queat, semper exerceas, et "in caritatis opere tali vitalia complere tempora non "desistas."

Propter hæc igitur monita, quinimmo præcepta, quibus obedire necesse fuit, animum antea studiis obnoxium longe propensius solito curis litteralibus applicare dignum duxi. Adeo quidem ut veluti modum in his atque modestiam omnem minus servantem non solum æmuli, verum etiam amici nonnulli, tanquam me senem penitus infatuatum reputaverunt ac delirum, sæcularibusque negotiis minus intentum, et in iis quæ mundi sunt promotum longe segnius et sublimatum. Verumtamen ut dicti prælati tanti monitis adquiescam et præceptis obediam; et cum præsentibus propter invidiam placere non valeam, saltem posteritatis favorem et gratiam, si litteraturæ decus quandoque resurgat, nisibus totis mihi perquiram; dictas contumelias et convicia pati satis tolerabile duxi. Quinimmo non propter applausum in futuro laudis humanæ, quod vanitati revera subjacet apertæ, sed propter spem potius retributionis æternæ, quia litteralia studia, quibus adeo perseveranter mens intenta, multos in posterum ædificare per Dei gratiam et informare valebunt, dictas sustinere contumelias et opprobria valde concupiscibile judicavi.

Porro quatinus ad priora revertamur: post commendationem dicti libelli tantam ab archiepiscopo Cantuariensi factam, duas commendationes ejusdem a duobus viris litteratissimis, Waltero Mapo sc. Oxoniensi archidiacono, et magistro Roberto de Bello-foco, Salesburiensis ecclesiæ canonico, similiter emissam, et hic apponere præter rem non putavi. Lecto namque libello primum eodem ab archidiacono, sicut et aliis quibusdam de juvenilibus laboribus nostris, quos libenter audiebat et

inspiciebat, ait: "Et si forte scripta Giraldi non propter "aliud digna commendatione fuissent, nisi propter "procemia sola tam egregia, dicerem ea proculdubio "laude non indigna." Eoque dicto rogavit, quatinus Libellum de procemiis operum nostrorum variis, in unum consertis, ei donarem. Sed quoniam alii vel antea vel post similiter efflagitaverant, quidam metrica carmina mea juvenilis ætatis, quidam epistolas et dictamina ad varias personas variis temporibus destinata, nonnulli quoque rhetoricas orationes persuasibiles, per opuscula nostra varia dispersas, quibus movebantur, in unum congestas, et magnorum quoque virorum descriptiunculas congrue et competenter adaptatas, de dono nostro mero sibi largiri postulabant. Verum quia laborem honestum fugere non consuevi, quatinus uno beneficio quanquam laborioso singulis petitionibus illis et omnibus plene et abunde satisfacerem, de dictis quatuor per totidem distinctas particulas artificiose consertas, sicut delectabile sic et opus non inutile compaginare curavi; ut tanquam pluribus ex hortulis et pictis arvorum pratis mens studiosa præcipuos eligere flosculos, tam salutiferos quam odoriferos, queat; et quasi marinas inter arenas, aliquas forte virtuosas valeat gemmas excerpere.

Et ut etiam dicti canonici Salesburiensis præmissa commendatio non prætermittatur, sciendum quod dicta *Topographia* post quam apud Oxoniam solemniter recitata per triduum fuerat, per varia loca se diffudit, et ad manus dicti canonici litteralibus in studiis laudatissimi forte devenit. Quem cum legeret et relegeret, satiarique legendo seu fatigari vix valeret, quæsivit tandem ab eo familiaris quidam clericus ejus et commensalis, quid in illo libro novello dignum lectione sua tam continua tamque libenter et totiens repetita tunc reperiret, qui sacris Scripturis, tam arduis atque subtilibus studiis assiduis animum applicare consuevit? Cui respondens statim ait et

assertive proposuit, quod ideo librum illum inspectione tam affectuosa nec fastidiosa dignum judicabat, quia si viginti clerici litteratiores et laudabiliores totius Angliæ, ubi tot sunt boni, super eadem materia sibi commissa per triennale spatium, quo completum est istud, communi labore studioque continuo tam eximium opus emisissent, dicerem ipsos præconiali laude dignissimos.

Præscriptis etiam adjicere curavi, quod ante monita viri sancti tam salubria ex propriæ motu industriæ, juvenili conamine scripta nonnulla compegeram, animis revera studiis litteralibus addictis, non inutilia; in primis videlicet *Cronographiam metricam*, et *Mundi nascentis discriptiunculam;* et *Cosmographiam* pentametris versibus exornatam; deinde *Topographiam Hibernicam;* et *Vaticinalem* postea regionis ejusdem *Expugnationis Historiam.* Item et laboriosum per hispida et inæqualia Walliæ loca postmodum *Itinerarium;* et succinctam *Kambriæ descriptionem*, gentisque Britannicæ naturam expressam, et proprietatem ab aliis nationibus longe diversam et prorsus alienam, studiosis absque dubio mentibus opus commodum et compendiosum. Item *Symbolum Electorum*, et *librum de Invectionibus* intitulatum, ad præmissas injurias multas vice talionis animo vindice nec immerito responsalem. Item *Speculum duorum commonitorium ac consolatorium;* et quod sola peperit indignatio, cum Epistolis paucis ad injurias illatas respondentibus ac remordentibus, quasi querulum carmen emissum. Item librum *de Promotionibus et Persecutionibus Gaufridi Eboracensis Archiepiscopi;* quod nec incunabulis aut celsitudine generis, nec in divitiis aut fortunæ blanditiis spes ponenda, exemplum præbendo.

Item ad natale solum plenius illustrandum, ingeniumque variis exercendum studiis et exacuendum, otiumque per omnia desidiosum fugiendum attentius atque cavendum, expressam *Kambriæ totius Mappam*, cum

montanis arduis et silvis horridis, aquis et fluviis et castellis erectis, cathedralibus etiam ecclesiis et monasteriis multis, maximeque Cisterciensis Ordinis, copiosa pariter et artificiosa sumptuositate constructis, arcto folio, strictoque valde locello et spatio brevissimo, distincte tamen et aperte declaravi.

Post monita vero suscepta, grata plurimum et accepta, maturioribus studiis atque majoribus animum applicando, librum *de Principis Instructione*, multis auctoritatibus tam philosophicis quam theologicis per exempla pariter et præcepta studioso labore compaginatum, longisque lucubrationibus elaboratum, edere curavi. Item et *Gemmam Ecclesiasticam* subsequenter, de sacramentis ecclesiasticis saluti animarum pernecessariis, necnon et de clericali continentia conversationem honestam per capitula plurima et tam exempla congrua quam præcepta doctrinaliter insinuantia. Item de monasticis ordinibus et ecclesiasticis religionibus variis, librum inter labores grandes fere postremum, continuoque triennali studio laboriosius editum, cui *Speculum Ecclesiæ* titulus non incongrue nomen imposuit; quia quæ vitanda fuerint, et quæ propensius imitanda, quasi speculo dilucido discerni in eo poterunt et perpendi, cum gratia bonorum et dilectione, odio vero malorum et indignatione, digessi. Item et *Dialogum, librumque de gestis Giraldi* laboriosissimis, Menevensi ecclesiæ futuris forte diebus pernecessarios; ex quibus nimirum, etsi conferri non possit de casu præterito medela, plurima tamen elici poterit de futuro cautela.

Ad hæc etiam præter dicta maturioris et provectioris ætatis conamina, minora quædam nec inutilia, quæ mixtim et alternatim prout res exigebat, tam epistolaria stilo prosaico varia, quam metrica quoque compegi carmina. Ad magnorum quoque virorum et auctenticorum instantiam plurimam, legendas sanctorum vitas emisi; *Vitam* videlicet *Sancti Ædelberti*,

martyris Herefordensis egregii; *Vitam Sancti David*, Menevensis archiepiscopi; *Vitam* quoque *Sancti Karadoci*, loci ejusdem heremitæ nobilis et presbyteri. Item *Vitam Sancti Remigii*, Lincolniensis episcopi primi. *Vitamque* similiter *Sancti Hugonis*, sedis ejusdem episcopi, de Cartusiensis Ordinis carcere feliciter assumpti. Verum ne parvipendantur hæc opuscula minora, si interdum emergant inter majora, sciendum quia signa sunt saltem et argumenta certissima, quod mens, quæ non minora passim loco et tempore recusat onera, sicut nec majora, merito censeri debet laude non indigna. Beatus Ambrosius eodem stilo studioque, quo sacras Scripturas tam arduas exposuit et explanavit, vitam quoque Sanctæ Agnetis Virginis et Martiris explicare dignum duxit. Sanctus quoque Bernardus Clarewallensis vitam Sancti Malachiæ præsulis Hiberniensis solita stili sui elegantia tractare curavit; eique super altare Clarevallensis ecclesiæ principale, a latere sc. orientali, sepulturam fieri fecit; cui et corpus suum proprium non longe post simili structura lapidea decenter adjungi procuravit.

Adjiciendum hoc etiam, et nota non indignum arbitror; quod tam Origenes quam Jeronimus et Augustinus, quamquam in sacris Scripturis transferendis pariter et exponendis tam utili labore desudaverint, historias tamen temporis sui plurimas, tam ecclesiasticas sc. quam et alias quoque memoratu dignas, tractare non omiserunt; libros etiam epistolares egregios suis temporibus, qui adhuc extant et multos informant, emiserunt. Lucas etiam evangelista, postquam Evangelium ediderat, Actus Apostolorum et tanquam Itinerarium eorum dilucide pertractando declaravit. Sic et non solum Evangelia verum etiam Epistolaria scripta, salutiferæ fidelium doctrinæ pernecessaria, necnon et Apocalypsis visione prophetica et inspira-

tione divina, curis Apostolorum et studiis emanarunt. Quædam igitur oportet facere, veluti sacris utriusque instrumenti paginis, præsertim autem medullis evangelicis principaliter atque finaliter nisibus totis attentius invigilare; et alia tamen, sicut prælibavimus, tam epistolaria cum res exegerit, quam cætera cuncta quoque variis ex causis pernecessaria, nullatenus omittere. Quanquam enim medullæ carnium interiores cum ossibus effractis eliciuntur, dulcius sapiant et fortius enutriant; carnes tamen exteriores sumptæ similiter et consumptæ, tam ad usum quam ad esum necessariæ, non inutiles esse reputari debent. Ad historicorum namque commendationem moralis ille philosophus, Seneca scilicet historiæ descriptionem talem non inelegantem emisit: "Historia est antiquitatis "auctoritas, testis temporum, lux veritatis, vita me-"moriæ, magistra vitæ, nuntia vetustatis."

Sciant itaque lividi nostri, quod non vitam hactenus vel desidiosam duxi vel otiosam, nec ullo tempore per Dei gratiam, dum superesse valuero, ducam. Unde secure me senem fatuum atque delirum æmuli vocent, rodant, et lacerent, et latrare non cessent. Ego juxta viri sancti totiens dicti monita præceptaque salubria, gratiam stili desuper datam vacuam Deo dante non relinquam; propter quod in litteralibus studiis, et tam theologicis quam philosophicis et historicis, variis vicibus, sicut hactenus feci et consuevi, studiosum animum indesinenter exercens, non solum in his ad posterorum eruditionem zelo caritatis maximo diutius immorari, verum etiam mori, vitalemque spiritum, cum hora supervenerit, exhalare, desiderabile duxi. Periculosum tamen est hodie, sicut et olim, et calumniosis æmulorum undique depravationibus expositum, scribentis maximeque nova cudentis officium. Unde moralis ille philosophus egregius, Seneca: "Lividi lectoris "malitia dictionem sanam et insanam pari revolvit

"appetitu; non amplius concupiscens electa quæ laudet, "quam despecta, quæ rideat." Item et poeta:

"Discit[1] enim citius meminitque libentius illud,
"Quod quis deridet, quam quod probat et veneratur."

Sane quoniam duplex esse constat doctrinæ genus, aliud enim linguæ labiorumque labore cathedraliter emissum, auribus se applicat auditorum, aliud mentis manusque ministerio, studio videlicet stilique vicissim et calami officio, litterarum nexibus coagulatum, oculis se subjicit inspectorum. Ideoque postremum hoc, tum propter dicta viri sancti monita, quibus resisti nec decuit ullatenus nec debuit, tum etiam quoniam istud utilius et diuturnius, quia communius et longævius, mihi doctrinæ genus elegi. Vox enim emittitur, et verba pertranseunt; scriptum vero semel editum et approbatum tenaci longævitate transmittitur ad posteros, et notariorum opera successiva renovatione perpetuatur. Unde cum Origenes et Jeronimus cæterique agiographi nostri et doctores ecclesiastici multum Christi sponsam modis utrisque, longe plus tamen libris quam linguis, litterisque quam labiis, ipsam illustrarunt.

Nam patribus nostris ecclesiæque rectoribus atque doctoribus, nisi tanta studendi scribendique cura fuisset, conceptumque corde thesaurum in scripta redactum posteris præsentandi, in quo nunc ecclesia vel metrice psalleret vel melice jubilaret? in quo vel scismaticis resisteret, vel hæreticis aut etiam inimicis crucis Christi plene et perfecte responderet? Item nisi auctores linguæque Latinæ moderatores tanta diligentia studiis scriptisque suis orbem universum illustrassent, professionis hodie litteratoriæ tam celebri frequentia

[1] *Discit*] Hor. Ep ii. i. 262.

vulgi per ora quid volitaret? Aut etiam quid haberet quod legeret tereretque viritim publicus usus? Sicut in procemio *Gemmæ* nostræ *Ecclesiasticæ* primo plenius super his disputatur.

Virilis igitur est animi, mentisque a natura bene dispositæ et industriæ claræ, ut quemadmodum a patribus atque prioribus nostris affatim omnes accepimus, sic et nos tam decessorum nostrorum sicut et præsentium quam et posterorum quoque studiis aliquid adjiciamus; et saltem cum vidua evangelica in gazophylacium Domini duo minuta mittamus; quatinus tam recte vivendo quam recte scribendo, nostri memoriam longis in ævum spatiis extendamus. Et quod satius est longeque sanius atque salubrius, plus per opera bona quam per opuscula vana, præsertim si plausus popularis aucupativa fuerint et appetitiva, de luctu in lucem, de via in patriam, de morte in vitam doloris ignaram et finis nesciam, felici mutatione gratiæque supernæ benigno favore transferamur.

Habeat igitur in studiis librisque nostris, multis absque dubio lucubrationibus ad posterorum utilitatem elaboratis, quatinus æmulis nostris ilia rumpantur, et præsens tempus quod laceret, et posteritas quod laudet. Habeat hoc quod lædat, illa quod legat. Habeat hoc quod damnet, illa quod amet. Habeat hoc quod reprobet, illa quod probet. Valeat in Domino cara nobis fraternitas vestra.

GIRALDI CAMBRENSIS

CATALOGUS BREVIOR LIBRORUM SUORUM.

Sequitur de Catalogo et numero Librorum a Giraldo compositorum.[1]

Occurrit hic igitur in primis tempore tenerior *Cronographia* nostra, et *Mundi Cosmographia*, annis adolescentiæ versibus hexametris pentametrisque metrice composita, plus philosophicum quam theologicum nonnullis in locis dogma secuta.

Item, *Topographia Hybernica*, liber sc. de situ terræ illius et mirabilibus ejusdem multis exaratus, apud Oxoniam per tres dies continuos in publica cleri audientia recitatus.

Item, Liber *de Expugnatione Hyberniæ*, et hac ultima insulæ illius per Anglos subactione.

Item, Liber *de Legendis Sanctorum;* Vita sc. *S. David* Menevensis archiepiscopi, Vita *S. Caradoci* nobilis loci ejusdem confessoris, Vita *S. Ethelberti* martyris Herefordensis egregii, Vita *S. Remigii* Lincolniensis episcopi primi, Vita *S. Hugonis* quinti post Remigium loci ejusdem antistitis.

Item, Liber *de promotionibus et persecutionibus Gaufredi Eboracensis Archiepiscopi;* quia nec in cunabulis aut celsitudine generis, nec in divitiis aut fortunæ blanditiis spes ponenda, exemplum præbens.

---

[1] Domit. i. 136, b.

Et quoniam non sub certi auctoris nomine liber editus est, merito dicitur apocriphus.

Item, *Symbolum Electorum,* ad varia complendum diversorum desideria, sicut ex procemio libri ejusdem patet, compaginatum.

Item, *Liber Invectionum,* Romæ in Giraldum acriter inchoatus, et ibidem ab ipso, papa monente, in pleno consistorio ad injurias respondente, et objecta crimina non incompetenter evacuante pariter et refundente, necnon et utilia postmodum quædam adjiciente consummatus.

Item, *Speculum duorum Commonitorium et Consolatorium;* et quod sola peperit indignatio, cum Epistolis paucis ad injurias illatas respondentibus ac remordentibus, quasi querulum carmen emissum.

Item, liber de cleri ecclesiastici circa sacramenta majora magisque necessaria instructione, et persuasibili valde per exempla pariter et præcepta ad vitæ honestatem inductione, cui *Gemma Ecclesiastica* titulus nomen imposuit.

Item, *Itinerarium Giraldi,* et laboriosa Baldwini Cantuariensis archiepiscopi legatio, devotaque per Walliam in crucis obsequium prædicatio.

Item, *Cambriæ Topographia* et tam terræ quam morum gentis illius brevis et compendiosa descriptio. Cujus in fine satis succinctus ac dilucidus tam *Retractationum Tractatus,* quam *Librorum nostrorum Catalogus* non incompetenter est appositus.

Item, circiter id ipsum temporis, quo *Cambriæ Descriptionem* stilo perstrinximus, *Mappam* ejusdem expressam, quatinus et natale solum non tantum literis verum etiam protractionibus quibusdam et quasi picturis variis, nec incompetentibus aut indecentibus, nostra foret ad unguem opera declaratum, brevi in loculo arctoque folio loca quamplurima complectentes, eademque tamen dilucide satis et distincte disponentes, non absque studioso labore propalavimus.

Item, Liber *de Fidei fructu Fideique defectu,* quanta ferventem præmia, quanta frigentem supplicia manent, succinta brevitate declarans; labor sc. diligenti lectori non inutilis.

Item, Liber *de Principis instructione,* totiens promissus; fere inter primos inchoatus, inter ultimos autem propalatus, diu nimium clausus et sopitus, quando tute prodire posset plurimis annorum curriculis tempus exspectans; liberaliter quidem et non livide legenti labor sua quoque laude non indignus.

Item, Liber *de Gestis Giraldi* laboriosis Menevensis ecclesiæ, de cujus dignitate multa complectitur; quanquam ad præterita minime medelam, magnam tamen ad futura cautelam præstans. Labor non infructuosus; ubi perpendi evidentissime poterit, quod ecclesia militans per surreptiones varias, instrumentorum ac testium falsitates, plerumque decipitur aut corrumpitur; triumphans vero non irridetur. Et quod non semper ad merita æque respondent in terris præmia; vel cæca in incertum aberrante, ut solet, et exorbitante fortuna, vel certe benigniore clementia juxta cordis desideria, si pie, pure, legitimeque certatum fuerit, ad æternam felicitatem corona reposita et mercede servata.

Explicit.

GIRALDI CAMBRENSIS

RETRACTATIONES.

Tractatum Retractationum et Catalogum Librorum diligentia Giraldi compositorum in calce libelli de Kambriæ Descriptione digne duximus adjiciendum.[1]

Quoniam itaque cunctorum habere notitiam, ut ait imperator, et in nullo peccare potius divinitatis est quam humanitatis; quoniam, Tullio testante, nihil rebus in humanis simplicique in genere omni ex parte perfectum natura expolivit; ea quæ in opusculis nostris retractanda decrevimus, quatinus et lector caveat et pro certis incerta non habeat, hic proponere dignum duximus. Quoniam, ut ait Jeronimus, "Errores "adolescentiæ ætas matura condemnat." Item et Boethius: "Res quidem teneris auribus accommodatas "senior philosophiæ tractatus eliminat."

Inprimis igitur de *Topographia Hybernica,* labore sc. nostro primævo fere nec ignobili, ubi multa nova aliisque regionibus prorsus incognita ideoque magis admiranda scribuntur, hoc pro certo sciendum, quod quorundam quinimmo et quamplurium per diligentem et certam indagationem a magnis terræ illius et authenticis viris notitiam elicuimus. De cæteris autem publicam potius terræ famam secuti fuimus. De quibus cum Augustino sentimus, qui in libro de Civitate Dei de talibus, quæ solum fama celebrat nec certa

---

[1] Domit. i. f. 135 b.

veritate fulciuntur loquens, nec ea affirmanda plurimum nec prorsus abneganda decrevit.

Item, in *Symbolo Electorum*, inter versus nostros metricos, duos appositos de duelli descriptione, et duos de dolenti missa consolatione, et quatuor de renuentis solatia responsione, alienos noverit esse lector et non nostros.

Item, in *Libello Invectionum* ubi de Ecclesiasticæ Historiæ Britannicæ cronographia tractatur, præter illa quæ ex tomis Anacleti Papæ et historiis Bedæ eliciuntur, cætera fere cuncta, veluti de enumeratione sedium episcopalium antiquitus Menevensi ecclesiæ suffraganearum et subjectarum, necnon et de dignitate ejusdem ecclesiæ ac libertate tempore Wilfridi episcopi, sicut et de sedibus metropoliticis Britanniæ Majoris per Paganum et Duvianum olim, longe scilicet ante adventum Saxonum in Britanniam, dispositis, magis famam publicam et opinionem quam historiæ cujuspiam certitudinem sunt secuta. Item et super his quæ in eodem libello de archiepiscopo Huberto potius amaritudinis quam rectitudinis zelo magisque vindictæ intuitu quam justitiæ scripta noscuntur, plus operata est fama et opinio quam aliqua per visum vel auditum certitudo; veluti de versu metrico parasito responso, de sermonibus tam in synodo quam alibi in publica audientia factis, verbisque Latinis tam litteraturæ quam etiam sanæ doctrinæ defectum redolentibus, de mercaturis variisque mensuris, de monialibus, et sigilli regii cui præfuit abusu. De his inquam omnibus et similibus, magis absque dubio credendum, quod ea famæ malignæ confictio quam ulla rei gestæ perpetratio publicare præsumpserit.

Similiter etsi in libro de *Gestis Giraldi* hæc forte aut his similia reperiantur, eadem habenda est consideratio.

Ut autem ea quæ de ipso vere dici et scribi poterant paucis aperiam. Erat utique vir ille animosus

et strenuus, et inter virtutes varias incomparabiliter dapsilitate conspicuus. Unde ut ad animi amplitudinem res ei suppeterent et facultates, trans modestiam fuit in acquirendo modis omnibus sollicitus nimis et curiosus. Et utinam adeo spiritualia sapiens sicut et sæcularia, adeo divinitatis amator sicut et vanitatis aucupator, adeo caritate fervidus sicut et cupiditate repletus, adeo inquam supernam sitiens gratiam, sicut et terrenam appetens pompam et mundi gloriam. Erat hic autem principis frænum et tyrannidis obstaculum, populi pax et solatium, majorum pariter et minorum suis diebus contra publicæ potestatis oppressiones in necessitate refugium; sicut ex post factis palam fuit. Ipso namque defuncto statim in regno tyrannis invaluit, et tanquam rupto repagulo non solum in humanas verum etiam res divinas impudens et impudens contumacia crevit. Unde et ultricem non longo post tempore potentiæ cui non resistitur dextram, et cujus animadversio in pertinaciter obstinatos etsi aliquamdiu differtur non tamen aufertur aut evitatur, præsumptuosa superbia sensit.

Poterant igitur, quantum ad humanum spectat examen, decessoris ejusdem ultimi litteratura pariter et religio, necnon et hujus animositas, rigor et strenuitas, si in una forte persona circumscriptis vitiis hæc violantibus conjuncta fuissent, dignum martyris egregii Cantuariensis constituere successorem. Sancta quippe rusticitas sibi solum valet, et quantum exemplo prodest, tantum silentio obest. Strenua vero simul et devota prælatio tanquam tuba vocem exaltat, et scelera sua populo Dei confidenter annuntiat, seque pro domo Domini murum opponens, animam suam dare pro ovibus suis, imminente gregis periculo, in necessitatis articulo non formidat.

APPENDIX.

APPENDIX.

I.

Charter Roll, 2 John, memb. 17, No. 15.

Johannes, Dei gratia, capitulo Menevensis ecclesiæ et clero per episcopatum Menevensis constituto, salutem. Mittimus ad vos dilectos et fideles clericos nostros magistrum Michaelem Belet et Henricum de Rolveston, per ipsos et per has litteras nostras pattentes vobis mandantes et protestantes quod electioni archidiaconi de Brekeinou Geroldi in pastorem ecclesiæ Menevensis nusquam assensum præbuimus neque præbemus; et ne quid in præjudicium dignitatis nostræ fiat de pastore vobis præficiendo appellavimus, et per memoratos clericos nostros et per has litteras nostras patentes appellationem nostram innovamus. Teste me ipso apud Lincolniam, xiij. die Januarii.

II.

Patent Rolls, 3 John, memb. 4, No. 10

Rex, etc., omnibus, etc. Audivimus quod G. archidiaconus de Brechinou, in grave et manifestum dispendium dignitatis nostræ et ecclesiæ Cantuariensis in

episcopatu Menevensi archiepiscopatum constituere [nititur]; et super hoc faciendo dicere se nostrum impetrasse assensum. Unum scire vos volumus, quod nunquam in hoc assensum præbuimus, nec umquam ei consentiemus, sed ei in hoc penitus deficimus. Mandantes vobis, et in fide qua nobis tenemini præcipientes, quatinus nullatenus ei in hoc temerario proposito suo assistatis, vel ei in hoc consilium et auxilium præstetis, sed modis omnibus quibus poteritis processum suum in hoc impediatis, sicut dignitatem nostram diligitis. Teste me ipso apud Vernolium, viij die Marcii.

III.

Patent Roll, 3 John, memb. 2, No. 2.

Rex, etc., omnibus, etc. Sciatis quod G. archidiaconus de Brechinhou manifeste operatur contra coronam et dignitatem nostram, qui se gerit electum Menevensem, cum nos in eum eligendum nunquam præbuimus assensum. Et inde trahit in causam W. abbatem Sancti Dogmaelis, in cujus electionem consensimus. Temporalia etiam episcopatus Menevensis quæ vacante sede debent in nostra manu esse, ex diuturna et approbata regni nostri consuetudine, contra coronam et dignitatem nostram sibi committi procuravit; hæc et alia contra nos impudenter perquirendo, qualia nullus alius post coronationem nostram contra nos attemptavit. Et quum hæc nulla ratione sustinebimus, mandamus vobis quod sicut honorem nostrum et dignitatem diligitis, quæ sicut fideles nostri fovere et manutenere tenemini; prædicto G. archidiacono in nullo ad hoc consilium vel auxiiium vel assensum præstetis; sed prædictum abbatem Sancti Dogmaelis, quantum pote-

ritis resistatis. Quicumque autem aliter fecerit, manifestum erit ipsum nobis et dignitati nostræ adversari. Teste meipso apud Rupem Aurivall. x. die Aprilis.

IV.

Patent Roll, 3 John, memb. 7, No. 32.

JOHANNES, Dei gratia, etc., omni clero et populo Angliæ, etc. Universitatem vestram scimus non latere, quod custodiæ episcopatuum et abbatiarum vacantium in regno nostro in temporalibus, omnibus antecessoribus nostris, et nobis hactenus ex diuturna et approbata consuetudine regni nostri consueverunt competere. Verum quia Geraldus, archidiaconus de Brichunhou qui se gerit electum Menevensem, et cujus electioni non consentimus nec unquam consensimus, custodiam temporalium episcopatus Menevensis in damnum et dispendium dignitatis coronæ nostræ præsumit usurpare, quod nos nulla ratione salva dignitate nostra sustinere possumus vel debemus; vobis mandamus et firmiter præcipimus, ne quis vestrum prædicto G. in temporalibus, quæ ad jam dictam ecclesiam spectant, respondere, vel ipsum ad ea optinenda promovere aut manutenere præsumat; sicut nostram diligit fidelitatem et coronæ nostræ dignitatem. Sciatis enim quod si quisquam vestrum in contrarium pro eodem G. aliquid attemptaret pro manifesto habebimus ipsum dignitati nostræ et coronæ inimicari. Teste me ipso apud Rothomagum, xvij. die Decembris.

Sub eadem forma scribitur capitulo Menevensi.

V.

Patent Roll, 5 John, memb. 7, No. 32.

Rex, etc., omnibus baronibus et fidelibus per episcopatum Menevensem constitutis, etc. Quot et quantis machinationibus nos et jura nostra opprimere, et dignitatem coronæ nostræ expugnare, et regni nostri consuetudines ab antiquis temporibus in electionibus episcoporum optentas, G. archidiaconus de Brecheino pro posse laboraverit extinguere, tam in curia Romana quam alibi, satis norunt universi. Per eum etiam non stetit, quin pravis suggestionibus ejus et dilationibus malitiosis et venenosis, non solum pax partium vestrarum immo totius regni nostri tranquillitas turbaretur, maxime cum inimicis nostris nequiter communicando, talia confinxerit, quæ nobis et regno nostro manifestum importarent dispendium, si iniquitas ejus prævaleret et pro voto processisset in actum. Unde non immerito ipsum inter inimicos nostros duximus numerandum; vobis et omnibus nos diligentibus mandantes et districte prohibentes, ne ejus promotioni aliquo modo consentiatis, immo ejus promotionem pro posse impediatis. Non enim justum est, quod ille a fidelibus nostris diligatur vel promoveatur, qui in damnum et dispendium dignitatis regiæ et pacis regni perturbationem anhelat.

Teste me ipso apud Triasnum, xj. die Septembris.

VI.

Patent Roll, 5 John, memb. 4. No. 10.

Rex, etc., omnibus baronibus, etc. Menevensis, etc. Sciatis venerabilem patrem nostrum dominum H. Cantuariensem archiepiscopum recepisse in gratiam et fami-

liaritatem suam magistrum G., et nos similiter ad instantiam ejusdem archiepiscopi; unde vobis mandamus et præcipimus, quatinus illum et suos protegatis et manuteneatis, etc. Nolumus etiam quod propter iram aliquam aut inimicitiam præteritam, aliquid mali ei vel suis inferatur.

Teste me ipso apud Oxoniensem, v. die Januarii.

VII.

Charter Roll, 5 John, memb. 25. No. 7.

Carta Simonis Peitevin.—Johannes, Dei gratia, etc., omnibus, etc. Sciatis nos, divinæ pietatis intuitu, dedisse et concessisse Simoni Peitevin, servienti nostro de garderoba, medietatem illius liberationis quam Geraldus, archidiaconus de Brechinniho habuit, tenendam et habendam in puram et perpetuam elemosinam tota vita sua, percipiendam per manus vicecomitis Hereford annuatim in suis terminis; et ut hæc nostra donatio rata permaneat in posterum, eam præsenti scripto et sigilli nostri testimonio confirmavimus.

Teste, etc., J. archidiacono Wigorniæ, J. capellano nostro, magistro R. de Stokes, magistro Alano de Creton, Rogero capellano, Johanne de Plesseto, Ricardo de Mida. Datum per manum S. præpositi Beverlacensis, etc., apud Pontem Arch., primo die Junii, anno, etc., quinto.

END OF VOL. I.

LONDON:
Printed by GEORGE E. EYRE and WILLIAM SPOTTISWOODE,
Printers to the Queen's most Excellent Majesty.
For Her Majesty's Stationery Office.

LIST OF WORKS

PUBLISHED

By the late Record and State Paper Commissioners, or under the Direction of the Right Hon. the Master of the Rolls, which may be had of Messrs. Longman and Co.

PUBLIC RECORDS AND STATE PAPERS.

Rotulorum Originalium in Curia Scaccarii Abbreviatio. Henry III.—Edward III. *Edited by* Henry Playford, Esq. 2 vols. folio (1805—1810). *Price*, boards, 12*s.* 6*d.* each, or 25*s.*

Calendarium Inquisitionum post Mortem sive Escaetarum. Henry III.—Richard III. *Edited by* John Caley and J. Bayley, Esqrs. 4 vols. folio (1806—1808 ; 1821—1828), boards: vols. 2 and 3, separately, *price*, boards, each 21*s.*; vol. 4, boards, 24*s.*

Librorum Manuscriptorum Bibliothecæ Harleianæ Catalogus. Vol. 4. *Edited by* The Rev. T. H. Horne, (1812) folio, boards. *Price* 18*s.*

Abbreviatio Placitorum, Richard I.—Edward II. *Edited by* The Right Hon. George Rose, and W. Illingworth, Esq. 1 vol. folio (1811), boards. *Price* 18*s.*

Libri Censualis vocati Domesday-Book, Indices. *Edited by* Sir Henry Ellis. Small folio (1816), boards (Domesday-Book, vol. 3). *Price* 21*s.*

Libri Censualis vocati Domesday, Additamenta ex Codic. Antiquiss. *Edited by* Sir Henry Ellis. Small folio (1816), boards (Domesday-Book, vol. 4). *Price* 21*s.*

STATUTES OF THE REALM, in very large folio. Vols. 1 to 11 (except vols. 5 and 6.) including 2 vols. of Indices (1810—1828). *Edited by* Sir T. E. TOMLINS, JOHN RAITHBY, JOHN CALEY, and WM. ELLIOTT, Esqrs. *Price* 31*s*. 6*d*. each.

*** The Alphabetical and Chronological Indices may be had separately, *price* 30*s*. each.

VALOR ECCLESIASTICUS, temp. Henry VIII., Auctoritate Regia institutus. *Edited by* JOHN CALEY, Esq., and the Rev. JOSEPH HUNTER. Vols. 4 to 6, folio (1810, &c.), boards. *Price* 25*s*. each.

*** The Introduction is also published in 8vo., cloth. *Price* 2*s*. 6*d*.

ROTULI SCOTIÆ IN TURRI LONDINENSI ET IN DOMO CAPITULARI WESTMONASTERIENSI ASSERVATI. 19 Edward I.—Henry VIII. *Edited by* DAVID MACPHERSON, JOHN CALEY, AND W. ILLINGWORTH, Esqrs., and the Rev. T. H. HORNE. 2 vols. folio (1814—1819), boards. *Price* 42*s*.

"FŒDERA, CONVENTIONES, LITTERÆ," &c. ; or, Rymer's Fœdera, A.D. 1066—1391. New Edition, Vol. 2, Part 2, and Vol. 3, Parts 1 and 2, folio (1821—1830). *Edited by* JOHN CALEY and FRED. HOLBROOKE, Esqrs. *Price* 21*s*. each Part.

DUCATUS LANCASTRIÆ CALENDARIUM INQUISITIONUM POST MORTEM, &c. Part 3, Ducatus Lancastriæ. Calendar to the Pleadings, &c. Henry VII.—Ph. and M. ; and Calendar to Pleadings, 1—13 Elizabeth. Part 4, Calendar to Pleadings to end of Elizabeth. *Edited by* R. J. HARPER, JOHN CALEY, and WM. MINCHIN, Esqrs. Part 3 (or Vol. 2) (1827—1834), *price* 31*s*. 6*d*. ; and Part 4 (or Vol. 3), boards, folio, *price* 21*s*.

CALENDARS OF THE PROCEEDINGS IN CHANCERY IN THE REIGN OF QUEEN ELIZABETH, to which are prefixed examples of earlier proceedings in that Court from Richard II. to Elizabeth, from the originals in the Tower. *Edited by* JOHN BAYLEY, Esq. Vols. 2 and 3 (1830—1832), boards, each, folio, *price* 21*s*.

PARLIAMENTARY WRITS AND WRITS OF MILITARY SUMMONS, together with the Records and Muniments relating to the Suit and Service due and performed to the King's High Court of Parliament and the Councils of the Realm. Edward I., II. *Edited by* Sir FRANCIS PALGRAVE. (1830—1834). Vol. 2, Division 1, Edward II., 21*s*. ; Vol. 2, Division 2, 21*s*.; Vol. 2, Division 3, folio, boards, *price* 42*s*.

ROTULI LITTERARUM CLAUSARUM IN TURRI LONDINENSI ASSERVATI. 2 vols. folio (1833—1844). The first volume commences A.D. 1204 to 1224. The second volume 1224—1227. *Edited by* THOMAS DUFFUS HARDY, Esq. Together, *price* 81*s*. cloth ; or the volumes may be had separately. Vol. 1, *price* 63*s*. cloth ; Vol. 2, cloth, *price* 18*s*.

The Great Rolls of the Pipe for the Second, Third, and Fourth Years of the Reign of King Henry the Second, 1155—1158. *Edited by* the Rev. Joseph Hunter. 1 vol. royal 8vo. (1844), cloth. *Price* 4*s*. 6*d*.

The Great Roll of the Pipe for the First Year of the Reign of King Richard the First, 1189—1190. *Edited by* the Rev. Joseph Hunter. 1 vol. royal 8vo. (1844), cloth. *Price* 6*s*.

Proceedings and Ordinances of the Privy Council of England, commencing 10 Richard II.—33 Henry VIII. *Edited by* Sir N. Harris Nicolas. 7 vols. royal 8vo. (1834—1837), cloth 98*s*.; or any of the volumes may be had separately, cloth. *Price* 14*s*. each.

Rotuli Litterarum Patentium in Turri Londinensi asservati, a.d. 1201 to 1216. *Edited by* Thomas Duffus Hardy, Esq. 1 vol. folio (1835), cloth. *Price* 31*s*. 6*d*.

*** The Introduction is also published in 8vo., cloth. *Price* 9*s*.

Rotuli Curiæ Regis. Rolls and Records of the Court held before the King's Justiciars or Justices. 6 Richard I.—1 John. *Edited by* Sir Francis Palgrave. 2 vols. royal 8vo. (1835), cloth. *Price* 28*s*.

Rotuli Normanniæ in Turri Londinensi asservati, a.d. 1200—1205. Also from 1417 to 1418. *Edited by* Thomas Duffus Hardy, Esq. 1 vol. royal 8vo. (1835), cloth. *Price* 12*s*. 6*d*.

Rotuli de Oblatis et Finibus in Turri Londinensi asservati, tempore Regis Johannis. *Edited by* Thomas Duffus Hardy, Esq. 1 vol. royal 8vo. (1835), cloth. *Price* 18*s*.

Excerpta e Rotulis Finium in Turri Londinensi asservatis. Henry III., 1216—1272. *Edited by* Charles Roberts, Esq. 2 vols. royal 8vo. (1835, 1836), cloth, *price* 32*s*.; or the volumes may be had separately, Vol. 1, *price* 14*s*.; Vol. 2, cloth, *price* 18*s*.

Fines sive Pedes Finium sive Finales Concordiæ in Curia Domini Regis. 7 Richard I.—16 John (1195—1214). *Edited by* the Rev. Joseph Hunter. In Counties. 2 vols. royal 8vo. (1835—1844), together, cloth, *price* 11*s*.; or the volumes may be had separately, Vol. 1, *price* 8*s*. 6*d*.; Vol. 2, cloth, *price* 2*s*. 6*d*.

Ancient Kalendars and Inventories (The) of the Treasury of His Majesty's Exchequer; together with Documents illustrating the History of that Repository. *Edited by* Sir Francis Palgrave. 3 vols. royal 8vo. (1836), cloth. *Price* 42*s*.

Documents and Records illustrating the History of Scotland, and the Transactions between the Crowns of Scotland and England; preserved in the Treasury of Her Majesty's Exchequer. *Edited by* Sir Francis Palgrave. 1 vol. royal 8vo. (1837), cloth. *Price* 18*s*.

Rotuli Chartarum in Turri Londinensi asservati, a.d. 1199—1216. *Edited by* Thomas Duffus Hardy, Esq. 1 vol. folio (1837), cloth. *Price* 30*s.*

Registrum vulgariter nuncupatum "The Record of Caernarvon," e codice MS. Harleiano, 696, descriptum. *Edited by* Sir Henry Ellis. 1 vol. folio (1838), cloth. *Price* 31*s.* 6*d.*

Ancient Laws and Institutes of England; comprising Laws enacted under the Anglo-Saxon Kings, from Æthelbirht to Cnut, with an English Translation of the Saxon; the Laws called Edward the Confessor's; the Laws of William the Conqueror, and those ascribed to Henry the First; also, Monumenta Ecclesiastica Anglicana, from the 7th to the 10th century; and the Ancient Latin Version of the Anglo-Saxon Laws; with a compendious Glossary, &c. *Edited by* Benjamin Thorpe, Esq. 1 vol. folio (1840), cloth. *Price* 40*s.*

—— 2 vols. royal 8vo. cloth. *Price* 30*s.*

Ancient Laws and Institutes of Wales; comprising Laws supposed to be enacted by Howel the Good; modified by subsequent Regulations under the Native Princes, prior to the Conquest by Edward the First; and anomalous Laws, consisting principally of Institutions which, by the Statute of Ruddlan, were admitted to continue in force. With an English Translation of the Welsh Text. To which are added a few Latin Transcripts, containing Digests of the Welsh Laws, principally of the Dimetian Code. With Indices and Glossary. *Edited by* Aneurin Owen, Esq. 1 vol. folio (1841), cloth. *Price* 44*s.*

—— 2 vols. royal 8vo. cloth. *Price* 36*s.*

Rotuli de Liberate ac de Misis et Præstitis, Regnante Johanne. *Edited by* Thomas Duffus Hardy, Esq. 1 vol. royal 8vo. (1844), cloth. *Price* 6*s.*

Documents Illustrative of English History in the 13th and 14th centuries, selected from the Records in the Exchequer. *Edited by* Henry Cole, Esq. 1 vol. fcp. folio (1844), cloth. *Price* 45*s.* 6*d.*

Modus Tenendi Parliamentum. An Ancient Treatise on the Mode of holding the Parliament in England. *Edited by* Thomas Duffus Hardy, Esq. 1 vol. 8vo. (1846), cloth. *Price* 2*s.* 6*d.*

Reports of the Proceedings of the Record Commissioners, 1800 to 1819, 2 vols., folio, boards. *Price* 5*l.* 5*s.* From 1819 to 1831 their proceedings have not been printed. A third volume of Reports of their Proceedings, 1831 to 1837, folio, boards, 8*s.* 3 vols. together, boards. *Price* 5*l.* 13*s.*

THE ACTS OF THE PARLIAMENTS OF SCOTLAND. 11 vols. folio (1814–1844). Vol. I. *Edited by* THOMAS THOMSON and COSMO INNES, Esqrs. *Price* 42*s.*

*** Also, Vols. 4, 7, 8, 9, 10, 11, 10*s.* 6*d.* each Vol.

THE ACTS OF THE LORDS OF COUNCIL IN CIVIL CAUSES. A.D. 1478—1495. *Edited by* THOMAS THOMSON, Esq. Folio (1839). *Price* 10*s.* 6*d.*

THE ACTS OF THE LORDS AUDITORS OF CAUSES AND COMPLAINTS. A.D. 1466—1494. *Edited by* THOMAS THOMSON, Esq. Folio (1839). *Price* 10*s.* 6*d.*

REGISTRUM MAGNI SIGILLI REGUM SCOTORUM in Archivis Publicis asservatum. A.D. 1306—1424. *Edited by* THOMAS THOMSON, Esq. Folio (1814). *Price* 15*s.*

ISSUE ROLL OF THOMAS DE BRANTINGHAM, Bishop of Exeter, Lord High Treasurer of England, containing Payments out of His Majesty's Revenue, 44 Edward III., 1370. *Edited by* FREDERICK DEVON, Esq. 1 vol. 4to. (1835), cloth. *Price* 35*s.*

—— Royal 8vo. cloth. *Price* 25*s.*

ISSUES OF THE EXCHEQUER, containing similar matter to the above, temp. Jac. I., extracted from the Pell Records. *Edited by* FREDERICK DEVON, Esq. 1 vol. 4to. (1836), cloth. *Price* 30*s.*

—— Royal 8vo. cloth. *Price* 21*s.*

ISSUES OF THE EXCHEQUER, containing like matter to the above, extracted from the Pell Records; Henry III. to Henry VI. inclusive. *Edited by* FREDERICK DEVON, Esq. 1 vol. 4to. (1837), cloth. *Price* 40*s.*

—— Royal 8vo. cloth. *Price* 30*s.*

LIBER MUNERUM PUBLICORUM HIBERNIÆ, ab an. 1152 usque ad 1827; or, The Establishments of Ireland from the 19th of King Stephen to the 7th of George IV., during a period of 675 years; being the Report of Rowley Lascelles, of the Middle Temple, Barrister-at-Law. Extracted from the Records and other authorities, by Special Command, pursuant to an Address, an. 1810, of the Commons of the United Kingdom. With Introductory Observations by F. S. THOMAS, Esq. (1852.) 2 vols. folio. *Price* 42*s.*

NOTES OF MATERIALS FOR THE HISTORY OF PUBLIC DEPARTMENTS. By F. S. THOMAS, Esq. Demy folio (1846). *Price* 10*s.*

HANDBOOK TO THE PUBLIC RECORDS. By F. S. THOMAS, Esq. Royal 8vo. (1853.) *Price* 12*s.*

STATE PAPERS DURING THE REIGN OF HENRY THE EIGHTH. 11 vols. 4to. (1830—1852) completing the work in its present form, with Indices of Persons and Places to the whole. *Price 5l. 15s. 6d.*

Vol. I. contains Domestic Correspondence.

Vols. II. & III.—Correspondence relating to Ireland.

Vols. IV. & V.—Correspondence relating to Scotland.

Vols. VI. to XI.—Correspondence between England and Foreign Courts.

*** Any Volume may be purchased separately, *price* 10*s.* 6*d.*

MONUMENTA HISTORICA BRITANNICA, or, Materials for the History of Britain from the earliest period. Vol. 1, extending to the Norman Conquest. Prepared, and illustrated with Notes, by the late HENRY PETRIE, Esq., F.S.A., Keeper of the Records in the Tower of London, assisted by the Rev. JOHN SHARPE, Rector of Castle Eaton, Wilts. Finally completed for publication, and with an Introduction, by THOMAS DUFFUS HARDY, Esq., Assistant Keeper of Records. (Printed by command of Her Majesty.) Folio (1848). *Price* 42*s.*

HISTORICAL NOTES RELATIVE TO THE HISTORY OF ENGLAND; embracing the Period from the Accession of King Henry VIII. to the Death of Queen Anne inclusive (1509 to 1714). Designed as a Book of instant Reference for the purpose of ascertaining the Dates of Events mentioned in History and in Manuscripts. The Name of every Person and Event mentioned in History within the above period is placed in Alphabetical and Chronological Order, and the Authority from whence taken is given in each case, whether from Printed History or from Manuscripts. By F. S. THOMAS, Esq., Secretary of the Public Record Office. 3 vols. 8vo. (1856.) *Price* 40*s.*

CALENDARS OF STATE PAPERS.

[Imperial 8vo. *Price* 15*s.* each Volume.]

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reigns of Edward VI., Mary, Elizabeth, 1547–1580, preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Robert Lemon, Esq., F.S.A. 1856.

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of James I., preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Mary Anne Everett Green. 1857–1859.

Vol. I.—1603–1610.
Vol. II.—1611–1618.
Vol. III.—1619–1623.
Vol. IV.—1623–1625, with Addenda.

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles II., preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Mary Anne Everett Green. 1860.

Vol. I.—1660–1661.

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles I., preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* John Bruce, Esq., V.P.S.A. 1858–1859.

Vol. I.—1625–1626.
Vol. II.—1627–1628.
Vol. III.—1628–1629.
Vol. IV.—1629–1631.

Calendar of State Papers relating to Scotland, preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Markham John Thorpe, Esq., of St. Edmund Hall, Oxford. 1858.

Vol. I., the Scottish Series, of the Reigns of Henry VIII., Edward VI., Mary, Elizabeth, 1509–1589.
Vol. II., the Scottish Series, of the Reign of Queen Elizabeth, 1589–1603; an Appendix to the Scottish Series, 1543–1592; and the State Papers relating to Mary Queen of Scots during her Detention in England, 1568–1587.

Calendar of State Papers relating to Ireland, 1509–1573, preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* H. C. Hamilton, Esq. 1860.
Vol. I.

Calendar of State Papers, Colonial Series, preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* W. Noël Sainsbury, Esq. 1860.

Vol. I.—1574–1660.

Calendar of State Papers, Foreign Series, of the Reign of Edward VI. *Edited by* W. B. Turnbull, Esq., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law, and Correspondant du Comité Impérial des Travaux Historiques et des Sociétés Savants de France. 1861.

In the Press.

Calendar of State Papers relating to Ireland, preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* H. C. Hamilton, Esq.

Vol. II.

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles II., preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* Mary Anne Everett Green.

Vol. II.

Calendar of State Papers of the Reign of Henry VIII. *Edited by* the Rev. J. S. Brewer, M.A., Professor of English Literature, King's College, London, and Reader at the Rolls.

Calendar of State Papers, Colonial Series, preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* W. Noël Sainsbury, Esq.

Vol. II.

Calendar of State Papers, Foreign Series, of the Reign of Mary. *Edited by* W. B. Turnbull, Esq., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law, and Correspondant du Comité Impérial des Travaux Historiques et des Sociétés Savants de France.

Calendar of State Papers, Domestic Series, of the Reign of Charles I., preserved in the State Paper Department of Her Majesty's Public Record Office. *Edited by* John Bruce, Esq., V.P.S.A.

Vol. V.

THE CHRONICLES AND MEMORIALS OF GREAT BRITAIN AND IRELAND DURING THE MIDDLE AGES.

[Royal 8vo. *Price* 8*s*. 6*d*. each Volume.]

1. The Chronicle of England, by John Capgrave. *Edited by* the Rev. F. C. Hingeston, M.A., of Exeter College, Oxford.
2. Chronicon Monasterii de Abingdon. Vols. I. and II. *Edited by* the Rev. J. Stevenson, M.A., of University College, Durham, and Vicar of Leighton Buzzard.
3. Lives of Edward the Confessor. I.—La Estoire de Seint Aedward le Rei. II.—Vita Beati Edvardi Regis et Confessoris. III.—Vita Æduuardi Regis qui apud Westmonasterium requiescit. *Edited by* H. R. Luard, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge.
4. Monumenta Franciscana; scilicet, I.—Thomas de Eccleston de Adventu Fratrum Minorum in Angliam. II.—Adæ de Marisco Epistolæ. III.—Registrum Fratrum Minorum Londoniæ. *Edited by* the Rev. J. S. Brewer, M.A., Professor of English Literature, King's College, London, and Reader at the Rolls.
5. Fasciculi Zizaniorum Magistri Johannis Wyclif cum Tritico. Ascribed to Thomas Netter, of Walden, Provincial of the Carmelite Order in England, and Confessor to King Henry the Fifth. *Edited by* the Rev. W. W. Shirley, M.A., Tutor and late Fellow of Wadham College, Oxford.
6. The Buik of the Croniclis of Scotland; or, A Metrical Version of the History of Hector Boece; by William Stewart. Vols. I., II., and III. *Edited by* W. B. Turnbull, Esq., of Lincoln's Inn, Barrister-at-Law.
7. Johannis Capgrave Liber de Illustribus Henricis. *Edited by* the Rev. F. C. Hingeston, M.A., of Exeter College, Oxford.
8. Historia Monasterii S. Augustini Cantuariensis, by Thomas of Elmham, formerly Monk and Treasurer of that Foundation. *Edited by* C. Hardwick, M.A., Fellow of St. Catharine's Hall, and Christian Advocate in the University of Cambridge.
9. Eulogium (Historiarum sive Temporis), Chronicon ab Orbe condito usque ad Annum Domini 1366; a Monacho quodam Malmesbiriensi exaratum. Vols. I. and II. *Edited by* F. S. Haydon, Esq., B.A.

10. Memorials of King Henry the Seventh: Bernardi Andreæ Tholosatis de Vita Regis Henrici Septimi Historia; necnon alia quædam ad eundem Regem spectantia. *Edited by* J. Gairdner, Esq.

11. Memorials of Henry the Fifth. I.—Vita Henrici Quinti, Roberto Redmanno auctore. II.—Versus Rhythmici in laudem Regis Henrici Quinti. III.—Elmhami Liber Metricus de Henrico V. *Edited by* C. A. Cole, Esq.

12. Munimenta Gildhallæ Londoniensis; Liber Albus, Liber Custumarum, et Liber Horn, in archivis Gildhallæ asservati. Vol. I., Liber Albus. Vol. II. (in Two Parts), Liber Custumarum. *Edited by* H. T. Riley, Esq., M.A., Barrister-at-Law.

13. Chronica Johannis de Oxenedes. *Edited by* Sir H. Ellis, K.H.

14. A Collection of Political Poems from the Accession of Edward III. to the Reign of Henry VIII. Vol. I. *Edited by* T. Wright, Esq., M.A.

15. The "Opus Tertium" and "Opus Minus" of Roger Bacon. *Edited by* the Rev. J. S. Brewer, M.A., Professor of English Literature, King's College, London, and Reader at the Rolls.

16. Bartholomæi de Cotton, Monachi Norwicensis, Historia Anglicana (A.D. 449—1298). *Edited by* H. R. Luard, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge.

17. The Brut y Tywysogion, or, The Chronicle of the Princes of Wales. *Edited by* the Rev. J. Williams ab Ithel.

18. A Collection of Royal and Historical Letters during the Reign of Henry IV. Vol. I. *Edited by* the Rev. F. C. Hingeston, M.A., of Exeter College, Oxford.

19. The Repressor of over much Blaming of the Clergy. By Reginald Pecock, sometime Bishop of Chichester. Vols. I. and II. *Edited by* C. Babington, B.D., Fellow of St. John's College, Cambridge.

20. The Annales Cambriæ. *Edited by* the Rev. J. Williams ab Ithel.

21. The Works of Giraldus Cambrensis. Vol. I. *Edited by* the Rev. J. S. Brewer, M.A., Professor of English Literature, King's College, London, and Reader at the Rolls.

In the Press.

Ricardi de Cirencestria Speculum Historiale de Gestis Regum Angliæ. (A.D. 447—1066.) *Edited by* J. E. B. Mayor, M.A., Fellow and Assistant Tutor of St. John's College, Cambridge.

The Anglo-Saxon Chronicle. *Edited by* B. Thorpe, Esq.

Le Livere de Reis de Brittanie. *Edited by* J. Glover, M.A., Chaplain of Trinity College, Cambridge.

Recueil des Croniques et anchiennes Istories de la Grant Bretaigne a present nomme Engleterre, par Jehan de Waurin. *Edited by* W. Hardy, Esq.

The Wars of the Danes in Ireland : written in the Irish language. *Edited by* the Rev. Dr. Todd, Librarian of the University of Dublin.

A Collection of Political Poems from the Accession of Edward III. to the Reign of Henry VIII. Vol. II. *Edited by* T. Wright, Esq., M.A.

Original Letters and Papers illustrative of the History of England during the Fifteenth Century. *Edited by* the Rev. J. Stevenson, M.A., of University College, Durham, and Vicar of Leighton Buzzard.

A Collection of Sagas and other Historical Documents relating to the Settlements and Descents of the Northmen on the British Isles. *Edited by* George W. Dasent, Esq., D.C.L. Oxon.

A Collection of Royal and Historical Letters during the Reign of Henry IV. Vol. II. *Edited by* the Rev. F. C. Hingeston, M.A., of Exeter College, Oxford.

Letters and Papers of the Reigns of Richard III. and Henry VII. *Edited by* James Gairdner, Esq.

Munimenta Gildhallæ Londoniensis ; Liber Albus, Liber Custumarum, et Liber Horn, in archivis Gildhallæ asservati. Vol. III. Translations from the Anglo-Norman portions of the Liber Albus ; Appendix ; Glossaries ; and Index. *Edited by* H. T. Riley, Esq., M.A., Barrister-at-Law.

Eulogium (Historiarum sive Temporis), Chronicon ab Orbe condito usque ad Annum Domini 1366 ; a Monacho quodam Malmesbiriensi exaratum. Vol. III. *Edited by* F. S. Haydon, Esq., B.A.

Letters and Treatises of Bishop Grossetete, illustrative of the Social Condition of his Time. *Edited by* the Rev. H. R. Luard, M.A., Fellow and Assistant Tutor of Trinity College, Cambridge.

The Works of Giraldus Cambrensis. Vol. II. *Edited by* the Rev. J. S. Brewer, M.A., Professor of English Literature, King's College, London, and Reader at the Rolls.

Descriptive Catalogue of Manuscripts relating to the Early History of Great Britain. *Edited by* T. Duffus Hardy, Esq.

In Progress.

HISTORIA MINOR MATTHÆI PARIS. *Edited by* Sir F. MADDEN, K.H., Chief of the MS. Department of the British Museum.

CHRONICON ABBATIÆ EVESHAMENSIS, AUCTORIBUS DOMINICO PRIORE EVESHAMIÆ ET THOMA DE MARLEBERGE ABBATE, A FUNDATIONE AD ANNUM 1213, UNA CUM CONTINUATIONE AD ANNUM 1418. *Edited by* the Rev. W. D. MACRAY, M.A., Bodleian Library, Oxford.

A ROLL OF THE IRISH PRIVY COUNCIL OF THE 16TH YEAR OF THE REIGN OF RICHARD II. *Edited by* the Rev. JAMES GRAVES.

POLYCHRONICON RANULPHI HIGDENI, with Trevisa's Translation. *Edited by* C. BABINGTON, B.D., Fellow of St. John's College, Cambridge.

January 1861.